

Nr 69

Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om understödsföreningar, m. m.; given Stockholms slott den 24 mars 1972.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden och lagrådets protokoll, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

G. E. STRÄNG

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller förslag till ny lag om understödsföreningar som ersätter 1938 års lag om sådana föreningar.

Den föreslagna lagen omfattar i likhet med den gällande lagen föreningar för inbördes bistånd som utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse meddelar kapital-, sjuk- eller pensionsförsäkring (begravningskassor, sjukkassor och pensionskassor). Till skillnad från den gällande lagen skall den inte tillämpas på arbetslöshetskassor. I väntan på en översyn av den särskilda lagstiftning, som vid sidan av 1938 års lag gäller för de erkända arbetslöshetskassorna, föreslås att denna lag alltså skall gälla för arbetslöshetskassor.

I fortsättningen skall en förening kunna registreras som understödsförening endast om den är sluten, dvs. är avsedd för en på visst sätt begränsad persongrupp. För registrering krävs enligt förslaget vidare att föreningen av försäkringsinspektionen prövats behövlig och även i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet (behovsprincipen). Öppna understödsföreningar som registrerats före den nya lagens ikraftträdande skall få fortsätta sin verksamhet.

Den föreslagna reformen syftar främst till att skapa regler som på ett bättre sätt än den nuvarande lagstiftningen tillgodoser föreningsmedlemmarnas intressen såsom försäkringstagare. Efter mönster från försäkringsrörelselagen införs, vid sidan av kravet på soliditet, som villkor för understödsföreningarnas verksamhet krav på att medlemmarnas försäkringsavgifter skall vara skäligt avvägda i förhållande till de förmåner som försäkringarna ger (skälighetsprincipen). Mot denna bakgrund före-

slås vidare bl. a. vissa regler om rätt till fribrev och återköp. Medlem som lämnar en pensions- eller begravningskassa skall sålunda i regel ha rätt till fribrev eller, om det är fråga om kapitalförsäkring, återköp av sin försäkring.

Understödsföreningarnas möjligheter att placera de medel som avsatts för försäkringsverksamheten vidgas betydligt. Bl. a. införs fri placeringsrätt inom en på visst sätt bestämd ram.

Vidgade befogenheter föreslås i fråga om försäkringsinspektionens tillsyn över föreningarna. Vid beräkningen av föreningarnas bidrag till täckande av inspektionens tillsynskostnader skall hänsyn få tas inte enbart till avgiftsinkomsterna utan också till kapitalavkastningen.

I fråga om de föreningsrättsliga bestämmelserna innebär förslaget en anpassning till modernare regler. I vissa delar hänvisas direkt till bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar.

Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 1972. För understödsföreningar som registrerats före den nya lagens ikraftträdande föreslås vissa övergångsbestämmelser.

1 Förslag till

Lag om understödsföreningar

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 § Med understödsförening förstås enligt denna lag sådan förening för inbördes bistånd som har till ändamål att, utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse, meddela annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring och som är på sådant sätt sluten att den huvudsakligen är avsedd för anställda i visst eller vissa företag, personer tillhörande viss yrkesgrupp eller medlemmar i sammanslutning med sådan intresseegenskaper att en samverkan även för personförsäkring är naturlig.

Också förening som ej är sluten på sätt som anges i första stycket anses som understödsförening, om den är registrerad såsom understödsförening enligt äldre lag.

Avser verksamheten huvudsakligen pensionsförsäkring på grund av anställning, anses föreningen som understödsförening, även om medlemsavgifterna erlägges av arbetsgivaren.

2 § Denna lag äger ej tillämpning på anstalt, för vars försäkringsutfästelser staten eller kommun är ansvarig eller vars verksamhet regleras i särskild författning, eller på sådan pensionskassa för personer i offentlig tjänst som av Konungen förklarats undantagen från lagens tillämpning.

Har understödsförenings verksamhet endast ringa omfattning eller avser den huvudsakligen pensionsförsäkring på grund av anställning, kan försäkringsinspektionen medge undantag från bestämmelserna i denna lag i den mån hinder ej föreligger från allmän synpunkt och det är lämpligt med hänsyn till föreningens förhållanden.

3 § Understödsförening skall vara registrerad hos försäkringsinspektionen och stå under tillsyn av denna.

Hos försäkringsinspektionen föres understödsföreningsregister. I detta inskrives de uppgifter som enligt denna lag skall anmälas för registrering eller i övrigt skall tas in i registret.

4 § Understödsförening får registreras enligt denna lag endast om den avsedda verksamheten är behövlig och även i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

5 § Understödsförening skall bestå av minst 500 medlemmar, om föreningen meddelar

1. förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension,
2. sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, eller
3. kapitalförsäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kronor för en medlem.

Annan förening än som avses i första stycket skall bestå av minst 100 medlemmar.

Om särskilda skäl föreligger, kan försäkringsinspektionen bestämma att förenings minsta antal medlemmar skall vara lägre än som anges i första eller andra stycket.

6 § Kapitalförsäkring får avse högst 8 000 kronor för en medlem. Föreligger särskilda skäl, kan försäkringsinspektionen medge understödsförening att meddela sådan försäkring till högre belopp.

7 § Understödsförening får ej utan medgivande av försäkringsinspektionen driva verksamhet som är främmande för ändamålet med föreningens försäkringsverksamhet. Omfattningen av den främmande verksamheten skall stå i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten.

Understödsförening får ej heller utan medgivande av försäkringsinspektionen ändra sin försäkringsverksamhet så att den får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta ny verksamhetsgren. Vid prövningen äger 4 § motsvarande tillämpning.

8 § För understödsförenings förbindelser svarar endast föreningens tillgångar inbegripet förfallna men ej erlagda medlemsavgifter.

9 § Innan understödsförening registrerats, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller vara part inför domstol eller annan myndighet. Sedan styrelse utsetts, kan dock denna föra talan i mål rörande föreningens bildande.

Handlar föreningsmedlemmar eller styrelseledamöter eller andra på föreningens vägnar, innan den registrerats, svarar de som deltagit i åtgärden eller beslut därom solidariskt för uppkomna förbindelser.

Stadgar och firma m. m.

10 § För att vinna registrering skall understödsförening ha i enlighet med denna lag antagit stadgar samt utsett styrelse och revisorer.

11 § Understödsförenings stadgar skall vara ägnade att trygga att föreningen kan fullgöra sina försäkringsutfästelser och skall samtidigt tillgodose medlemmarnas intresse av att kostnader och villkor för försäkringarna är skäliga med hänsyn till förmånernas art och omfattning och föreningens förhållanden. Även i övrigt skall stadgarna ha ett för verksamheten lämpligt innehåll.

Stadgarna skall ange

1. föreningens firma,
2. ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art,
3. den ort inom riket, där föreningens styrelse skall ha sitt säte,
4. de villkor som skall gälla för inträde i föreningen,
5. försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för beräkning av förmånerna, tid och villkor för utbetalning av försäkringsbelopp samt i fråga om kapitalförsäkring högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem,
6. de fasta avgifter, som skall erläggas till föreningen, eller grunderna för deras beräkning,
7. ordningen för beslut om särskild uttaxering och grunderna för dess verkställande, om sådan uttaxering skall få förekomma,
8. påföljden för försummelse att till föreningen erlägga fast avgift eller uttaxerat belopp,

9. om rätt till fribrev eller återköp skall föreligga samt, för sådant fall, villkoren för rätten och reglerna för beräkning av fribrevs- eller återköpsvärdena,

10. villkoren för belåning av försäkringsbrev hos föreningen, om sådan belåning skall få förekomma,

11. tider för verkställande av försäkringsteknisk utredning, om skyldighet föreligger att verkställa sådan utredning,

12. grunderna för fondbildning,

13. hur medel som ej behövs för löpande utgifter skall placeras och värdehandlingar skall förvaras,

14. hur medel som ej ingår i försäkringsfond skall användas samt, om återbäring skall förekomma, bestämmelser därom,

15. antalet styrelseledamöter och revisorer eller det högsta och lägsta antal till vilket de skall uppgå och, om för styrelseledamöter och revisorer skall finnas suppleanter, motsvarande uppgifter om dem, tiden för styrelseledamöts, revisors och suppleants uppdrag samt, om styrelseledamot, revisor eller suppleant skall utses på annat än i denna lag angivet sätt, hur tillsättning skall ske,

16. i fall där fullmäktige skall finnas, hur de skall utses samt deras befogenhet och mandattid,

17. tid för ordinarie föreningsstämma,

18. det sätt på vilket kallelse till föreningsstämma skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom samt den tid före stämman då föreskrivna kallelseåtgärder senast skall vara vidtagna,

19. hur vid föreningens upplösning skall förfaras med föreningens behållna tillgångar.

12 § Understödsförenings firma skall innehålla ettdera av orden "understödsförening" eller "försäkringsförening". Meddelar förening uteslutande eller huvudsakligen sjukhjälp får firman dock i stället innehålla ordet "sjukkassa".

I firman får ej ordet "bolag" eller annat uttryck, som betecknar ett bolagsförhållande, eller ordet "bank" intagas på sådant sätt att därav kan förändras det misstaget att firman innehas av ett bolag eller av en bank. Firman får ej heller innehålla ordet "erkänd" eller såväl ordet "ömsesidig" som ordet "försäkring".

Firman skall tydligt skilja sig från annan förut registrerad, ännu bestående understödsförenings firma.

13 § Ansökan om registrering göres av styrelsen.

Vid ansökningshandlingen skall fogas

1. två avskrifter av föreningens stadgar,

2. avskrift av protokoll som förts vid sammanträde med föreningens medlemmar och som utvisar att stadgarna antagits,

3. avskrift av protokoll eller annan handling varav framgår att styrelse och revisorer utsetts,

4. försäkringsteknisk utredning om beräkningen av de i stadgarna angivna avgifterna eller, om föreningen endast skall meddela sjukpenning för högst 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetsstillstånd eller sjukvårdersättning eller båda förmånerna i förening, de uppgifter som behövs för en bedömning av avgifternas storlek.

14 § Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om

1. antalet medlemmar,
2. understödsföreningens postadress,
3. styrelseledamöters, revisorers och suppleanterns fullständiga namn, medborgarskap och hemvist jämte förklaring att dessa personer ej är omyndiga,
4. den eller dem som får teckna föreningens firma och hur firmen skall tecknas, om denna ej skall tecknas endast av styrelsen,
5. beträffande firmatecknare som ej är styrelseledamot eller styrelsesuppleant, motsvarande förhållanden som anges under 3.

Har ej den som ensam eller gemensamt med annan får teckna föreningens firma egenhändigt skrivit sin namnteckning på ansökningshandlingen, skall vid denna fogas särskild bilaga, på vilken namnteckningen finns. Namnteckning skall vara styrkt av vittnen.

Medlemsförteckning

15 § Över understödsföreningens medlemmar skall föras förteckning genom styrelsens försorg. Förteckningen skall för varje medlem innehålla uppgift om fullständigt namn, personnummer, senast kända hemvist och tiden för inträdet i föreningen. För förening som meddelar pension skall i fråga om pensionstagare, som ej är medlem, i förteckningen antecknas motsvarande uppgifter utom beträffande tid för inträde i föreningen.

Under särskild rubrik skall i förteckningen vidare upptagas tillgängliga uppgifter om fribrevsinnehavare, som ej är medlem i föreningen.

Förteckningen skall förvaras på betryggande sätt.

Medlemskap

16 § Fråga om antagande av medlem i understödsförening avgöres av styrelsen med iakttagande av vad därom kan vara föreskrivet i stadgarna.

17 § Medlem får utträda ur understödsförening, om han icke på grund av sin anställning är skyldig tillhöra denna. Anmälan om utträde skall göras skriftligen. I stadgarna får föreskrivas, att namnunderskriften på anmälningshandlingen skall vara styrkt av vittnen och att medlem under viss tid efter anmälan, högst ett år, skall kvarstå i föreningen.

Medlem får ej uteslutas ur förening av annan orsak än stadgarna anger. Fråga om uteslutning prövas av styrelsen, om ej annat är bestämt i stadgarna.

18 § Även om medlem utträtt eller utesluts ur understödsförening eller avlidit, har föreningen, om ej annat är föreskrivet i stadgarna, rätt till dels stadgeenlig avgift för den tidsperiod, varunder avgången ägt rum, dels vad som belöper på den avgångne enligt beslut om särskild uttaxering som fattats före avgången.

Avgången medlem eller hans rättsinnehavare har ej annan rätt till föreningens tillgångar än som framgår av föreningens stadgar.

Fribrev och återköp

19 § Avgår medlem ur understödsförening, har han vid pensionsförsäkring rätt till fribrev och vid kapitalförsäkring rätt till fribrev eller återköp, om ej försäkringsinspektionen med hänsyn till särskilda omständigheter föreskrivit, för föreningen eller visst slag av försäkring som denna meddelar, att sådan rätt ej skall föreligga.

Rätten till fribrev eller återköp får inskränkas endast genom villkor i fråga om

1. den minsta tid under vilken försäkringen skall ha gällt,
2. det lägsta belopp som skall ha erlagts i avgifter för försäkringen,
3. det lägsta belopp till vilket fribrevs- eller återköpsvärde skall uppgå.

Avgifter

20 § Understödsförening skall till verksamhetens bedrivande uttaga fasta medlemsavgifter. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall särskild avgift uttagas för varje verksamhetsgren.

Uttagande av avgifter får ej göras beroende av att försäkringsfall inträffat inom föreningen.

Om stadgarna medger särskild uttaxering, får sådan ske endast när föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Försäkringsteknisk utredning

21 § Styrelse för understödsförening skall minst vart femte år låta verkställa försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid närmast föregående års slut och inge utredningen till försäkringsinspektionen inom tid som inspektionen bestämmer. Beträffande sjukhjälpssamhet föreligger dock sådan skyldighet endast om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Har föreningen flera verksamhetsgrenar, skall varje verksamhetsgren behandlas särskilt i utredningen.

Försäkringsinspektionen kan helt eller delvis befria förening från skyldigheten att i visst fall låta verkställa försäkringsteknisk utredning, om föreningens rörelse är av mindre omfattning eller annat skäl till befrielse föreligger.

Försäkringsinspektionen kan ålägga förenings styrelse att också på annan tid eller i annat fall än som följer av vad förut i denna paragraf sagts låta verkställa försäkringsteknisk utredning.

Försäkringsteknisk utredning skall enligt av försäkringsinspektionen fastställda grunder och meddelade föreskrifter verkställas av person, som är behörig att utöva befattning som aktuarie vid livförsäkringsbolag eller som av inspektionen förklarats behörig att verkställa utredningen.

22 § Vid försäkringsteknisk utredning skall premiereserv beräknas för varje verksamhetsgren. Premiereserven utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar.

Fondbildning

23 § Vid bokslutet skall för varje verksamhetsgren till en försäkringsfond för denna avsättas vad som av intäkterna ej åtgått för kostnader under räkenskapsåret.

Frangår av försäkringsteknisk utredning att försäkringsfond överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven jämte en tjugondel därav, får överskjutande belopp helt eller delvis undantagas från försäkringsfonden, om stadgarna innehåller bestämmelse enligt vilken det får ske.

I annat fall än som avses i andra stycket får medel undantagas från försäkringsfond endast efter försäkringsinspektionens medgivande. Sådant medgivande får ej lämnas, om åtgärden kan äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Kapitalplacering

24 § Vid varje tidpunkt skall ett belopp, som täcker summan av dels försäkringsfonder, dels understödsföreningens övriga skulder, annan fond än försäkringsfond ej medräknad, vara redovisat i följande slag av tillgångar, nämligen

1. obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av staten,

2. obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Skeppsfartens sekundärlånekassa eller Sveriges investeringsbank aktiebolag eller av kreditaktiebolag, som står under tillsyn av bankinspektionen,

3. fordringsbevis som utfärdats av riksbanken, bankaktiebolag, sparbank, postbanken eller centralkassa för jordbrukskredit, dock ej sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (förlagsbevis),

4. obligationer eller andra skuldförbindelser, utfärdade eller garanterade av kommun, som fått tillstånd av Konungen att ta upp eller garantera lånet,

5. obligationer som utfärdats av svenskt industriföretag och som offentligen utbudits av bankaktiebolag, sparbank, postbanken, kreditkassa inom jordbrukskasserörelsen eller Sveriges investeringsbank aktiebolag,

6. skuldförbindelser, för vilka föreningen har säkerhet i form av pant-rätt på grundval av

inteckning i jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet inom fyra femtedelar eller i annan fastighet inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, eller

inteckning i tomträtt, till vilken hör byggnad som är avsedd för bostads-, kontors- eller affärsändamål, inom fyra femtedelar eller i annan tomträtt inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, med den ytterligare begränsning som försäkringsinspektionen kan komma att föreskriva med hänsyn till tomträttsavtalets innehåll eller annan omständighet,

dock att, utom i fråga om sådant lån till kommun för vilket inspektionen medgett undantag, byggnad skall, för att säkerheten skall få godtas, vara brandförsäkrad i svensk försäkringsanstalt eller i utländsk försäkringsanstalt som har rätt att driva försäkringsrörelse här i riket,

7. andra svenska eller utländska värdehandlingar utom sådana som skall infrias i främmande valuta, om de till art och säkerhet kan anses jämförliga med värdehandlingar som avses i någon av punkterna 1—6,

8. lån mot säkerhet i föreningens försäkringsbrev inom återköpsvärdet,

9. föreningen tillhörig fastighet eller tomträtt intill de gränser och med de brandförsäkringsvillkor som enligt 6 gäller beträffande inteckning, eller

10. värdet av svenskt försäkringsbolags ansvarighet på grund av försäkringar, som övertagits i återförsäkring.

Förening, som enligt sina stadgar huvudsakligen är avsedd för anställda i visst eller vissa företag, får även fullgöra i första stycket föreskriven redovisning i sådana av ett eller flera av företagen utfärdade skuldförbindelser, för vilka föreningen äger säkerhet i värdehandlingar som avses i samma stycke 1—5 och 7.

Utan hinder av första och andra styckena får ett belopp, som svarar mot högst en tiondel av förenings försäkringsfonder, redovisas i andra värdehandlingar än som förut sagts, dock ej i aktier eller andelar i aktiefond, och i tillgångar som nämns i första stycket 9 utöver där angiven gräns.

25 § Understödsförening får icke utan försäkringsinspektionens medgivande äga mer än en tjugondel av aktierna i svenskt eller utländskt aktiebolag eller, om aktierna har olika röstvärde, större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst en tjugondel av röstetalet för samtliga aktier.

26 § Understödsförening får ej lämna kredit till

1. styrelseledamot, styrelsesuppleant, revisor, revisorssuppleant, innehavare av annan befattning i föreningen eller person som verkställer försäkringsteknisk utredning åt föreningen,

2. make till person som avses under 1,

3. bolag, förening eller annan sammanslutning, vari person som avses under 1 eller 2 i egenskap av delägare eller medlem har ett väsentligt ekonomiskt intresse.

Förening får ej heller lämna kredit mot säkerhet av borgen av någon som avses i första stycket.

Vad i första stycket sägs utgör ej hinder för förening att i enlighet med vad därom föreskrives i stadgarna lämna kredit mot säkerhet av försäkringsbrev som utfärdats av föreningen.

Styrelse och firmateckning

27 § Bestämmelserna i 21—23 §§, 25—30 §§ och 32—37 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening med följande avvikelser, nämligen

1. att minst hälften av styrelsens ledamöter skall väljas på föreningsstämma eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna,

2. att styrelseledamot får utses för tid till och med den ordinarie föreningsstämma som skall äga rum under fjärde räkenskapsåret efter det han utsetts, om försäkringsinspektionen medgett det,

3. att anställd hos föreningen ej får vara styrelseordförande.

Vid tillämpningen av 37 § skall iakttagas att hänvisningen till 9 § skall avse 14 § denna lag.

28 § Styrelsen skall särskilt tillse

att föreningens verksamhet organiseras och drives på sätt som bäst tillgodoser medlemmarnas och övriga förmånsberättigades intressen,

att föreningens bokföring fullgöres i överensstämmelse med lag och givna föreskrifter,

att medelsförvaltningen är ordnad på ett betryggande sätt.

Styrelsen skall hålla sig fortlöpande underrättad om de förhållanden som kan ha betydelse för föreningens verksamhet och ekonomiska ställning.

Finns anledning till antagande att föreningen ej kan fullgöra sina utfästelser eller att föreningens ställning kommer att fortgående försämrats eller kan stadgarna av annan orsak ej längre anses svara mot de allmänna kraven enligt 11 § första stycket, åligger det styrelsen att till föreningsstämmans avgörande så snart det kan ske föreslå stadgeändring eller annan lämplig åtgärd.

Räkenskaper och årsredovisning

29 § Bestämmelserna i 38 § och 44 § första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

30 § Försäkringsinspektionen får i fråga om understödsförenings räkenskaper och styrelsens årsredovisning meddela särskilda föreskrifter, som skall gälla jämte bokföringslagen (1929: 117). Räkenskapsavslutning skall ske för kalenderår.

Har förening flera verksamhetsgrenar, skall intäkter och kostnader redovisas särskilt för varje verksamhetsgren.

Revision

31 § Bestämmelserna i 45, 46 och 49—51 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening med följande avvikelser, nämligen

1. att styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skall granskas av minst två revisorer,

2. att revisor får utses för tid till och med den ordinarie stämma som skall äga rum under tredje eller, om försäkringsinspektionen medgett det, fjärde räkenskapsåret efter det han utsetts.

Vid tillämpningen av 49 § skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

32 § Är understödsförenings verksamhet av stor omfattning eller föreligger annars särskilda skäl till det, kan försäkringsinspektionen föreskriva att minst en av revisorerna skall vara av handelskammare auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman.

När revisor eller revisorssuppleant utsetts skall anmälan därom ofördröjligen göras till försäkringsinspektionen genom styrelsens försorg, om han valts på föreningsstämma, och annars av den som tillsatt honom. Närmare föreskrifter i fråga om sådan anmälan meddelas av inspektionen.

Föreningsstämma

33 § Bestämmelserna i 52—60 §§ och 61 § första och andra styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall iakttagas, att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen och att hänvisningen i 58 § andra stycket till 48 § skall avse 69 § denna lag.

Försäkringsinspektionen kan medge att förening håller ordinarie föreningsstämma endast vartannat eller vart tredje år och meddelar i sådant fall de föreskrifter som behövs med anledning därav.

34 § Ärende, som ej angetts i kallelse till stämma och som ej särskilt meddelats medlemmarna enligt föreskrift i stadgarna, får avgöras på stämman endast om ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förkomma på stämman eller omedelbart föranledes av ärendet som skall avgöras där. Annat ärende än som avses i 37, 40, 56 eller 63 § får dock avgöras på ordinarie stämma, om tre fjärdedelar av de närvarande samtycker till det.

Utan hinder av första stycket kan på föreningsstämma beslutas att extra stämma skall utlysas för behandling av visst ärende.

35 § I stadgarna får bestämmas, att föreningsstämmas befogenhet skall helt eller delvis utövas av särskilt utsedda fullmäktige. Minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningens medlemmar eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Fullmäktig skall vara medlem i föreningen och får ej utses för längre tid än tre år. Försäkringsinspektionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att även annan än medlem får vara fullmäktig och att fullmäktig får utses för en tid av fyra år.

Fullmäktigsammanträde skall anses som föreningsstämma. Bestämmelserna i 52, 55—59 §§ och 61 § första och andra styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar samt 34 § denna lag om medlem äger motsvarande tillämpning på fullmäktig. Fullmäktig får dock ej rösta genom ombud.

Talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad

36 § Bestämmelserna i 63—66 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Ändring av förenings stadgar

37 § Beslut om ändring av understödsförenings stadgar är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller detta fattats på två på varandra följande föreningsstämmor och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Innebär beslutet, att ny grund för medlemskaps upphörande införes, och skall det gälla även dem som är medlemmar i föreningen när frågan avgöres, är beslutet dock giltigt endast om samtliga medlemmar biträtt det eller beslutet fattats på två på varandra följande ordinarie stämmor och biträts av minst tre fjärdedelar av de röstande på den sist hållna stämman.

Om förening meddelar försäkringar enligt sådan allmän pensionsplan som avses i 4 § lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m., får styrelsen besluta om sådana ändringar av stadgarna som påkallas av ändringar i den för medlemmarna gällande pensionsplanen. Sådant beslut skall anmälas på den föreningsstämma som hålles närmast efter det att beslutet fattades.

Är för giltighet av beslut om stadgeändring ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Beslut om stadgeändring skall genom styrelsens försorg ofördröjligen underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering och får ej verkställas innan registrering skett.

38 § Stadgeändring som innebär inskränkning av rätt till pension eller sjukhjälp får ej tillämpas på pensions- eller sjukdomsfall som inträffat, innan slutgiltigt föreningsbeslut om ändringen fattades.

Talan mot föreningsstämmas beslut

39 § Bestämmelserna i 69 § 1 mom. första—tredje styckena och 2 mom. lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Likvidation och upplösning

Inledande av likvidationsförfarande

40 § Föreningsstämma kan besluta att föreningen skall träda i likvidation. I andra fall än som avses i 41, 61 och 64 §§ är beslutet giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om det eller beslutet fattats på två på varandra följande stämmor, varav minst en ordinarie, och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av sådant beslut ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Beslut om likvidation i andra fall än som avses i 41, 61 och 64 §§ skall underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering på sätt som följer av 49 §.

41 § Understödsförening skall träda i likvidation, när förhållande inträffar, på grund varav föreningen enligt bestämmelse i stadgarna skall upphöra med sin verksamhet.

Nedgår understödsförenings medlemsantal under det minsta antal, som skall gälla för föreningen, skall styrelsen omedelbart anmäla det till försäkringsinspektionen. Inspektionen prövar om föreningen skall få fortsätta sin verksamhet. Lämnas medgivande härtill föreskriver inspektionen de villkor som skall gälla och bestämmer nytt minsta antal medlemmar för föreningen. Beslutar inspektionen att ej medge föreningen att fortsätta verksamheten, skall föreningen träda i likvidation.

42 § Om understödsförenings skyldighet att träda i likvidation, när förenings konkurs avslutas med överskott och när hela rörelsen överläts, finns bestämmelser i 61 § och 64 §.

43 § Har understödsförening beslutat träda i likvidation eller skall likvidation ske av anledning som anges i 41, 61 eller 64 §, skall en eller

flera likvidatorer väljas på föreningsstämma för att verkställa likvidationen. I stadgarna kan vara bestämt att därutöver en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning.

44 § Har sådant förhållande inträffat som påkallar likvidation enligt 41, 61 eller 64 § och har ej inom sex veckor därefter i registret införts uppgift om att föreningen trätt i likvidation, skall rätten på ansökan av styrelseledamot eller medlem eller på anmälan av försäkringsinspektionen och efter föreningens hörande förklara att föreningen skall träda i likvidation. Rätten skall därvid förelägga föreningen att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten inge bevis om registrering att föreningen utsett en eller flera likvidatorer vid påföljd att annars en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

45 § Saknar understödsförening till registret anmäld behörig styrelse, kan styrelseledamot, föreningsmedlem och borgenär samt annan, vars rätt kan vara beroende av att det finns någon som kan företräda föreningen, ansöka hos rätten att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation. Försäkringsinspektionen kan hos rätten göra anmälan om sådant förhållande som nu sagts.

Bestämmelserna i 72 § tredje och fjärde styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på ansökan eller anmälan enligt första stycket.

46 § Utser understödsförening ej likvidatorer, fastän sådant förhållande inträffat som enligt 41 eller 61 § påkallar likvidation, är de som med vetskap om förhållandet deltar i beslut om att fortsätta föreningens verksamhet eller handlar på dess vägnar solidariskt ansvariga för uppkommande förbindelser.

Likvidator

47 § Bestämmelserna i 76 och 77 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av 77 § skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

48 § Visar likvidator uppenbar motvilja eller försummelse vid fullgörandet av sitt uppdrag, kan rätten på anmälan av försäkringsinspektionen och efter likvidatorns hörande entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Underrättelse om sådant beslut skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Registrering

49 § Bestämmelserna i 78 och 79 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttagas vad som i 78 § sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen och att hänvisningen i 79 § till 9 § skall avse 14 § denna lag.

Likvidationsrevisor

50 § Bestämmelserna i 80 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening med undantag av hänvisningen till 47 §.

Bestämmelserna i 32 § denna lag om revisor äger motsvarande tillämpning på likvidationsrevisor.

Styrelsens slutredovisning

51 § Bestämmelserna i 81 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening med undantag av hänvisningen till 39—43 §§ och 44 § andra stycket.

Bestämmelserna i 30 § denna lag om årsredovisning äger motsvarande tillämpning på slutredovisning.

Föreningsstämma

52 § Bestämmelserna i 82 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Likvidatorernas förvaltning och redovisning

53 § Bestämmelserna i 83 §, 84 § första stycket första och andra punkterna, andra och tredje styckena samt 85—87, 89 och 90 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttagas att hänvisningen i 84 § andra stycket till 73 § skall avse 71 § denna lag och att, i samband med anmälan enligt 90 §, till försäkringsinspektionen skall lämnas avskrifter av förvaltningsberättelsen jämte redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen.

54 § Under tid då understödsförening är i likvidation får ej ny medlem antagas eller förskott på framtida förmåner lämnas. Rätt för medlem att vid avgång ur föreningen få ut del av dess tillgångar gäller endast om medlemmen avgått innan likvidationsbeslut fattats av föreningen eller meddelats av domstol.

Under likvidationen får ej de fasta avgifter och uttaxerade belopp utkrävas eller de försäkringsförmåner utges, som förfallit till betalning sedan beslutet om likvidationen fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Pensionsbelopp som förfallit till betalning efter denna tidpunkt får dock utbetalas, om pensionsfallet inträffat dessförinnan och utbetalning kan ske utan förfång för borgenär, medlem eller förmånsberättigad.

Har likvidationsbeslut fattats på flera föreningsstämmor gäller vad i första stycket andra punkten och andra stycket sagts beslutet på den sista stämman.

Försäkringsinspektionen kan medge att förenings verksamhet får fortsättas under likvidationen, om det kan antagas främja en ändamålsenlig avveckling av föreningen. Sådant medgivande får förenas med föreskrifter.

55 § Vid understödsförenings likvidation får överlåtelse av föreningens rörelse eller fördelning av föreningens tillgångar ej ske, förrän den i kal-lelsen på föreningens okända borgenärer utsatta inställelsedagen är förbi och alla kända skulder betalats. Till sådana skulder räknas försäkringsförmån, som förfallit till betalning innan likvidationsbeslutet fattats av föreningen eller meddelats av domstol, samt sådan obetald andel i föreningens tillgångar som enligt stadgarna tillkommer medlem, som avgått före beslutet, eller dennes rättsinnehavare. Är skuld till någon del tvistig

eller ej förfallen och kan betalning därför eller av annan orsak ej ske, skall medel som fordras för betalningen hållas inne.

Har likvidationsbeslut fattats på flera föreningsstämmor gäller vad i första stycket andra punkten sagts beslutet på den sista stämman.

56 § Om förslag till överlåtelse av föreningens rörelse på annan understödsförening eller på försäkringsbolag kan åstadkommas, skall likvidatorerna utlysa föreningsstämma för behandling av förslaget och på stämman lägga fram anbud som lämnats på rörelsens övertagande. Beslut om överlåtelse är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller detta fattats på två på varandra följande föreningsstämmor och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av beslut om överlåtelse ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Är ej annat bestämt i stadgarna, gäller vid överlåtelse av rörelsen att rätt till pension har företrädare framför andra rättigheter till framtida försäkringsförmåner, om pensionsfallet inträffat innan beslutet om likvidation fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Har sådant beslut fattats på flera föreningsstämmor gäller vad nu sagts beslutet på den sista stämman.

Beslut om överlåtelse skall av likvidatorerna ofördröjligen anmälas till försäkringsinspektionen för godkännande. Avskrift av protokoll som förts i ärendet och av de handlingar som lagts fram på föreningsstämma skall fogas vid anmälningshandlingen. Inspektionen skall vid prövningen av beslutet tillse att ej vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas genom beslutet på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

Försäkringsinspektionen skall ofördröjligen registrera beslut, varigenom inspektionen godkänner beslut om överlåtelse av föreningens rörelse. När registrering skett, skall förening eller bolag som övertager rörelsen anses ha inträtt i den likviderande föreningens rättigheter och skyldigheter. Sistnämnda förenings återstående tillgångar och handlingar skall överlämnas till övertagande förening eller bolag.

Styrelsen i förening eller bolag som övertagit understödsförenings rörelse skall i den ordning som försäkringsinspektionen finner ändamålsenlig underrätta dem, vars försäkringar eller förmåner omfattas av överlåtelsen.

Sker ej överlåtelse av föreningens rörelse, skall stadgarnas bestämmelser om förfarandet med föreningens behållna tillgångar vid dess upplösning tillämpas.

57 § Har vid understödsförenings likvidation tillgångarna fördelats eller överlämnats till någon som enligt stadgarna är berättigad att övertaga dem, utan att betalning för skuld erlagts eller innehållits, eller förslår ej innehållna medel till att betala skuld, är den som uppburit något till förfång för borgenär skyldig att återbära vad han sålunda fått, om föreningen ej kan fullgöra sina förpliktelser. Pensionsbelopp som utbetalats med tillämpning av 54 eller 61 § skall återbäras, om utbetalningen är till förfång för borgenär, medlem eller annan förmånsberättigad. För brist som kan uppkomma när belopp skall återbäras är likvidatorerna ansvariga efter de grunder för skadeståndsskyldighet som anges i 106, 108 och 109 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Anser medlem eller annan förmånsberättigad att han vid fördelning av

föreningens tillgångar ej fått vad som belöper på honom, skall han väcka talan mot föreningen inom tre månader efter det slutredovisning framlades på föreningsstämma vid påföljd att han annars förlorar sin talan. I fråga om återbäringskyldighet och om likvidators ansvarighet äger första stycket motsvarande tillämpning.

Har medlem eller annan förmånsberättigad ej inom fem år efter det slutredovisning framlades på föreningsstämma anmält sig för att lyfta vad han fått vid fördelningen, har han förlorat sin rätt.

Förenklat förfarande

58 § Kan det antagas att understödsförening som trätt i likvidation saknar tillgångar eller att dessa ej förslår till betalning av likvidationskostnaderna, kan rätten på anmälan av likvidatorerna och efter försäkringsinspektionens hörande förklara att likvidationen skall läggas ned och föreningen anses upplöst. När sådan förklaring meddelats, gäller ej 50—57 §§. Tillgång som enligt vad nu sagts ej skall ingå i likvidation skall efter rättens förordnande tillfalla allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål.

Meddelande om förklaring enligt första stycket skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Fortsatt likvidationsförfarande

59 § Bestämmelserna i 92 § första, tredje och fjärde styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttagas att hänvisningen till 91 § skall avse 58 § denna lag.

Konkurs m. m.

60 § Bestämmelserna i 93 § och 94 § första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

61 § Är understödsförening ej i likvidation när dess egendom avträdes till konkurs, äger 54 § motsvarande tillämpning tills konkursen avslutats eller föreningen trätt i likvidation enligt andra stycket. Vad där sägs om likvidationsbeslut skall i stället gälla beslutet om egendomsavträde. Vidare skall iakttagas att utbetalning av pension ej får ske innan konkursen avslutats.

Finns överskott när förenings konkurs avslutas och var föreningen ej i likvidation då dess egendom avträdde till konkurs, skall föreningen träda i likvidation. Vad i 54—56 §§ sägs om likvidationsbeslut skall därvid i stället avse beslutet om egendomsavträde.

Talan mot likvidator eller likvidationsrevisor

62 § Bestämmelserna i 95 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Överlåtelse av understödsförenings rörelse utan föregående likvidation

63 § Föreslås i annat fall än som avses i 56 § att understödsförenings rörelse eller del därav skall överlätas på annan sådan förening eller på försäkringsbolag, skall anbud som lämnats på övertagandet läggas fram

på föreningsstämma. Beslut om överlåtelse är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller beslutet fattats på två på varandra följande stämmor, varav minst en ordinarie, och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av beslut om överlåtelse ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Är ej annat bestämt i stadgarna, skall rätt till pension, om pensionsfallet inträffat före beslutet om överlåtelsen, ha företrädare framför andra rättigheter till framtida försäkringsförmåner. Har beslutet fattats på flera föreningsstämmor, gäller vad nu sagts beslutet på den sista stämman.

Beslut om överlåtelse skall genom styrelsens försorg ofördröjligen anmälas till försäkringsinspektionen för godkännande. Avskrift av protokoll som förts i ärendet och av de handlingar som lagts fram på föreningsstämma skall fogas vid anmälningshandlingen. Inspektionen skall vid prövningen av beslutet tillse att ej vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas genom beslutet på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

64 § Försäkringsinspektionen skall ofördröjligen registrera beslut, varigenom inspektionen godkänner beslut om överlåtelse av förenings rörelse. När registrering skett, skall den förening eller det bolag som övertager rörelsen anses ha inträtt i den överlåtande föreningens rättigheter och skyldigheter mot medlemmarna och andra förmånsberättigade. Avser överlåtelsen förenings hela rörelse skall föreningen träda i likvidation.

Styrelsen i förening eller bolag som övertagit understödsförenings rörelse skall i den ordning som försäkringsinspektionen finner ändamålsenlig underrätta dem, vars försäkringar eller förmåner omfattas av överlåtelsen.

Försättes förening i konkurs sedan beslut om överlåtelse godkänts av försäkringsinspektionen skall, vid tillämpning av bestämmelserna i konkurslagen (1921: 225) om återgång av avtal, överlåtelsen anses ha skett dagen för godkännandet.

Registrering

65 § Bestämmelserna i 100 § första och tredje styckena, 101 och 102 §§ samt 103 § 1 mom. lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen. Vidare gäller att registrering skall vägras, förutom i fall som anges i 100 § första stycket, även när förutsättningarna enligt 4 § denna lag för registrering ej är uppfyllda och när medgivande eller godkännande som krävs enligt denna lag ej lämnas.

66 § Mot den som inhämtat kännedom om vad registret beträffande visst förhållande innehåller vid den tidpunkt varom är fråga, kan ändring i samma förhållande med laga verkan åberopas endast om han visas ha ägt vetskap om ändringen.

Tillsyn

67 § Det åligger understödsförenings styrelse att på tid och sätt som försäkringsinspektionen bestämmer

1. hålla föreningens kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av inspektionen,

2. för varje räkenskapsår till inspektionen insända avskrift av dels förvaltningsberättelsen jämte vinst- och förlusträkning och balansräkning, dels revisionsberättelsen med tillhörande handlingar, dels protokoll fört vid föreningsstämma över beslut i fråga om dessa berättelser, dels en redogörelse för föreningen och dess verksamhet,

3. meddela de upplysningar och uppgifter i övrigt rörande föreningen som inspektionen begär.

68 § Bestämmelserna i 67 § 1 och 3 äger motsvarande tillämpning i fråga om styrelse, ordförande och verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning, vars verksamhet uteslutande har till syfte att biträda en eller flera understödsföreningar vid verksamhetens bedrivande.

Föreligger intressegemenskap mellan understödsförening, å ena, samt aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning, å andra sidan, kan försäkringsinspektionen, om det är nödvändigt med hänsyn till tillsynsverksamheten, efter Konungens medgivande förelägga styrelse, ordförande och verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i sådan sammanslutning att avge särskild redovisning över intressegemenskapen enligt föreskrifter som meddelas av inspektionen.

69 § Försäkringsinspektionen kan förordna revisor att jämte övriga revisorer för viss understödsförening granska styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper. Inspektionen kan när som helst återkalla uppdraget.

Revisor som förordnats av försäkringsinspektionen skall iakttaga de föreskrifter, som inspektionen meddelar. Arvode till revisorn skall betalas av föreningen med belopp som inspektionen bestämmer.

70 § Försäkringsinspektionen kan kalla till extra föreningsstämma och till styrelsesammanträde. Företrädare för inspektionen får närvara och delta i överläggningarna vid föreningsstämma eller vid sådant styrelsesammanträde som utlysts av inspektionen.

71 § Försäkringsinspektionen kan meddela de erinringar i fråga om understödsförenings verksamhet som inspektionen finner påkallade.

Försäkringsinspektionen skall förelägga understödsförening att inom viss tid vidtaga de åtgärder som behövs för rättelse, om

1. avvikelse skett från denna lag eller de för föreningen gällande stadgarna eller de författningar eller föreskrifter i övrigt som gäller för verksamheten,

2. stadgarna ej längre uppfyller de i 11 § första stycket angivna allmänna kraven,

3. de tillgångar, vari försäkringsfond redovisas, ej är tillräckliga för att trygga försäkringsutfästelserna eller

4. annan allvarlig anmärkning kan riktas mot föreningens verksamhet.

Har föreläggande enligt andra stycket ej efterkommits inom bestämd tid och har det anmärkta förhållandet ej heller på annat sätt undanröjts, kan försäkringsinspektionen hos rätten ansöka om att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation. Har sådan ansökan skett, äger bestämmelserna i 72 § tredje stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning.

Styrkes ej innan rätten avgör ärendet att meddelat föreläggande efterkommits, skall rätten förklara, att föreningen skall träda i likvidation, och förordna en eller flera likvidatorer.

72 § Har understödsförening trätt i likvidation, kan försäkringsinspektionen förordna likvidator att tillsammans med övriga likvidatorer verkställa likvidationen. Föreningens firma tecknas därvid av denne likvidator i förening med den eller dem som annars är berättigade att teckna firman.

Under förenings likvidation har försäkringsinspektionen samma befogenheter beträffande likvidatorerna som i fråga om styrelsen.

Försäkringsinspektionen kan förordna likvidationsrevisor att jämte övriga likvidationsrevisor granska likvidatorernas förvaltning och föreningens räkenskaper under likvidationen.

Likvidator och likvidationsrevisor som förordnats enligt denna paragraf kan utlysas föreningsstämma. Bestämmelserna i 69 § äger motsvarande tillämpning på sådan likvidator och likvidationsrevisor.

73 § Understödsförening skall till bestridande av kostnaden för försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet årligen erlägga bidrag enligt bestämmelser som meddelas av Konungen. Bidraget skall bestämmas till ett belopp som, räknat på intäkterna under nästföregående räkenskapsår, svarar mot högst två promille av föreningens hela inkomst av avgifter och en promille av föreningens nettokapitalavkastning. Bidraget får dock ej understiga tvåhundra kronor.

74 § Försäkringsinspektionen kan förelägga vite vid meddelande av föreskrift enligt denna lag.

Besvär

75 § Mot beslut i sådant tillståndsärende, på vilket enligt bestämmelse i denna lag 22, 29, 46 eller 76 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning, och mot sådant beslut av försäkringsinspektionen som ej meddelats i särskilt fall föres talan hos Konungen genom besvär.

Mot annat beslut av försäkringsinspektionen enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Skadestånd

76 § Bestämmelserna i 106—109 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Straffbestämmelser

77 § Driver understödsförening utan att vara registrerad försäkringsverksamhet som avses i denna lag, dömes den som på föreningens vägnar deltar i åtgärd eller beslut som rör verksamheten till böter eller fängelse i högst sex månader.

78 § Bestämmelserna i 110 § 1, 4 och 6 samt 111 och 112 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttas, att hänvisningarna i 110 och 111 §§ till 10 § skall avse 15 § denna lag och att hänvisningen i 111 § 2 till 68 § skall avse 37 § denna lag. Vidare skall iakttas att vad som sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

79 § Till böter dömes den som

1. uppsåtligt eller av grov oaktsamhet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i försäkringsteknisk utredning, som ingivits till försäkringsinspektionen, eller i redogörelse eller upplysning, som lämnats till inspektionen enligt 67 § eller 68 § första stycket,

2. underlåter att fullgöra skyldighet som avses i 21 § första stycket, 32 § andra stycket, 41 § andra stycket, 56 § tredje stycket eller 63 § tredje stycket.

80 § Är gärning som avses i 77—79 §§ belagd med straff i brottsbalken, dömes ej till ansvar enligt denna lag.

Särskilda bestämmelser

81 § Bestämmelserna i 114—116 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

82 § Fordran som på grund av moderskapsförsäkring inestår hos understödsförening får ej utmätas.

Om utmätningsfrihet för kapitalförsäkring, sjukhjälp och pension finns bestämmelser i lagen (1927: 77) om försäkringsavtal och i utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972, då lagen (1938: 96) om understödsföreningar skall upphöra att gälla.

2. Den gamla lagen gäller fortfarande i fråga om erkänd arbetslöshetskassa och sådan icke erkänd arbetslöshetskassa som registrerats före den nya lagens ikraftträdande.

3. I fråga om understödsförening som omfattas av den nya lagen och som är registrerad hos försäkringsinspektionen vid den nya lagens ikraftträdande gäller i stället för 6, 11, 17 och 19 §§, 21 § första stycket, 24 och 25 §§, de i 27 § första stycket 1 och 2 samt 31 § första stycket 2 meddelade särskilda bestämmelserna och 35 § den nya lagen samt 21 §, 38 § andra stycket, 51 § första stycket, 57 § 1 mom. första stycket och 60 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar den gamla lagen i tillämpliga delar till dess föreningens stadgar i dessa hänseenden änd-

rats till överensstämmelse med den nya lagen. Grundar sig i annat hänseende föreskrift i förenings stadgar på den gamla lagen skall, i stället för stadgarnas föreskrift, motsvarande bestämmelse i den nya lagen gälla.

Anmälan för registrering av stadgeändring enligt första stycket skall göras hos försäkringsinspektionen före utgången av år 1976. Sker ej dessförinnan anmälan som leder till registrering och har inspektionen ej medgett undantag med stöd av 2 § andra stycket den nya lagen, äger 71 § tredje och fjärde styckena den nya lagen motsvarande tillämpning. Närmare föreskrifter om anmälan meddelas av inspektionen.

4. Understödsförening som enligt 3 § första stycket den gamla lagen skall bestå av minst 50 medlemmar och vars medlemsantal vid den nya lagens ikraftträdande uppgår till minst 50 men ej 100 behöver ej göra anmälan enligt 41 § andra stycket den nya lagen tidigare än ett år efter ikraftträdandet. Nedgår antalet under 50, skall dock sådan anmälan omedelbart ske.

5. Beslut om förenings minsta antal medlemmar som fattats av tillsynsmyndighet med stöd av äldre lag gäller fortfarande.

6. Har beslut av föreningsstämma fattats före den nya lagens ikraftträdande, äger den gamla lagen tillämpning i fråga om beslutet.

7. Styrelseledamot, revisor eller fullmäktig som utsetts med tillämpning av den gamla lagen får utöva sitt uppdrag under den tid för vilken han är utsedd utan hinder av bestämmelse som saknar motsvarighet i den gamla lagen.

8. Har understödsförening trätt i likvidation före den nya lagens ikraftträdande tillämpas den gamla lagen.

9. Gäller enligt 3 bestämmelse i den gamla lagen, tillämpas vad i samma lag föreskrives om ansvar för överträdelse av bestämmelsen.

10. För pensionskassa som med stöd av 90 § första stycket 1 den gamla lagen förklarats undantagen från lagens tillämpning inträder skyldighet att tillämpa den nya lagen den 1 januari 1977, om ej kassan dessförinnan förklarats undantagen från den nya lagens tillämpning. Har ansökan om sådan förklaring ingetts men inte avgjorts före nämnda dag inträder skyldigheten den senare dag då beslut, varigenom ansökan lämnas utan bifall, meddelas.

11. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas, att 116 och 118 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

116 §

Innehålla förenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehålls tillämpning gälte vad om talans väckande och om delgivning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av föreningsstämma, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om den i 36 § *andra stycket* omförmälda stämman blivit inom klandertiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

Innehålla förenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehålls tillämpning gälte vad om talans väckande och om delgivning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av föreningsstämma, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om den i 36 § omförmälda stämman blivit inom klandertiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

118 §¹

Vad i denna lag är föreskrivet skall ej äga tillämpning å:

1. ömsesidiga försäkringsbolag, sjukkassor, understödsföreningar och andra försäkringsföreningar;

1. ömsesidiga försäkringsbolag, sjukkassor, understödsföreningar och andra försäkringsföreningar *i vidare mån än som följer av lagen (1972:) om understödsföreningar*;

2. de föreningar för anskaffande av lån mot säkerhet av inteckning i fast egendom, å vilka gällande bestämmelser om hypoteksföreningar *eller om bostadskreditföreningar* äga tillämpning;

2. de föreningar för anskaffande av lån mot säkerhet av inteckning i fast egendom, å vilka gällande bestämmelser om hypoteksföreningar äga tillämpning;

3. förening av trafikförsäkringsanstalter, vilken av försäkringsinspektionen godkänts att handhava för anstalterna gemensamma angelägenheter;

¹ Senaste lydelse 1971: 482.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4. bostadsrättsföreningar i vidare mån än som följer av bostadsrättslagen (1971: 479).

Ej heller göres genom denna lag ändring i vad om föreningar för visst ändamål eljest är i lag eller författning särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 17 december 1971.

Närvarande: Statsministern PALME, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *ny lagstiftning om understödsföreningar* och anför.

1 Inledning

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 23 oktober 1964 tillkallade jag numera expeditionschefen Axel Wallén att såsom sakkunnig se över lagen (1938: 96) om understödsföreningar (UFL). Översynen skulle ske huvudsakligen med utgångspunkt i de synpunkter som tagits upp i en av försäkringsinspektionen med skrivelse den 1 juli 1964 till finansdepartementet överlämnad promemoria. Den sakkunnige har i april 1970 avgett betänkandet (SOU 1970: 23) Understödsföreningar. Betänkandet innehåller bl. a. förslag till ny lag om understödsföreningar. Lagförslaget torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

Efter remiss har yttranden avgetts av riksförsäkringsverket, bankinspektionen, försäkringsinspektionen, arbetsmarknadsstyrelsen, utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet (KSA-utredningen), fullmäktige i riksbanken, Kooperativa förbundet (KF), Svenska bankföreningen, Landsorganisationen i Sverige (LO), Svenska arbetsgivareföreningen (SAF), Sveriges akademikers centralorganisation (SACO), Sveriges arbetsledareförbund (SALF), Tjänstemännens centralorganisation (TCO), De fria sjukförsäkringsförbund, Folksam, Försäkringskassaförbundet, Svenska försäkringsbolags riksförbund och Svenska livförsäkringsbolags förening (gemensamt yttrande), Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund samt följande understödsföreningar, nämligen Försäkringsförbundet Trygghet, Försäkringsföreningen Nykterhet och Ansvar, Försäkringskassan Funcbris, Konsumentkooperationens pensionskassa, Sjöbefälets pensionskassa, pensionskassorna för Svenska tobaksaktiebolagets arbetarpersonal och förvaltningspersonal, Sveriges kommunalanställdas pensionskassa och Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa.

Försäkringsbolaget Svenska Personal-Pensionskassan, ömsesidig försäkringsförening, (SPP) har hänvisat till det yttrande som avgetts av Svenska försäkringsbolags riksförbund och Svenska livförsäkringsbolags förening.

Försäkringskasseförbundet har överlämnat yttranden från Jönköpings läns allmänna försäkringskassa, Malmö allmänna försäkringskassa och Älvsborgs läns allmänna försäkringskassa.

2 Nuvarande ordning

2.1 Huvuddrag i lagstiftningen om understödsföreningar

Enligt UFL är en understödsförening en sådan förening för inbördes bistånd, som avser att utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse idka verksamhet som faller inom personförsäkringens område. Som exempel på understödsföreningar med sådan verksamhet nämns föreningar som meddelar pension (ålderspension, efterlevandepension eller invalidpension), sjukhjälp eller moderskapshjälp, kapitalunderstöd vid dödsfall (begravningshjälp eller understöd åt avlidens familj eller åt förmanstagare) eller understöd vid arbetslöshet. Allt efter arten av den verksamhet som drivs av understödsföreningarna kan dessa indelas i *pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor, sjuk- och begravningskassor* samt *arbetslöshetskassor*.

Understödsföreningarna kan i likhet med andra föreningar indelas i öppna och slutna föreningar. En förening sägs vara öppen då vem som helst inom föreningens verksamhetsområde kan vinna anslutning till föreningen. I en sluten förening däremot kan medlemskap vinnas endast av dem som är anställda hos viss arbetsgivare, tillhör viss annan förening eller som ingår i en på annat liknande sätt begränsad persongrupp.

Understödsföreningarna står under tillsyn av statlig myndighet. Tillsynsmyndighet är för arbetslöshetskassorna arbetsmarknadsstyrelsen och för övriga föreningar försäkringsinspektionen. Föreningarna skall registreras hos tillsynsmyndigheten. Andra understödsföreningar än arbetslöshetskassorna skall erlagga bidrag till bestridande av tillsynsmyndighetens kostnader för organisation och verksamhet.

I syfte att trygga att verksamheten baseras på en något så när omfattande försäkringsstock har ställts upp regler i fråga om understödsförenings medlemsantal. Enligt huvudregeln skall förening bestå av minst 100 medlemmar.

Högsta tillåtna kapitalförsäkringsbelopp är i princip 4 000 kr. för en medlem.

Understödsförening skall för sin verksamhet ta upp fasta medlemsavgifter. Dessa skall vara så avvägda att de tillsammans med andra för verksamheten avsedda inkomster kan antas förslå till infriande av för-

fallna utfästelser, förvaltningskostnader och övriga utgifter liksom till fondbildning. Kravet att avgifterna skall vara tillräckliga för sitt ändamål är ett uttryck för den s. k. soliditetsprincipen.

Understödsförening skall i princip vart femte år upprätta försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning enligt grunder som bestäms av tillsynsmyndigheten. Arbetslöshetskassa och förening som meddelar enbart sjukpenning för högst 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller/och sjukvårdsersättning är dock undantagen från skyldigheten att upprätta sådan utredning.

För annan understödsförening än arbetslöshetskassa gäller fondbildningsregler som är ägnade att säkerställa att föreningen kan infria sina försäkringsutfästelser. Enligt huvudregeln skall hela det överskott som uppkommer på försäkringsverksamheten avsättas till en fond. Strängare regler gäller emellertid för vissa föreningar, nämligen dels föreningar som meddelar sjukhjälp för längre tid än 180 dagar för varje tidsperiod av tolv månader eller för en tid som överstiger tre år för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, dels föreningar som meddelar kapitalunderstöd till högre belopp än 500 kr., dels föreningar som meddelar pension. Fondmedlen får placeras endast i vissa angivna typer av värdepapper och tillgångar. Vid sidan av den fondbildning som skall trygga försäkringsverksamheten redovisar föreningarna också i stor utsträckning s. k. fria fonder. Dessa har bildats av överskott på försäkringsverksamheten eller av donationer och andra frivilliga bidrag.

UFL innehåller utförliga regler i associationsrättsliga frågor, dvs. regler om styrelse, firmateckning, revision, föreningssammanträde, stadgeändring samt likvidation och upplösning.

Som angetts i det föregående gäller UFL för bl. a. understödsföreningar som har till uppgift att bereda understöd vid arbetslöshet. Enligt uttryckligt stadgande gäller dock att fackförening, fackförbund eller annan liknande förening för vårdande av yrkesangägenheter inte är underkastad reglerna i UFL av den anledningen att föreningen bl. a. meddelar sådant understöd. Av de understödsföreningar som lämnar arbetslöshetsunderstöd och som lyder under UFL är samtliga utom en organiserade som erkända arbetslöshetskassor enligt förordningen (1956: 629) om erkända arbetslöshetskassor (AKF). Dessa kassor intar i flera hänseenden en särställning bland understödsföreningarna. De finansieras i stor utsträckning genom statsbidrag. De har vidare en klart facklig inriktning. Som förut nämnts står de under tillsyn av arbetsmarknadsstyrelsen som mot bakgrund av den speciella inriktningen och finansieringen har särskilda möjligheter att styra kassornas verksamhet. Genom AKF gäller i betydande utsträckning särskilda regler för de erkända arbetslöshetskassorna. UFL:s betydelse för kassorna torde i praktiken vara begränsad till en rad föreningsrättsliga bestämmelser av mera allmän natur.

2.2 Understödsföreningarnas verksamhet och utveckling under senare tid

Den sakkunnige har i betänkandet lämnat en utförlig översikt över understödsföreningarnas verksamhet och utveckling under åren 1935—1968 (s. 40—56). I det följande återges det väsentligaste innehållet av denna översikt. De statistiska uppgifterna, som avser slutet av resp. år, har i viss utsträckning kompletterats med siffror också för de två senaste åren.

2.2.1 Andra understödsföreningar än arbetslöshetskassor

Den sakkunnige erinrar inledningsvis om att samhället under den tid som UFL gällt präglats av genomgripande förändringar på det ekonomiska och sociala området. Understödsföreningarna har inte lämnats oberörda av denna utveckling. Särskilt har reformerna inom socialförsäkringens område direkt påverkat verksamheten för många föreningar.

Antalet föreningar olika år från år 1935 framgår av följande tabell:

År	Pensions- kassor	Sjuk- kassor	Begravnings- kassor	Sjuk- och begravnings- kassor	Totalt
1935	265	566	648	¹ —	1 479
1942	258	145	589	475	1 467
1948	203	166	458	290	1 117
1952	185	158	425	249	1 017
1953	182	155	414	235	986
1954	182	153	404	234	973
1955	177	129	378	214	898
1956	171	121	371	201	864
1957	165	119	363	184	831
1958	161	113	351	177	802
1959	150	107	324	160	741
1960	146	110	298	145	699
1961	140	105	287	139	671
1962	130	99	270	133	632
1963	123	96	252	126	597
1964	120	83	236	119	558
1965	118	79	227	113	537
1966	111	78	210	106	505
1967	108	74	199	100	481
1968	107	68	189	90	454
1969	103	66	176	78	423
1970	95	63	165	73	396

¹ Ingår bland sjukkassor.

Tabellen, som inte omfattar de erkända sjukkassorna, vilka år 1954 anförtroddes den allmänna sjukförsäkringen, visar att nedgången av antalet föreningar varit kraftig. I fråga om de föreningar som meddelar sjukhjälp har bl. a. införandet av den obligatoriska sjukförsäkringen liksom senare genomförda höjningar av ersättningarna från de allmänna försäkringskassorna bidragit till att ett stort antal föreningar

trätt i likvidation. En vanlig orsak till att begravningskassa trätt i likvidation har varit att medlemsantalet gått ned under 100, varigenom föreningen inte fått fortsätta sin verksamhet. I samband med att ATP-reformen genomfördes upphörde många pensionskassor med sin verksamhet. Antalet nyregistreringar har efter hand minskat. Sedan år 1963 har endast tre nya föreningar tillkommit.

Många av de föreningar som trätt i likvidation har överlåtit sin verksamhet på annan understödsförening. Sammanslagningar av två större föreningar har huvudsakligen skett inom gruppen öppna begravningskassor och har bidragit till en stark koncentration av denna verksamhet till de största öppna begravningskassorna. År 1935 var flertalet sjukkassor och begravningskassor öppna föreningar (715 öppna och 499 slutna föreningar). År 1967 övervägde i stället antalet slutna föreningar inom dessa kategorier föreningar (259 slutna och 114 öppna föreningar). Inom gruppen pensionskassor dominerade de slutna föreningarna redan år 1935 (21 öppna och 244 slutna). År 1968 var av de 107 pensionskassorna endast 6 öppna. Med ett undantag är de öppna pensionskassornas verksamhet av mycket ringa omfattning. Sedan år 1950 har inte bildats någon ny öppen understödsförening.

Det sammanlagda antalet medlemmar i understödsföreningarna ökade fram till i början av 1950-talet trots att antalet föreningar samtidigt minskade. Efter år 1952 är medlemsantalet däremot sjunkande. Utvecklingen i fråga om medlemsantalet i olika kategorier av föreningar framgår närmare av följande tabell.

År	Pensionskassor	Sjuk- kassor	Begravningskassor	Sjuk- och begravningskassor	Totalt
1935	67 946	261 870	692 530	¹ —	1 022 346
1942	81 837	243 913	772 367	211 603	1 309 720
1948	101 019	269 472	827 780	170 757	1 369 028
1952	121 793	269 620	860 149	158 392	1 409 954
1953	125 258	266 062	856 570	151 584	1 399 474
1954	118 942	252 921	833 143	164 812	1 369 818
1955	117 583	215 221	828 459	153 316	1 314 579
1956	124 871	204 166	798 581	150 244	1 277 862
1957	128 544	197 241	785 774	142 750	1 254 309
1958	131 341	185 605	747 313	129 622	1 193 881
1959	132 738	178 655	736 083	127 220	1 174 696
1960	134 645	178 393	711 383	132 099	1 156 520
1961	137 002	173 706	701 975	128 757	1 141 440
1962	133 072	164 734	684 336	126 195	1 108 337
1963	168 322	156 017	668 541	115 835	1 108 715
1964	171 778	144 419	652 669	112 456	1 081 322
1965	173 990	138 987	637 692	110 094	1 060 763
1966	172 997	133 113	617 969	106 700	1 030 779
1967	174 633	125 370	599 471	101 600	1 001 074
1968	176 990	120 090	574 690	96 174	967 944
1969	180 207	111 032	553 673	92 384	937 296

¹ Ingår bland sjukkassor.

Tabellen visar bl. a. att medlemsantalet fortlöpande minskar i fråga om samtliga föreningsgrupper utom pensionskassorna, vilka efter hand ökat sitt medlemsantal.

Utvecklingen i fråga om nyanslutning och frivillig avgång åren 1956—69 framgår av följande tabell. Med nyanslutning avses annan anslutning än inträde vid överlåtelse av annan förenings verksamhet. Frivillig avgång avser avgång av annan anledning än inträffat försäkringsfall och omfattar inte avgång vid överlåtelse eller likvidation.

År	Pensionskassor		Sjukkassor		Begravningskassor		Sjuk- och begravningskassor		Samtliga föreningar	
	Nyan-slutning	Frivillig avgång	Nyan-slutning	Frivillig avgång	Nyan-slutning	Frivillig avgång	Nyan-slutning	Frivillig avgång	Nyan-slutning	Frivillig avgång
1956	10 007	4 586	10 859	19 505	18 390	19 292	11 271	11 709	50 527	55 092
1957	8 993	4 227	9 717	14 948	19 249	17 975	7 793	8 684	45 752	45 834
1958	7 616	5 064	6 499	6 130	15 607	11 034	5 759	6 454	35 481	28 682
1959	6 529	3 749	6 920	12 127	13 222	10 568	6 576	6 819	33 247	33 263
1960	7 295	4 730	10 342	13 729	13 602	9 756	9 799	8 278	41 038	36 493
1961	7 813	5 189	11 490	15 199	12 445	8 419	9 590	9 053	41 338	37 860
1962	7 646	8 591	8 113	14 450	10 444	8 287	8 274	7 894	34 477	39 222
1963	42 937	3 405	8 002	14 929	8 540	7 932	6 653	8 583	66 132	34 849
1964	12 958	9 009	9 453	13 425	8 862	7 819	9 189	8 325	40 462	38 578
1965	8 867	5 684	9 784	13 306	8 967	7 587	9 399	9 189	37 017	35 766
1966	11 900	11 115	8 027	11 985	5 207	6 776	8 178	8 934	33 312	38 810
1967	13 169	11 373	4 501	10 139	4 747	5 056	5 015	7 659	27 432	34 227
1968	11 445	7 691	9 257	11 802	3 400	6 408	5 050	6 434	29 152	32 335
1969	12 488	7 700	8 534	12 587	3 668	5 833	5 385	6 107	30 073	32 227
S:a	169 663	92 113	121 498	184 261	146 350	132 742	107 931	114 122	545 440	523 238

En undersökning vid utgången av år 1969 av medlemmarnas fördelning efter ålder i fråga om sjukkassor, begravningskassor samt sjuk- och begravningskassor visar, att av den totala folkmängden i åldrar över 60 år omkring 25 % var medlemmar i sådana föreningar. I åldersgrupperna under 60 år var däremot en allt mindre del av folkmängden medlemmar ju längre ned man kom på åldersskalan. Endast 3—4 % av folkmängden i åldrarna under 30 år hade medlemskap i nämnda föreningar.

Trots den stora nedgången i antalet föreningar har fonderna fortlöpande ökat i storlek. Vid utgången av år 1969 redovisade föreningarna sammanlagt 3 960 milj. kr. i fonder, vilket innebär mer än en sexdubbling sedan år 1942. Under året 1969 uppgick fondökningen till 197 milj. kr. Den största andelen av fonderna faller på pensionskassorna. Dessas fonder uppgick sålunda vid utgången av år 1969 till 3 684 milj. kr. och svarar för drygt 3 000 milj. kr. av den totala ökningen sedan år 1942. Bland övriga grupper av föreningar är fondbildningen störst hos begravningskassorna med drygt 200 milj. kr. — Under år 1969 inbetalades i avgifter till samtliga understödsföreningar 142 milj. kr.,

varav 123 milj. kr. till pensionskassor. Under samma år uppgick utbetalningar för försäkringsfall till 122 milj. kr., varav 103 milj. kr. från pensionskassor.

I det följande skall lämnas vissa uppgifter om verksamheten inom olika grupper av understödsföreningar.

Pensionskassorna kan indelas i två huvudgrupper, tjänstepensionskassor och andra pensionskassor. Tjänstepensionskassorna kan i sin tur delas upp i tre kategorier, dels ITP-kassorna som meddelar kompletteringsförsäkring till ATP enligt med av arbetsmarknadens parter träffade pensionsavtal, dels fribrevskassor, dvs. pensionskassor i vilka avgiftsbetalningen upphört och försäkringarna nedsatts till fribrev, dels övriga tjänstepensionskassor.

Pensionskassorna meddelar ålderspension, invalidpension och efterlevandepension. I några fall meddelas också s. k. avgiftsbefrielseförsäkring och kapitalunderstöd.

Följande tabell belyser försäkringsbestånd och pensionsbelopp i olika grupper av pensionskassor vid slutet av år 1969.

	Tjänstepensionskassor			Andra pensionskassor	Samtliga pensionskassor
	ITP-kassor	Fri-brevskassor	Övriga tjänstepensionskassor		
Försäkringsbestånd vid årets slut					
Antal föreningar	23	19	12	49	103
Antal försäkrade medlemmar exkl. pensionstagare	120 295	33 842	2 057	7 668	163 862
Antal pensionstagare	16 894	11 236	1 770	3 667	33 567
härav med ålderspension	9 645	6 418	895	2 465	19 423
härav med invalidpension	1 808	390	2	—	2 200
härav med efterlevandepension	5 441	4 428	873	1 202	11 944
Utbetalt pensionsbelopp per pensionstagare i genomsnitt under året (kr.)					
Ålderspension	5 549	2 963	522	176	3 764
Invalidpension	4 155	4 304	889	—	4 179
Efterlevandepension	2 498	1 327	457	130	1 665

Som framgår av tabellen är den verksamhet som bedrivs av gruppen andra pensionskassor än tjänstepensionskassor relativt obetydlig. Gruppen består huvudsakligen av äldre föreningar med gamla traditioner. De flesta är bildade inom någon yrkesorganisation såsom hantverksförening, sjömannaförening, regementskår e.d.

Vad gäller utvecklingen inom tjänstepensionskassorna under senare tid kan följande nämnas. År 1960 träffades på arbetsmarknaden uppgörelse om den plan för kompletterande pensionsförmåner som går under benämningen ITP-planen (industrins tilläggs pension för tjänste-

män). Denna omfattar numera såväl plan för ålderspension, intjänad fr. o. m. den 1 januari 1960, familjepension, sjuk- och invalidpension och änkepension som plan för grupplivförsäkring. Enligt ITP-planen skulle pensionsförmånerna tryggas antingen genom att företaget tecknade pensionsförsäkring (i försäkringsbolag eller understödsförening) eller på annat sätt. Samma år träffades uppgörelse om det s. k. PRI-systemet, vilket syftade på tryggnad genom annat sätt än genom pensionsförsäkring. Detta system innebar följande. Pensioneringen administreras av företagen med hjälp av en av parterna stiftad ideell förening, Pensionsregistreringsinstitutet (PRI). Företagen tecknar kreditförsäkring i ett kreditförsäkringsbolag, Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt, (FPG) och skall avsätta mot pensionsskulden svarande medel till en för ändamålet särskilt inrättad pensionsstiftelse (PRI-stiftelse). Dessa stiftelser har därefter ersatts med en särskild redovisning av pensionsskuld enligt bestämmelserna i lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsskuld m. m. För pensionskassorna fick överenskommelsen om ITP-planen och andra liknande uppgörelser till följd att en del föreningar, de s. k. ITP-kassorna, började meddela försäkringar enligt avtalsuppgörelserna. För de föreningar som inte kom att meddela sådana försäkringar blev följden att i princip all avgiftsbetalning upphörde och att de intjänade pensionerna nedsattes till fribrev. En del av dessa kassor fortsatte verksamheten med att förvalta dessa fribrev (fribrevskassorna) under det att övriga kassor lade ned sin verksamhet.

ITP-kassorna har i sina stadgar utformat försäkringsvillkor och grunder efter vad som tillämpas av försäkringsbolaget Svenska Personalpensionskassan, ömsesidig försäkringsförening. Ändringar i de på arbetsmarknaden träffade avtalen om kompletterande pensionsförmåner medför i allmänhet ändringar i SPP:s försäkringsvillkor och grunder och i pensionskassornas stadgar. För pensionskassornas del är en stadgeändring i allmänhet en tidskrävande procedur, bl. a. på grund av att beslut krävs på två föreningsammansattnader. Svårigheterna att i tid anpassa stadgarna efter träffade pensionsavtal medför därför, att ändringarna ibland får ges retroaktiv verkan. I de större tjänstepensionskassorna utövas medlemmarnas befogenheter vid föreningsstämma i regel av särskilda ombud. Dessa utses vanligen av de anställdas organisationer och av arbetsgivaren eller arbetsgivarorganisation.

Sjukförsäkring meddelas av *sjuk*kassor och av *sjuk- och begravningskassor*. Enligt UFL:s regler kan kassorna delas in i två kategorier, nämligen dels föreningar som ger ut sjukpenning för längre tid än 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, dels övriga föreningar. De förra skall i princip ha minst 500 medlemmar, de senare minst 100 medlemmar. Vid 1969 års utgång var antalet sjukförsäkrade medlemmar 185 481, varav 113 912 var medlemmar i 34 föreningar som lämna

sjukpenning för längre tid än 90 dagar och 71 569 var medlemmar i övriga 110 föreningar. Av de sjukförsäkrade medlemmarna var 133 984 sjukpenningförsäkrade och 64 475 försäkrade för sjukhusvård, läkarvård, läkemedel m. m.

Sjukhjälpsersättningarna avser i regel små belopp och är ofta maximerade på olika sätt. Uppgifter för år 1969 visar att över hälften av det totala antalet medlemmar var tillförsäkrade en sjukpenning som var lägre än 4 kr. per dag. Alla föreningar utom en har begränsat sjukhjälpstiden till högst 3 år. I allmänhet tillämpas en viss karenstid, ofta tre dagar. Vid beräkning av läkarvårdersättning tillämpas i regel läkarvårdstaxan (1969: 657). Vissa föreningar lämnar också moderskapshjälp med belopp som vanligen inte överstiger 100 kr.

Sjukkassorna har måst anpassa sin verksamhet till den allmänna sjukförsäkringen. Efter denna försäkrings genomförande år 1955 blev sjukkassorna hänvisade till att ge kompletteringsförsäkringar. Som framgår av det följande har utrymmet för sådana försäkringar därefter minskat i takt med förbättringar inom den allmänna försäkringen. Mer betydande utvidgningar såvitt angår sjukpenningersättning skedde genom lagstiftning år 1962. I detta läge ansågs det angeläget att förhindra möjligheten till överförsäkring. Efter överläggningar med försäkringsbolagen lämnade försäkringsinspektionen år 1963 en rekommendation som innebar att försäkringsförmånerna inom frivillig sjuk- och olycksfallsförsäkring skulle maximeras på sådant sätt, att de tillsammans med förmånerna från den allmänna försäkringen och eventuella andra tjänsteförmåner kompenserade högst 93 % av den försäkrades förlorade nettointkomst efter skatt. Rekommendationen kom att gälla också för de understödsföreningar som meddelade sjukhjälp. Eftersom de statsanställda fr. o. m. den 1 juli 1963 fick sjuklöneförmåner till en kompensationsnivå av ca 93 % kunde kompletteringsförsäkring inte vidare meddelas statsanställda. I ett besvärssärende år 1966 medgav emellertid Kungl. Maj:t att Folksam, oavsett rekommendationen, fick tillförsäkra arbetstagare som inte uppbär oavkortad lön under sjukdom, en dag ersättning av högst 3 kr. från arbetsförmågans sjunde dag, insjuknandedagen inräknad. Försäkringsinspektionen meddelade därefter understödsföreningarna att dessa generellt borde tillämpa samma ersättningsregel såvitt gällde ersättning till statsanställda och andra grupper med motsvarande sjuklöneförmåner. Samtidigt påpekade inspektionen att med hänsyn till år 1967 genomförda nya förbättringar i fråga om sjukpenningförmånerna inom den allmänna försäkringen utrymmet för kompletteringsförsäkring till högre belopp än 3 kr. per dag skulle prövas från fall till fall.

Kapitalförsäkring meddelas av *begravningskassor* och *sjuk- och begravningskassor*. Som förut nämnts skiljer UFL på föreningar som meddelar försäkring till högre belopp än 500 kr. och övriga föreningar. De

förstnämnda föreningarna måste i princip ha minst 500 medlemmar, de övriga minst 100 medlemmar. Av de 641 221 försäkrade medlemmarna vid 1969 års utgång var 497 343 medlemmar i 53 föreningar som meddelade kapitalförsäkring till högre belopp än 500 kr. och de övriga medlemmar i återstående 201 föreningar. Flertalet föreningar meddelar rena dödsfallsersättningar (begravningshjälpsförsäkringar), dvs. försäkring som betalas ut vid medlems död eller ibland också vid dödsfall inom medlemmens familj. Några av de större öppna föreningarna meddelar också s. k. sammansatta försäkringar med utbetalning vid viss bestämd ålder eller vid dessförinnan inträffat dödsfall. Några föreningar meddelar dessutom olika typer av barnförsäkringar.

Kapitalförsäkring meddelas i regel med blygsamma belopp. År 1969 var medelförsäkringssumman 570 kr. i föreningar som fick meddela försäkring till högre belopp än 500 kr. och 388 kr. i övriga föreningar. Omkring 79 % av de försäkrade var vid 1969 års utgång medlemmar i öppna begravningskassor. De två största öppna begravningskassorna hade då 130 046 resp. 74 059 medlemmar. Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund, som är en sammanslutning av ett antal större begravningskassor, verkar sedan många år tillbaka för en än starkare centralisering inom de öppna kassorna. I samma riktning verkar försäkringsinspektionen genom att i de fall, där förvaltningskostnaderna framstått som oskäligt höga, råda föreningarna att undersöka om inte det mest ändamålsenliga är att upphöra med verksamheten eller överlåta den på annan förening.

I många föreningars stadgar har tagits in bestämmelser om återköp och fribrev enligt normalförslag som utformats av försäkringsinspektionen och som är ägnade att tillgodose medlemmarnas rättigheter i dessa hänseenden. Ett fåtal föreningar har stadgebestämmelser om belåning av försäkringar, s. k. livlån.

I syfte att klargöra inom vilka gränser verksamheten får bedrivas utan att den kan anses som affärsmässig har tillsynsmyndigheten fastställt vissa regler. Sålunda får heltidsanställda agenter inte användas. Vidare gäller att anskaffningsprovisionen inte får överstiga viss procent av det aktuella kapitalunderstödet.

Såväl riksförbundet som enskilda föreningar har vid flera tillfällen ansökt om försäkringsinspektionens medgivande att få utfästa högre belopp än 4 000 kr. för en medlem. Bortsett från sådana kapitalförsäkringar, som meddelas i samband med pension, har medgivande lämnats i endast ett fall som avsåg en sluten förening.

2.2.2 Erkända arbetslöshetskassor

Den frivilliga statsunderstödda försäkringen tillkom år 1934. Försäkringen handhas av erkända arbetslöshetskassor som bildats av fackliga organisationer inom det yrkesområde som utgör resp. kassas verksam-

hetsområde. Medlemmarna i dessa organisationer är i regel kollektivt anslutna till arbetslöshetskassan, som dock också är öppen för ej fackligt organiserade inom verksamhetsområdet. Samtliga kassor är rikskassor och med ett undantag (en kassa för yrkesfiskare) avsedda för anställda. En kassa är öppen för anställda oavsett yrkestillhörighet. Den 31 augusti 1971 var det totala antalet medlemmar 2 279 000. Antalet kassor var 48 den 1 september 1971.

Försäkringsersättningen utgörs av dagpenning och barntillägg. Det högsta daghjälsbeloppet är sedan den 1 september 1971 60 kr. Barntillägg utgår för barn under 16 år och är f. n. 2 kr. per barn och dag.

Arbetslöshetskassornas verksamhet finansieras av medlemsavgifter, statsbidrag och räntor på fonderade medel. Avgifterna, som varierar starkt mellan såväl kassor som klasser beroende på arbetslöshetsrisken och dagpenningens storlek, fastställs av tillsynsmyndigheten, dvs. arbetsmarknadsstyrelsen.

Statsbidrag utgår efter olika grunder. Grundstatsbidrag utgår med viss procent — varierande mellan 35 och 50 % för de olika dagpenningklasserna — av varje utbetalat dagpenningbelopp. Vid större arbetslöshet ökar detta bidrag. Dagpenningbidrag utgår med visst belopp på den del av dagpenningen som inte täcks av grundstatsbidraget. Barntilläggsbidrag utgår med 75 % av barntilläggskostnaden. Slutligen utgår också förvaltningsbidrag med medlemsbidrag (4—6 kr. per årsmedlem) och bidrag för arvode till tillsynsmyndighetens representant i kassas styrelse.

2.3 Utvecklingen inom annan försäkringsverksamhet

I betänkandet ges en översikt för utvecklingen efter år 1938, då UFL trädde i kraft, i fråga om dels den affärsmässiga försäkringsrörelsen, dvs. den verksamhet som drivs av försäkringsbolagen, och dels den allmänna försäkringen och annan sociallagstiftning (s. 57—61). Vad gäller försäkringsbolagen innehåller betänkandet vidare utförliga redogörelser för de i lagen (1948: 433) om försäkringsrörelse (FL) införda s. k. behovs- och skälighetsprinciperna (s. 80—82 och 87—90). Av framställningen i betänkandet i dessa delar skall här beröras endast vissa viktigare drag av den lagstiftning som genomförts för försäkringsbolagen.

FL reglerar den verksamhet som får drivas av försäkringsaktiebolag och ömsesidiga försäkringsbolag. I förhållande till tidigare lagstiftning för den affärsmässiga försäkringsrörelsen innebär FL en nyordning i viktiga avseenden. I fråga om koncessionsprövningen, som ligger hos Kungl. Maj:t, kompletterades en i huvudsak formell prövning med villkoren att den planerade rörelsen — eller utvidgningen till ny verksamhetsgren — måste vara behövlig och också i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Härigenom lagfästes den

s. k. behovsprincipen, som alltså innebär att prövningen skall gälla både en kvalitetsbedömning och en kvantitetsbedömning som avser att fastställa om det på den svenska försäkringsmarknaden finns behov av det planerade bolaget eller den tilltänkta vidgningen av verksamheten. I fråga om livförsäkringar infördes vidare i FL — vid sidan av den redan tidigare gällande soliditetsprincipen som främst syftar till att trygga försäkringstagarna i fråga om företagets säkerhet och förmåga att fullgöra sina förpliktelser — en delvis ny grundprincip, den s. k. skälighetsprincipen. Denna princip innebär i huvudsak att priset för en försäkring skall vara bestämt på ett skäligt sätt i förhållande till de förmåner försäkringens avser. Principen innebär också att livförsäkringstagare skall ha rätt till återköp och fribrev och till återbäring av överskott på försäkringen. Genom FL vidgades vidare försäkringsinspektionens befogenheter i fråga om tillsynen över försäkringsverksamheten. Bl. a. avsågs den praktiska tillämpningen av skälighetsprincipen bli föremål för en ökad granskningsverksamhet. Genom ändring år 1950 infördes i FL bl. a. regler om skälighetsprincipens tillämpning också för annan försäkring än livförsäkring.

År 1958 tillsattes en utredning med uppgift att se över FL. Ändamålet med översynen var att anpassa lagstiftningen till de ändrade förutsättningarna — bl. a. genomförandet av den obligatoriska sjukförsäkringen och en förutsedd allmän pensionsförsäkring — på ett sådant sätt, att en från samhällseliga synpunkter ändamålsenlig reglering och tillsyn av försäkringsrörelsen blev möjlig. Översynen ledde till att FL år 1961 ändrades på olika punkter (prop. 1961: 171, 1 LU 51, rskr 388, SFS 1961: 610).

3 Allmänna synpunkter på en ny lagstiftning

3.1 Den sakkunnige

3.1.1 Behovet av ny lagstiftning

Den sakkunnige erinrar inledningsvis om den stora betydelse som understödsföreningarna i ett tidigare skede hade på det sociala fältet. De understödsorganisationer som under slutet av 1800-talet och senare växte fram inom fackföreningar, skråsammanslutningar och inom olika ideella sammanslutningar gjorde sålunda en mycket värdefull insats när de skapade en ordning där medlemmarna genom inbördes bistånd kunde bereda viss hjälp åt dem som drabbades av sjukdom eller invaliditet eller för vilka familjeförsörjaren gick bort.

Under de senaste årtiondena har intresset från allmänhetens sida för understödsföreningarnas verksamhet minskat. Bl. a. har följande två omständigheter bidragit till detta. För det första har det allmänna genom reformer på socialförsäkringens område i stor utsträckning över-

tagit ansvaret för att medborgarna skall ha en tillfredsställande ekonomisk trygghet vid sjukdom, invaliditet och vid familjeförsörjarens frånfälle. För det andra har utvecklingen inom den affärsmässiga livförsäkringsrörelsen, dvs. livförsäkringsbolagen, inneburit att det privata vinstintresse som förr låg bakom bolagens verksamhet i huvudsak fallit bort. Den väsentliga ändringen härvidlag skedde genom 1948 års reform av försäkringsrörelselagstiftningen. Ett tidigare betydelsefullt motiv för att gå in i en på uteslutande idcell grund uppbyggd understödsförening i stället för att ta en försäkring i ett försäkringsbolag har således i praktiken försvunnit.

I den av försäkringsinspektionen upprättade promemorian som ligger till grund för utredningsuppdraget (angående innehållet i promemorian se betänkandet s. 62—70) betonas att FL i många hänseenden tillgodoser försäkringstagarnas intressen bättre än vad UFL gör. Det understryks därvid att det är angeläget att i UFL införs motsvarigheter till de bestämmelser i FL som är ett uttryck för de s. k. behovs- och skälighetsprinciperna samt att en effektivare tillsyn än f. n. genomförs.

Den sakkunnige framhåller att om föreningsverksamheten styrs hårdare kan man knappast undvika en successiv avveckling av sådana föreningar, som inte arbetar helt rationellt och som inte är helt bärkraftiga från allmänt försäkringsmässiga utgångspunkter. Man bör då fråga sig om en sådan utveckling är ofördelaktig från allmänna utgångspunkter. Den sakkunnige anser att understödsföreningarna spelat ut sin mer betydande roll som trygghetsförmedlare och att det för dessa föreningsars del i fortsättningen inte kan bli fråga om annat än en ganska begränsad verksamhet vid sidan av de stora trygghetsförmedlarnas.

Den sakkunnige delar försäkringsinspektionens uppfattning att man vid en översyn av UFL i första hand bör söka tillgodose medlemsintresset i tillfredsställande utsträckning. En reform bör sålunda i väsentliga hänseenden innebära att någon mer betydande skillnad från medlemssynpunkt inte kommer att föreligga i förhållande till vad som numera gäller enligt FL. Med denna utgångspunkt ställer den sakkunnige den principiella frågan om inte utvecklingen gått därhän, att UFL spelat ut sin roll. Är detta fallet kunde man tänka sig att ett antal stora, rationellt arbetande föreningar, framför allt vissa begravningskassor, förvandlas till försäkringsbolag. Vidare fick flertalet mindre begravningskassor och sjukassor avvecklas i tvångsmässig ordning. En särskild lösning kunde diskuteras i fråga om pensionskassorna. Arbetslöshetskassorna slutligen kunde regleras uteslutande av AKF. Den sakkunnige finner en lösning av så radikal art oantagbar såvitt avser huvuddelen av understödsföreningarna. Bl. a. pekar den sakkunnige på den rådande negativa inställningen till att kretsen av försäkringsbolag vidgas och på de stora praktiska problem som är förknippade med en

tvångsmässig snabb avveckling av de mindre föreningarna. Den sakkunnige finner det vidare mest ändamålsenligt — med hänsyn till de speciella former av försäkringsverksamhet av ej affärsmässigt slag som många föreningar driver — att bestämmelserna om understödsföreningarna liksom f. n. tas upp i en särskild lag och således inte förs in i den redan omfattande FL.

Den sakkunnige har gjort en allmän översyn av de regler som gäller för understödsföreningarna. Den sakkunnige har, som redan antytts, därvid i första hand sökt förbättra skyddet för föreningsmedlemmarnas intressen. Som den viktigaste nyheten i detta hänseende föreslår den sakkunnige att skälighetsprincipen skall införas för understödsföreningarna. Med hänsyn till de särförhållanden som kännetecknar dessa har den sakkunnige dock modifierat principen något, så att den inte får samma stränga innebörd som enligt FL. Vidare föreslås principen utformad som en grundläggande norm för en förenings hela verksamhet och således inte som i FL formulerad som ett krav på att premien skall utgöra ett skäligt pris på försäkringsförmånerna. Mot bakgrund av skälighetsprincipen föreslår den sakkunnige i olika hänseenden särskilda regler som är ägnade att bättre tillgodose medlemsintresset än nuvarande regler. Förslaget tar bl. a. sikte på att förstärka försäkringstagarnas rätt till fribrev och till återköp av försäkring. Den sakkunnige har också funnit det behövt att förbättra försäkringsinspektionens möjligheter att ingripa mot förening när anmärkning finns mot dess verksamhet. I överensstämmelse med förutsättningen att främst tillgodose medlemsintresset har den sakkunnige också övervägt i vad mån det är påkallat att begränsa en vidgning av understödsföreningsväsendet genom att införa en motsvarighet till den behovsprincip som gäller för försäkringsbolagen. Den sakkunnige föreslår härvid ett generellt förbud mot nybildning av öppna föreningar. Förslaget motiveras också med svårigheten att avgränsa sådana förenings verksamhet mot den affärsmässiga verksamhet som drivs av försäkringsbolagen.

Den sakkunnige har emellertid funnit det behövt att reformera UFL också i andra hänseenden än sådana som direkt tar sikte på att förbättra skyddet för medlemmarna. På det försäkringstekniska området föreslås bl. a. en förenkling av de nuvarande tämligen komplicerade reglerna om fondbildning. Vidare föreslås att placeringsbestämmelserna mjukas upp efter mönster av vad som gäller för livförsäkringsbolagen. Mot bakgrunden av att de associationsrättsliga bestämmelserna i UFL i viss utsträckning blivit föråldrade har den sakkunnige vidare sett över dessa regler. De förslag som i detta avseende läggs fram i betänkandet bygger väsentligen på de modernare regler som finns i FL och i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Den sakkunnige föreslår en helt ny lag för understödsföreningarna. Detta motiveras med att de materiella ändringarna är omfattande och

rör väsentliga avsnitt i UFL och att övriga avsnitt i lagen behöver moderniseras.

Det kan här slutligen nämnas att den sakkunnige föreslår, att förening i sitt firmanamn alternativt skall få använda beteckningen försäkringsförening i stället för termen understödsförening.

3.1.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen

Den sakkunnige tar först upp frågan om gränsdragningen till den affärsmässiga försäkringsrörelsen, dvs. den verksamhet som drivs av försäkringsbolagen. Kriterierna på en understödsförening är enligt UFL, att föreningen skall ägna sig åt personförsäkring för inbördes bistånd och att rörelsen inte skall drivas affärsmässigt. De slutna föreningarna har i regel inte haft svårt att uppfylla kraven på att verksamheten skall vara för inbördes bistånd och inte får drivas affärsmässigt. Administrationskostnaderna blir låga för dessa föreningar och verksamheten har som helhet en ideell karaktär. Enligt den sakkunnige finns därför inget tvivel om att de normalt ägnar sig åt verksamhet som inte kan anses som affärsmässig försäkringsrörelse.

I fråga om de öppna föreningarna är däremot gränsen mot den affärsmässiga försäkringsrörelsen inte lika klar. Denna grupp av föreningar, som omfattar bl. a. de stora begravningskassorna och de största sjukkassorna, har ofta ursprungligen haft en "sluten" karaktär åtminstone såtillvida att deras verksamhet varit geografiskt begränsad. Senare har emellertid i allmänhet även denna begränsning försvunnit och föreningarna konkurrerar numera i viss mån med varandra och försäkringsbolagen. De kan naturligtvis sägas verka "för inbördes bistånd" i samma mening som alla försäkringsföretag men saknar enligt den sakkunnige ofta den speciellt ideella inriktning, som de slutna föreningarna har och som utgör grundvalen för lagstiftningen om understödsföreningarna. Detta beror främst på att det inte saknas affärsmässiga inslag i de öppna föreningarnas verksamhet. Det är med hänsyn till bristen på självklar rekryteringsbas naturligt, att dessa understödsföreningar måste kämpa för att kunna fortleva och vidareutvecklas. Självfallet blir medlemsvärningen då en mycket väsentlig angelägenhet. Den kan inte längre bedrivas på frivillig och kostnadsfri väg. Genom att tillsynsmyndigheten sett sig nödsakad godta vissa provisionsnormer för medlemsvärning och inkassering av försäkringsavgifter, har man rent principiellt accepterat att understödsföreningsverksamhet inte kan drivas helt ideellt och utan affärsmässiga inslag.

Den sakkunnige framhåller svårigheten att bedöma om de existerande öppna föreningarna, särskilt de större, på ett tillfredsställande sätt uppfyller de huvudsakliga kriterier, som UFL ställer upp i fråga om

verksamheten, dvs. kraven på verksamhet till inbördes bistånd och utan affärsmässig inriktning. Dessa kriterier får behållas för att även i fortsättningen ange den väsentliga inriktningen av understödsföreningsverksamheten och ramen för lagstiftningens tillämplighet. Den sakkunnige anser emellertid att i framtiden bör inte accepteras, att nya understödsföreningar bildas utan att man med säkerhet kan räkna med att de kommer att uppfylla de i lagen uppställda förutsättningarna. Bl. a. på grund av kostnaderna för anlitad arbetskraft kan en ny öppen förening inte börja att driva verksamhet utan att enskilt vinstintresse behöver tillgodoses. Redan problemet med gränsdragningen mot den affärsmässiga försäkringsrörelsen utgör enligt den sakkunnige ett tillräckligt vägande skäl för ett förbud mot nybildning av öppna föreningar.

Den sakkunnige finner ett förbud mot nybildning av öppna understödsföreningar motiverat också från synpunkter som hänför sig till den s. k. behovsprincipen. Denna princip innebär enligt FL att vid koncessionsprövningen skall prövas, om den planerade rörelsen är behövlig och också i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Den sakkunnige menar att det med hänsyn till de redan existerande öppna föreningarna, vilka förutsätts få leva kvar, och med tanke på understödsföreningsrörelsens sunda utveckling är angeläget att hindra att nya öppna föreningar kommer till. Den sakkunnige föreslår sålunda att nya öppna föreningar i fortsättningen inte skall få bildas.

I fråga om de slutna föreningarna gäller andra förhållanden. En samhörighetskänsla och vilja till inbördes bistånd är fortfarande väsentliga motiv när en särskild grupp personer, t. ex. anställda vid ett företag eller medlemmar i en ideell förening, vill ordna sina försäkringsfrågor genom att bilda en understödsförening. Gränsdragningen mot den affärsmässiga försäkringsrörelsen utgör inte heller i övrigt samma problem som beträffande öppna understödsföreningar. Som regel är förvaltningsarbetet i de slutna föreningarna av jämförelsevis enklare beskaffenhet och mindre omfattning än i de öppna föreningarna. I många fall kan hjälp och bidrag till förvaltningen också erhållas och medlemsrekryteringen vållar inte några särskilda utgifter. De samlade förvaltningskostnaderna kan därför hållas på en förhållandevis låg nivå. Med hänsyn till utvecklingen inom den affärsmässiga försäkringsrörelsen ifrågasätter den sakkunnige trots detta om inte de tilltänkta medlemmarna i många fall skulle vara bättre betjänta av en annan lösning av sina försäkringsfrågor än vad en understödsförening kan bjuda. Tillsynsmyndigheten skall nämligen vid sin behandling av en ansökan om registrering alltid pröva om stadgarna är betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade. Denna prövning kommer med den sakkunniges förslag att i betydligt högre grad än f. n. direkt baseras på sådana överväganden som hänger samman med skälighets-

principen. Med hänsyn härtill och då de bakomliggande bevelsgrunderna för en önskan till samverkan inom understödsföreningens form kan växla i styrka från fall till fall, finns enligt den sakkunniges mening inte tillräckliga skäl för ett generellt förbud mot nybildning av slutna understödsföreningar. Den sakkunnige anser inte heller att understödsföreningsväsendets framtida utveckling ger anledning till antagande, att det för sådana eventuella nybildningar finns behov av bestämmelser om en särskild behovsprövning.

För att hindra att förbudet mot nybildning av öppna föreningar kringgås bör bestämmelser införas som begränsar möjligheten att bilda sådan förening, som kanske i formellt avseende kan betraktas som slutna men i praktiken kan jämföras med en öppen förening. Vad gäller understödsförening för enbart medlemmar i viss ideell förening föreslås därför ett krav på att det skall finnas sådan intressegemenskap inom den ideella föreningen, att också en samverkan för personförsäkring framstår som naturlig för medlemmarna.

Den sakkunnige betonar att försäkringsinspektionen inom ramen för sin lagstadgade skyldighet att meddela råd och anvisningar när en förening bildas bör beakta också synpunkter som närmast är förknippade med behovsprincipen. Om de blivande medlemmarnas försäkringsproblem kan lösas bättre på en annan väg bör myndigheten således redovisa dessa överväganden för den planerade föreningen.

Behovsprincipen i FI innebär också att ett bolag inte får börja driva verksamhet som koncessionen inte omfattar. Koncession för ny verksamhetsgren ges endast om denna framstår som behövlig och i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Det finns skäl anta att allt flera understödsföreningar i framtiden kan komma att överväga om de inte bör göra väsentliga omläggningar av sin verksamhet, t. ex. genom att införa någon ny verksamhetsgren som kan tänkas vara mer attraktiv än den ursprungliga verksamheten. Som exempel på understödsföreningar, där sådana tendenser redan varit skönjbara och i fortsättningen eventuellt kan väntas bli än mer förekommande, nämner den sakkunnige sjukförsäkringen. Genom de senaste beslutade reformerna inom den allmänna sjukförsäkringen i förening med föreskrifter, som ställts upp av hänsyn till risken för överförsäkring, har utrymmet för dessa föreningars verksamhet begränsats betydligt. Även andra understödsföreningar kan emellertid tänkas vara intresserade av att söka bryta en nedåtgående trend genom en omläggning av verksamheten. Den sakkunnige menar att det inte kan uteslutas, att skälen för en ändrad rörelseinriktning i första hand kommer att baseras på en önskan att bevara föreningar och endast i mindre grad på realistiska överväganden eller hänsyn till samhällets krav på den samlade försäkringsrörelsens ändamålsenliga utveckling.

En i princip okontrollerad omvandling av föreningarnas verksamhet

kan så småningom leda till en alltför stark koncentration på någon eller några speciella verksamhetsformer. Härigenom skulle konkurrensen öka såväl mellan föreningarna inbördes som i förhållande till de alltmör högrationaliserade försäkringsbolagen. För understödsföreningarnas del skulle en sådan utveckling på längre sikt kunna få mindre gynnsamma effekter, vilka i sin tur ytterst skulle gå ut över medlemmarnas intressen. Den sakkunnige föreslår att en särskild bestämmelse införs i UFL som innebär att en registrerad understödsförening inte utan försäkringsinspektionens tillstånd får ändra eller vidga sin försäkringsverksamhet så att denna får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta någon ny försäkringsgren. Inspektionen bör främst pröva om den tillämnade omläggningen av verksamheten tillgodoser medlemmarnas intressen och om den i övrigt är ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Vid denna prövning skall sålunda även de synpunkter som normalt förknippas med behovsprincipen beaktas. Gränsdragningen mellan sådana ändringar som inte innebär att den ursprungliga rörelsens huvudsakliga ändamål eller inriktning rubbas och sådana ändringar, för vilka tillstånd enligt den föreslagna nya lagregeln krävs, bör lämpligen överlämnas åt rättstillämpningen. Kravet på tillstånd bör gälla också slutna föreningar, trots den inkonsekvens som följer av att någon behovsprövning inte föreslås när det gäller nybildning av slutna föreningar. Enligt den sakkunniges mening finns det emellertid inte anledning anta att en slutna förening, som vägrats tillstånd till att vidga sin rörelse, kringgår reglerna genom att bilda en ny slutna förening med samma medlemmar som i den äldre föreningen. Det avgörande skälet för den föreslagna lösningen är emellertid den lagtekniska konstruktion som den sakkunnige valt. Genom att samtliga vid lagens ikraftträdande registrerade understödsföreningar förs in under den nya lagen behövs möjlighet till kontroll av att sådana föreningar därefter inte ändrar eller vidgar sin verksamhet på sätt som inte var avsett när de registrerades. Detta gäller naturligtvis i första hand de öppna föreningarna men kan även tänkas få betydelse i fråga om slutna föreningar, t. ex. beträffande karaktären av att vara slutna.

3.1.3 Skälighetsprincipen

I det föregående har erinrats om att den s. k. skälighetsprincipen genom FL infördes för den affärsrättsliga försäkringsverksamheten. Enligt 263 § FL skall de för ett försäkringsbolag upprättade försäkringstekniska grunderna avse att trygga bolagets förmåga att fullgöra sina förpliktelser enligt ingångna försäkringsavtal — ett uttryck för soliditetsprincipen — och att bereda försäkring till en med hänsyn till försäkringens art skälig kostnad.

Den sakkunnige anlägger följande synpunkter på frågan om en skälighetsprincip bör införas också för understödsföreningarna. Med hän-

syn till understödsföreningsrörelsens bakgrund, där de ideella inslagen och viljan att bereda ömsesidigt bistånd varit de avgörande drivkrafterna, har behovet av yttre regleringar och lagföreskrifter till skydd för medlemmarnas intressen tidigare inte framträtt med samma styrka som i fråga om den affärsmässiga försäkringsrörelsen. Utvecklingen inom understödsföreningsverksamheten mot större enheter, av vilka en del är öppna för medlemmar med i övrigt ringa intressegemenskap, har väsentligt ändrat dessa grundförutsättningar. Samtidigt som det ideella inslaget i en del av föreningarnas verksamhet av olika skäl tunnats ut, har förvaltningsarbetet ofta blivit mer omfattande och komplicerat än tidigare. Föreningarna har därför i allt större utsträckning varit hänvisade att ersätta frivillig arbetskraft med avlönad personal. Också i andra avseenden har skillnaden mellan vissa understödsföreningars verksamhet och den affärsmässiga försäkringsrörelsen blivit allt mindre påtaglig. En reform av UFL bör mot denna bakgrund rimligtvis syfta till att medlemsintresset inom understödsföreningarna tillgodoses på liknande sätt som FL skyddar försäkringstagarna inom försäkringsbolagen.

Den sakkunnige har övervägt om inte nämnda syfte bäst kan realiseras genom att i den nya lagen tas in bestämmelser som svarar mot dem som nu finns i 263 § FL. Påtagliga skillnader kvarstår emellertid mellan å ena sidan försäkringsbolag och å andra sidan understödsföreningar i allmänhet. Därtill kommer att en jämförelse mellan olika understödsföreningar eller grupper av sådana även visar betydande olikheter beträffande bl. a. verksamhetens art och omfattning, medlemmarnas inbördes gemenskap, det ideella syftet samt föreningarnas storlek och administration. Det finns därför en betydande risk för att om ett stadgande i UFL ges samma uttryck åt skälighetsprincipen som i FL, detta kan få mindre tillfredsställande konsekvenser för vissa understödsföreningar. Det kan således befaras, att en strikt tillämpning av skälighetsprincipen, med det innehåll den fått i fråga om affärsmässig försäkringsrörelse, skulle kunna medföra sådana krav av både administrativ och ekonomisk art att många understödsföreningars fortsatta verksamhet allvarligt och i onödan äventyras. I de fall där det ideella inslaget i verksamheten fortfarande är levande och där större delen av uppkomna överskott används mer efter sociala hänsyn än enligt matematiskt rättvisa fördelningsgrunder skulle en sålunda tillämpad skälighetsprincip kunna tvinga fram ej önskvärda ändringar.

Den sakkunnige överger därför tanken på en lagteknisk lösning som innebär att den alltför nära kopplas samman med skälighetsprincipen enligt FL. I stället eftersträvar den sakkunnige en reglering som främst garanterar att medlemmarnas ekonomiska intressen inte otillbörligt eftersätts i förhållande till andra omständigheter som bör beaktas i sammanhanget. Hit hör inte bara avvägningen mellan skilda medlemsgruppers intressen utan även ett hänsynstagande till föreningens traditioner

och allmänna syfte, medlemmarnas inbördes samhörighet och relationer liksom föreningens storlek, utveckling och ekonomiska ställning m. m. Den sakkunnige förordar i enlighet härmed en modifierad skälighetsprincip, som är så avpassad, att den ger utrymme för en mer nyanterad tillämpning än motsvarande bestämmelser i FL.

Skälighetssynpunkter är av betydelse för understödsföreningarnas medlemmar främst när det gäller medlemsavgifternas storlek och relation till de av föreningen utfästa försäkringsförmånerna. Vid bedömningen av avgifternas storlek, dvs. om priset för en försäkring är skäligt, har naturligtvis också de villkor under vilka föreningen åtagit sig att fullgöra sina utbetalningar en central betydelse. Av intresse är vidare hur överskott, som uppkommer till följd av de i avgifterna inlagda säkerhetsmarginalerna eller av annan anledning, skall disponeras och hur bestämmelserna om återbäring av sådant överskott är utformade. Medlems rätt vid avgång ur förening samt de närmare villkoren för rätt till fribrev eller återköp är andra viktiga faktorer som i varje fall indirekt har ett klart samband med priset för försäkringen. Därutöver bör beaktas om föreningen i övrigt bjuder sina medlemmar några speciella förmåner i form av behovsprövade understöd eller särskilt ändamålsenlig medlemservice, upplysnings- och rådgivningsverksamhet o. d. Över huvud taget synes avgifterna — och därmed skälighetsprincipen — alltid kunna sättas i någon relation till vad som genom stadgarnas föreskrifter, föreningssammanträdesbeslut eller tillämpad praxis gäller beträffande det mesta av en medlems mellanhavanden med sin förening. Detta gäller i varje fall de prestationer eller förhållanden som på ett eller annat sätt kan tillmätas något ekonomiskt värde för medlemmarna.

Den sakkunnige har vidare den uppfattningen att skälighetssynpunkter i vissa fall med fog även bör kunna läggas på frågor, som inte har ett direkt samband med storleken på avgifterna och förmånerna som svarar mot dessa. Hit hör bl. a. regler om när medlemskap upphör, om föreningens tillgångar vid dess upplösning samt andra bestämmelser som rör medlemmarnas befogenheter och möjligheter till insyn och delaktighet i föreningens verksamhet. Andra stadgebestämmelser, t. ex. beträffande villkoren för stadgeändringar, kan ibland vara utformade på ett sätt som i onödan försvårar en från medlemmarnas synpunkt önskvärd ändring av föreningens verksamhet. Det kan inte heller uteslutas att utvecklingen såväl inom understödsföreningsväsendet som beträffande andra närliggande associationsrättsliga sammanhang så småningom aktualiserar nya frågor eller aspekter som rör behovet av en skälighetsprövning.

Vad som sagts om skälighetsprincipens räckvidd utöver de med avgifterna direkt eller indirekt sammanhängande förhållandena gäller enligt den sakkunnige i minst samma utsträckning om soliditetsprincipen. Den

sakkunnige hänvisar därvid till bestämmelserna om fondbildning, om placering av medel, om förvaring av värdehandlingar, om den interna kontrollen och om tillsynen över föreningarnas verksamhet.

Mot bakgrund av övervägandena angående de båda principernas räckvidd är det enligt den sakkunnige inte lämpligt att, som skett i FL, knyta an dem enbart till bestämmelserna om avgifterna. Båda principerna har sådan vital betydelse att det finns skäl att i lagen ge dem en så framskjuten placering att det inte kan råda någon tvekan om att de verkligen skall utgöra de yttre riktlinjerna för föreningarnas hela verksamhet och organisation. Den sakkunnige föreslår därför att skälighets- och soliditetsprinciperna i lagen anges i en allmän inledning till bestämmelserna om stadgarnas innehåll. Den sakkunnige framhåller att detta vid en jämförelse med FL innebär även den skillnaden, att skälighetsprincipen för understödsföreningarnas del får en vidare innebörd än motsvarande princip har vid annan försäkringsverksamhet.

Den sakkunnige föreslår sålunda, att i den bestämmelse som reglerar vad stadgarna skall innehålla anges, att stadgarna skall dels tillgodose medlems intresse av att föreningen bereder försäkring till kostnad och villkor som är skäligen med hänsyn såväl till förmånernas art och omfattning som till föreningens storlek och övriga förhållanden, dels vara ägnade att trygga föreningens förmåga att fullgöra sina utfästelser till medlemmar och övriga förmånsberättigade.

Den sakkunnige är medveten om att de föreslagna bestämmelserna kan komma att vålla en del tolkningssvårigheter och gränsdragningsproblem. Problem av detta slag betecknas emellertid som ofrånkomliga om utvecklingen inte skall låsas fast inom ramar som hindrar en mer flexibel och nyanserad tillämpning av skälighetsprincipen. Den sakkunnige pekar vidare på att försäkringsinspektionens anvisningar och rekommendationer liksom f. n. kommer att bli till god vägledning i det praktiska föreningsarbetet.

Den sakkunniges synpunkter och förslag i fråga om den närmare innebörden av den föreslagna skälighetsprincipen redovisas i ett följande avsnitt (4) och i specialmotiveringen.

3.1.4 Tjänstepensionskassorna

Den sakkunnige behandlar utförligt frågan om den föreslagna lagens räckvidd i fråga om tjänstepensionskassorna. En understödsförening är uttryckligen en förening för inbördes bistånd, vilket ansetts innebära bl. a. att avgifterna skall betalas av de försäkrade medlemmarna. Avgifterna för de kompletterande pensionsförmåner som lämnas av de s. k. ITP-kassorna betalas emellertid av arbetsgivaren i enlighet med träffade uppgörelser på arbetsmarknaden. Med hänsyn härtill kan det hävdas att dessa inte går in under definitionen på en understödsförening. Valet av form för tryggnad av pensionsutfästelser rör emellertid ytterst och

centralt arbetstagarnas intressen. Vid en jämförelse mellan tjänstepensionering i understödsförening och andra tänkbara alternativ utan samband med försäkring — antingen särskild redovisning av pensionsskuld eller pensionsstiftelse enligt lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. — kan det vidare åberopas skäl för att behålla den form för tjänstepensionering som sker genom försäkring i understödsförening. För arbetsgivaren kan denna utväg framstå som det mest ändamålsenliga och lämpliga sätt på vilket han kan tillgodose såväl arbetstagarnas synpunkter som sina egna intressen både av en smidigt fungerande kontakt och samverkan mellan berörda parter och av visst inflytande över pensionsmedlens placering. För arbetstagarnas del kan understödsföreningslagens långtgående och på försäkringsteknik grundade krav på soliditet liksom tillsynsverksamhetens utformning tänkas bli av avgörande betydelse från trygghetssynpunkt.

Mot bakgrund av att den sakkunnige avvisar en radikal ändring av den nya lagens räckvidd i förhållande till UFL bör redan bildade tjänstepensionskassor omfattas av den nya lagen. Det är vidare inte uteslutet att det i framtiden också kan uppkomma ett berättigat intresse för nybildning av sådana kassor. Den sakkunnige föreslår därför att begreppet understödsförening definieras på sådant sätt, att det inte kan råda någon tvekan om att därmed avses också förening, som försäkrar pensioner i enlighet med anställningsavtal. Förslaget innebär att kravet på att förening skall vara för inbördes bistånd inte skall gälla i fråga om tjänstepensionskassa.

Den sakkunnige berör i sammanhanget också frågan om tjänstepensionskassorna bör få möjlighet att komplettera den nuvarande verksamheten med grupplivförsäkring enligt träffade avtal mellan arbetsmarknadens parter, s. k. tjänstegrupplivförsäkring. Denna försäkring avser väsentligt högre belopp än vad som generellt är tillåtet för kapitalförsäkring enligt UFL. Som motiv för att tjänstepensionskassorna skulle få hand om denna försäkring har åberopats främst, att det skulle vara en fördel för arbetsgivare och arbetstagare om de hade endast en pensionsförvaltare att vända sig till i olika pensionsangelägenheter. Tjänstegrupplivförsäkringsverksamheten är f. n. koncentrerad till sex försäkringsbolag med enhetliga försäkringsvillkor och premier. Eftersom denna ordning visat sig ändamålsenlig från såväl enskild som allmän synpunkt, finns enligt den sakkunniges mening emellertid inte tillräckliga skäl att nu vidga möjligheten att ge tjänstegrupplivförsäkring till understödsföreningsområdet.

3.1.5. Arbetslöshetskassorna

I betänkandet erinras inledningsvis om att i samband med 1934 års lagstiftning om den frivilliga statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen den ändringen gjordes i 1912 års lag om understödsföreningar, att också

föreningar som meddelade understöd vid arbetslöshet skulle omfattas av lagen och sålunda associationsrättsligt vara organiserade som understödsföreningar. Understödsföreningslagens bestämmelser i olika hänseenden skulle emellertid inte gälla för de erkända arbetslöshetskassor som drev verksamhet enligt lagstiftningen om den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen. För dessa kassor gavs i stället detaljerade bestämmelser i en särskild förordning. Det lagtekniska sambandet mellan de erkända arbetslöshetskassorna och lagstiftningen om understödsföreningar står kvar också efter tillkomsten 1938 av UFL och år 1956 av AKF. Formellt sett gäller således UFL också för de erkända arbetslöshetskassorna om annat inte följer av de särskilda bestämmelser om dessa kassor som är intagna i AKF. Den sakkunnige finner efter en genomgång av reglerna i AKF, att det i praktiken endast är en del av UFL:s föreningsrättsliga regler av mera allmän natur — bl. a. reglerna om styrelse, firmateckning, revision, föreningssammanträde, stadgäändring och om likvidation och upplösning — som har någon direkt betydelse för de erkända arbetslöshetskassorna.

Den sakkunnige erinrar också om att 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning i sitt betänkande (SOU 1963: 40 s. 218) tog upp frågan om de erkända arbetslöshetskassorna borde upphöra att formellt vara organiserade som understödsföreningar. Denna utredning fann att UFL för dessa kassors del var så oöverskådlig att det redan av detta skäl var motiverat att bryta ut dem ur UFL:s tillämpningsområde. Utredningen menade vidare att de erkända arbetslöshetskassorna genom sin uppbyggnad och verksamhetens art utgör en klart avgränsad grupp föreningar som skiljer sig från övriga understödsföreningar i många väsentliga hänseenden. Bl. a. påpekades att arbetslöshetskassorna står under tillsyn av en särskild tillsynsmyndighet, arbetsmarknadsstyrelsen, och att tillsynen är av en helt annan omfattning och beskaffenhet än beträffande övriga understödsföreningar. Utredningen fann att en särreglering för arbetslöshetskassorna var motiverad men avstod från att lägga fram något förslag härom med hänvisning till att frågan i stället borde tas upp till förnyad prövning i samband med den kommande översynen av UFL.

Den sakkunnige framhåller att de erkända arbetslöshetskassornas starka fackliga anknytning är ett av de särdrag som kännetecknar dessa kassor. Men i likhet med 1960 års arbetslöshetsförsäkringsutredning pekar den sakkunnige också på andra grundläggande och betydelsefulla skillnader mellan dessa kassor och övriga understödsföreningar. Medan de sistnämnda föreningarna i princip baserar hela sin verksamhet på medlemsavgifter utgår stora statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna. Den sakkunnige anför att statsbidraget för räkenskapsåret 1965/66 uppgick till drygt 50 % av de 44 erkända arbetslöshetskassornas samlade inkomster. Mot bakgrund av statsbidragens betydelse för de er-

kända arbetslöshetskassornas verksamhet är det naturligt att AKF innehåller en rad detaljerade bestämmelser om medlemskap, avgifter, ersättningar och andra förhållanden som har betydelse för att syftet med ifrågavarande försäkringsform skall uppfyllas på ett från framför allt social synpunkt tillfredsställande sätt. Mot samma bakgrund är det också naturligt, att AKF ställer upp strängare regler angående annan verksamhet och användning av kassans medel än vad som gäller för övriga understödsföreningar och att de särskilda reglerna om tillsyn ger tillsynsmyndigheten — arbetsmarknadsstyrelsen — större befogenheter än som tillkommer försäkringsinspektionen. I fråga om tillsynen bör även uppmärksammas att arbetsmarknadsstyrelsens sanktionsmöjligheter — återkallande av antagande och förlust av statsbidrag — innebär ett mera direkt och påtagligt påtryckningsmedel än ett hot om ansökan till domstol om åläggande för förening att träda i likvidation. Slutligen finns också den principiella skillnaden att de föreningar som står under försäkringsinspektionens tillsyn skall bidra till kostnaderna för tillsynsverksamheten, under det att arbetsmarknadsstyrelsens motsvarande utgifter i sin helhet betalas av statsmedel.

Den föreslagna reformen av UFL understryker ytterligare de grundläggande skillnaderna mellan arbetslöshetskassorna och övriga understödsföreningar. Många av de regler som den sakkunnige föreslår avser förhållanden som saknar betydelse för de erkända arbetslöshetskassornas verksamhet och organisation. I den mån det inte direkt framgår av en bestämmelses avfattning att den inte avser de erkända arbetslöshetskassorna, finns här risk för missförstånd. Svårigheterna att överblicka lagstiftningens exakta innehåll i fråga om arbetslöshetskassorna kommer att bli ännu mer påtagliga än f. n. Också från lagteknisk synpunkt är det mindre tilltalande att genom ofta återkommande undantag i olika paragrafer eller på annat sätt söka eliminera de svårigheter som uppstår om UFL och AKF också fortsättningsvis skall tillämpas jämsides.

Den sakkunnige erinrar om att frågan om arbetslöshetsförsäkringens framtida utformning har fått förnyad aktualitet. En inom inrikesdepartementet tillkallad utredning arbetar sedan år 1966 med att utreda frågor om kontant stöd vid arbetslöshet (KSA-utredningen), anför den sakkunnige. Oavsett hur en framtida reform på detta område kommer att gestalta sig och även om den således endast får formen av en utbyggnad eller ändring av nuvarande riktlinjer för den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringsverksamhetens organisation, lär behovet av en fortsatt lagteknisk samordning med UFL inte komma att öka. Det kommer då att framstå som uppenbart och nödvändigt att de organ som handhar denna speciella form av försäkring även i associationsrättsligt hänseende blir helt skilda från understödsföreningarna.

Vid utarbetandet av förslag till en ny UFL utgår den sakkunnige

därför från att denna lag inte bör göras direkt tillämplig på de erkända arbetslöshetskassorna. I varje fall under en övergångstid, eventuellt i väntan på ett större och mera genomgripande reformarbete, kan en tillfredsställande ordning nås genom vissa, ej alltför omfattande ändringar i AKF. Sådana ändringar kan i viss utsträckning säkerligen ges formen av hänvisningar till stadganden i UFL. Enligt vad den sakkunnige inhämtat skulle KSA-utredningen ha att beakta denna fråga. På grund härav föreslår den sakkunnige ingen ändring av AKF.

Enligt lagförslaget undantas alla föreningar som lämnar försäkring vid arbetslöshet, således inte endast de som antagits såsom erkända, från den nya lagens tillämpningsområde. Med hänsyn till att det f. n. finns en kassa som inte är antagen som erkänd arbetslöshetskassa innehåller sakkunnigförslaget därför en övergångsbestämmelse av innehåll att nu gällande UFL fortfarande skall gälla för sådan förening som vid den nya lagens ikraftträdande meddelar försäkring vid arbetslöshet och inte antagits som erkänd arbetslöshetskassa.

KSA-utredningen har i år lagt fram betänkandet (SOU 1971: 42) Försäkring och annat kontant understöd vid arbetslöshet. Enligt utredningens förslag skall den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen också i fortsättningen handhas av de erkända arbetslöshetskassorna. De föreslagna ändringarna av arbetslöshetsförsäkringens regler innebär en högst betydande vidgning av försäkringsskyddet. Försäkringen skall liksom f. n. finansieras av statliga anslag, avgifter från de försäkrade och avkastningen från kassornas fonder men också av en särskild arbetsgivareavgift. I ett särskilt avsnitt behandlar utredningen arbetslöshetskassornas förhållande till UFL (s. 114—119).

KSA-utredningen ansluter sig till den principiella uppfattning som intogs av 1960 års utredning och som innebär att de erkända arbetslöshetskassorna inte längre skall omfattas av UFL. Utredningen stöder sig därvid på i huvudsak samma skäl som anförts av nämnda utredning och av den sakkunnige.

Enligt utredningens mening finns det i praktiken inte något utrymme för särskilda föreningar som driver verksamhet med ändamål att lämna ersättning vid arbetslöshet utanför arbetslöshetskasseförordningens ram. Samtliga de kassor som har nybildats under senare år har valt att söka bli antagna som erkänd arbetslöshetskassa. Mot denna bakgrund föreslår utredningen att det i fortsättningen inte skall få bildas arbetslöshetskassor vid sidan av de kassor som har till ändamål att utge ersättning enligt den särskilda lagstiftningen om ersättning vid arbetslöshet. Utredningen, som erinrar om att det f. n. finns endast en icke erkänd arbetslöshetskassa, ansluter sig till den sakkunniges förslag att kassa som vid de nya bestämmelsernas ikraftträdande är regist-

rerad som understödsförening skall få fortsätta sin verksamhet tills vidare därvid nu gällande UFL skall tillämpas.

Utredningen föreslår att de bestämmelser av föreningsrättslig natur som fordras angående arbetslöshetskassorna samlas i en särskild del av den föreslagna lagen om arbetslöshetsförsäkring. Denna lagdel bör i princip innehålla en fristående, fullständig reglering för kassorna. I syfte att få ned författningsmaterialets omfång har utredningen funnit det motiverat att i fråga om vissa bestämmelser av allmänt föreningsrättslig natur i sitt lagförslag hänvisa till UFL. I dessa frågor saknas enligt utredningen skäl att ha skilda bestämmelser för arbetslöshetskassorna och understödsföreningarna.

3.2 Remissyttrandena

3.2.1 Behovet av ny lagstiftning

Sakkunnigförslaget i stort till reformering av lagstiftningen för understödsföreningarna har vid remissbehandlingen så gott som genomgående fått ett positivt mottagande eller lämnats utan erinran. Från många håll framhålls att förslaget innebär en välbehövlig reformering av understödsföreningslagstiftningen. Bland remissinstanser med en klart uttalad positiv inställning kan nämnas *försäkringsinspektionen*, *riksförsäkringsverket*, *Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund*, *Folksam*, *De fria sjukkassornas förbund*, *Sjöbefälets pensionskassa*, *Försäkringsförbundet Trygghet*, *Kooperativa förbundet*, *LO*, *TCO*, *SALF* och *Försäkringskasseförbundet*.

Försäkringsinspektionen konstaterar med tillfredsställelse att de önskemål som inspektionen framfört i sin promemoria i allt väsentligt tillgodosetts. Förverkligas förslaget undanröjs bristerna i den nuvarande lagen och skapas goda möjligheter att tillgodose medlemsintresset i tillfredsställande utsträckning. Inspektionen tillstyrker därför i princip att förslaget läggs till grund för lagstiftning.

Folksam framhåller att väsentliga olikheter i förutsättningarna för understödsföreningarna å ena och försäkringsbolagen å andra sidan motiverar olikheter i lagstiftningen för dessa båda företagsformer. Den inbördes solidariteten är sannolikt större mellan understödsföreningens medlemmar än mellan försäkringsbolagets kunder. Understödsföreningarna är vanligtvis mindre och har mera begränsade resurser i fråga om tillgång till expertis och administrativ stordrift. Kraven på föreningarnas funktion och förvaltning kan därför inte ställas så höga som för bolagen. Det måste därför strykas under, att understödsföreningarna inte skall driva sin verksamhet lika aktivt som försäkringsbolagen. Mycket för de två verksamhetsformerna är dock gemensamt eller likartat. En likalydande eller likartad lagutformning på enskilda punkter är därför naturlig.

Några remissinstanser berör den sakkunniges resonemang i fråga om avveckling eller ombildning av understödsföreningar. *De fria sjukkasornas förbund* delar den sakkunniges syn på understödsföreningarnas framtid och avvisar i likhet med denne tanken på att ombilda vissa större föreningar till försäkringsbolag. Det finns fortfarande skillnader mellan den affärsmässigt drivna verksamheten och understödsföreningarnas verksamhet. Även om det inte gått att undvika att engagera anställda medarbetare inom de större öppna föreningarna, görs fortfarande betydande ideella insatser inom understödsföreningarna.

Försäkringsinspektionen instämmer i uppfattningen att en tvångsvis avveckling av flertalet mindre begravningskassor och sjukkassor är mindre tilltalande, inte minst med hänsyn till föreningarnas ideella bakgrund. Redan ett genomförande av den sakkunniges förslag torde medföra att antalet likvidationer ökar. Det är att vänta att många föreningar med en tynande verksamhet föredrar att överlåta sitt försäkringsbestånd till annan förening eller avveckla verksamheten genom fördelning av tillgångarna mellan medlemmarna framför att anpassa verksamheten till de nya lagreglerna. Sedan länge pågår en omfattande, naturlig avveckling av framför allt mindre begravningskassor och sjukkassor. Ett likvidationsförfarande medför alltid ett betydande arbete för tillsynsmyndigheten. Detta arbete består huvudsakligen i att ge de likviderande föreningarna råd och upplysningar beträffande det formella likvidationsförfarandet och fördelningen av tillgångarna. Inspektionen ser det som en angelägen uppgift att tillse att förenings tillgångar, som kan uppgå till betydande belopp, fördejas så rättvist som möjligt mellan medlemmarna. Detta gäller både när villkor för överlåtelse av verksamheten fastställs och när kontanta utbetalningar görs. Det arbete som krävs vid en likvidation är av samma omfattning, oavsett om det är fråga om en frivillig eller en tvångsvis avveckling. Även praktiska skäl talar sålunda för en successiv avveckling. *Försäkringskassförbundet* understryker i fråga om begravningskassornas existensberättigande, att de summor som vanligen utgår är helt otillräckliga för att utgöra en meningsfull begravningshjälp. Förbundet påpekar också att förutsättningarna för begravningskassornas existens är starkt beroende av om en eventuell allmän begravningsförsäkring kommer till stånd.

Jönköpings läns allmänna försäkringskassa är ensam om uppfattningen, att understödsföreningarna nu bör avvecklas, och avstyrker därför den föreslagna lagstiftningen. Kassen menar att den sakkunnige mot bakgrund av det statistiska materialet borde tagit mera seriöst på det i betänkandet berörda avvecklingsalternativet. De mycket små belopp, som i många fall inryms i försäkringarna, är ofta av så ringa betydelse, att man kan ifrågasätta deras värde. I den mån det finns ett behov av bättre sjukförsäkrings-, pensions- och livförsäkringsförmåner är det

rimligt, att lösningar söks inom ramen för den allmänna försäkringen. De livskraftigaste föreningarna kunde inordnas under FL. UFL skulle sålunda kunna avvecklas och en nu förekommande högst orationell verksamhet med en rad småföreningar, som inte ger ett tillräckligt skydd, bringas att upphöra. Detta vore också realistiskt i en tid, då utvecklingen går mot en ökad fusionering inte enbart bland små enheter i form av understödsföreningar utan också i fråga om betydande försäkringsföretag.

Riksförsäkringsverket betonar att lagstiftningen om understödsföreningar kan ha avsevärd betydelse för den allmänna försäkringen. Särskilt för den allmänna sjukförsäkringens del är det av vikt att den totala ersättningsnivån blir lämpligt avvägd. Verket konstaterar bl. a. att den sakkunnige tänkt sig att försäkringsinspektionen med stöd av de nya tillsynsreglerna skall få möjlighet att ge föreläggande till förhindrande av s. k. överförsäkring inom sjukförsäkringen. Verket erinrar om sitt yttrande år 1970 över en ansökan av SPP om koncession för tjänstegruppsjukförsäkring. Verket framhöll där bl. a. att noggranna undersökningar måste göras innan man ger upp den nu tillämpade principen om en kompensationsgrad om högst 93 %. *Försäkringskasseförbundet* understryker också vikten av att inspektionen garanteras möjlighet att ingripa mot understödsförening om risk för överförsäkring uppstår.

Försäkringsinspektionen och flera andra remissinstanser tillstyrker förslaget att bestämmelserna om understödsföreningar skall tas in i en ny lag och således inte inarbetas i FL.

Förslaget att förening skall ha rätt att i sitt firmanamn använda benämningen försäkringsförening i stället för som f. n. endast understödsförening tillstyrks av *Folksam*, som vidare anser att beteckningen försäkringsförening bör användas genomgående i den nya lagen. I annat fall kommer lagen att verka konserverande på den föråldrade beteckningen understödsförening och bidra till en oenhetlig terminologi. *Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund* har gett uttryck åt samma uppfattning.

3.2.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen

Förslaget att kravet att understödsförening inte får driva affärsmässig verksamhet skall behållas har berörts av några remissinstanser. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* sätter i fråga lämpligheten av att avgränsa understödsföreningarnas verksamhet mot försäkringsbolagen på sådant sätt. Bolagens verksamhet är visserligen enligt förarbetena till FL av affärsmässig art, men detta har ansetts ligga i uttrycket "driva försäkringsrörelse". I fråga om livförsäkringsbolags verksamhet har däri lagts främst syftet att bedriva yrkesmässig anskaffningsverksamhet. Som fram-

hålls i betänkandet finns inte längre den skillnaden mellan livförsäkringsbolag och understödsföreningar att ett privat vinstintresse ligger bakom bolagens verksamhet. FL och bolagens försäkringstekniska grunder bygger på den principen att allt överskott, som uppkommer på rörelsen, skall tillfalla livförsäkringstagarna i form av återbäring, i den mån det inte krävs för täckande av förlust. Definitionen "ej affärsmässig" avgränsar således knappast på ett förståeligt sätt understödsföreningarnas verksamhet. Den ger inte heller den rätta indirekta bestämningen av livförsäkringsbolagens rörelse. Förbundet förordar i stället att uttrycket "tillhandahålla försäkring" införs. Detta anger klarare motsatsförhållandet till FL:s begrepp "driva försäkringsrörelse". Närmare anvisningar om hur sådant tillhandahållande får ske bör för varje typ av understödsförening meddelas av tillsynsmyndigheten med beaktande av föreningens struktur och ändamål.

Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa menar att eftersom understödsförening i vissa avseenden får anses skyldig att driva verksamheten på ett affärsmässigt sätt — nämligen i fråga om förvaltningen av försäkringsbeståndet och kapitalförvaltningen — så borde begreppet affärsmässigt knytas inte till hela verksamheten utan bara till tecknandet av nya försäkringar. Att kontakt- och upplysningsverksamhet till medlemmarnas fromma i syfte att skapa ett för den enskilde lämpligt avpassat försäkringsskydd måste ersättas är helt naturligt. En lösning är att affärsmässighet inte anses föreligga så länge sådan ersättning inte överstiger viss del, exempelvis 1/3 av vad livförsäkringsbolagen generellt utbetalar för sin anskaffning.

Folksam framhåller att behovet av en aktivt bedriven försäkringsrörelse täcks av försäkringsbolagen. Det skulle inte gynna försäkringstagarnas eller samhällets intressen om understödsföreningarna fick närma sig försäkringsbolagens former i fråga om anskaffningsprovisioner, offerterande av alternativa försäkringsformer etc.

Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund har i princip inte något att invända mot vad den sakkunnige föreslagit. Förbundet menar emellertid att understödsföreningarna bör få möjligheter att verka mera affärsmässigt för att nå de medborgargrupper som kan ha intresse av försäkring i understödsförening. Understödsföreningarna bör därför t. ex. få lämna större anskaffningsprovision än f. n. Vidare borde ett bestämt belopp i procent av premieinkomsten och/eller ränteinkomsten få användas för annonsering och trycksaker. Föreningarna bör få möjlighet att utnyttja försäkringsformer som utbildas för att tillgodose nya behov. En understödsförening som önskar återupptaga en tidigare bedriven eller planerad verksamhetsform bör få tillstånd till detta.

Det föreslagna förbudet mot nybildning av öppna föreningar har tillstyrkts eller godtagits av remissinstanserna. *Försäkringsinspektionen* påpekar att förbudet innebär den förbättringen att en klarare avgränsning

mot FL uppnås. Med hänsyn till att förslaget inte avser att hindra nyrekrytering till en redan befintlig öppen förening, blir det emellertid ännu angelägnare än f. n. att kravet på att verksamheten inte får drivas affärsmässigt upprätthålls. Andra remissinstanser som uttryckligen tillstyrker det föreslagna förbudet är *Folksam*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *Svenska livförsäkringsbolags förening*, *SPP* och *Försäkringskassaseförbundet*. *Fullmäktige i riksbanken* har inte något att erinra mot det föreslagna förbudet. *Fullmäktige* påpekar att det bland de existerande öppna föreningarna kan finnas fall, där det är mera angeläget att inordna föreningen under FL snarare än att medge en vidgning av den affärsmässiga verksamheten. *De fria sjukkassornas förbund* instämmer i att det inte finns behov av nya öppna föreningar.

Förslaget att slutna föreningar också fortsättningsvis skall kunna nybildas utan behovsprövning har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen. *LO* är emellertid kritisk mot att den sakkunnige avvisat tanken på att införa behovsprincipen för de slutna understödsföreningarna. *LO* sätter i fråga om det — med undantag av pensionskassor som meddelar pensionsförmåner enligt anställningsavtal — kan anses önskvärt att ytterligare sådana bildas. Utvecklingen på socialförsäkringens område samt de differentierade försäkringsmöjligheter som försäkringsbolagen erbjuder medför, att understödsföreningarna, med undantag av nämnda tjänstepensionskassor, numera inte kan anses ha den sociala betydelse de tidigare haft. Ett nyetableringsstopp synes emellertid inte kunna införas med hänsyn till att det också i framtiden kan finnas ett visst behov av att bilda understödsföreningar, främst tjänstepensionskassor. Det är därför nödvändigt att för de slutna understödsföreningarnas del uppställa en behovsprincip. Behovet av varje ny sådan förening bör således prövas innan koncession ges.

3.2.3 Skälighetsprincipen

Förslaget att införa skälighetsprincipen för understödsföreningarna har vid remissbehandlingen tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

Försäkringsinspektionen finner det väsentligt att skälighetsprincipen skrivs in i lagen och framhåller att härigenom sker på en avgörande punkt en sedan länge önskad modernisering av UFL.

De fria sjukkassornas förbund påpekar att tillsynsmyndighetens tolkning av skälighetsprincipen bör präglas av de skillnader som ännu finns mellan försäkringsbolag och understödsföreningar.

Bankföreningen menar att den föreslagna modifieringen av skälighetsprincipen har — förutom att den medger att understödsföreningarnas särförhållanden kan beaktas — också den fördelen, att föreningarnas stadgar och tillämpningen av dessa lättare kan anpassas till nya värderingar som samhällsutvecklingen kan komma att inrymma.

Folksam, som tillstyrker att en för understödsföreningarna avpassad

skälighetsprincip införs i den nya lagen, påpekar att en skälighetsregel får sin mening genom den tolkning den ges och den funktion den får vid praktiska bedömningar och vid tillsynsmyndighetens bedömningar. Det föreslagna skälighetskravet bör såvitt rör medlems kostnad för sin försäkring betyda ett krav på att medlemsavgifterna inte får försees med oskäligt stor marginal. Enligt förslaget knyts skälighetskravet inte endast till försäkringskostnaden utan också till försäkringsvillkoren sådana som de anges i stadgarna. Det framgår emellertid inte av betänkandet om skälighetskravet i fråga om försäkringsvillkoren skall ha någon speciell innebörd utöver vad som föreslagits beträffande rätt till fribrev och återköp. Innebörden av skälighetskravet bör därför ytterligare klargöras.

Remissuttalanden som rör den närmare innebörden av skälighetsprincipen redovisas i ett följande avsnitt (4) om försäkringstekniska frågor.

3.2.4 Tjänstepensionskassorna

Allmän enighet råder om att också tjänstepensionskassor där arbetsgivaren erlägger avgifterna skall omfattas av den nya lagen. *Försäkringsinspektionen* anför att tveksamheten i fråga om UFL:s räckvidd beträffande ITP-kassorna har undanröjts genom att kravet på att verksamheten skall vara för inbördes bistånd föreslås falla bort för dessa kassor. Inspektionen tillstyrker därför förslaget som innebär dels att dessa kassors särställning kommer till klart uttryck i lagen, dels att kassorna får en legal grund för sin verksamhet inom ramen för understödsföreningslagen. *Konsumentkooperationens pensionskassa* hälsar förslaget med tillfredsställelse.

Den sakkunniges avvisande hållning mot tanken att ge de s. k. ITP-kassorna möjlighet att meddela tjänstegrupplivförsäkring berörs av några pensionskassor. *Konsumentkooperationens pensionskassa*, som bl. a. förmedlar ITP-pensioner, menar att i lagen borde göras skillnad mellan ITP-kassor och övriga tjänstepensionskassor. Till ITP-kassorna borde hänföras de kassor som meddelar försäkring som ingår i allmän pensionsplan definierad enligt lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. Dessa kassors verksamhet bör jämföras med SPP:s, när det gäller möjligheten att meddela alla slag av försäkringar om vilka avtal träffats mellan arbetsmarknadens parter. Också *Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa* menar att i lagtexten eller i motivuttalanden bör göras klart att all på kollektiv basis överenskommen försäkring får meddelas av pensionskassa.

SAF föreslår vissa åtgärder för att underlätta en anpassning av tjänstepensionskassorna till de nya pensioneringsmetoderna. *SAF* erinrar om att de kompletterande pensionsförmåner som avses i överenskommelserna mellan arbetsmarknadens parter tryggas genom pensionsförsäkring, skuldföring med kreditförsäkring eller pensionsstiftelser.

Mot bakgrund av att de två sist nämnda metoderna numera reglerats såväl civil- som skatterättsligt, anser sig SAF kunna konstatera att nytillkommande utfästelser kommer att tryggas genom en av dessa metoder. Kassornas uppgift blir väsentligen att säkerställa äldre utfästelser som avser pensionsrätt intjänad före år 1960. SAF hävdar att lagstiftningen om understödsföreningar bör utformas så att en anpassning av tjänstepensionskassorna till de nya metoderna för tryggnad av pensionering underlättas. Ett första krav är att tjänstepensionskassorna inte tillgodoförs betydande överskott genom att arbetsgivaren betalar ränta på sin skuld till föreningen. Efter försäkringsinspektionens prövning bör arbetsgivare kunna befrias från sådan räntebetalning. Detta framstår som desto naturligare som stadgarna ofta innehåller bestämmelser att överskott vid en framtida likvidation skall överföras till arbetsgivaren. De överskott som idag finns bör lämpligen komma till användning för personalens pensionering. En metod att tillgodoföra de anställda dessa överskott skulle vara att arbetsgivaren för pensionsförsäkringspremier och ATP-avgifter ägde gottgöra sig ur dylika överskott. För att kassornas medlemmar skall ha en viss "buffert" är det lämpligt, att försäkringsinspektionen vid medgivande av tillstånd att använda överskott på sådant sätt också bestämmer intill vilken gräns sådan gottgörelse får ske. Inspektionen kan därigenom tillgodose medlemmarnas behöriga intressen. Med denna möjlighet kommer medlemmen att stanna inom försäkringssystemet. SAF föreslår vidare att i den nya lagen slås fast, att understödsförening skall kunna avvecklas mot att arbetsgivaren svarar för pensionsutfästelserna genom systemet med skuldföring och kreditförsäkring. Också *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *Svenska livförsäkringsbolags förening* och *SPP* menar att avveckling av ITP-kassa i denna ordning är ett lämpligt alternativ till överlåtelse av pensionsförsäkring.

3.2.5 Arbetslöshetskassorna

Förslaget att den nya lagen om understödsföreningar inte skall omfatta de erkända arbetslöshetskassorna tillstyrks eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. Bland remissinstanser som uttryckligen stöder förslaget kan nämnas *arbetsmarknadsstyrelsen*, *KSA-utredningen*, *TCO*, *SALF*, *SACO*, *Svenska försäkringsbolags riksförbund* och *Försäkringskasseförbundet*.

KSA-utredningen framhåller i sitt yttrande att de förslag som utredningen avsåg att lägga fram än mer kommer att markera de erkända arbetslöshetskassornas särart i förhållande till understödsföreningarna. Utredningen finner det därför väl motiverat att den sakkunnige utgått från att den nya lagen inte görs direkt tillämplig på de erkända arbetslöshetskassorna. Utredningen tillstyrker sålunda att den nya lagen inte görs tillämplig på förening som meddelar försäkring vid arbetslöshet

och har ingen erinran mot den föreslagna övergångsregeln i fråga om icke erkänd arbetslöshetskassa. Utredningen, som under år 1971 ämnade lägga fram sitt förslag om bl. a. ny lagstiftning om erkända arbetslöshetskassor, menar att ikraftträdandet av denna lag och den nya lagen om understödsföreningar om möjligt bör samordnas. SACO uttrycker samma uppfattning.

KSA-utredningen har, som redovisats i avsnitt (3.1.5), också i sitt år 1971 avgivna betänkande anslutit sig till den sakkunniges förslag.

3.3 Departementschefen

3.3.1 Behovet av ny lagstiftning

Under ett tidigare skede, då de sociala insatserna från samhällets sida var av obetydlig omfattning, fanns ett uttalat behov av viss organiserad form av understödsverksamhet. Sådan verksamhet kom efter hand att omfatta hjälp åt sjuka, invalidiserade och familjeförsörjares efterlevande. År 1912 antogs vår första lag om understödsföreningar. Lagen ersattes år 1938 av den nu gällande lagen om understödsföreningar (UFL). Enligt denna lag meddelar understödsföreningarna olika former av personförsäkring. Verksamheten, som främst avser att meddela pension, sjukhjälp och kapitalunderstöd vid dödsfall, utövas av pensionskassor, sjukkassor, begravningskassor och sjuk- och begravningskassor. Dessutom anses som understödsförening även arbetslöshetskassor. Dessa är alla utom en erkända arbetslöshetskassor, dvs. statsunderstödda kassor, som enligt sina förutsättningar utger ersättning till försäkrade vid arbetslöshet. Fram till år 1952 var det totala antalet medlemmar i understödsföreningarna ökande. Om man bortser från arbetslöshetskassorna, vilka i många avseenden intar en särställning inom understödsföreningsväsendet, var det sammanlagda medlemsantalet nämnda år drygt 1 400 000. Antalet medlemmar har därefter fortlöpande minskat och uppgick vid 1969 års utgång till ca 937 000. Minskningen faller helt på de föreningar som meddelar sjukförsäkring och kapitalförsäkring, dvs. sjukkassor och begravningskassor. I pensionskassorna har medlemsantalet däremot fortsatt att stiga, vilket närmast beror på att ett antal tjänstepensionskassor blivit bärare av pensionsförsäkringar enligt ITP-planen och andra liknande pensionssystem (de s. k. ITP-kassorna). Antalet föreningar har sjunkit kraftigt under de senaste årtiondena. Vid 1970 års utgång fanns det 396 föreningar, arbetslöshetskassor inte medräknade, mot 1 479 år 1935. Under de närmast förflutna tio åren har tillkommit bara tre föreningar.

Allmänhetens minskade intresse för understödsföreningsrörelsen hänger självfallet samman med att det allmänna i stor utsträckning övertagit ansvaret för att medborgarna skall ha en tillfredsställande ekonomisk trygghet vid sjukdom och invaliditet och vid en familjeför-

sörjares fränfalle. Jag vill i detta sammanhang crinra om sjukförsäkringsreformen år 1946 och om införandet av obligatorisk försäkring för allmän tilläggspensionering år 1959.

Understödsföreningsrörelsens tillbakagång bcror emellertid också på utvecklingen inom den del av den affärsmässiga försäkringsrörelsen, som driver liv- och sjukförsäkringsrörelse. Den reform av försäkringsrörelselagstiftningen, som skedde genom tillkomsten av 1948 års lag om försäkringsrörelse (FL), syftade väsentligen till att tillgodose försäkringstagarnas intressen bättre än vad tidigare lagstiftning gjort. Av störst betydelse var införandet i FL av de s. k. behovs- och skälighetsprinciperna. Behovsprincipen innebär att ett nytt bolag inte får bildas utan att den planerade rörelsen auscs behövlig och också i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Skälighetsprincipen innebär att bolagen inte får ta ut högre pris för försäkringen än som är skäligt med hänsyn till en försäkringsmatematisk beräkning och en rationell administration. Indirekt innebär sist nämnda princip också att uppkommet överskott på rörelsen väsentligen skall användas för återbäring till försäkringstagarna och att dessa skall ha rätt till återköp av försäkring eller till fribrev. Genom 1948 års reform, som i praktiken innebär att något privat vinstintresse inte finns bakom livförsäkringsbolagens verksamhet, kan FL i flera avseenden anses tillgodose försäkringstagarnas intressen bättre än UFL.

UFL avsåg ursprungligen att tillgodose ett under äldre lagstiftning uppkommet behov av större ekonomisk säkerhet i fråga om föreningarnas utfästelser. Vid lagens tillkomst uttalade föredragande departementschefen (prop. 1938: 19 s. 55) bl. a. att det allmänna knappast kunde underlåta att påtaga sig ett visst ansvar för att föreningsmedlemmarna fick full valuta för sina till föreningarna överlämnade besparingar, vilka sammanlagda uppgick till betydande belopp. Med hänsyn till bl. a. understödsföreningsverksamhetens folkliga och skiftande karaktär samt möjligheten för redan existerande föreningar att utan alltför stora svårigheter fortsätta verksamheten blev 1938 års lagbestämmelser förhållandevis liberalt utformade.

Under den tid som förflutit sedan UFL:s tillkomst har behovet av en översyn av UFL påtalats i olika sammanhang. 1958 års försäkringssakkunniga, som hade till uppgift att göra en översyn av FL, påpekade att UFL i flera avscenden måste anses starkt föråldrad. Som särskilt anmärkningsvärt framhölls att skälighetsprincipen i FL inte hade någon motsvarighet på understödsföreningarna och att UFL inte innehöll krav på återbäring till försäkringstagarna av uppkommande överskott. Fastän understödsföreningsverksamheten ansetts ha en mera social karaktär än den av försäkringsbolagen bedrivna personförsäkringsrörelsen, tillvaratog UFL försäkringstagarnas intressen sämre än vad FL gör. De sakkunniga ansåg därför att en revision av UFL var ange-

lägen. I prop. 1961: 171 med förslag till ändringar i FL uttalade föredragande departementschefen att det närmast förestående lagstiftningsarbetet på försäkringsområdet borde omfatta UFL, som i jämförelse med FL framstod som starkt föråldrad. Också från understödsföreningshåll har framhållits att lagen behöver reformeras för att föreningarna bättre skall kunna möta de krav som utvecklingen ställer på dem. I den av försäkringsinspektionen i det föregående redovisade promemorian anger inspektionen utförligt i vilka avseenden det kan finnas behov av ändrade regler. Den sakkunniges förslag innebär en omfattande reformering av lagstiftningen. Även jag delar uppfattningen att en reform bör ske av UFL. Med hänsyn till vad nyss anförts om utvecklingen på försäkringsväsendets område bör en ändring av lagstiftningen komma till stånd nu. Mot bakgrund av understödsföreningarnas minskade betydelse som trygghetsförmedlare skulle den lösningen kunna väljas att större begravningskassor inordnades under FL, att mindre sådana kassor liksom sjukkassor avvecklades tvångsvis och att pensionskassor och arbetslöshetskassor reglerades i särskild ordning. I likhet med den sakkunnige och det helt övervägande antalet remissinstanser anser jag emellertid en sådan lösning mindre lämplig och förordar i stället en ny understödsföreningslag som i väsentliga hänseenden är ägnad att bättre än den gällande lagen tillgodose medlemsintresset. En avveckling bör således inte ske tvångsvis beträffande ett antal föreningar samtidigt som andra förs in under FL.

En viktig principiell nyhet i den sakkunniges förslag utgör införandet av en skälighetsprincip också för understödsföreningarna. Förslaget innebär sålunda att medlemmarnas intressen kan tillgodoses bättre i fråga om premiernas storlek, förvaltningskostnadernas omfattning, rätt till fribrev och återköp av försäkring samt del i uppkommet överskott. En följd av förslaget är att försäkringsinspektionen får bättre möjligheter att kontrollera föreningsverksamheten. I övrigt innebär det framlagda utredningsförslaget en allmän översyn av UFL. Bl. a. föreslås en anpassning av placeringsreglerna till vad som gäller enligt FL. Vidare innebär förslaget en modernisering av de föreningsrättsliga reglerna efter mönster av FL och lagen om ekonomiska föreningar.

Också det materiella innehållet i den sakkunniges förslag har fått ett i stort sett positivt mottagande vid remissbehandlingen. Den kritik som på olika punkter kommit fram skall behandlas i de följande avsnitten. Även jag finner det framlagda förslaget väl ägnat att läggas till grund för en ny lagstiftning om understödsföreningar.

Av det föregående framgår att förslaget i första hand utgår från uppfattningen att medlemsintresset bör tillgodoses på ett bättre sätt än vad gällande lag gör. Förslaget innebär i stort sett en hårdare styrning av föreningsverksamheten. Ett genomförande av förslaget kommer därför otvivelaktigt att medföra att takten ökas i den pågående successiva av-

vecklingen av framför allt små och från försäkringsmässiga utgångspunkter mindre bärkraftiga föreningar. Mot bakgrund av att understödsföreningsrörelsen i stort splat ut sin mer betydande roll som trygghetsförmedlare kan från allmän synpunkt knappast några erinringar riktas mot en sådan utveckling. Tvärtom kan det från såväl försäkringstagarnas som samhällets synpunkt ses som en fördel att utvecklingen går dithän, att verksamheten koncentreras till försäkringsinstitut som kan driva försäkringsverksamheten på ett rationellt och ändamålsenligt sätt.

Jag förordar således att en ny lagstiftning genomförs på grundval av det framlagda sakkunnigförslaget.

I anslutning till den sakkunniges förslag att understödsförening skall i firmanamnet få välja mellan beteckningarna understödsförening och försäkringsförening har från några remisshåll föreslagits att benämningen försäkringsförening skall användas i den nya lagtexten. I och för sig kan en sådan ändring vara motiverad med hänsyn till att beteckningen understödsförening i viss mån kan synas föråldrad. Med hänsyn till att benämningen understödsförening vunnit hävd som beteckning på en försäkringsinrättning för inbördes bistånd som — till skillnad från försäkringsaktiebolagen och de ömsesidiga försäkringsbolagen, de sist nämnda ibland kallade försäkringsföreningar — avser försäkringsverksamhet som inte får drivas affärsmässigt, anser jag emellertid att benämningen understödsförening bör användas också i den nya lagen.

3.3.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen

Enligt UFL skall en understödsförening ägna sig åt personförsäkring för inbördes bistånd, därvid verksamheten inte får drivas affärsmässigt. I lagen har inte preciserats hur verksamheten skall drivas för att inte anses affärsmässig. Detta har samband med svårigheten att ge en bestämd definition av begreppet affärsmässig försäkringsrörelse. Det har därför överlämnats åt tillsynsmyndigheten att med ledning av de faktiska förhållandena i varje särskilt fall avgöra om en försäkringsrörelse skall anses som affärsmässig.

Den sakkunnige föreslår att kravet på att understödsföreningsverksamheten skall vara för inbördes bistånd och att den inte får drivas affärsmässigt skall behållas i den nya lagen. Härmed åsyftas att ange den väsentliga inriktningen av understödsföreningsverksamheten och ramen för lagens tillämplighet. Med hänsyn till svårigheten att avgränsa de större öppna föreningarnas verksamhet från livförsäkringsbolagens verksamhet, men också mot bakgrund av att behov inte finns av fler öppna föreningar, föreslås vidare förbud mot nybildning av sådana föreningar. Enligt den sakkunniges mening är det däremot inte påkallat att införa förbud mot att bilda nya slutna föreningar. Som motiv

härför anför att de bevekelsegrunder som en viss grupp människor kan ha för en önskan till samverkan kan utgöra väsentliga motiv för att bilda en understödsförening. Den sakkunnige menar vidare att införandet av en skälighetsprincip medför att de understödsberättigades intressen kommer att beaktas i betydligt högre grad än f. n., när försäkringsinspektionen prövar en nybildad förenings stadgar. Den sakkunnige anser det inte heller angeläget att begränsa nybildning av slutna föreningar genom att införa en behovsprincip, dvs. regler om prövning av en ny förening med hänsyn till att den planerade rörelsen är behövlig och också i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

Vid remissbehandlingen har framförts olika synpunkter på förslaget att behålla kravet att understödsförening inte får drivas affärsmässigt. Från försäkringsbolagshåll hävdas — mot bakgrund av att livförsäkringsbolagens verksamhet numera drivs utan privat vinstintresse — att kravet inte ger en förståelig avgränsning av understödsföreningarnas verksamhet. En bättre lösning skulle vara att ange, att understödsförening får tillhandahålla försäkring och låta försäkringsinspektionen bestämma innebörden härav för olika typer av föreningar. Ett bolag betonar att det inte skulle gynna försäkringstagarnas eller samhällets intressen om understödsföreningarna fick närma sig försäkringsbolagen, när det gäller att skaffa sig nya försäkringar på ett affärsmässigt sätt. Från understödsföreningshåll har däremot framförts önskemål om att föreningarna bör få verka på ett mera affärsmässigt sätt för att nå de medborgargrupper som kan ha intresse av att försäkra sig i sådana föreningar. En pensionskassa menar att kravet på att verksamheten inte får vara affärsmässig borde begränsas till att avse enbart tecknandet av nya försäkringar. Remissinstanserna har genomgående ställt sig positiva till förslaget att införa förbud mot nybildning av öppna föreningar. En remissinstans, LO, anser i motsats till den sakkunnige att det är befogat att införa behovsprincipen i fråga om slutna föreningar.

För egen del får jag anföra följande. Kravet att understödsföreningsverksamheten inte får drivas affärsmässigt har varit fastslaget i lag ända sedan tillkomsten av 1912 års lag om understödsföreningar. Syftet med kravet är att dra en gräns mot livförsäkringsbolagens verksamhet. Det kan visserligen sägas att den nuvarande bestämmningen inte innebär en klar avgränsning mot försäkringsbolagens verksamhet. Det kan sålunda konstateras att det numera finns affärsmässiga inslag i särskilt de större öppna föreningarnas verksamhet. Med hänsyn till kapitalförsäkringsföreningarnas allt större svårigheter att driva sin verksamhet på frivillig och kostnadsfri bas har sålunda tillsynsmyndigheten t. ex. sett sig nödsakad godkänna att en viss mindre provision får tas ut för medlemsvärkning och inkassering av avgifter. I likhet med vad som f. n. gäller bör understödsföreningarnas verksamhetsinriktning i stort sett även i

fortsättningen komma till uttryck i lagstiftningen. Liksom försäkringsinspektionen anser jag att det är lämpligt att också i den nya lagen anges att understödsförenings verksamhet inte får vara affärsmässig. Det bör, som f. n., ankomma på försäkringsinspektionen att med ledning av de faktiska förhållandena i varje särskilt fall avgöra om en understödsförenings verksamhet kan anses som affärsmässig.

Frågan om affärsmässighet torde i fortsättningen liksom hittills ha störst betydelse för föreningarnas verksamhet när det gäller att skaffa nya försäkringar. De spörsmål som här kan komma upp bör bedömas i stort sett på samma sätt som f. n. Jag är därför inte beredd att tillmötesgå de önskemål som framställts från understödsföreningshåll om möjligheter att på ett mera affärsmässigt sätt än f. n. rekrytera nya försäkringstagare. Kravet på att verksamheten inte får drivas affärsmässigt bör emellertid liksom f. n. avse verksamheten i dess helhet. Med anledning av vad en understödsförening anfört om att kravet inte borde gälla t. ex. förvaltningen av försäkringsbeståndet och kapitalförvaltningen vill jag framhålla att också i sådana händelser kan tänkas förekomma inslag, som är av sådan affärsmässig natur att de inte kan anses förenliga med den försäkringsverksamhet som en understödsförening bör få driva.

Förslaget att i fortsättningen inte tillåta att nya öppna understödsföreningar bildas har, som jag nyss nämnt, vunnit allmän anslutning vid remissbehandlingen och även jag biträder förslaget. Möjlighet bör däremot finnas att bilda nya slutna föreningar. För att hindra att förbudet mot att bilda nya öppna föreningar kringgås bör, som den sakkunnige förordat, krävas att det finns sådan intressegemenskap inom den avsedda gruppen människor — t. ex. medlemmarna i en ideell förening — att en samverkan även för personförsäkring framstår som naturlig. Mot bakgrund av understödsföreningsväsendets utveckling kan det antagas att initiativ till att bilda nya slutna föreningar kommer att bli sällsynta. Det kan emellertid inte uteslutas att man även i framtiden önskar bilda sådana föreningar, fastän dessas berättigande på sakliga grunder starkt kan sättas i fråga. Till skillnad från den sakkunnige anser jag därför att nybildning bör tillåtas endast om den planerade verksamheten kan anses behövlig. En förutsättning för att en sluten understödsförening skall få registreras enligt den nya lagen bör således vara, att rörelsen fyller ett påtagligt försäkringsbehov för den bestämda grupp människor som föreningen är avsedd för och också i övrigt är ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. Jag förordar med andra ord, att en behovsprincip, motsvarande den som gäller enligt FL, införs för slutna föreningar. I fråga om understödsförening som är ämnad att meddela pensionsförsäkring enligt anställningsavtal, dvs. tjänstepensionskassa, torde de speciella behov som aktualiserar bildandet av kassan i allmänhet medföra att kassan kan godkännas som understödsför-

ening. Jag avser att i ett följande avsnitt (3.3.4) närmare beröra de särskilda förhållanden som kännetecknar vissa tjänstepensionskassor. Allmänt sett torde — mot bakgrund av den omfattning som försäkringsväsendet har i dag — den av mig i detta sammanhang förordade behovsprincipen i praktiken komma att innebära att utrymmet för nya understödsföreningar blir mycket ringa.

Behovsprincipen enligt FL innebär att också vid en utvidgning till ny försäkringsgren eller nytt verksamhetsområde eller vid väsentlig omläggning av rörelsen sådan behovsprövning skall ske som gäller för nybildning av ett bolag (4 § 2 mom. andra stycket FL). Syftet med regeln är att öppna möjlighet att hindra att bolag lägger om sin verksamhet till en från behovssynpunkter inte önskvärd koncentration på någon eller några särskilda verksamhetsgrenar. I motsvarande syfte har den sakkunnige föreslagit att försäkringsinspektionens tillstånd skall krävas för att en understödsförening skall få ändra eller vidga sin försäkringsverksamhet så att den får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta ny verksamhetsgren. Förslaget har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser att det är angeläget att införa ett sådant tillståndskrav. Enligt min mening bör dock av lagtexten framgå att inspektionens prövning skall ske med hänsyn till de synpunkter som i allmänhet förbinds med behovsprincipen. Inspektionen skall sålunda pröva om den planerade omläggningen av verksamheten kan anses behövlig och om den också i övrigt är ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet. En följd av mitt förslag att också nybildning av en sluten kassa skall bli föremål för behovsprövning är att en förening inte kan kringgå reglerna om tillstånd för ändring av verksamheten genom att bilda en kassa med samma medlemmar som den äldre föreningen.

3.3.3 Skälighetsprincipen

Vid sidan av kravet på verksamhetens soliditet har kravet på premiesättningens skälighet sedan gammalt betraktats som en grundläggande förutsättning för en sund försäkringsrörelse. Mot bakgrund av den utveckling som ägt rum inom den affärsmässiga försäkringsrörelsen ansågs det vid tillkomsten av 1948 års försäkringsrörelselag att det var ett samhälleligt intresse av stor vikt att i lagen ge uttryck för skälighetskravet, den s. k. skälighetsprincipen (se prop. 1948: 50 s. 147). Enligt lagens 263 §, som avser livförsäkringsbolag, gäller sålunda att de försäkringstekniska grunderna skall avse att trygga bolagets förmåga att inte endast fullgöra sina försäkringsutfästelser — ett uttryck för soliditetsprincipen — utan också bereda försäkring till en med hänsyn till försäkringens art skälig kostnad. Innebörden av skälighetsprincipen kan med andra ord sägas i huvudsak vara dels att bolagen inte får ta ut högre pris för försäkringen än som är skäligt med hänsyn till försäk-

ringsmatematiska beräkningar och en rationell administration, dels att uppkommen vinst skall väsentligen användas för återbäring till försäkringstagarna och att dessa skall ha full rätt till återköp av försäkring eller till fribrev. Tillsynsmyndigheten övervakar att skälighetskravet uppfylls, t. ex. genom att ingripa i fall där förvaltningskostnaderna blivit alltför stora.

Enligt UFL skall medlemsavgifterna, dvs. försäkringspremierna, vara tillräckliga för att täcka försäkringsutfästelsen och andra utgifter liksom fondbildningsbehov. Vid sidan av detta soliditetskrav finns endast vissa allmänt hållna regler om avgiftsberäkningen. Däremot saknas i UFL en motsvarighet till den skälighetsprincip som kommit till uttryck i FL.

Den sakkunnige har funnit det angeläget att införa skälighetsprincipen i den nya lagen om understödsföreningar för att därigenom tillgodose föreningsmedlemmarnas intresse på liknande sätt som skett enligt FL. Med hänsyn till de särförhållanden som kännetecknar understödsföreningarna i förhållande till försäkringsbolagen men också med beaktande av olikheter mellan skilda föreningar har den sakkunnige dock föreslagit en modifierad skälighetsprincip. Riktpunkten har härvid varit att åstadkomma en reglering som innebär att medlemmarnas ekonomiska intressen inte blir otillbörligt eftersatta i förhållande till föreningens traditioner och allmänna syfte, medlemmarnas inbördes samhörighet och relationer, föreningens storlek, utveckling och ekonomiska ställning m. m. Sakkunnigförslaget innebär också att såväl skälighetsprincipen som soliditetsprincipen skall knytas till bestämmelserna om stadgarnas innehåll och inte som i FL till enbart avgifternas storlek. Syftet därmed anges vara att markera att de båda principerna skall bilda de yttre riktlinjerna för föreningarnas hela verksamhet och organisation.

Förslaget att införa en modifierad skälighetsprincip för understödsföreningarna har vunnit allmän anslutning hos remissinstanserna. Även jag kan ansluta mig till förslaget. Jag förordar således att i fråga om vad föreningsstadgar skall innehålla ges en regel av innebörd att stadgarna skall — förutom att de skall vara ägnade att trygga föreningens förmåga att fullgöra sina försäkringsutfästelser — tillgodose medlems intresse av att kostnaderna och villkoren för försäkring är skäligt avvägda med hänsyn till försäkringens art och omfattning och till de särskilda förhållanden som kännetecknar föreningen. På grund av skälighetskravets stora betydelse för försäkringstagarna bör hänsyn till förenings särskilda förhållanden tas endast när det finns verkliga skäl härför.

I den av mig förordade bestämmelsen om stadgarnas innehåll torde, som f. n., få anges åtskilliga förhållanden varom regler skall ges i stadgarna. Tillämpningen av skälighetsprincipen har självfallet stor betydelse för utformningen av dessa stadgebestämmelser. Jag återkommer i avsnitt 4 till vad som i vissa hänseenden, bl. a. i fråga om avgifternas

storlek, rätt till fribrev och återköp samt återbäring, bör gälla i dessa fall.

En remissinstans har erinrat att det av sakkunnigförslaget inte framgår om kravet på försäkringsvillkorens skälighet skall ha någon särskild innebörd i andra hänseenden än i fråga om återbäring och rätt till fribrev eller återköp och anser att innebörden av skälighetsprincipen bör ytterligare klarläggas. Enligt min mening kan det mot bakgrund av understödsföreningarnas skiftande karaktär vara svårt att närmare ange innebörden av skälighetsprincipen i fråga om andra villkor än de nyss nämnda. Frågan om vad som bör gälla med hänsyn till skälighetsprincipen torde därför under försäkringsinspektionens överinseende få lösas från fall till fall.

3.3.4 Tjänstepensionskassorna

Ett av kriterierna på en understödsförening är enligt UFL att det skall vara fråga om en förening för inbördes bistånd. I detta uttryck har ansetts ligga bl. a. att avgifterna för försäkringsverksamheten skall erläggas av de försäkrade, dvs. medlemmarna i föreningen. Det har med hänsyn härtill satts i fråga om de tjänstepensionskassor som finansierar sin verksamhet med avgifter från arbetsgivarsidan omfattas av lagen. Frågan har främst gällt de s. k. ITP-kassorna. De kompletterande pensionsförmåner, som meddelas av dessa kassor enligt uppgörelser mellan arbetsmarknadsparter, skall helt bekostas av arbetsgivaren. Tillägspensionen kan sålunda jämföras med arbetslön och därmed kan med visst fog tjänstepensioneringens organisation i första hand anses vara en angelägenhet för arbetsgivaren.

Den sakkunnige anser att tjänstepensionskassorna också i framtiden skall omfattas av understödsföreningslagen, trots att det kan vara tveksamt om de uppfyller kriteriet "inbördes bistånd". Enligt förslaget skall alla understödsföreningar som redan är registrerade anses som understödsföreningar enligt den nya lagen utan att det särskilt anges att de skall vara för inbördes bistånd. Redan registrerade tjänstepensionskassor kommer därmed att omfattas av lagen. I fråga om understödsföreningar som bildas enligt den nya lagen innebär förslaget att kravet på inbördes bistånd i princip skall gälla vid sidan av kravet på att verksamheten inte får drivas affärsmässigt. För att ingen tvekan skall råda om att även nya tjänstepensionskassor omfattas av lagen föreslår den sakkunnige emellertid att dessa anges i en särskild grupp för vilken kravet på inbördes bistånd inte ställs upp.

Förslaget att en understödsförening även i fortsättningen skall vara för inbördes bistånd har lämnats utan erinran av remissinstanserna och bör också enligt min mening godtagas. I motsats till den sakkunnige anser jag emellertid att i lagen bör direkt anges att detta kriterium skall

gälla för alla understödsföreningar, således också för sådana som registrerats enligt äldre lag och i princip även för tjänstepensionskassor. I likhet med remissinstanserna delar jag den sakkunniges uppfattning att arbetstagare och arbetsgivare som vill ha sin tjänstepensionsfråga ordnad med hjälp av en understödsförening också i fortsättningen skall ha möjlighet till det. Eftersom det ibland ansetts tveksamt om tjänstepensionskassa, som finansieras av avgifter från arbetsgivaren, uppfyller kriteriet "inbördes bistånd", bör enligt min mening anges att kriteriet skall anses uppfyllt, oavsett att pensionskassans verksamhet finansieras på detta sätt.

Några ITP-kassor har vid remissbehandlingen kritiserat den sakkunnige för att han avvisat tanken att låta ITP-kassorna meddela också tjänstegrupplivförsäkring enligt avtal mellan arbetsmarknadens parter. Jag delar emellertid den sakkunniges uppfattning att den nuvarande ordningen, som innebär att tjänstegrupplivförsäkringsverksamheten är koncentrerad till f. n. sex försäkringsbolag, innefattar sådana fördelar från rationella synpunkter, att någon ändring däri inte nu bör komma i fråga.

Från SAF har framställts önskemål om att den nya lagen utformas så, att en övergång från pensionsförsäkring i pensionskassa till annat pensionssystem — skuldföring i förening med kreditförsäkring eller pensionsstiftelse — underlättas. Självfallet saknas anledning att onödigtvis lägga hinder i vägen för en sådan utveckling. Samtidigt måste emellertid betonas att de försäkrade arbetstagarnas behöriga intressen alltid måste tillgodoses. Jag avser att i det följande (4.4.4 och specialmotive-ringarna till 24 och 63 §§) återkomma till de konkreta förslag som från arbetsgivarhåll lagts fram i frågan.

3.3.5 Arbetslöshetskassorna

I samband med tillkomsten år 1934 av den frivilliga, statsunderstödd arbetslöshetsförsäkringen gjordes den dåvarande understödsföreningslagen tillämplig också på föreningar som meddelade understöd vid arbetslöshet. Sedan dess gäller således att både arbetslöshetskassor som antagits som erkända arbetslöshetskassor, dvs. kassor som meddelar understöd enligt den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen, och andra arbetslöshetskassor måste vara organiserade som understödsföreningar och därmed i princip vara underkastade reglerna i UFL. Redan från början kom emellertid i åtskilliga hänseenden särskild lagstiftning att gälla för de erkända arbetslöshetskassorna i stället för bestämmelser i UFL. Med hänsyn till de särregler som ges i den nuvarande arbetslöshetskasseförordningen (AKF) är det i stort sett endast UFL:s föreningsrättsliga bestämmelser av mera allmän natur — t. ex. regler om styrelse, firmateckning, revision, föreningssammanträde, stadgeändring samt likvidation och upplösning — som har betydelse

för de erkända arbetslöshetskassorna. Det lagtekniska sambandet mellan de erkända arbetslöshetskassorna och övriga understödsföreningar är således tämligen uttunnat.

Även från principiella synpunkter finns väsentliga olikheter mellan de erkända arbetslöshetskassorna och andra understödsföreningar. Som exempel kan nämnas finansieringen av verksamheten. Under det att begravningskassor, pensionskassor och sjukkassor i princip baserar hela verksamheten på medlemsavgifter utgår betydande statsbidrag till de erkända arbetslöshetskassorna. Vidare står dessa under tillsyn av arbetsmarknadsstyrelsen och inte av försäkringsinspektionen. Arbetslöshetskassorna är i motsats till övriga understödsföreningar helt befriade från skyldighet att utge bidrag till täckande av tillsynskostnaderna.

Det kan mot bakgrund av det anförda diskuteras om reglerna om arbetslöshetskassorna även i fortsättningen bör ha sin plats i UFL. Den år 1960 tillsatta arbetslöshetsförsäkringsutredningen tog i sitt betänkande (SOU 1963: 40) upp frågan om att bryta ut arbetslöshetskassorna från lagstiftningen om understödsföreningar. Utredningen ansåg att det var svårt att överblicka i vilka avseenden UFL var tillämplig på arbetslöshetskassorna och att redan detta förhållande kunde motivera en sådan åtgärd. Andra olikheter mellan arbetslöshetskassor och övriga understödsföreningar anfördes som ytterligare stöd för att genomföra en särreglering för arbetslöshetskassorna. Utredningen avstod dock från att föreslå detta under hänvisning till att sambandet mellan arbetslöshetskassorna och övriga understödsföreningar ånyo borde tas upp vid den då förestående översynen av UFL.

Som tidigare nämnts anser den sakkunnige att en genomgripande översyn av UFL enligt sakkunnigförslagets linjer kan göra det ännu svårare att få en samlad överblick över reglerna om de erkända arbetslöshetskassorna, om UFL också i fortsättningen skall gälla för dessa kassor. Genom översynen av UFL kommer enligt den sakkunnige även de grundläggande olikheterna mellan de erkända arbetslöshetskassorna och övriga understödsföreningar att ytterligare markeras. Den sakkunnige utgår från att den nya understödsföreningslagen inte bör göras direkt tillämplig på de erkända arbetslöshetskassorna och anser att hänvisningar tills vidare kan göras i AKF till vissa bestämmelser i UFL.

Förslaget att den nya understödsföreningslagen inte skall omfatta de erkända arbetslöshetskassorna har uttryckligen tillstyrkts av bl. a. arbetsmarknadsstyrelsen, KSA-utredningen, SACO, SALF och TCO och i övrigt lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. KSA-utredningen har även i sitt betänkande (SOU 1971: 42) Försäkring och annat konstant stöd anslutit sig till förslaget.

Efter samråd med chefen för inrikesdepartementet vill jag anföra följande i denna fråga. De skäl som i olika sammanhang åberopats till stöd för att erkänd arbetslöshetskassa i framtiden inte bör omfattas av

understödsföreningslagen väger enligt min mening tungt. KSA-utredningen har utarbetat förslag till särskilda föreningsrättsliga bestämmelser för de erkända arbetslöshetskassorna. Mot denna bakgrund bör kassorna inte nu föras in under den nya lagen. Av praktiska skäl bör emellertid de erkända arbetslöshetskassorna fortsätta att behandlas som understödsföreningar i avvaktan på ny lagstiftning om den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen. Genom en övergångsbestämmelse bör UFL i tillämpliga delar gälla t. v. för de erkända arbetslöshetskassorna. Därigenom behöver inte några kompletteringar göras i AKF med anledning av den nya understödsföreningslagstiftningen.

Som framgått av det föregående föreligger inte hinder för understödsförening att driva verksamhet med ändamål att lämna ersättning åt sina medlemmar vid arbetslöshet, fastän föreningen inte antagits som erkänd arbetslöshetskassa. F. n. finns endast en sådan kassa. Av lämplighetsskäl anser jag i likhet med den sakkunnige att den nya understödsföreningslagen inte skall omfatta arbetslöshetskassa av detta slag. Jag delar vidare uppfattningen att nya, icke erkända arbetslöshetskassor i fortsättningen inte skall få bildas. Icke erkänd arbetslöshetskassa, som är registrerad vid den nya lagens ikraftträdande, bör dock med tillämpning av den gällande UFL få fortsätta sin verksamhet tills vidare. Frågan om sådan arbetslöshetskassa skall få leva kvar också efter en reform av den statsunderstödda arbetslöshetsförsäkringen får prövas i annat sammanhang.

På grund av det anförda förordar jag att lagen inte görs tillämplig på förening som har till ändamål att driva verksamhet som avser försäkring vid arbetslöshet. Jag förordar vidare att i en övergångsbestämmelse anges att den äldre understödsföreningslagen fortfarande skall äga tillämpning i fråga om erkänd arbetslöshetskassa och sådan icke erkänd arbetslöshetskassa, som registrerats före den nya lagens ikraftträdande.

Som följd av vad jag nu föreslagit saknas anledning att i den nya lagen ta in en motsvarighet till 90 § första stycket 2 UFL, där det stadgas att lagen inte äger tillämpning på fackförening, fackförbund eller annan liknande förening, som skall vårda yrkesangelägenheter, av den anledningen att organisationen meddelar understöd vid arbetslöshet.

3.3.6 Utformningen av lagstiftningen

Understödsföreningarna är från associationsrättslig synpunkt att anse som juridiska personer av särskild art. De är emellertid i flera hänseenden nära besläktade med föreningar enligt lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar (EFL). Det nära sambandet mellan understödsföreningarna och ekonomiska föreningar i allmänhet återspeglas i 118 § EFL. Det har ansetts behövt att där särskilt ange, att lagen inte är tillämplig på understödsföreningar.

Om man bortser från de erkända arbetslöshetskassorna ges i UFL uttömmande regler om understödsföreningarna utan hänvisningar till annan lag. Den sakkunnige har utformat sitt lagförslag enligt den nu angivna ordningen. I fråga om de föreningsrättsliga avsnitten har den sakkunnige i sitt förslag i åtskilliga hänseenden ändrat de nuvarande reglerna efter mönster av främst EFL. Samtidigt har i sakkunnigförslaget även andra bestämmelser förts över från EFL.

Normalt torde den lämpligaste lagtekniska metoden vid utformningen av ny lagstiftning vara att ange laginnehållet så fullständigt som möjligt utan ett flertal hänvisningar till annan lagstiftning. Avsteg från metoden kan dock tänkas, om det är föranlett av bl. a. praktiska skäl. Exempel härpå är lagen (1956: 216) om jordbrukskasserörelsen och bostadsrättslagen (1971: 479). En lagteknisk lösning enligt den av den sakkunnige valda metoden får till följd att lagen kommer att innehålla bestämmelser som i åtskilliga hänseenden praktiskt taget helt saknar betydelse för understödsföreningarna. Lagen blir därigenom onödigt vidlyftig. Dessutom krävs med en sådan lagteknisk lösning att sakkunnigförslaget kompletteras på flera punkter. En sådan komplettering medför i vissa fall avgränsningssvårigheter samtidigt som de till den nya lagen överförda bestämmelserna måste utformas på ett redaktionellt och språkligt sätt som i vissa avseenden väsentligt avviker från den nuvarande utformningen av bestämmelserna i EFL. Detta får till följd att bestämmelser med samma sakliga innebörd får en olikartad utformning, vilket enligt min uppfattning är mindre lämpligt när det gäller tillämpningen av de båda lagarna.

Mot denna bakgrund anser jag att en annan lagteknisk metod bör väljas än den som den sakkunnige föreslagit. I princip bör i understödsföreningslagen fullständigt regleras understödsföreningarnas förhållanden. Efter mönster av jordbrukskasserörelselagen och bostadsrättslagen bör emellertid i de avsnitt som är av allmän föreningsrättslig natur hänvisning ske till EFL. Därvid behöver vissa avvikelser och tillägg göras i understödsföreningslagen. Dessa torde inte i nämnvärd utsträckning försvåra tillämpningen av denna. I vissa fall, när avvikelser från bestämmelse i EFL behövs, bör dock en fullständig reglering ske i understödsföreningslagen i underlättande syfte.

Med utgångspunkt i vad jag anført i det föregående har inom finansdepartementet upprättats förslag till dels en ny lag om understödsföreningar, dels lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar.

Förslagen torde få fogas till statsrådsprotokollet i detta ärende som bilaga 2.

4 Försäkringstekniska frågor

4.1 Nuvarande ordning

4.1.1 Avgifter

I 13 § UFL föreskrivs att understödsförening till verksamhetens bedrivande skall ta upp fasta medlemsavgifter. Enligt 8 § 6 UFL skall avgifternas storlek eller grunderna för deras beräkning anges i stadgarna. Vissa bestämmelser om beräkningen finns i 13 §. Avgifterna skall vara så avvägda, att de tillsammans med andra för verksamheten avsedda inkomster kan antas förslå till att infria förfallna utfästelser, förvaltningskostnader och övriga utgifter som föreningen har att svara för liksom till att fullgöra föreskriven fondbildning. Detta huvudkrav, som alltså innebär att avgifterna skall vara tillräckliga för sitt ändamål, är ett uttryck för soliditetsprincipen. Vidare föreskrivs att avgifternas upptagande inte får göras beroende av inträffade försäkringsfall. Avgifterna får inte heller utgå med olika belopp för olika grupper av föreningens medlemmar i annan mån än som skäligen föranleds av olikhet medlemmarna emellan med avseende på försäkringsrisk eller på understödsrätt, till den del denna grundas på erlagda medlemsavgifter. De angivna riktlinjerna för beräkning av avgifterna skall, om föreningens verksamhet är uppdelad på olika verksamhetsgrenar, gälla för varje sådan gren. Om stadgarna innehåller bestämmelser om särskild uttaxering, får sådan ske endast när föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Tillsynsmyndigheten har i fråga om understödsföreningarna — senast år 1964 — utfärdat normalgrunder för beräkning av avgifter och för upprättande av försäkringsteknisk utredning. Grunderna omfattar således dels försäkringstekniskt underlag — med antaganden om räntefot, dödlighet och andra riskmått samt föreskrifter om omkostnads- och säkerhetsbelastning — dels övriga regler för beräkning av avgifterna. Kraven i försäkringstekniskt hänseende är inte lika rigorösa som motsvarande krav för försäkringsbolagen. Detta har sin grund i att en understödsförening vid behov genom stadgeändring kan ändra såväl avgifternas som förmånernas storlek under det att försäkringsavtal med ett bolag i regel inte kan ändras. Vidare har hänsyn tagits till att en sträng tillämpning av försäkringstekniska principer i många fall måste anses vara väsensfrämmande för en förening beroende på verksamhetens ringa omfattning, föreningens allmänna syfte eller andra särskilda förhållanden. Det har därför ansetts befogat att alltefter verksamhetens särkaraktär medge eftergifter i olika avseenden i fråga om de försäkringstekniska normer som skall tillämpas vid avgiftsberäkningen. Bl. a. ställer normalgrunderna upp olika krav på den försäkringstekniska noggrannhet med vilken avgifterna skall beräknas för skilda typer av för-

eningar. I huvudsak är kraven lindrigast för föreningar som meddelar sjukpenning för högst 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighets-tillstånd eller sjukvårdsersättning eller båda dessa förmåner tillsammans. Strängast är kraven för bl. a. pensionskassor och föreningar som meddelar kapitalunderstöd över 500 kr.

När förhållandena motiverat det har tillsynsmyndigheten gett förening rätt att avvika från normalgrunderna. Detta har t. ex. skett, när uttag av enhetliga avgifter möjliggjort eller underlättat en kollektiv avgiftsuppbörd samtidigt med fackföreningsavgifter eller genom avdrag på lön, vilket förenklat föreningens administration och reducerat förvaltningskostnaderna. Generellt sett har kraven på försäkringsteknisk noggrannhet vid avgiftsberäkningen kunnat efterges i större omfattning för slutna föreningar än för öppna föreningar.

4.1.2 Försäkringsteknisk utredning

I 15 § UFL ges bestämmelser om försäkringsteknisk utredning. Understödsförening är skyldig att vart femte år låta upprätta sådan utredning av föreningens ställning. Arbetslöshetskassa eller förening, som endast meddelar sjukpenning för högst 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetsstillstånd eller sjukvårdsersättning eller båda dessa förmåner, är dock undantagen från sådan skyldighet. Om tillsynsverksamheten ger anledning till det, kan tillsynsmyndigheten ålägga förening att upprätta utredning också vid annan tidpunkt än som direkt följer av lagen. Försäkringsteknisk utredning skall upprättas enligt grunder som fastställts av tillsynsmyndigheten. Den som upprättar utredningen skall antingen inneha kompetens att vara aktuarie i livförsäkringsbolag eller av försäkringsinspektionen ha förklarats behörig att upprätta sådan utredning. Förening kan också begära att tillsynsmyndigheten skall upprätta försäkringsteknisk utredning. Föreningen skall i så fall ersätta kostnaderna för utredningen med belopp som myndigheten bestämmer. På grund av brist på personal har inspektionen emellertid sedan lång tid tillbaka inte kunnat åta sig sådana uppdrag. I stället hänvisas till utredningsmän utanför inspektionen. Hitintills har sådana utredningsmän funnits tillgängliga i behövlig omfattning.

Som angetts i det föregående har normalgrunder för försäkringsteknisk utredning senast fastställts av försäkringsinspektionen år 1964. I samband med att grunderna fastställdes föreskrev inspektionen bl. a., att den försäkringstekniska utredningen skall — förutom beräkning av premiereserv — även innefatta prövning om gällande avgifter är tillräckliga och skäligen för nya medlemmar. Visar utredningen att det finns överskott eller brist i den mot premiereserven svarande fonden, skall utredningen också innehålla förslag till behövlig åtgärd. Kapitalvärdet av gällande utfästelser, av de beräknade framtida förvaltningskostnader-

na och av de avgifter medlemmarna ytterligare skall betala skall redovisas var för sig.

Försäkringsinspektionen har rätt att helt eller delvis befria förening från skyldigheten att upprätta försäkringsteknisk utredning. Sådan befrielse får medges om rörelsen är av mindre omfattning eller om det annars finns skäligen anledning till det. Ungefär hälften av alla föreningar som faller under huvudregeln i 15 § ansöker om sådan befrielse. Tillsynsmyndigheten bifaller ansökningarna i ganska stor omfattning. Dock tillämpas den principen, att samma förening inte kan erhålla befrielse två gånger i följd, om det inte föreligger speciella förhållanden som kan motivera det.

4.1.3 Fondbildning

Enligt 8 § 9 UFL skall grunderna för fondbildning anges i föreningsstadgar. Regler om fondbildning finns i 16—18 §§ UFL.

Vissa kategorier föreningar är underkastade strängare fondbildningsregler än övriga föreningar. Dessa kategorier är dels föreningar som meddelar sjukhjälp för längre tid än 180 dagar för varje tidsperiod av 12 månader eller för en tid av mer än tre år för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, dels föreningar som meddelar kapitalunderstöd till högre belopp än 500 kr., dels föreningar som meddelar pension. Samtliga dessa föreningar ingår bland de föreningar som i princip är skyldiga enligt 15 § att minst vart femte år upprätta försäkringsteknisk utredning. Den för varje verksamhetsgren upprättade försäkringstekniska utredningen skall som skuld ta upp en fond, benämnd premiereserv. Denna skall svara mot det belopp varmed kapitalvärdet av försäkringsutfästelserna och de framtida förvaltningskostnader som belöper på dessa överstiger kapitalvärdet av de återstående avgifterna. Vissa andra föreskrifter gäller i fråga om premiereservens beräkning. Under viss tid efter övergång till nya försäkringstekniska grunder kan anstånd ges från skyldigheten att ta upp premiereserven till det högre belopp som föranleds av de nya grunderna. Utöver premiereserven skall dessa föreningar också bilda säkerhetsfond. Denna skall täcka förluster, som kan uppkomma genom förändringar i förhållande till de antaganden om ränta, sjuklighet, dödlighet, förvaltningskostnader m. m. som legat till grund för beräkningarna av premiereserven. Avsättningar av rörelsens försäkringstekniska överskott till säkerhetsfond skall ske så länge denna inte uppgår till 1/20 av premiereserven. Nedsättning av säkerhetsfond kan endast komma i fråga för att täcka förlust, som inte kunnat ersättas genom uppkommen årsvinst eller om tillsynsmyndigheten i annat fall medger sådan nedsättning.

De medel som är avsatta för försäkringsverksamheten bildar en fond som ibland kallas för försäkringsfonden. I denna ingår premiereserven och säkerhetsfonden. Under de år då någon försäkringsteknisk utred-

ning inte upprättats skall de bokföringsmässiga överskotten på försäkringsverksamheten reserveras för att tas i anspråk om det uppstår underskott på rörelsen. Sålunda reserverade medel kan i praktiken ingå i försäkringsfonden eller redovisas särskilt. Lagen innehåller för nu avsedda föreningar inga uttryckliga bestämmelser om att medel får tas undan från försäkringsfond. Av stadgarna skall emellertid framgå under vilka förutsättningar överföring av medel från försäkringsfond kan äga rum. Dessa stadgebestämmelser har i allmänhet den innebörden att överföring endast får ske i samband med försäkringsteknisk utredning och intill det belopp, varmed försäkringsfonden överstiger premiereserven jämte säkerhetsfond om 1/20 av premiereserven. Vissa föreningar, främst sådana vars verksamhet är av mindre omfattning, har dock bestämmelser i stadgarna, som innebär att undantag från försäkringsfond får ske endast efter tillstånd av tillsynsmyndigheten.

För övriga föreningar gäller att hela det överskott, som för varje verksamhetsgren enligt bokslutet uppkommit på försäkringsverksamheten, skall avsättas till försäkringsfonden. Tillsynsmyndigheten kan medge förening att för visst år underlåta att göra föreskriven fondavsättning. Viss del av medel, som redan avsatts till fonden, kan också få tas undan från denna. Medgivande kan lämnas endast när tillsynsmyndigheten finner att den uteblivna fondavsättningen eller undantaget från fonden inte äventyrar föreningens förmåga att fullgöra sina förbindelser. När det är fråga om sådan förening som är skyldig att låta upprätta försäkringsteknisk utredning kräver försäkringsinspektionen i regel, att den begärda åtgärden inte medför att fonden kommer att understiga den beräknade premiereserven jämte ett säkerhetstillägg på 5 %. Beträffande förening som inte är skyldig att upprätta försäkringsteknisk utredning tillämpas den bedömningsgrunden att försäkringsfonden, efter överföring från fonden, bör motsvara minst två års avgifter för verksamhetsgrenen.

Som nyss nämnts skall försäkringsfond bildas för varje verksamhetsgren för sig. Medel som undantas från försäkringsfond brukar överföras till någon i stadgarna angiven fri fond för att användas enligt de stadgebestämmelser som gäller för denna fond. I princip medger försäkringsinspektionen inte att medel överförs från en försäkringsfond till annan försäkringsfond. Det överskott som bildats inom en verksamhetsgren anses nämligen böra komma de medlemmar tillgodo, vars försäkringar lämnat överskottet.

4.1.4 Överskottsmedlens användning

Enligt 8 § 11 UFL skall i förenings stadgar anges användningen av de behållna medel som inte skall avsättas till fond eller som skall undantas från fond. Tidigare var det mycket vanligt med stadgebestämmelser enligt vilka medlen skulle överföras till en särskild understöds-

fond eller nödhjälpsfond, som togs i anspråk för behovsprövade understöd. Under senare tid har sådana regler i allmänhet ersatts av regler som i större eller mindre utsträckning tillgodoser, att medlen i stället tillgodoförs medlemmarna som återbäring, i regel i form av tilläggsförmåner.

Denna utveckling kan till en del ses som en direkt anpassning efter de tankegångar som kommit till uttryck i skälighetsprincipen. De hänger också samman med att det av rent sociala skäl betingade hjälpbehovet i dagens samhälle inte alls har samma aktualitet som under den tid då de flesta understödsföreningarna bildades. Dessutom har överskott under senare tid blivit alltmer vanliga och fått större omfattning. Tillämpningen av soliditetsprincipen innebär ju bl. a. att i avgifterna inläggs säkerhetsmarginaler som garanti för att föreningarna skall kunna fullgöra sina åtaganden. Normalt bör därför överskott uppstå.

Uppkommet överskott kan användas till att höja de i stadgarna utfasta försäkringsförmånerna. I den mån så sker, måste emellertid försäkringsfonden (premiereserven) förstärkas i samma grad. I regel införs i stället bestämmelser i stadgarna, som innebär att tilläggsförmåner skall utges i enlighet med beslut som fattas på föreningssammanträde i anledning av företagen försäkringsteknisk utredning. Sådant beslut gäller sedan under högst fem år. Det föreskrivs vidare ofta att beslutet skall anmälas för tillsynsmyndigheten och inte får verkställas innan så skett. De på föreningssammanträdet beslutade tilläggsförmånerna eller andra former av återbärningar utgår från medel i en fri fond, som benämns tilläggsfonden, vinstfonden eller liknande.

I förening, som meddelar kapitalförsäkring till mindre belopp, tillämpas ofta den återbäringsprincipen att överskott fördelas mellan alla medlemmarna i form av lika procentuella tillägg på försäkringsbeloppen. I en del fall används överskottet eller del därav till avgiftsbefrielse för medlemmar som uppnått viss ålder, i allmänhet lägst 65 år. Inom förening som meddelar större kapitalförsäkringar utges vanligen tilläggsförmåner efter en särskild graderad skala beroende på medlems tidens längd. Så kan t. ex. beslutas att medlem som vid försäkringsfallet tillhört föreningen mer än 30 år får 25 % tillägg på utfallande försäkringsbelopp, medlem som tillhört föreningen över 20 men högst 30 år får 15 % osv.

Pensionskassorna fördelar i allmänhet sitt överskott efter ungefär samma regler och principer som tillämpas inom föreningar som meddelar kapitalförsäkring. I de föreningar som meddelar försäkringar enligt av arbetsmarknadens parter träffade pensionsuppgörelser, t. ex. den s. k. ITP-planen, sker fördelningen emellertid ofta efter andra regler. Dessa s. k. ITP-kassor meddelar samma slag av försäkringar som SPP och utger därför i regel, så långt överskottet gör det möjligt, indextillägg efter samma regler som SPP.

Av hänsyn till risken för överförsäkring har det i allmänhet inte ansetts vara möjligt att utge återbäring på sjukförsäkring i form av procentuella tillägg till utfästa förmåner. Överskott brukar i stället användas exempelvis till förlängd sjukhjälp eller/och avgiftsbefrielse åt långvarigt sjuka medlemmar.

4.1.5 Fribrev och återköp

I 12 § andra stycket UFL föreskrivs att, när medlem avgått ur förening, han eller hans rättsinnehavare inte har annan rätt till föreningens tillgångar än som direkt framgår av föreningens stadgar. I övrigt saknas i UFL regler om rätt till fribrev eller återköp.

Redan i samband med införandet av UFL rådde uppfattningen att föreningar som meddelade pensions- eller kapitalförsäkring på större belopp borde ge medlem rätt att vid avgång få sin försäkring omvandlad till avgiftsfri försäkring på lägre belopp, s. k. fribrev. Det ansågs vidare naturligt att förening som meddelade kapitalunderstöd med belopp över 500 kr. borde tillförsäkra sina medlemmar rätt till utbetalning av försäkringens värde vid den tidpunkt, då medlemmen frånträder sin försäkring, s. k. återköp. De stadgebestämmelser som kom att gälla för föreningar som meddelade kapitalunderstöd blev emellertid ofta så utformade, att rätten till fribrev eller återköp starkt och ibland godtyckligt begränsades. Som exempel kan anges bestämmelse om att medlem som inte tillhört föreningen visst antal år — för återköp kunde gälla upp till 10 år — saknade rätt till fribrev eller återköp.

För pensionskassornas del synes fribrevsbestämmelserna redan från början i stort sett ha getts en utformning, som bättre svarar mot dagens krav på rättvisa och skälighet. Framför allt försäkringstekniska skäl men även skattetekniska hänsyn utgör däremot hinder för pensionskassorna att medge sina medlemmar rätt till återköp av försäkringar. Enda undantag från denna regel avser återköp av fribrev på små belopp och motiveras i så fall enbart av omsorg om vad som från föreningens synpunkt är mest praktiskt och ändamålsenligt.

I förening som meddelar sjukhjälp har frågan om vederlag till medlem vid avgång ur föreningen ännu aldrig aktualiserats. Det främsta skälet till det är att verksamheten inom dessa föreningar ger upphov till ett tämligen obetydligt sparande.

Under den tid UFL gällt har många kapitalförsäkringsföreningar ändrat sina stadgebestämmelser om rätt till vederlag vid avgång ur föreningen, oftast efter rekommendation av tillsynsmyndigheten. Genom ändringarna har medlemmarnas rätt till fribrev och återköp blivit bättre tillgodosedd än tidigare. Så har t. ex. som enda villkor för sådan rätt brukat föreskrivas att medlemmen skall ha betalt visst mindre belopp i avgifter (t. ex. 100 kr.) för den aktuella försäkringen. Av praktiska skäl har ofta samma minimibelopp bestämts för såväl fribrev som

återköp. I regel innebär de nya bestämmelserna dessutom att omvandlingen till avgiftsfri försäkring sker automatiskt, när medlem avgår ur föreningen. Någon särskild ansökan är sålunda i dessa fall inte längre nödvändig för att trygga fribrevsrätten. I fråga om återköp föreskrivs numera också i regel att till återköpsvärdet även skall läggas återbäring (procentuellt tillägg), om sådan utgår inom föreningen.

4.2 Den sakkunnige

4.2.1 Avgifter

Den sakkunnige erinrar inledningsvis om sitt förslag att i de allmänna kraven på stadgarnas innehåll och därmed på en förenings hela verksamhet ge uttryck åt både en modifierad skälighetsprincip och soliditetsprincipen. Om dessa för avgiftsberäkningen grundläggande principer tas in i lagrummet om stadgarnas innehåll behövs inte några kompletterande bestämmelser i den särskilda paragrafen om avgifterna. De allmänna kraven på stadgarna knyter för övrigt uttryckligen an till bl. a. kostnaden för försäkring och därigenom indirekt också till avgifterna.

Införandet av en modifierad skälighetsprincip föranleder enligt den sakkunnige knappast några större ändringar av gällande normalgrunder. Principen kan närmast få betydelse för avgifternas storlek genom att tvinga fram en begränsning av förvaltningsutgifterna. Den sakkunnige stryker emellertid under att skälighetsprincipen för understödsföreningarnas del inte innebär att avgifterna ovillkorligen skall beräknas efter så starkt försäkringstekniska grunder som tillämpas av livförsäkringsbolagen. Den sakkunnige finner att de faktiska förhållandena inom olika föreningar är varierande och kommer till slutsatsen att det är mest lämpligt att överlämna åt tillsynsmyndigheten att mot bakgrund av de allmänna kraven på avgifternas skälighet och tillräcklighet överväga i vad mån normalgrunderna behöver kompletteras eller ändras. Inspektionen bör självfallet också i fortsättningen ha full befogenhet att medge de avvikelser från normalgrunderna som för vissa speciella grupper av föreningar eller i något enskilt fall kan anses förenliga med de grundläggande motiven bakom lagreglerna.

I förslaget till särskilda bestämmelser om avgifter anges i likhet med vad nu gäller att understödsförening skall ta upp fasta medlemsavgifter, att avgifterna skall beräknas för varje verksamhetsgren för sig och att upptagande av avgifter inte får göras beroende av inträffade försäkringsfall. Förslaget omfattar också den nu gällande föreskriften att särskild uttaxering får ske under förutsättning att stadgarna medger det och att föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behövliga utövande. Den sakkunnige påpekar i anslutning till den sist nämnda föreskriften, att en särskild uttaxering i allmänhet är ett klart bevis

på att de fasta avgifterna inte längre svarar mot soliditetsprincipens krav. Sker särskild uttaxering bör därför frågan om en höjning av avgifterna eller om andra åtgärder tas upp till noggrann prövning. I sammanhanget pekar den sakkunnige på att föreningsstyrelse föreslås bli ålagd att vaka över att stadgarna fortlöpande svarar mot de allmänna kraven på stadgarnas innehåll och därigenom på avgifterna. När det behövs skall styrelsen snarast förelägga föreningssammanträdet förslag till behövliga stadgeändringar eller till annan lämplig åtgärd för att komma till rätta med den aktuella situationen.

4.2.2 Försäkringsteknisk utredning

Den nuvarande lagtekniska lösningen i fråga om kraven på försäkringsteknisk utredning innebär, att i lagen anges endast när och under vilka förutsättningar sådan utredning skall upprättas under det att de närmare föreskrifterna fastställs av tillsynsmyndigheten. Den sakkunnige föreslår att denna lösning behålls.

Enligt förslaget skall försäkringsteknisk utredning verkställas minst vart femte år och tidpunkterna anges i stadgarna. Ändring föreslås inte i fråga om försäkringsinspektionens nuvarande möjlighet att kräva att försäkringsteknisk utredning upprättas på tid som inspektionen bestämmer och att medge befrielse från skyldigheten att upprätta sådan utredning.

Den krets av föreningar som nu är befriad från skyldighet att upprätta försäkringsteknisk utredning, dvs. föreningar som endast meddelar sjukpenning för högst 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller sjukvårdsersättning, föreslås något vidgad. Med hänsyn bl. a. till det minskade utrymme för kompletteringsförsäkringar som utbyggnaden av den allmänna försäkringen medfört, bör det enligt den sakkunniges mening inte finnas något hinder mot att i fortsättningen avstå från att i lagen kräva försäkringstekniska utredningar från understödsförening som meddelar sjukpenning för högst 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Till skillnad mot vad som f. n. gäller föreslås emellertid att försäkringsinspektionen alltid skall ha möjlighet att ålägga förening att upprätta försäkringsteknisk utredning. Detta skall således gälla också om föreningen enligt lagen annars är undantagen från sådan skyldighet.

Med hänsyn till att försäkringsinspektionen inte heller i framtiden kan väntas få möjlighet att åta sig att upprätta försäkringstekniska utredningar föreslår den sakkunnige, att bestämmelsen om rätt för förening att anlita myndigheten för sådant ändamål inte förs över till den nya lagen. Det förutsätts dock att tillsynsmyndigheten även i fortsättningen på begäran kommer att lämna understödsförening den medverkan som behövs för att försäkringstekniska utredningar skall kunna upprättas. Tillsynsmyndigheten bör därvid med uppmärksamhet följa

utvecklingen och i största möjliga utsträckning söka ta hänsyn till kostnadsfaktorerna. Medför t. ex. bristande tillgång på utredningsmän att arvodena för utredningarna tenderar att bli alltför betungande för vissa föreningar, bör det ankomma på tillsynsmyndigheten att söka motverka en sådan effekt. Detta kan eventuellt ske genom en tillfällig eller mer långsiktig utökning av egna insatser på området. Detta följer av en i samband med utformningen av tillsynsreglerna föreslagen allmän bestämmelse om skyldighet för myndigheten att i skäligen utsträckning lämna förening behövliga råd och anvisningar.

4.2.3 Fondbildning

Den sakkunnige konstaterar att de gällande fondbildningsreglerna är invecklade och svåröverskådliga och därför svåra att tillämpa. I sina överväganden med syfte att förenkla reglerna finner den sakkunnige till en början att det inte är motiverat att som f. n. ha olika fondbildningsregler för skilda kategorier av föreningar. Fondbildningsreglerna har nämligen, oavsett verksamhetens art eller föreningens storlek, alltid syftet att säkerställa föreningens förmåga att fullgöra sina försäkringsutfästelser. Premiereserven anger det belopp vartill den mot verksamheten svarande fonden minst måste uppgå för att soliditetsprincipens krav skall anses uppfyllda. Beräkandet av premiereserv är således en kontrollåtgärd. Den sakkunnige föreslår med hänsyn härtill att bestämmelserna om premiereserv i lagen tas in under rubriken försäkringsteknisk utredning och inte som f. n. bland fondbildningsreglerna.

Den sakkunnige föreslår vidare att för alla föreningar skall gälla den huvudregeln att allt det överskott, som enligt bokslut uppkommit på föreningens försäkringsverksamhet, skall avsättas till en fond, kallad försäkringsfond. Härigenom finns det i fortsättningen inte behov av särskilda regler om säkerhetsfond eller reserverade medel. Den förordade lösningen innebär att man får större reda och överblick över fondbildningen. I praktiken innebär den emellertid inte några större ändringar i förhållande till nuvarande ordning utan det är snarast fråga om en lagteknisk reform.

För alla föreningar, som är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning, föreslås en föreskrift av innehåll, att om försäkringsfonden överstiger vad som krävs för täckning av premiereserven jämte $1/20$ därav kan — om stadgarna medger det — överskjutande del undantas från fonden. Regeln överensstämmer med den ordning som redan i allmänhet tillämpas vid undantag från fond. Den sakkunnige betonar att det är fråga om ett lagstadgat minimikrav för nedsättning av försäkringsfond. För viss förening kan det vara motiverat att i stadgarna ange ytterligare begränsningar.

Också för de sjukhjälpföreningar som inte är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning föreslås möjlighet att ta undan medel från

försäkringsfond. I överensstämmelse med gällande ordning föreslås att åtgärden skall vara beroende av att tillsynsmyndigheten lämnar sitt medgivande i varje särskilt fall. Föreskriften är så utformad att den också kan tillämpas på sådan förening som väl är skyldig att upprätta försäkringsteknisk utredning men som av hänsyn främst till soliditetsprincipens krav inte bör medges den frihet, som enligt huvudregeln kan tillkomma sådan förening. De gällande reglerna i 17 § tredje stycket UFL om möjlighet till anstånd från skyldigheten att ta upp premiereserven till högre belopp, när grunderna för beräkning av premiereserv ändras, kan enligt den sakkunnige undvaras i den nya lagen. Är försäkringsfonden lägre än premiereserven eller annars otillräcklig för sitt ändamål kan detta ge anledning till sådan erinran eller anvisning från tillsynsmyndigheten som föreslås i 87 § sakkunnigförslaget.

4.2.4 Överskottsmedlens användning

Införandet av en modifierad skälighetsprincip bör inte medföra några större ändringar i vad som nu tillämpas i fråga om fördelning av överskottsmedel. Den sakkunnige betonar att det inte kan bli fråga om att ställa upp samma stränga krav som i detta hänseende gäller för försäkringsbolagen. För i synnerhet vissa slutna eller mindre föreningar gäller, att de i allmänhet saknar resurser att genomföra en från teknisk synpunkt helt rättvis fördelning av överskottsmedlen. Därtill kommer att utfästelserna ofta avser jämförelsevis små belopp. Om det sociala inslaget är levande i en förening får enbart hänsyn till skälighetsprincipen inte motivera, att t. ex. en behovsprövad fördelning blir alltför drastiskt beskuren eller helt måste upphöra. Inom större föreningar, särskilt öppna sådana, bör däremot skälighetsprincipen medföra, att i vart fall huvuddelen av överskott i princip skall komma samtliga försäkringar till godo.

Med tanke på de särförhållanden som finns inom understödsföreningsväsendet bör enligt den sakkunnige inte ställas upp kravet, att förenings stadgar ovillkorligen skall innehålla alla grunder för eller andra, närmare föreskrifter om hur återbäring skall fördelas på medlemmarna. I sakkunnigförslaget har därför endast tagits in den föreskriften, att, om återbäring av överskott som uppkommer på försäkringsverksamheten skall förekomma, stadgarna skall innehålla bestämmelser därom. Frågan om sådan rätt till återbäring skall förekomma i det enskilda fallet liksom bestämmelsernas närmare utformning och innebörd skall alltid bedömas mot bakgrund av de allmänna krav som föreslås gälla för innehållet i stadgarna. Den sakkunnige förutsätter att tillsynsmyndigheten vid sin kontroll även kommer att beakta de ökade möjligheter till en noggrannare och mer differentierad fördelning av överskottsmedel som ett framtida ökat utnyttjande av ADB-system kan medföra.

4.2.5 Fribrev och återköp

Den sakkunnige förutsätter att det liksom f. n. i allmänhet inte kommer att finnas utrymme för rätt till vederlag för medlem som lämnar sjukhjälpförsäkring. Beträffande förening som meddelar kapital- eller pensionsförsäkring följer däremot av skälighetsprincipen, att medlem som avgår ur sådan förening bör få tillgodogöra sig det sparande, som hans avgiftsbetalningar skapat. I överensstämmelse med vad som nu tillämpas kan i princip rätten till återköp avse endast förening som meddelar kapitalförsäkring. Fribrevsrätten berör däremot såväl sådan förening som pensionskassa.

Rätten till vederlag kan inte vara generell. Praktiska skäl motiverar sålunda att det inte får vara fråga om hur små vederlagsbelopp som helst. Men också om fribrevs- eller återköpsvärdet uppgår till större belopp kan andra omständigheter tala mot att rätt till vederlag skall finnas. Den sakkunnige pekar bl. a. på att kravet på gottgörelse i allmänhet är mindre angeläget i en förening som är avsedd endast för medlemmar med stark intressegemenskap än i en öppen förening. Vidare framhålls att, om en förenings samtliga överskottsmedel enligt stadgarna skall tilldelas medlemmarna, det kan vara naturligt att skälighetsprincipen ges en innebörd, som kräver större hänsyn till de avgående medlemmarnas intressen än i en förening, där en inte obetydlig del av överskottet skall ges ut som extra understöd efter behovsprövning.

Den bestämmelse som föreslås i första hand bli avgörande för om viss förening skall vara skyldig att medge medlem rätt till fribrev eller återköp är den bestämmelse som ger uttryck åt skälighetsprincipen. Bland de omständigheter som kan leda till en modifiering av skälighetsprincipen och därmed även inverka på hithörande frågor, nämns såväl försäkringens art och omfattning som föreningens storlek och förhållanden i övrigt. Av hänsyn till bl. a. vederlagsrättens stora betydelse för medlemmarna finns emellertid enligt den sakkunnige behov av ytterligare föreskrifter. Sålunda föreslås att i lagen slås fast att med pensions- eller kapitalförsäkring skall vara förknippad rätt till fribrev och i fråga om kapitalförsäkring dessutom rätt till återköp. Den sakkunnige överväger också om i lagen bör tas in bestämmelser om i vilka fall undantag får göras från denna huvudregel. Övervägandena mynnar ut i ett förslag om att sådant undantag görs beroende av tillsynsmyndighetens medgivande. Den sakkunnige förutsätter därvid att myndigheten mot bakgrund av sin kännedom om och överblick över understödsföreningarna och deras förhållanden i särskilda anvisningar eller på annat sätt skall kunna medge generella undantag för vissa grupper av föreningar från ifrågavarande skyldigheter. Beträffande föreningar där frågan om rätten till fribrev eller återköp är mer svårbedömd eller tveksam och

hänför sig till särskilda omständigheter i föreningens verksamhet e. d. bör prövningen däremot ske från fall till fall.

I stadgarna för förening som är skyldig medge rätt till fribrev eller återköp skall enligt förslaget anges villkor om när rätten inträder. Även föreskrifter om beräkning av fribrevs- eller återköpsvärden bör anges. Vad stadgarna i varje särskilt fall skall innehålla härom får avgöras med utgångspunkt i de allmänna krav som föreslås för stadgarnas innehåll. De olika slag av inskränkande villkor som kan framstå som rimliga bör begränsas till att avse den tid under vilken försäkringen gällt, storleken av de för försäkringen sammanlagt betalade avgifterna eller lägsta fribrevs- eller återköpsvärde. Återköp av försäkring medför medlems avgång ur förening. Även beträffande rätt till fribrev är en sådan ordning naturlig. Det finns emellertid inte något hinder mot att en förening genom särskilda stadgebestämmelser medger att medlem under vissa villkor skall ha rätt att med behållit medlemskap få sin försäkring nedsatt till fribrev. Beräkningen av återköps- och fribrevsvärdena bör i princip ske på försäkringstekniska grunder. Praktiska hänsyn eller andra särskilda förhållanden kan dock motivera att beräkningen av dessa värden i vissa fall får ske efter mer enkla och schablonartade regler.

Avslutningsvis framhåller den sakkunnige att förening ibland kan ha ett berättigat intresse att få välja mellan att utfärda fribrev på ett litet belopp eller att återköpa försäkringen. Detta kan vara aktuellt också i fråga om pensionsförsäkringar. Det är sålunda tänkbart att de rent administrativa besvären med en mängd fribrev på jämförelsevis låga belopp ibland kan te sig så pass betungande, att det från föreningens synpunkt på sikt framstår som mer fördelaktigt att genast utge försäkringens återköpsvärde. Förutsättningen härför skall liksom hittills vara att särskilda bestämmelser om en sådan begränsning av fribrevsrätten har tagits in i föreningens stadgar.

4.3 Remissyttrandena

4.3.1 Avgifter

Förslaget i fråga om avgifter har berörts särskilt endast i några remissyttrandena. *Sveriges kommunalanställdas pensionskassa* anmärker på att i den föreslagna regeln kategoriskt anges att förening skall ta upp fasta medlemsavgifter. Detta passar inte in på denna kassa och andra fribrevskassor vilka i princip inte längre tar ut några försäkringsavgifter.

Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa menar att föreskriften om att upptagande av avgifter inte får göras beroende av inträffade försäkringsfall bör formuleras om. Det bör sålunda klart framgå att bestämmelsen inte är tillämplig exempelvis vid familjepension när man-

nen avlider, så att änkan inte tvingas att fortsätta erlägga avgifter också sedan hon börjat åtnjuta familjepensionen.

Svenska försäkringsbolags riksförbund, Svenska livförsäkringsbolags förening och *SPP* anser att termen avgift bör användas i stället för medlemsavgift. Betalning av avgift kan nämligen åligga också arbetsgivare. Lagförslaget i övrigt synes med begreppet medlem avse enbart den försäkrade.

4.3.2 Försäkringsteknisk utredning.

Utredningsförslaget har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen.

4.3.3 Fondbildning

Den sakkunniges förslag till nya fondbildningsregler tillstyrks eller godtas av remissinstanserna. *Folksam* vänder sig dock mot att begreppet fond också i den nya lagen skall användas om den väsentligaste skuldposten, trots att detta begrepp enligt vedertagna redovisningsmetoder avser eget kapital i form av samlade vinstmedel. Enligt *Folksam* ger bruket av fond om en skuldpost upphov till missförstånd hos allmänheten.

4.3.4 Överskottsmedlens användning

Den sakkunniges förslag att inte närmare reglera återbäringskravet har kritiserats av *Folksam*, som hävdar att ett visst krav på återbäring bör ha direkt stöd i lagen. Samma krav på restlös och rättvis återbäring som gäller för livförsäkringsbolag kan dock inte ställas upp. Kravet på återbäring bör sålunda avvägas med hänsyn till medlemmarnas inbördes solidaritet och föreningens resurser.

Försäkringsförbundet Trygghet menar att försäkringsinspektionen bör få möjlighet att i fråga om äldre försäkringstagare medge, att återbäring ersätts med avgiftsbefrielse.

SAF begär — som ett led i sin hemställan (se 3.2.4) om regler som underlättar en övergång från pension genom försäkring i tjänstepensionskassa till andra pensionsmetoder — att arbetsgivare skall få rätt att i viss utsträckning tillgodogöra sig uppkomna överskott för pensionsförsäkringspremier och ATP-avgifter. Föreningsmedlemmarnas behöriga intressen skulle därvid kunna tillgodoses genom ett krav på tillstånd av försäkringsinspektionen.

4.3.5 Fribrev och återköp

Den föreslagna regleringen av fribrevs- och återköpsrättens genomförande tillstyrks eller godtas genomgående av remissinstanserna. Från understödsföreningshåll anförs emellertid vissa synpunkter. *Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund* uttalar önskemål om en generös till-

lämpning så att de mindre föreningarnas existens inte äventyras. Riksförbundet föreslår att alla begravningskassor som meddelar kapitalförsäkring på högst 500 kr. därför bör befrias från skyldigheten att tillåta återköp. För övriga kassor bör införas motsvarande begränsning. *Försäkringsförbundet Trygghet* uttalar sig för en likartad begränsning av återköpsskyldigheten. Riksförbundet stryker vidare under vad den sakkunnige anfört om att placering av förenings tillgångar i lågprocentiga obligationer kan utgöra ett särskilt motiv för begränsning av återköpsmöjligheten.

De fria sjukkassornas förbund anför att den nya ordningen inte får medföra att föreningarna belastas med stora kostnader för att administrera återköp eller fribrev av ringa värde.

Försäkringsförbundet Trygghet föreslår en bestämmelse om att återköpsbelopp får reduceras med kostnaden för bl. a. beräkningen av återköpsvärdet. Denna förening vill också ha en föreskrift om skyldighet att inge försäkringsbrev vid bl. a. återköp eller utfärdande av fribrev.

4.4 Departementschefen

4.4.1 Avgifter

De nuvarande avgiftsreglerna innebär väsentligen ett krav på att en understödsförening skall grunda verksamheten på fasta medlemsavgifter som tillsammans med andra inkomster skall vara tillräckliga för att täcka försäkringsutfästelser, förvaltningskostnader och övriga utgifter samt föreskriven fondbildning. Gällande lag sätter sålunda soliditetskravet i förgrunden när det gäller att beräkna avgifternas storlek.

I det föregående (3.3.3) har jag i överensstämmelse med sakkunnigförslaget förordnat att soliditetsprincipens krav kompletteras med krav på att kostnaden och villkoren för försäkringen skall vara skäligt avvägda med hänsyn till de förmåner som erbjuds försäkringstagaren, därvid dock viss hänsyn skall få tas till de särskilda förhållanden som kan gälla för föreningen (skälighetsprincipen). Förslaget innebär också att dessa grundprinciper skall gälla som allmänna krav på hur en förenings stadgar skall vara utformade. De skall sålunda tas in som en inledning till det lagrum som anger vad stadgarna skall innehålla. Dessutom skall, som f. n., stadgarna alltid ange avgifterna eller grunderna för deras beräkning. Mot denna bakgrund anser jag i likhet med den sakkunnige att det inte finns behov av att i den särskilda paragrafen om avgifterna ta in några direkta regler om hur dessa skall beräknas. Det bör, som den sakkunnige funnit, ankomma på försäkringsinspektionen att med beaktande av soliditets- och skälighetsprinciperna överväga i vad mån de normalgrunder som tillsynsmyndigheten utfärdat för beräkningen av avgifter för olika typer av försäkringar behöver kompletteras eller ändras. Vad gäller bedömningen av förvaltningsutgifter föreskrivs f. n. i

normalgrunderna att i avgifterna skall ingå omkostnadstillägg, som skall vara så avvägda, att de svarar mot föreningens normala utgifter för förvaltning, tillsynsbidrag och skatter. Jag förutsätter att försäkringsinspektionen vid en prövning av normalgrunderna överväger om en omformulering av denna föreskrift behövs för att den skall spegla kravet på avgiftens skälighet och sålunda ange att omkostnadstillägget och därmed förvaltningsutgifterna måste hållas på en skälig nivå.

En pensionskassa har ifrågasatt om inte den föreslagna föreskriften att förening till verksamhetens bedrivande skall ta upp fasta medlemsavgifter är alltför kategorisk och sålunda inte passar in på fribrevskassorna, eftersom dessa inte längre tar upp några avgifter. Jag vill till detta framhålla att föreskriften innebär skyldighet att erlagga viss eller vissa avgifter som till belopp är beräkneliga eller bestämda på förhand (se prop. 1938: 19 s. 61). Däremot avser bestämmelsen inte att reglera när avgifterna skall tas upp. När en försäkring nedsätts till fribrev innebär detta att ett fribrevsvärde räknas fram med utgångspunkt i bl. a. de fasta avgifter som erlagts. Det saknas sålunda anledning att av hänsyn till fribrevskassorna modifiera föreskriften om att fasta medlemsavgifter skall tas upp. Jag anser därvid att begreppet medlemsavgift kan behållas, oavsett avgiften i vissa fall erläggs av annan än medlemmen, t. ex. av arbetsgivare. Det avgörande är enligt min mening att fråga är om en avgift som rör en viss medlems försäkring.

Den sakkunnige har föreslagit att till den nya lagen skall föras över reglerna från UFL om att förening med flera verksamhetsgrenar skall beräkna avgifter särskilt för varje verksamhetsgren och att upptagande av avgifter inte får göras beroende av inträffade försäkringsfall. Den sistnämnda bestämmelsen infördes genom UFL för att göra slut på ett uttaxeringssystem som innebar, att varje föreningsmedlem hade att erlagga viss avgift för vart dödsfall inom föreningen (prop. 1938: 19 s. 61 f.). Jag biträder förslaget. Med anledning av viss remisskritik bör regeln om förbud mot att grunda uttaxering på inträffade försäkringsfall formuleras så att syftet med regeln framgår klarare.

Mot den sakkunniges förslag i fråga om särskild uttaxering har jag ingen erinran.

I departementsförslaget har de särskilda bestämmelserna om avgifter tagits upp i 20 §.

4.4.2 Försäkringsteknisk utredning

Ändamålet med regler om skyldighet att upprätta försäkringsteknisk utredning över en förenings ställning är att få underlag för en bedömning om en förening kan anses ha möjligheter att fullgöra sina förbindelser. Den sakkunnige föreslår att de gällande reglerna skall föras över i huvudsak oförändrade till den nya lagen. I likhet med remissinstanserna har jag ingen erinran mot förslaget. En understödsförening

bör alltså i framtiden i princip vara skyldig att minst vart femte år till försäkringsinspektionen inge försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning. Föreskrift om när utredning skall ske skall tas in i stadgarna. Det undantag från nämnda skyldighet som nu gäller för vissa sjuk-kassor föreslås något vidgat, så att skyldigheten att upprätta sådan utredning skall avse endast sjuk-kassa, som meddelar sjukpenning för längre tid än 180 dagar, mot f. n. 90 dagar, för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Inspektionen skall enligt förslaget också ha möjlighet att kräva in utredning på tid som inspektionen bestämmer. Möjligheten att befria förening från att inge sådan utredning i fall där rörelsen är av mindre omfattning eller där det annars finns skälig anledning till befrielse skall också finnas kvar. Förslaget i fråga om försäkringsteknisk utredning har inte heller i övrigt mött någon erinran vid remissbehandlingen och jag ansluter mig till det.

Reglerna om skyldighet att upprätta försäkringsteknisk utredning är i departementsförslaget intagna i 21 §. Regeln i 22 § departementsförslaget att i sådan utredning skall beräknas premiereserv berörs i nästa avsnitt.

4.4.3 Fondbildning

Fondbildningsreglerna har till syfte att trygga en understödsförenings möjligheter att infria sina försäkringsutfästelser. I det föregående (4.1.3) har redovisats de tämligen komplicerade och svåröverskådliga regler som i detta hänseende gäller enligt UFL. Den sakkunnige föreslår nu vissa förenklningar av reglerna.

Enligt förslaget skall fortfarande i försäkringsteknisk utredning beräknas premiereserv, som utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar. Det anses naturligt att reglerna härom förs över från fondbildningsbestämmelserna till reglerna om försäkringsteknisk utredning. Vidare föreslår den sakkunnige att den nuvarande uppdelningen i föreningar för vilka gäller strängare fondbildningsregler och övriga föreningar slopas. Huvudregel blir sålunda att alla föreningar skall för varje försäkringsgren vid årsbokslutet avsätta eventuellt överskott på försäkringsverksamheten till en försäkringsfond. Genom att regeln avses gälla för samtliga föreningar finns inte längre behov av särskilda regler om reservering av vinstmedel under år då försäkringsteknisk utredning inte upprättas. Som en motsvarighet till nuvarande regler om avsättning till säkerhetsfond, vilka förutsatts utgå, föreslår den sakkunnige en bestämelse av innehåll, att, om försäkringsteknisk utredning visar att försäkringsfonden överstiger vad som krävs för att täcka premiereserven plus en säkerhetsmarginal om 1/20 av denna, överskjutande belopp kan

helt eller delvis tas undan från försäkringsfonden. Sådant undantag får dock ske bara om stadgarna medger det. I alla andra fall krävs medgivande av försäkringsinspektionen. Sådant medgivande skall således krävas för dels förening som inte är skyldig att upprätta försäkringsteknisk utredning, dels förening som enligt stadgarna inte får sätta ned fonden i nyss nämnda fall. Vid medgivande förutsätts att nedsättningen av fonden inte äventyrar föreningens förmåga att fullgöra sina förbindelser.

Den föreslagna konstruktionen av fondbildningsregler har inte mött någon invändning vid remissbehandlingen. Enligt min mening innebär den en välbehövlig förenkling av de nuvarande tämligen svåröverskådliga bestämmelserna och jag förordar att den genomförs.

De av mig förordade ändringarna betyder följande för olika grupper av föreningar. De sjukkassor som f. n. inte är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning, dvs. de som meddelar sjukvårdsersättning eller sjukpenning för högst 90 dagar för ett sjuktilfälle, skall liksom hittills årligen avsätta uppkommen vinst till försäkringsfonden. Enligt tillsynsmyndighetens nuvarande anvisningar bör fonden svara mot minst två års avgifter för verksamhetsgren och har således närmast karaktär av en riskfond. Förslaget innebär för dessa kassor endast den ändringen att den nuvarande möjligheten upphör att efter tillstånd av försäkringsinspektionen underlåta att göra avsättning till fonden. Efter som dock möjligheten står kvar att efter tillstånd få sätta ned fonden är ändringen närmast av formell natur.

En annan grupp av föreningar är de som f. n. är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning men som liksom den nyss nämnda gruppen inte omfattas av de gällande strängare fondbildningsreglerna. Jag syftar här på dels sjukkassor som ger sjukpenning för mer än 90 dagar för ett och samma sjuklighetstillstånd, dock längst 180 dagar för varje tidsperiod av 12 månader och 3 år för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, och dels förening som meddelar kapitalförsäkring till ett belopp av högst 500 kr. Efter ansökan om befrielse att avsätta till fonden för försäkringsgrenen eller att sätta ned fonden brukar inspektionen pröva, att fonden inte understiger en på grundval av den försäkringstekniska utredningen framräknad premiereserv plus ett säkerhetstillägg på 5 % därav. Beträffande de sjukkassor som meddelar sjukpenning för längre tid än 90 dagar men högst 180 dagar följer av den i det föregående av mig förordade uppmjukningen av kravet på att upprätta försäkringsteknisk utredning, att samma regler skall tillämpas på dessa kassor som för föreningar, som meddelar sjukpenning för en tid av högst 90 dagar. De övriga nyss angivna föreningarna blir liksom f. n. skyldiga att vid varje bokslut avsätta uppkommet överskott till försäkringsfonden. Vidare blir de skyldiga att i den försäkringstekniska utredningen beräkna premiereserv. De blir också, i motsats till vad som f. n. gäller, underkastade samma regler i fråga om försäkringsfondens storlek som

skall gälla för övriga föreningar som är skyldiga att upprätta försäkringsteknisk utredning. Det nu anförda innebär att kravet på inspektionens tillstånd för nedsättning av fonden ersätts med en generell rätt att, om stadgarna medger det, från försäkringsfonden ta undan det som överskjuter premiereserven plus 1/20 av denna.

De av mig förordade ändringarna får störst betydelse för de föreningar som nu omfattas av de strängare fondbildningsreglerna i UFL dvs. andra sjukkassor och kapitalförsäkringsföreningar än de förut nämnda samt pensionskassor. Också dessa föreningar blir skyldiga att årligen vid bokslutet avsätta uppkommet överskott till försäkringsfonden. Gällande regler om reservering av medel under de år, när försäkringsteknisk utredning inte sker, upphör således. Förslaget innebär i övrigt att den nuvarande uppdelningen i en fond som svarar mot en på grundval av soliditetsprincipen framräknad premiereserv och i en riskfond, säkerhetsfonden, slopas. I stället skall, som jag nyss nämnde, all avsättning ske till en fond, försäkringsfonden, som således också skall innefatta den särskilda riskfondering som nu sker genom säkerhetsfonden. Den nuvarande bestämmelsen att avsättning till säkerhetsfonden skall ske tills fonden svarar mot minst 1/20 av premiereserven ersätts av regeln om att nedsättning av fonden får ske — i den mån stadgarna medger det — endast med belopp som överstiger premiereserven plus 1/20 av denna. Den nya regeln kommer härvid att stämma överens med de stadgebestämmelser som i dag i allmänhet tillämpas i fråga om nedsättning av fonderna. Jag vill i sammanhanget påpeka att det angivna villkoret beträffande fondens storlek som förutsättning för att fondnedsättning skall få ske är ett minimikrav. Om de allmänna kraven på utformningen av en förenings stadgar — således främst det krav som är förbundet med soliditetsprincipen — motiverar det, kan alltså i stadgarna föreskrivas ytterligare begränsningar i rätten att ta undan medel från försäkringsfonden. Jag förutsätter att det framför allt i fråga om en del mindre föreningar kan finnas skäl att införa stadgebestämmelser som gör varje nedsättning av fonden beroende av inspektionens tillstånd.

F. n. gäller att, om förening övergått till att beräkna premiereserv enligt nya försäkringstekniska grunder, föreningen kan medges anstånd från skyldigheten att ta upp premiereserven till det högre belopp som föranleds av de nya grunderna. Den sakkunnige har funnit att någon motsvarighet till denna bestämmelse inte behövs i fortsättningen. Denna uppfattning har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen och jag biträder den. När försäkringsfonden är otillräcklig för sitt ändamål får inspektionen ge erforderliga föreskrifter med stöd av tillsynsreglerna.

Folksam har riktat kritik mot att benämningen fond används om en skuldpost och anför att benämningen i andra sammanhang används om poster som ingår i det egna kapitalet. Denna fråga har inte berörts av den sakkunnige och har i övrigt inte tagits upp av remissinstanserna. Jag

är inte beredd att utan närmare utredning vidta någon ändring i det angivna hänseendet.

I departementsförslaget är fondbildningsreglerna intagna i 23 §.

4.4.4 Överskottsmedlens användning

Med hänsyn till soliditetskravet är det naturligt att i avgifterna räknas in en viss säkerhetsmarginal (risktillägg) för att trygga en förenings förmåga att infria försäkringsutfästelserna. För en förening som enligt gällande ordning omfattas av de strängare fondbildningsreglerna innebär detta att risktillägget i första hand förs till säkerhetsfonden. I den mån en förenings tillgångar överstiger såväl premiereserv som säkerhetsfond av föreskriven storlek får det överskjutande beloppet karaktär av vinst. Enligt 8 § 11 UFL skall i stadgarna anges hur sådan vinst skall användas. Utvecklingen har, som angetts i avsnitt 4.1.4, gått i den riktningen, att föreningarna numera i allmänhet tillgodoför medlemmarna överskottsmedel som återbäring i form av tilläggsförmåner eller på annat sätt. Medlen som disponeras härför förs till en fri fond som kallas för vinstfonden eller liknande.

Skälighetsprincipen enligt FL medför att i regel allt överskott på ett bolags livförsäkringsrörelse skall återgå till försäkringstagarna. Av den modifiering i skälighetsprincipen som i det föregående föreslås för understödsföreningarnas del följer att samma stränga krav på återbäring inte kan tillämpas i fråga om dessa försäkringsinstitut. Mot denna bakgrund föreslår den sakkunnige endast att stadgarna skall innehålla bestämmelser om återbäring för det fall överskottsmedel skall användas för detta ändamål. Enligt förslaget får således bedömas i det enskilda fallet om stadgebestämmelser om återbäring behövs. En remissinstans anser att förslaget inte går tillräckligt långt och att visst krav på återbäring bör ha direkt stöd i lagen.

För egen del anser jag att den av den sakkunnige förordade ordningen kan godtas. Av skälighetsprincipen följer nämligen att stadgarna normalt skall innehålla regler om återbäring. Endast i de fall där särskilda omständigheter motiverar det bör det finnas möjlighet för förening att inte ha återbäringsregler. Jag syftar då närmast på att det kan finnas vissa mindre, slutna föreningar, vars verksamhet fortfarande har en så starkt social karaktär, att kravet på återbäring till medlemmarna bör kunna efterges. Det ankommer på försäkringsinspektionen att se till att lämpliga återbäringsregler införs i stadgarna i de fall den modifierade skälighetsprincipen kan anses kräva det. Med anledning av vad som anförts från ett remisshåll vill jag påpeka att hinder inte torde möta att också i framtiden låta återbäring ske i form av avgiftsbefrielse.

Som ett led i sin begäran om regler som underlättar en övergång från försäkring i tjänstepensionskassa till andra metoder för tryggnad av pensionsförmånerna har SAF hemställt, att arbetsgivare ges rätt att till-

godogöra sig uppkomna överskott i kassorna för pensionsförsäkringspremier och ATP-avgifter. Föreningsmedlemmarnas behöriga intressen skulle därvid tillgodoses genom krav på inspektionens tillstånd som villkor för att arbetsgivaren skulle få disponera överskottsmedel.

Det kan visserligen hävdas att tjänstepensionskassorna intar en särställning inom understödsföreningsväsendet genom den omständigheten att arbetsgivare och således inte föreningsmedlemmarna erlägger avgifterna. Särskilda regler skulle därför kunna tänkas i fråga om t. ex. användning av föreningens överskottsmedel. Enligt min mening talar dock principiella skäl för att i lagen inte bör införas en generell regel, som medger rätt för arbetsgivare att disponera över kassas överskottsmedel, utan att föreningsmedlemmarna, dvs. delägarna i föreningen, har möjlighet att inverka på det. I sammanhanget bör också observeras att de nuvarande överskottsmedlen i många fall torde härröra från tiden då arbetstagarna/föreningsmedlemmarna själva betalade i vart fall en viss del av försäkringsavgiften.

Enligt vad jag erfarit finns det några äldre av arbetsgivare grundade tjänstepensionskassor, där arbetsgivaren som villkor för sin avgiftsbetalning utverkat stadgelsebestämmelser som ger honom rätt till överskott på verksamheten. Skäl föreligger enligt min mening att i sådant fall återbära överskott till arbetsgivaren. Frågan om vem som bör få del av överskott i andra fall där arbetsgivaren gör anspråk på överskottsmedel får bedömas av försäkringsinspektionen i samband med prövning av föreningsstadgar eller vid stadgeändring.

I 11 § andra stycket 14 departementsförslaget anges att stadgarna skall innehålla behövliga regler om återbäring, om sådan skall utgå.

4.4.5 *Fribrev och återköp*

Redan av införandet av en skälighetsprincip för understödsföreningarna följer att en föreningsmedlem skall ha rätt att få tillgodogöra sig det sparande som härrör från hans avgiftsbetalningar, om han avbryter försäkringsförhållandet i förtid. Av den av mig förordade modifieringen av skälighetskravet följer emellertid också att rätten till fribrev eller återköp kan inskränkas om särskilda omständigheter föranleder det. Mot denna bakgrund kan sättas i fråga om det inte, på samma sätt som föreslagits beträffande rätt till återbäring, när det gäller rätten till fribrev eller återköp, kan överlämnas åt försäkringsinspektionen att övervaka att stadgarna i det enskilda fallet utformas så att medlemsintresset i tillräcklig mån beaktas. Med hänsyn till den stora betydelse frågan får anses ha för medlemmarna delar jag den sakkunniges mening, att man i klarhetens intresse i lagen bör ta in vissa regler om rätt till fribrev och återköp.

Vid remissbehandlingen har inte rests någon invändning mot att förening som meddelar kapitalförsäkring eller pensionsförsäkring skall

vara skyldig att, när medlem utträder eller utesluts ur förening, utfärda fribrev eller såvitt angår förening som meddelar kapitalförsäkring återköpa försäkring. Någon erinran har inte heller riktats mot förslaget att överlämna åt försäkringsinspektionen att medge befogade undantag från denna skyldighet. Remissinstanserna har även godtagit förslaget att rätten till fribrev eller återköp skall få inskränkas endast i tre särskilda hänseenden, nämligen i fråga om den tid under vilken försäkringen gällt, det sammanlagda avgiftsbelopp som erlagts och i fråga om fribrevs- eller återköpsvärdets storlek.

Enligt min uppfattning skulle det självfallet vara en fördel om undantag från medlems rätt till fribrev eller återköp kunde närmare anges i lagen. Som den sakkunnige visat, är det emellertid svårt att i en lagregel ge en lättolkad beskrivning av de omständigheter som för skilda typer av föreningar skall kunna föranleda en sådan begränsning. Det är sålunda knappast lämpligt att i lagen generellt slå fast, att försäkringar under visst maximibelopp skall tas undan från fribrevs- eller återköpsrätt. När det gäller större öppna begravningskassor, vars verksamhet i viss mån liknar den som bedrivs av försäkringsbolagen, kan det i och för sig finnas skäl att medge medlemmarna rätt till fribrev eller återköp även om fribrevs- eller återköpsvärdet är tämligen ringa. Å andra sidan kan det i fråga om t. ex. vissa mindre, slutna föreningar, som delar ut överskottsmedel som extra understöd efter behovsprövning, vara befogat med en strängare begränsning av återköpsrätten. Jag anser därför att den smidigaste lösningen är att överlämna åt inspektionen att pröva om och i vad mån en förening bör medges rätt till undantag från fribrevs- och återköpsskyldigheten. Med hänsyn till det starka medlemsintresse som ligger bakom kravet på rätt till fribrev eller återköp bör undantag medges endast när förening kan peka på att en sådan rätt skulle medföra särskilda olägenheter för föreningen. Det bör framhållas att enbart den omständigheten att rätten till fribrev eller återköp kan väntas bli utnyttjad i stor omfattning inte utgör skäl för att medge förening undantag från den angivna huvudregeln.

En remissinstans har föreslagit bestämmelser om att från återköpsvärde skall dras kostnaden för beräkningen av detta värde och om att försäkringsbrev skall ges in vid återköp eller utfärdande av fribrev. Regler i dessa hänseenden får emellertid tas in i stadgarna och sålunda bli föremål för försäkringsinspektionens prövning vid dessas fastställelse.

Förening som är skyldig att i sina stadgar ta in regler om återköp och fribrev bör kunna begränsa skyldigheten i de tre nyss angivna hänseendena. Detta måste självfallet ske mot bakgrund av skälighetsprincipens särskilda betydelse i fråga om fribrevs- och återköpsrätt.

Återköp medför helt naturligt att försäkringstagarens medlemskap

i föreningen upphör. Jag avser att i specialmotiveringen till 17 § departementsförslaget behandla frågan om fribrevshavares medlemskap.

I departementsförslaget är bestämmelser om fribrev och återköp intagna i 11 § andra stycket 9 och i 19 §.

5 Kapitalplaceringsfrågor

5.1 Nuvarande ordning

I 19 § UFL ges regler om redovisning av medel som enligt 16—18 §§ UFL avsatts till fond eller reserverats. Bestämmelserna, som har formen av en förteckning över godkända placeringsobjekt, gäller för samtliga understödsföreningar. De tillåtna placeringsobjekten är följande, nämligen

svenska statsobligationer och obligationer utfärdade av Sveriges allmänna hypoteksbank eller konungariket Sveriges stadshypotekskassa, fordringsbevis som utfärdats av riksbanken, affärsbank eller sparbank,

obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av svensk kommun efter tillstånd av Kungl. Maj:t,

skuldförbindelser för vilka föreningen har säkerhet i inteckning i fast egendom inom 2/3 av taxeringsvärdet,

industri- eller järnvägsobligationer, utländska statsobligationer och andra värdehandlingar som till sin art och från säkerhetssynpunkt kan anses jämförliga med de förut avsedda värdehandlingarna, samt

fastighet, som tillhör föreningen, intill 2/3 av taxeringsvärdet.

Vidare gäller att förening som uteslutande eller huvudsakligen är avsedd för anställda vid visst företag får redovisa medlen också i sådana av företaget utfärdade skuldförbindelser för vilka föreningen har säkerhet i förut nämnda värdehandlingar som angetts i det föregående utom fastighetsinteckningar.

I FL finns motsvarande regler intagna i 274 §. Dessa regler är mer liberalt utformade än UFL:s regler i fråga om omfattningen av de tillåtna placeringsobjekten. Vidare har livförsäkringsbolagen i motsats till understödsföreningarna en fri placeringsrätt beträffande ett belopp som svarar mot högst 1/10 av försäkringsfonden. Placering inom den fria sektorn får ske i andra värdehandlingar än som tillåts enligt lagen, dock inte i aktier.

5.2 Den sakkunnige

Den sakkunnige har övervägt i vad mån det är motiverat att ändra placeringsreglerna i UFL så att de bättre kommer att stämma överens med reglerna i FL.

En grundläggande skillnad mellan UFL och FL som är av betydelse i sammanhanget är att FL (276 §) i motsats till UFL innehåller regler om att värdehandlingarna skall hållas avskilda från bolagets övriga tillgångar, och att försäkringstagarna skall ha panträtt i värdehandlingarna till säkerhet för bolagets förpliktelser på grund av försäkringsavtalen. Eftersom tillgång enligt 19 § UFL kan tas i anspråk för betalning av också andra skulder än dem som åvilar förening på grund av försäkringsutfästelser, har tillsynsmyndigheten i praktiken föreskrivit att en förening måste kunna redovisa sådana tillgångar till ett belopp, som täcker inte bara försäkringsfonden utan också övriga egentliga skulder, vari då självfallet inte inbegrips s. k. fria fonder.

Den sakkunnige avvisar tanken på att införa regler motsvarande 276 § FL för understödsföreningarna och föreslår att nuvarande system i UFL behålls i huvudsak oförändrat. I överensstämmelse med av tillsynsmyndigheten redan tillämpad praxis bör dock i lagen anges, att placeringarna skall täcka inte bara försäkringsfonden utan också övriga skulder.

Mot bakgrund av avsaknaden av panträttsbestämmelser till skydd för försäkringstagarna kan enligt den sakkunnige sättas i fråga om det finns utrymme för någon fri placeringsrätt i fråga om någon del av försäkringsfonden. Den sakkunnige pekar också på de risker från soliditetssynpunkt som är förbundna med en sådan rätt och framhåller att det är ett betydande medlemsintresse att de medel som förvaltas av föreningarna för försäkringstagarnas räkning inte bara är betryggande placerade utan även ger en god avkastning. Den sakkunnige anför vidare.

Utestängs föreningarna även i fortsättningen från varje möjlighet att utnyttja viss del av försäkringsfonden till s. k. fria placeringar kan sålunda befaras att försäkring i understödsförening från rent ekonomisk synpunkt i längden framstår som ett i jämförelse med andra försäkringsformer allt mindre fördelaktigt alternativ. Att placeringsfrågorna kan vara mycket väsentliga för en understödsförenings utveckling framgår bl. a. av de svårigheter som jämförelsevis stora innehav av bundna lågprocentiga värdepapper, t. ex. 1934 års statsobligationer, förorsakat en del föreningar.

Avvägningen mellan medlemsintressets soliditets- och skälighetsaspekter mynnar ut i ett förslag om att förening skall medges fri placeringsrätt inom en sektor på 1/10 av försäkringsfonden. Den fria placeringsrätten får avse andra värdehandlingar än de som tillåts enligt lagen, dock ej aktier, och i förening tillhörig fastighet utan begränsning till ett belåningsvärde.

Även enligt den föreslagna lagen skall stadgarna ange hur avkastningen skall erhållas av medel som inte behövs för löpande utgifter. Härigenom blir för den enskilda föreningen fastställt om och hur den fria placeringsrätten får utnyttjas. Den sakkunnige förutsätter att tillsynsmyndigheten härvid kommer att ägna soliditetssynpunkterna ett särskilt intresse.

Den sakkunnige föreslår i övrigt att katalogen över tillåtna placeringsobjekt vidgas efter mönster av bestämmelserna i 274 § FL. De viktigaste ändringarna är följande. Andra av svenska staten utfärdade skuldförbindelser än obligationer föreslås bli tillåtna placeringsobjekt. Vid sidan av hypoteksbankens och stadshypotekskassans obligationer godkänns också obligationer utgivna av Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Skeppsfartens sekundärlånekassa, Sveriges investeringsbank samt kreditaktiebolag, som står under tillsyn av bankinspektionen. Förutom fordringsbevis som utfärdats av riksbanken, affärsbank eller sparbank nämns sådant bevis som utfärdats av postbanken eller centralkassa för jordbrukskredit; undantag görs dock i samtliga fall för förlagsbevis. Det gällande kravet att obligation eller annat skuldbevis, som svensk kommun svarar för, skall vara förbundet med Kungl. Maj:ts tillstånd till lånets upptagande föreslås slopat. Belåningsgränsen i fråga om in-teckningar i jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet föreslås höjd från 2/3 till 4/5 av taxeringsvärdet. In-teckning i tomträtt jämställs enligt förslaget i princip med fastighetsin-teckningar. Den gällande bestämmelsen om att obligationer och andra värdehandlingar, som är jämförliga med de i lagen uttryckligen godkända värdehandlingarna, också får godtagas som placeringsobjekt föreslås ersatt med dels en regel om att svenska industriobligationer som offentligen utbjudits av affärsbank eller investeringsbanken alltid är tillåtna placeringsobjekt, dels en föreskrift om att svensk eller utländsk värdehandling som är jämförlig med någon i placeringskatalogen angiven värdehandling också är godtagbar som placeringsobjekt, dock ej om den skall infrias i främmande valuta. Vidare får enligt förslaget försäkringsfondmedel redovisas i lån mot säkerhet i försäkringsbrev inom återköpsvärdet, där brevet utfärdats av föreningen själv, samt i värdet av svenskt försäkringsbolags ansvarighet på grund av försäkringar som övertagits i återförsäkring. Slutligen höjs det belopp som får avse placering i egen fastighet efter mönster av de nya belåningsgränserna för placering i in-teckningsfordran.

5.3 Remissyttrandena

De föreslagna nya kapitalplaceringsreglerna godtas i allt väsentligt av remissinstanserna. *Bankinspektionen* lämnar uttryckligen förslaget utan erinran. *Försäkringsinspektionen* har endast den invändningen att den föreslagna lagtexten bör formuleras om så att det — efter mönster av 274 § FL — klart framgår att försäkringsfonden vid varje tidpunkt skall vara redovisad på föreskrivet sätt. *Bankföreningen* förutsätter att om de förslag som kan komma från 1968 års kapitalmarknadsutredning leder till en liberalisering av placeringsreglerna i FL, motsvarande ändringar kommer att ske i lagen om understödsföreningar.

Beträffande förslaget att införa en fri sektor för placeringar erinrar *riksbanksfullmäktige* om att försäkringsbolagens placeringsmöjligheter åtminstone tidvis begränsas av de placeringsbestämmelser som kan införas med stöd av lagen om placeringskvoter. Med hänsyn härtill kunde det vara motiverat att låta denna lag bli tillämplig också på understödsföreningarna. Fullmäktige anser dock att praktiska skäl talar mot en sådan ordning. Fullmäktige motsätter sig inte att en fri sektor införs för understödsföreningarna.

5.4 Departementschefen

I det föregående (4.4.3) har behandlats bestämmelserna om understödsförenings skyldighet att göra avsättningar till en fond, benämnd försäkringsfond, som svarar mot den skuld föreningen har till de försäkrade. Av hänsyn till dessa är det självfallet viktigt att de medel som svarar mot försäkringsfonden förvaltas på sådant sätt, att förening alltid är i stånd att fullgöra sina försäkringsutfästelser.

Placeringsbestämmelserna i 19 § UFL, som varit oförändrade sedan lagens tillkomst, ger klart uttryck åt syftet att trygga förenings förmåga att infria sina förbindelser. I paragrafen anges sålunda ett antal tillåtna placeringsobjekt som från säkerhetssynpunkt kan betecknas som betryggande. Förutom vissa obligationer — obligationer för vilka svenska staten eller svensk kommun svarar och obligationer som utfärdats av hypoteksbanken eller stadshypotekskassan — är det främst fråga om fordringar hos riksbanken, affärsbank eller sparbank och fordringar mot säkerhet av fastighetsinteckningar inom två tredjedelar av taxeringsvärdet. Andra jämförbara värdehandlingar godkänns också liksom placering i förenings egen fastighet inom samma del av taxeringsvärdet som jag nyss nämnt. Förening som huvudsakligen är avsedd för anställda vid visst företag får vidare placera fondmedel i lån till företaget. Därvid gäller vissa villkor beträffande säkerhetens beskaffenhet.

Det kan i sammanhanget finnas anledning att något belysa storleken av de fondmedel det här är fråga om. Understödsföreningarnas fonderade och reserverade medel uppgick sålunda vid 1969 års utgång till totalt 3 960 milj. kr. Av detta belopp avsåg 535 milj. kr. s. k. fria fonder, dvs. fonder som bildats av överskottsmedel och som således inte omfattas av de nämnda placeringsreglerna. Föreningarnas tillgångar, räknat efter bokförda värden, fördelade sig vid samma tidpunkt med 2,2 % på fastigheter, 1,2 % på aktier och andra andelsbevis, 26,1 % på inteckningslån, 29,4 % på andra kommunlån än obligationslån, 13,7 % på obligationer, 0,4 % på förlagsbevis, 10,5 % på andra värdehandlingar och 16,5 % på kontanter och banktillgodohavanden.

Den sakkunniges förslag innebär att placeringarna skall täcka inte bara försäkringsfonden, utan också övriga egentliga skulder. Förslaget

avser att skydda försäkringstagarna mot den risk som ligger i att de angivna placeringarna kan komma att tas i anspråk för betalning av andra skulder än försäkringsskulder. Den bestämmelse som föreslås i detta syfte innebär endast att redan tillämpad praxis blir lagfäst. Förslaget har inte mött någon erinran vid remissbehandlingen. Även jag anser det befogat att i lagen skrivs in att placeringarna skall täcka också skulder som en förening kan ha vid sidan av sina försäkringsutfästelser till medlemmarna. Som den sakkunnige påpekat skall självfallet inte fonder som bildats av hopsamlade vinstmedel eller andra fonder, s. k. fria fonder, räknas in i dessa skulder. De fria fonderna skall även i fortsättningen kunna placeras obundna av de placeringsregler som gäller för försäkringsfonden. Jag vill emellertid erinra om att i stadgarna skall anges de placeringsformer som får användas i fråga om de fria fonderna. Försäkringsinspektionen har sålunda möjlighet att i samband med inregistreringen av stadgarna pröva om placeringsrätten är förenlig med de skälighets- och soliditetskrav som skall tillgodoses genom stadgarnas innehåll.

I övrigt är den sakkunniges förslag till nya placeringsregler utformade i nära överensstämmelse med vad som enligt 274 § FL gäller för livförsäkringsbolagen. En viktig nyhet är att också understödsföreningarna föreslås få fri placeringsrätt inom en sektor som svarar mot 1/10 av försäkringsfonden, dock med samma undantag i fråga om placering i aktier som gäller enligt FL. Förslaget har lämnats utan erinran vid remissbehandlingen. Riksbanksfullmäktige har dock pekat på den skillnad mellan försäkringsbolagen och understödsföreningarna, som ligger i att bolagens men inte föreningarnas placeringar kan begränsas med stöd av den kreditpolitiska lagstiftningen. Även om liknande inskränkningar kan tänkas för understödsföreningarna, vilka inte omfattas av nämnda lagstiftning, vill fullmäktige dock inte motsätta sig att också dessa föreningar får en fri placeringsrätt.

För egen del vill jag anföra följande. Placeringsbestämmelserna i FL är självfallet främst utformade med hänsyn till kravet på placering i säkra objekt. Men också krav på god avkastning och en tillfredsställande likviditet har haft betydelse vid utformningen. Därutöver vill jag erinra om att placeringsbestämmelserna i FL även får ses mot bakgrunden av en från samhällets synpunkt önskvärd investeringspolitik. Dessa olika synpunkter kommer i FL till uttryck genom att den större delen av försäkringsfonden binds i vissa säkra placeringsobjekt, däribland sådana som är ägnade att tillgodose samhälleligt betydelsefulla investeringsbehov, och genom att fri placering tillåts för viss del — 1/10 — av fonden. Förvärv av aktier undantas dock från den fria placeringsrätten.

De synpunkter som ligger bakom utformningen av placeringsreglerna i 274 § FL kan i princip också anläggas på de placeringsmöjligheter

som bör gälla för understödsföreningarna. Med tanke på att riskmomentet vid fri placering förstärks genom att understödsföreningarna ofta inte har tillgång till expertis kan förslaget möjligen inge viss tveksamhet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att det ankommer på försäkringsinspektionen att vid prövning av stadgarna kontrollera att soliditetssynpunkter beaktas även när det gäller placering inom den fria sektorn. Med hänsyn härtill och till det nyss anförda anser jag det rimligt att understödsföreningarna får samma rätt till fri placering som bolagen har. Jag biträder därför förslaget. När jag tar denna ståndpunkt lägger jag stor vikt vid att i stadgarna alltid skall anges hur avkastning skall erhållas av medel som inte behövs för löpande utgifter.

Som den sakkunnige påpekat och i enlighet med bestämmelser i FL bör från den fria placeringsrätten undantas placering i aktier. Enligt min mening bör dessutom tas undan andelar i aktiefond.

I sammanhanget vill jag ta upp en fråga som inte berörts i betänkan-det. Jag syftar på frågan om understödsföreningarna också fortsättningsvis skall ha rätt att utan någon begränsning disponera sina fria fonder för förvärv av aktier. För försäkringsbolagen gäller i detta hän-seende att försäkringsinspektionens tillstånd krävs för att ett bolag skall få äga mer än 1/20 av aktierna i ett svenskt eller utländskt aktiebolag. Om ett bolags aktier har olika röstvärde får de aktier som ägs av för-säkringsbolaget inte representera större röstetal än 1/20 av röstetalet för samtliga aktier. Bestämmelsen i FL har tillkommit i syfte att före-bygga att försäkringsbolagen skaffar sig för stort inflytande i företag utanför försäkringsväsendets område. Jag anser att understödsförening-arnas rätt att placera sina fria fonder i aktier bör begränsas på motsva-rande sätt och förordar att en bestämmelse härom tas in i den nya un-derstödsföreningslagen.

Sakkunnigförslaget i övrigt avser en vidgning av katalogen över till-låtna placeringsobjekt efter mönster av vad som gäller för livförsäk-ringsbolagen. Jag har ingen erinran mot en sådan vidgning.

Jag vill erinra om att i den år 1968 tillsatta kapitalmarknadsutred-ningens uppgifter ingår bl. a. att göra en översyn av försäkringsbolagens placeringsregler och att, om det finns anledning till det, se över också andra placeringsbestämmelser. Resultatet av utredningens arbete kan därför föranleda ändringar också i de placeringsregler som nu föreslås för understödsföreningarna.

I departementsförslaget finns kapitalplaceringsreglerna upptagna i 24 och 25 §§.

6 Tillsynsverksamheten

6.1 Nuvarande ordning

Som redan nämnts är understödsföreningarna underkastade tillsyn av offentlig myndighet (67 § UFL). Enligt 1 § kungörelsen (1912: 304) angående tillsyn å understödsföreningar m. m. (ändrad senast 1957: 224) är arbetsmarknadsstyrelsen tillsynsmyndighet i fråga om arbetslöshetskassor och försäkringsinspektionen tillsynsmyndighet beträffande övriga understödsföreningar. Tillsynsmyndigheten är också registreringsmyndighet (68 § UFL).

De grundläggande bestämmelserna om försäkringsinspektionens verksamhet finns i 78 § UFL. Där anges att tillsynsmyndigheten skall övervaka förenings verksamhet och tillhandagå föreningen med råd och upplysningar. Syftet är att inspektionen skall se till att rörelsen drivs på ett med hänsyn till föreningens art och omfattning lämpligt sätt.

Försäkringsinspektionens övervakande och kontrollerande verksamhet kan i huvudsak sammanfattas i följande fem grupper av åtgärder: 1. granskning och prövning av stadgar och stadgeändringar i samband med registreringsärenden, 2. granskning och prövning av föreningsbeslut om likvidation och överlåtelse, 3. medgivande i fråga om rätt till undantag från vissa bestämmelser i lagen, 4. granskning och kontroll av de redogörelser, utredningar och övriga handlingar som föreningarna är skyldiga att utan anmaning insända till tillsynsmyndigheten, 5. inspektioner, närvaro vid föreningssammanträden och förordnande av revisorer.

I betänkandet (s. 100) finns en översikt över de olika lagrum i UFL som rör tillsynsmyndighetens övervakande och kontrollerande verksamhet. Förutom den kontroll som utövas av myndigheten i samband med dels registreringsärenden (67—73 §§ UFL) och dels ansökningar om myndighetens tillstånd enligt olika lagrum finns i 77 § UFL vissa föreskrifter som har till syfte att underlätta myndighetens fortlöpande kontroll. Sålunda skall samtliga understödsföreningar årligen till tillsynsmyndigheten insända dels avskrifter av styrelsens och revisorernas berättelser samt av protokollsutdrag i fråga om föreningssammanträdets behandling av dessa berättelser, dels en statistisk redogörelse om föreningen och dess verksamhet. Vidare har tillsynsmyndigheten rätt att när som helst inventera en förenings medel, granska dess räkenskaper och övriga handlingar samt närvara vid föreningssammanträde. Om myndigheten finner det nödvändigt kan den också kräva in kompletterande upplysningar beträffande en förening och dess verksamhet. Myndigheten har rätt att förordna en särskild revisor som tillsammans med övriga revisorer skall granska styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper.

Tillsynsmyndighetens skyldighet att ge råd och upplysningar gäller enligt 78 § första och andra styckena UFL såväl bildandet av en ny

förening och dess registrering som det lämpligaste sättet att driva en redan registrerad förenings rörelse. I praktiken har det visat sig att behovet av råd och vägledning i allmänhet är betydande. Eftersom möjligheten att få expertishjälp utanför försäkringsinspektionen är tämligen begränsad vänder sig föreningarna ofta till inspektionen för att få råd och hjälp i olika frågor. En inte oväsentlig del av inspektionens rådgivningsverksamhet och upplysningsverksamhet sker dock kollektivt genom cirkulärskrivelser.

Finns anledning till anmärkning mot förening skall tillsynsmyndigheten meddela föreningen anvisning att inom viss tid vidta nödvändiga ändringar i föreningens verksamhet. Anvisningsförfarandet är begränsat till följande fall: 1. vid avvikelse från lag eller författning eller förenings stadgar, 2. då förening är oförmögen att efter oförändrade grunder fullgöra sina utfästelser, 3. då stadgarna inte längre är betryggande för medlemmarna och övriga understödsberättigade, 4. då förening driver rörelse som kan anses såsom affärsmässig försäkringsrörelse. I det sist nämnda fallet skall i anvisningen överlåtelse på ett försäkringsbolag ställas upp som alternativ till en ändring av rörelsens art. Om förening inte rättar sig efter anvisningen kan tillsynsmyndigheten ansöka hos domstol om åläggande för föreningen att träda i likvidation (78 § tredje —femte styckena).

Bestämmelserna om anvisning ger tillsynsmyndigheten befogenhet att ingripa mot förening inte bara när verksamheten i något hänseende fortlöpande bedrivits felaktigt utan också när föreningen i ett enskilt fall brutit mot gällande regler, t. ex. i strid mot stadgebestämmelse vägrat någon sjukhjälp. Konstaterat missförhållande brukar emellertid rättas till redan genom att tillsynsmyndigheten påtalar saken. Under åren 1960—1969 har anvisningsförfarandet behövt tillgripas i 10 fall.

Försäkringsinspektionens möjligheter att ingripa mot ett försäkringsbolag är utformade på annat sätt (288 § FL). Inspektionen har en allmän rätt att meddela de erinringar i fråga om ett bolags verksamhet som inspektionen finner påkallade. Vidare skall inspektionen vid fel eller missförhållande i vissa angivna hänseenden eller, om det annars finns allvarlig anmärkning mot bolags verksamhet, förelägga bolaget eller dess styrelse att inom viss tid vidta de åtgärder som påkallas. Får föreläggandet inte avsedd effekt skall inspektionen anmäla det till Kungl. Maj:t som, efter att ha hört bolaget, kan förklara dess koncession förverkad.

6.2 Den sakkunnige

Enligt sakkunnigförslaget skall i den nya lagen anges att försäkringsinspektionen är registrerings- och tillsynsmyndighet för understödsföreningarna.

Den sakkunnige anser att det nuvarande tillsynssystemet — innefattande i huvudsak en övervakande och en hjälpande funktion — i stort svarar mot dagens krav och att det därför i princip bör behållas. Det bör emellertid övervägas i vad mån tillsynsverksamheten i högre grad än f. n. bör inriktas på att tillgodose medlemmarnas intressen och samhällets behov av kontroll över understödsföreningsväsendets fortsatta utveckling. Samtidigt bör övervägas om tillsynen i något hänseende kan begränsas.

Den sakkunnige diskuterar om den statliga tillsynen i fortsättningen skall behöva omfatta alla understödsföreningar oavsett storlek och verksamhetsinriktning. Bl. a. framhålls att det från statsverkets sida kan sättas i fråga om allt arbete och alla kostnader som tillsynsmyndigheten lägger ned på de mindre föreningarna står i rimligt förhållande till de enskilda och allmänna intressen som kontrolleras och bevakas. Den sakkunnige kommer emellertid fram till att de praktiska olägenheter som kan vara förknippade med ett i huvudsak enhetligt tillsynssystem inte bör tillmätas en så avgörande betydelse, att man därför bör genomföra en ny indelning av understödsföreningarna med differentierade tillsynsregler. En del av de praktiska problemen i samband med kontrollen av de mindre föreningarna kan lösas genom tillsynsmyndighetens rättstillämpning.

Flertalet av de bestämmelser som rör tillsynsverksamheten måste av naturliga skäl ges formen av exakta och otvetydiga handlingsregler. Med tanke speciellt på sådana föreningar som driver verksamhet av mycket ringa omfattning eller som av andra skäl från enskild och allmän synpunkt framstår som jämförelsevis obetydliga föreslås, att i den nya lagen — efter förebild från 345 § FL — införs en bestämmelse, som ger tillsynsmyndigheten befogenhet att i särskilda fall medge förening de undantag från lagens bestämmelser som provas skäligen eller som betingas av verksamhetens omfattning och föreningens förhållanden i övrigt. Dispens föreslås kunna ges också i fråga om tjänstepensionskassa. Bestämmelsen bör enligt den sakkunnige tillämpas med varsamhet.

För att tillsynsmyndigheten skall kunna ingripa också i andra fall än där det är fråga om missförhållande som har anknytning till stadgeändringar eller registreringsärenden behövs enligt den sakkunnige en utbyggnad av anvisningsinstitutet. Delvis i nära överensstämmelse med 288 § 2 mom. FL föreslås sålunda att anvisning skall kunna tillgripas dels när avvikelse skett från lag eller författning eller bestämmelse som meddelats med stöd därav eller från stadgebestämmelse, dels när föreningsstadgar inte längre svarar mot de uppställda allmänna kraven på stadgarna, dels när förenings tillgångar är otillräckliga, dels när annan allvarlig anmärkning kan riktas mot föreningens verksamhet. Med tillämpning av sist nämnda anvisningsmöjlighet bör inspektionen kunna meddela föreläggande bl. a. till förhindrande av s. k. överförsäkring

inom sjukförsäkring. Har rättelse inte skett inom tid som anges i anvisningen skall tillsynsmyndigheten liksom f. n. ha möjlighet att hos domstol ansöka om att föreningen skall träda i likvidation.

Den sakkunnige föreslår vidare att tillsynsmyndighetens naturliga befogenhet att framställa erinringar utan samband med anvisning blir lagfäst.

Efter viss förebild av 287 och 337 §§ FL föreslås möjlighet för tillsynsmyndigheten att infordra uppgifter som behövs för tillsynen även från sammanslutning som samverkar med understödsförening. I den föreslagna bestämmelsen sägs att myndigheten efter tillstånd av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall kan vid vite förelägga styrelse, ordförande, verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning som i väsentlig mån samarbetar med eller biträder understödsförening att efter myndighetens anvisningar avge särskild redovisning över förhållanden som rör föreningen. Föreläggandet kan också avse skyldighet att tillhandahålla vissa böcker, räkenskaper eller andra handlingar för tillsynsmyndighetens granskning.

I avsikt att förbättra försäkringsinspektionens möjligheter att fullgöra sina kontrollerande och rådgivande funktioner föreslår den sakkunnige att tillsynsmyndigheten får vissa befogenheter som f. n. inte är lagfästa i UFL. Vid behov bör sålunda myndigheten kunna sammankalla en förenings styrelse, närvara genom behörig företrädare vid sådant sammanträde liksom vid föreningssammanträde samt delta i därvid förekommande överläggningar. I anslutning till en allmän utbyggnad och modernisering av reglerna om revision har myndigheten vidare enligt förslaget tillagts befogenhet att, när föreningens verksamhet är mycket omfattande eller när synnerliga skäl annars föreligger till det, föreskriva att minst en av föreningens revisorer skall vara av handelskammare auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman. Förslaget innehåller dessutom regler som skall göra det möjligt för tillsynsmyndigheten att förordna likvidator och likvidationsrevisor samt att utfärda föreskrifter för deras verksamhet.

6.3 Remissyttrandena

Försäkringsinspektionen ställer sig positiv till de föreslagna tillsynsreglerna och konstaterar att de efter förebild från FL utformade bestämmelserna innebär att inspektionen får större möjligheter än f. n. att verka för en sund utveckling av understödsföreningarnas verksamhet. Övriga remissinstanser tillstyrker eller har ingen erinran mot förslaget. *Svenska försäkringsbolags riksförbund* betonar det riktiga i att inspektionen — på samma sätt som enligt FL — får möjlighet att ingripa med anvisning mot förening när allvarlig anmärkning kan riktas mot dess verksamhet.

I anslutning till vad den sakkunnige anført om att försäkringsinspektionen med hjälp av de nya anvisningsreglerna kan gripa in med föreläggande till förhindrande av s. k. överförsäkring inom sjukförsäkring hänvisar *riksförsäkringsverket* till vad verket uttalat i ett remissyttrande för år 1970 i ett ärende om koncession för tjänstegruppsjukförsäkring. I detta yttrande framhöll verket bl. a. att noggranna undersökningar måste företas innan man eventuellt ger upp den av försäkringsinspektionen hävdade principen om maximering av kompensationsgraden vid 93 % med den modifikation som kan följa av Kungl. Maj:ts beslut år 1966 i det s. k. Folksamärendet. — Verket anser vidare mot bakgrund av överförsäkringsrisken att den föreslagna bestämmelsen om befogenhet för inspektionen att medge undantag från regler i lagen inte bör avse föreningar som meddelar sjukhjälp.

Försäkringsinspektionen föreslår att möjligheten för inspektionen till insyn i sidoordnat organ regleras mera i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i FL än vad den sakkunnige förordat. Enligt inspektionen bör för sidoordnade organ, vars verksamhet uteslutande har till föremål att biträda understödsförening vid verksamhetens bedrivande, gälla samma skyldighet att lämna upplysningar och tillhandahålla handlingar som gäller för understödsföreningen själv. Om denna skyldighet inte fullgörs skall tillsynsmyndigheten — utan krav på tillstånd av Kungl. Maj:t — ha rätt att förelägga vite. Vidare bör myndigheten ha rätt att, där intressegemenskap finns mellan understödsförening och annan sammanslutning, efter tillstånd av Kungl. Maj:t vid vite förelägga den sidoordnade sammanslutningen att avge särskild redovisning över intressegemenskapen.

LO finner det motiverat att försäkringsinspektionen i fråga om tjänstepensionskassa som meddelar pension enligt allmän pensionsplan skall kunna medge undantag från lagens bestämmelser. *Sveriges kommunal- anställdas pensionskassa* hävdar att de särskilda förhållanden som gäller för kassan motiverar att kassan inte bör vara underkastad tillsyn av försäkringsinspektionen och att lagen ej heller i övrigt bör tillämpas på kassan. De närmare skälen för kassans uppfattning redovisas i specialmotiveringen till 2 §.

TVå remissinstanser tar upp frågan om behovet av samråd mellan försäkringsinspektionen och understödsföreningarnas centralorganisationer. *Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund* anför att förbundsstyrelsens arbetsutskott sedan femton år tillbaka fungerar som samrådsorgan vid kontakter med inspektionen. I väntan på den nu aktuella lagstiftningen har samrådskontakterna varit begränsade. Under hänvisning till att det finns ett permanent samrådsorgan bl. a. mellan riksförsäkringsverket och försäkringskassaförbundet bör inspektionen och centralorganisationerna rekommenderas att söka former för ett kontinuerligt samråd. *De fria sjukkassornas förbund* framhåller att an-

passningen till en lagstiftning enligt sakkunnigförslaget ställer stora krav på föreningarna med dessas begränsade resurser. Det kan bli svårt för föreningarna att uppfylla kraven om inte inspektionens tillämpningsföreskrifter i olika hänseenden utformas i samverkan med Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund och sjukkassornas förbund.

6.4 Departementschefen

Ett väsentligt syfte med lagstiftningen för understödsföreningarna är att skydda föreningsmedlemmarnas intressen. Förutom att lagen ställer upp vissa normer för föreningarnas handlande ingår som ett viktigt led i medlemsskyddet att föreningarna står under tillsyn av en offentlig myndighet, försäkringsinspektionen. Enligt den lagstiftning som gällde före 1938 års lag avsåg tillsynen i huvudsak rent formella frågor. Tillsynen har emellertid skärpts i den nu gällande lagen. Reglerna har därvid utformats i första hand med syftet att öka de utfästa försäkringsförmånernas ekonomiska säkerhet. De gällande tillsynsbestämmelserna tar således närmast sikte på efterlevnaden av soliditetsprincipen.

Den nu föreslagna reformen tar, som framgår av vad jag tidigare anfört, främst sikte på att stärka skyddet för försäkringstagarna. Störst betydelse har därvid införandet av en modifierad skälighetsprincip. Mot denna bakgrund är det naturligt att tillsynsreglerna nu ses över så att det blir möjligt för försäkringsinspektionen att effektivt övervaka att föreningarnas verksamhet står i samklang med den nya lagstiftningens syfte.

F. n. omfattar försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet två olika funktioner, en övervakande och kontrollerande samt en rådgivande och upplysande. Den sakkunniges förslag innebär att denna dubbla funktion behålls i den nya lagen. I fråga om inspektionens kontrollerande verksamhet föreslås i olika avseenden nya regler i syfte att underlätta för inspektionen att fullgöra tillsynen. Det viktigaste förslaget gäller en utbyggnad av anvisningsinstitutet. Reglerna härom innebär att inspektionen kan meddela förening anvisning att inom viss tid vidta åtgärd som inspektionen kräver och att inspektionen vid vägran att följa anvisningen kan hos domstol ansöka om åläggande för föreningen att träda i likvidation. Sakkunnigförslaget avser att efter mönster av FL ge inspektionen möjlighet att använda sig av ändringsföreläggande såväl i vissa uppräknade fall som när i övrigt allvarlig anmärkning kan riktas mot förenings verksamhet. I överensstämmelse med FL föreslås vidare en lindrigare form av ingripande, nämligen meddelande av den erinran som inspektionen anser påkallad. Även i övrigt innebär sakkunnigförslaget att inspektionens tillsynsmöjligheter efter mönster av regler i FL förstärkts på olika punkter.

Remissinstanserna ställer sig i allmänhet positiva till den föreslagna utbyggnaden av tillsynsreglerna. Försäkringsinspektionen framhåller att

inspektionen får bättre möjligheter att verka för en sund utveckling av understödsföreningsväsendet. Även jag anser att de föreslagna tillsynsreglerna är väl ägnade att komma till rätta med eventuella missförhållanden i föreningarnas verksamhet och skapa garanti för att bl. a. den åsyftade förstärkningen av medlemsskyddet kommer till stånd. Jag förordar därför att förslaget genomförs. Jag vill erinra om att det av mig förordade förslaget medger möjlighet för försäkringsinspektionen att med hjälp av föreläggande (anvisning i UFL) gripa in mot s. k. överförsäkring inom sjukförsäkring på liknande sätt som skett i fråga om livförsäkringsbolagen.

Reglerna om insyn i sidoordnat organ bör ges en något annan utformning än vad den sakkunnige föreslagit. Till denna fråga återkommer jag i specialmotiveringen.

Efter förebild från FL föreslår den sakkunnige att försäkringsinspektionen skall kunna medge förening undantag från den nya lagen, när fråga är om förening med verksamhet av ringa omfattning eller om tjänstepensionskassa. Med tillämpning av denna bestämmelse skall inspektionen således kunna medge undantag från regler som bl. a. rör tillsynsverksamheten. Så gott som samtliga remissinstanser har godtagit förslaget och jag har för egen del ingen erinran mot det. Jag finner därvid ingen anledning att, som riksförsäkringsverket föreslagit, ställa sjukkassorna helt utanför denna bestämmelse. Självfallet bör dock i fråga om dessa kassor inte medges undantag som försvårar inspektionens möjlighet att hålla överförsäkringsproblemet under uppsikt.

I likhet med den sakkunnige anser jag att försäkringsinspektionen också i fortsättningen skall ha en rådgivande uppgift vid sidan av sin kontrollerande funktion. F. n. gäller att inspektionen är skyldig att meddela råd i fråga om förenings bildande och inrättandet av sådan förenings verksamhet m. m. Dessa regler synes enbart ta sikte på råd och vägledning som underlättar att förening bildas och registreras. Den rådgivande verksamheten bör emellertid avse även den grundläggande frågan om den planerade föreningen över huvud är ändamålsenlig för att lösa de aktualiserade försäkringsfrågorna. Med hänsyn till att nybildning av förening enligt vad jag tidigare förordat (3.3.2) förutsätter en behovsprövning från inspektionens sida anser jag det naturligt att föreningsbildarna samråder med inspektionen innan alltför omfattande åtgärder vidtas i fråga om föreningsbildningen. Även i andra hänseenden kan en rådgivning vara behövlig. Inspektionens skyldigheter bör självfallet begränsas till vad som kan anses skäligt. Naturligtvis skall inspektionen inte heller behöva tillgodose sådana behov som främst kan antas syfta till att övervältra förvaltningskostnader på inspektionen. De allmänna reglerna om inspektionens rådgivande funktion liksom bestämmelsen om inspektionens övervakande uppgift i allmänhet bör inte tas in i lagen utan i stället regleras i administrativ ordning.

Vad beträffar vissa från understödsföreningshåll framförda önskemål om fortlöpande samråd med inspektionen vill jag anföra följande. Visst samråd i olika frågor mellan inspektionen och föreningarnas centralorganisationer är självfallet ägnat att underlätta en smidig anpassning av föreningarnas verksamhet till den nya lagstiftningen. Särskilda bestämmelser härom behövs dock inte utan jag förutsätter att inspektionen och centralorganisationerna självmant etablerar den kontakt med varandra som anses behövlig. Formen för detta samrådsförfarande är en fråga som får överlämnas åt inspektionen och organisationerna att ta ställning till.

Bestämmelser om tillsyn är i departementsförslaget upptagna i 67—72 §§.

7 Tillsynsbidragen

7.1 Nuvarande ordning

I 67 § andra stycket UFL föreskrivs att annan understödsförening än arbetslöshetskassa skall utge bidrag till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet. Bidraget, som skall erläggas årligen enligt bestämmelser som meddelas av Kungl. Maj:t, skall bestämmas till högst 1/5 % av föreningens hela inkomst av avgifter för nästföregående räkenskapsår. Bidraget får dock inte understiga 100 kr. Motsvarande bestämmelser i FL finns i 292 § FL (senaste lydelse 1957: 221) med den skillnaden att bidraget inte får understiga 200 kr.

Genom 2 § kungörelsen (1959: 482) om bidrag från försäkringsanstalter och understödsföreningar till kostnaden för försäkringsinspektionen (senaste lydelse 1971: 142) skall bidraget vara för försäkringsanstalt 1,2 ‰ och för understödsförening 1 ‰ av avgiftsinkomsten med undantag av avgift för återförsäkring såvida annan försäkringsanstalt eller understödsförening är pliktig att ge ut bidrag för det återförsäkrade beloppet. I fråga om inkomst av avgifter för kollektiv tjänstepensionsförsäkring gäller dock den begränsningen, att för den del av avgiftsinkomsten, som överstiger 20 milj. kr., bidraget skall beräknas efter 0,4 ‰. Bidraget är maximerat till 125 000 kr. för försäkringsanstalt och till 90 000 kr. för understödsförening.

Understödsföreningarnas skyldighet att utge tillsynsbidrag kom till i samband med att tillsynen över föreningarna den 1 januari 1958 flyttades från dåvarande riksförsäkringsanstalten till försäkringsinspektionen. Redan från början förutsattes att tillsynsbidragen inte skulle förslå till att täcka samtliga kostnader för tillsynen av föreningarna och att sålunda statsmedel skulle få tillskjutas för att uppehålla tillsynsverksamheten (se prop. 1957: 1 bil. 10 s. 194). Fr. o. m. år 1961 utgick statsbidraget med 300 000 kr.

Ursprungligen togs tillsynsbidrag ut efter en promillesats av 0,6, vilken gällde också för försäkringsbolagen. För såväl understödsföreningarna som bolagen höjdes promillesatsen år 1962 till 0,8.

År 1965 aktualiserade försäkringsinspektionen i skrivelse till Kungl. Maj:t frågan om tillsynsbidragens storlek. I skrivelsen framhöll inspektionen att understödsföreningarnas del i försäkringsinspektionens fond efter något år skulle redovisa underskott. Denna utveckling angavs ha sin orsak i att en stor del av tjänstepensionskassorna hade fått formen av fribrevskassor i samband med ATP-reformen. Genom minskningen av avgiftsinkomsterna kom således tillsynsbidragen att reduceras högst väsentligt utan att tillsynsarbetet minskade i motsvarande mån. Inspektionen förordade en lösning som innebar att uttaget för såväl försäkringsbolagen som understödsföreningarna baserades på både avgiftsinkomster och nettokapitalavkastningen, därvid promillesatsen skulle kunna sänkas från 0,8 till 0,7. Såvitt angick finansieringen av tillsynen över understödsföreningarna angavs lösningen vara ett provisorium i avvaktan på det nu framlagda betänkandet. Efter remissbehandling av inspektionens skrivelse ändrades bidragskungörelsen på det sättet att bidragsuttaget höjdes till 1 ‰, liksom tidigare beräknat på enbart avgiftsinkomsterna, varjämte maximibeloppet höjdes till 90 000 kr. (SFS 1966: 57).

I 1970 års anslagsframställning tog försäkringsinspektionen åter upp frågan om en ändring av bidragsreglerna. Inspektionen beräknade att med oförändrade regler och samma statsbidrag, 300 000 kr., som tidigare skulle underskottet i understödsföreningarnas del i försäkringsinspektionens fond öka från 323 000 kr. vid ingången av budgetåret 1970/71 till 707 000 kr. vid slutet av budgetåret 1971/72. För de båda budgetåren beräknades föreningarnas tillsynsbidrag uppgå till 166 000 resp. 172 000 kr.; utgifterna beräknades till 850 000 kr. resp. 724 000 kr. Eftersom också försäkringsbolagens del i inspektionens fond visade en nedåtgående tendens — en beräknad minskning från 1 834 700 kr. till 940 700 kr. under de båda åren — skulle fonden i dess helhet visa ett underskott på drygt 18 000 kr. Inspektionen föreslog i fråga om understödsföreningarna dels en höjning av statsbidraget med 150 000 kr. till 450 000 kr., dels — vid sidan av den gällande bidragsplikten om 1 ‰ av avgiftsintäkterna — ett bidragsuttag med 0,2 ‰ av förenings kapitalavkastning, överskott på egna fastigheter inräknade men utgiftsräntor samt underskott på egna fastigheter frånräknade. Vidare föreslogs en höjning av minimibeloppet från 100 till 200 kr. Inspektionens förslag stämmer överens med det förslag som lagts fram i det nu behandlade betänkandet. Också för försäkringsbolagens del föreslogs viss skärpning av bidragsskyldigheten.

I prop. 1971: 1 (bil. 9 s. 83) föreslog jag i fråga om försäkringsbolagen en höjning dels av uttaget från 1 till 1,2 ‰ av avgiftsinkomsterna,

dels av maximibeloppet från 90 000 till 125 000 kr. Vad angår understödsföreningarna togs däremot, i avvaktan på beredning av förslaget till ny lag om understödsföreningar, inte ställning till inspektionens förslag. I propositionen förslogs emellertid en höjning av statsbidraget till understödsföreningsavdelningens verksamhet med 50 000 kr. utöver vad inspektionen föreslagit, dvs. till 500 000 kr. Förslaget godtogs av riksdagen (NU 1971: 2, rskr 34, SFS 1971: 142).

7.2 Den sakkunnige

Mot bakgrund av att kostnaderna för tillsynen över understödsföreningarna sedan flera år tillbaka varit betydligt högre än de årliga inkomsterna, dvs. statsbidraget på 300 000 kr. och tillsynsbidragen, har den sakkunnige sökt bedöma den framtida kostnadsutvecklingen för tillsynsverksamheten. Det konstateras att om de föreslagna lagändringarna genomförs detta närmast kommer att medföra att tillsynsmyndighetens åligganden ökas. Införandet av skälighetsprincipen och den också i övrigt starkare betoningen av medlemsintresset kommer sålunda att kräva en effektiv kontroll över och god insyn i föreningarnas förhållanden. På kort sikt kommer ändringarna också att medföra ett betydande mått av extraarbete för myndigheten, bl. a. i samband med att behövliga stadgeändringar genomförs. En osäker faktor i sammanhanget är den allmänna utvecklingen inom understödsföreningsrörelsen. Tendensen är att antalet föreningar kommer att fortsätta att minska. De föreslagna ändringarna kan också under en förhållandevis kort tid föranleda en större mängd likvidationer och överlåtelse. Likvidationsärendena medför oftast mycket arbete för tillsynsmyndigheten. I gengäld bör inspektionsarbetet på längre sikt kunna underlättas. Tillsynsverksamhetens omfattning under den närmaste framtiden kommer inte att medföra några mer påtagliga utgiftsbesparingar. Löneutvecklingen och andra ändringar i kostnadsnivån verkar på sikt i motsatt riktning. En önskvärd ökning av inspektionens rådgivande och hjälpande verksamhet kan vidare aktualisera en förstärkning av inspektionens personal.

Det ekonomiska ansvaret för tillsynsverksamheten bör enligt den sakkunniges mening också i fortsättningen fördelas på ett skäligt sätt mellan statsverket och föreningarna. Relationen mellan föreningarnas samlade avgifter och statsbidraget bör åtminstone tills vidare behållas tämligen oförändrad.

En viss höjning av tillsynsbidragen bedöms som ofrånkomlig. Svåra avvägningsproblem uppstår emellertid när det gäller att fördela bidragsplikten mellan olika föreningar. Den sakkunnige anför ytterligare.

Det kan således inte vara rimligt att en förening som förfogar över fonder på tillsammans närmare 900 milj. kr. och uppbär årliga inkomster från detta kapital på mer än 50 milj. kr. endast skall betala 100 kr.

i tillsynsbidrag medan en annan förening inom samma grupp för en total inkomst på omkring 5 milj. kr. får utge inemot 5 000 kr. i tillsynsbidrag. Det kan naturligtvis med visst fog göras gällande att de s. k. fribrevskassorna i relation till medlemsantal eller andra jämförelsenormer förorsakar inspektionen betydligt mindre arbete än en aktiv förening. Det bör heller inte komma i fråga att ålägga dessa båda grupper av föreningar lika stor bidragsskyldighet. Det bör emellertid framhållas, att tillsynen över fribrevskassa ingalunda kan reduceras till en obetydlighet. Redan försäkringarnas omfattning och förhållandevis stora betydelse för medlemmarnas trygghet understryker ofta vikten av att den allmänna tillsynen bibehålls på hög effektivitetsnivå. Stadgeändringar liksom en del andra åtgärder och ärenden som fordrar tillsynsmyndighetens medverkan förekommer dessutom i nära nog samma utsträckning bland fribrevskassor som bland övriga föreningar. Ärendenas svårighetsgrad och den tid som åtgår för deras behandling utgör inte heller någon säker skiljelinje. Däremot kan konstateras, att kontrollen av kapitalplaceringar och därmed sammanhängande frågor, som till mycket stor del just berör fribrevskassor, generellt sett är både tidsödande och krävande.

Enligt den sakkunnige är en viss ökning oundviklig av fribrevskassornas bidragsplikt. Som beräkningsgrund föreslås att bidraget skall avse också föreningarnas nettointkomster av kapital. Vid sidan av avgiftsinkomsterna lämnar nämligen denna post inte bara ett någorlunda tillförlitligt besked om föreningarnas storlek och ekonomiska bärkraft utan anger även i viss utsträckning tillsynsverksamhetens allmänna angelägenhetsgrad och relativa betydelse.

Av olika i betänkandet diskuterade alternativ förordar den sakkunnige att bidragsuttaget sker efter 1 ‰ av avgiftsinkomsterna och 0,2 ‰ av nettokapitalavkastningen. Applicerat på räkenskapsåret 1967 skulle detta höja det samlade bidragsbeloppet från 160 000 till 198 000 kr. Krävs en mer markant ökning av den totala bidragssumman blir frågan om en höjning av minimibidraget aktuell. Den sakkunnige anför härom.

Den sakkunnige är medveten om att tillsynsbidraget för mindre föreningar fortfarande utgör en förhållandevis betydande utgift och att varje ökning av minimibidraget för en del föreningar kan innebära en sådan höjning av de totala förvaltningskostnaderna att föreningens fortsatta existens äventyras. En sådan konsekvens är naturligtvis av flera skäl beklaglig. Det kan emellertid inte förglömmas att minimibeloppet varit helt oförändrat under tio år men att övriga bidragssatser under samma tid varit föremål för flera uppjusteringar. Med ytterligare ökade anspråk på de större föreningarna liksom på statsverket framstår därför en viss höjning av de mindre föreningarnas bidragsskyldighet som skälig. Fastställs minimibeloppet till 200 kr. erhålles med utgångspunkt från 1967 års uppgifter en total ökning av tillsynsbidragen på omkring 40 000 kr. Sätts detta belopp i relation till de höjningar som uppnås enbart genom justeringar av bidragssatserna framgår klart att en kompensation för en underlåten höjning av minimibeloppet mycket lätt skulle kunna leda till resultat som vore klart obilliga för en del föreningar.

Den sakkunnige anser att det förordade uttaget beräknat på nettokapitalavkastningen i förening med angiven höjning av minimibidraget svarar mot den största belastning som det samlade föreningsbeståndet rimligen kan bära. Återstående medelsbehov för tillsynsverksamheten bör täckas genom statsbidrag.

För att möjliggöra en ändring av den i bidragskungörelsen bestämda bidragsskyldigheten enligt den nu angivna linjen föreslås att i lagen anges dels att bidraget skall bestämmas högst till 1/5 % av föreningens hela inkomst av avgifter och avkastning av föreningens tillgångar under nästföregående räkenskapsår, dels att bidraget inte får understiga 200 kr.

7.3 Remissyttrandena

Försäkringsinspektionen ansluter sig till den föreslagna lagändringen under konstatande att den innebär en väsentlig höjning av det maximala bidrag som kan tas ut av en förening. Inspektionen tillstyrker att uttaget av tillsynsbidrag enligt bidragskungörelsen bestäms i enlighet med vad den sakkunnige förordat.

Bankföreningen anser det väl motiverat att den brist, som uppstår trots en höjning av bidragen enligt förslaget, täcks av statsanslag. Att en brist uppstår beror på att vissa mindre men för tillsynsmyndigheten särskilt arbetskrävande understödsföreningar har en så begränsad bärkraft att de inte kan debiteras tillsynsbidrag som är tillräckliga för att täcka myndighetens arbete beträffande dessa föreningar. I fråga om de till bankerna anknutna pensionskassorna torde den nya lagen ej medföra något nämnvärt ökat arbete för tillsynsmyndigheten, och en höjning av dessa kassors tillsynsbidrag utöver vad som följer av förslaget är därför inte befogad.

Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund är kritiskt mot förslaget och framhåller att understödsföreningarna fyller en viktig social funktion och att mycket av den idealitet och solidaritet som burit fram rörelsen fortfarande finns kvar, framför allt i de små och medelstora föreningarna. De sociala insatser samhället gör kräver i de flesta fall en omfattande administration. Samhället står till väsentlig del för kostnaderna härför. Som exempel pekar förbundet på de förvaltningsbidrag som utgår till arbetslöshetskassorna. Understödsföreningarnas insatser på det sociala området är med säkerhet till stor nytta, framför allt för den som endast har folkpension och liten eller ingen ATP. Föreningarnas driftskostnader är blygsamma i jämförelse med annan verksamhet av social karaktär. Med hänvisning till det anförda anser förbundet att samhället helt bör bära kostnaden för tillsynen över understödsföreningarna. Alternativt föreslås att ingen ändring görs i gällande regler om tillsynsbidrag. Av rättviseskäl bör dock viss höjning ske av bidragen från

de tjänstepensionskassor som är fribrevskassor. För dessa bör formuleras en enkel regel som medför att bidragen når upp till en nivå som i relation till tillsynsarbetet svarar mot övriga föreningars bidrag. En höjning av minimibidraget drabbar hårdast de mindre föreningarna och är ägnad att sopa bort den idealitet som i stor utsträckning finns i dessa. I fråga om den föreslagna metoden att beräkna bidrag på nettokapitalavkastningen menar förbundet att därmed bör avses ränteintäkterna minskade med inte bara ränteutgifterna utan också med samtliga förvaltningskostnader.

Sveriges kommunalanställdas pensionskassa hänvisar till det yttrande som kassan år 1965 avgav över försäkringsinspektionens då väckta förslag om ett bidrag efter 0,7 ‰ beräknat på såväl avgiftsinkomsten som nettokapitalavkastning. I detta yttrande avstyrktes inspektionens förslag under motivering att det skulle leda till att fribrevskassorna skulle komma att erlägga större bidrag än som svarade mot det behövliga tillsynsarbetet för dessa kassor. Samtidigt framhölls att det var rimligt att fribrevskassorna ålades att utge bidrag utöver minimibidraget på 100 kr.

7.4 Departementschefen

I samband med att försäkringsinspektionen den 1 januari 1958 ersatte dåvarande riksförsäkringsanstalten som tillsynsmyndighet för understödsföreningarna infördes skyldighet för föreningarna att bidra till finansieringen av tillsynskostnaderna. Det förutsattes emellertid att föreningarna inte själva kunde bära hela tillsynskostnaden och att denna därför till viss del skulle täckas genom statsbidrag. Lagtekniskt löstes tillsynsbidragsfrågan på samma sätt som enligt FL för försäkringsbolagen. I UFL (67 § andra stycket) togs således in en regel om grunderna för bidragsberäkningen under det att åt Kungl. Maj:t överläts, att inom den i lagen angivna ramen bestämma storleken av de bidrag som skall utgå.

Enligt nämnda lagrum, vilket varit oförändrat sedan dess tillkomst år 1957, skall förenings tillsynsbidrag bestämmas till högst 1/5 ‰ av föreningens hela inkomst av avgifter för föregående räkenskapsår. Bidraget får dock aldrig understiga 100 kr. I den av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelsen om de bidrag som understödsföreningarna har att utge bestämdes bidraget ursprungligen för varje förening till 0,6 ‰ av avgiftsinkomsterna, dock minst 100 kr. och högst 50 000 kr. Efter senaste ändring år 1966 gäller att bidraget skall utgå med 1 ‰ av avgiftsinkomsterna, med den begränsningen i fråga om avgifter för kollektiv tjänstepensionering att promillesatsen är 0,4 på den avgiftsinkomst som överstiger 20 milj. kr. Vidare gäller att maximibidraget är 90 000 kr.

För försäkringsbolagen gällde fram till den 1 juli 1971 samma bidragsregler som för understödsföreningarna. Minimibidraget är dock sedan lång tid tillbaka 200 kr. Från den 1 juli är för bolagen promillesatsen på avgiftsinkomsten höjd till 1,2 och maximibidraget höjt till 125 000 kr.

Av redogörelsen i det föregående framgår att försäkringsinspektionens kostnader för tillsynen över understödsföreningarna under ett flertal år inte täckts av bidragen från föreningarna och statsbidraget vilket fram till i år utgått med 300 000 kr. Vid utgången av budgetåret 1970/71 fanns därför ett underskott på drygt 500 000 kr. i inspektionens fond såvitt gäller denna tillsynsverksamhet.

Denna utveckling föranledde försäkringsinspektionen att i anslagsframställningen för budgetåret 1971/72 begära en ändring av bidragsreglerna efter mönster av vad den sakkunnige förordat i sitt betänkande samt en höjning av statsbidraget. Som nämnts ansåg jag mig inte då böra ta ställning till en ändring av bidragsreglerna. På mitt förslag höjdes statsbidraget till 500 000 kr.

Det är mot den givna bakgrunden naturligt att den sakkunnige funnit skäl att ta upp frågan om finansieringen av tillsynen över understödsföreningarna. Den sakkunnige framhåller att en prognos över tillsynsverksamhetens omfattning under den närmaste framtiden inte ger anledning till förhoppningar om att några mer påtagliga utgiftsbesparingar kan göras. En viss höjning av föreningarnas samlade tillsynsbidrag anses därför ofrånkomlig. Den sakkunnige inriktar sig till en början på skärpning av fribrevskassornas bidragsplikt. Dessa kassor, främst ett antal tjänstepensionskassor, uppbär ju inga avgifter utan deras verksamhet består i att förvalta de fonder som svarar mot de till fribrev nedsatta pensionsförsäkringarna. De betalar därför tillsynsbidrag efter minimiregeln eller med 100 kr. per år. Med hänsyn till det tillsynsarbete som avser fribrevskassorna, främst kontrollen av kapitalplaceringar och därmed sammanhängande frågor, är det enligt den sakkunniges mening nödvändigt att öka fribrevskassornas bidragsskyldighet. Den sakkunnige antyder olika möjliga beräkningsgrunder men stannar inför att föreslå att bidragsskyldigheten knyts an till inte endast avgiftsinkomsterna utan också till föreningarnas nettoinkomster av kapital. Den sakkunnige föreslår att frågan om bidragsplikten löses i lag så att den övre gränsen för bidragsplikten bestäms till 1/5 % av föreningens hela inkomst av avgifter och avkastning av tillgångarna under nästföregående räkenskapsår. Den nedre gränsen föreslås vara 200 kr. Den sakkunnige föreslår också att bidragsuttaget därjämte fastställs på visst sätt i administrativ ordning.

Försäkringsinspektionen har tillstyrkt förslaget. Vidare har flertalet övriga remissinstanser lämnat förslaget utan erinran.

För egen del vill jag framhålla att jag inte anser det motiverat att

frånga den sedan år 1958 gällande ordningen att understödsföreningarna skall bidra till att täcka försäkringsinspektionens tillsynskostnader. Den utbyggnad som skett inom den allmänna försäkringen gör det enligt min mening tvärtom mera befogat än tidigare att låta de persongrupper svara för finansieringen av försäkringsverksamheten, som har nytta av denna. Det bör emellertid inte komma i fråga att skärpa understödsföreningarnas bidragsplikt i sådan grad att bidragen — som fallet i princip är med försäkringsbolagens bidrag — täcker hela tillsynskostnaden. En sådan höjning skulle för budgetåret 1971/72 ha inneburit en ökning av bidragsuttaget från ca 185 000 till drygt 800 000 kr. En sådan ökning av bidragsplikten skulle sannolikt resultera i en snabb avveckling av ett stort antal föreningar. Jag har i det föregående avvisat tanken på en tvångsvis genomförd avveckling av understödsföreningar. En begränsning av föreningsbeståndet via en alltför kraftig höjning av tillsynsbidragen vill jag därför inte förorda. Det allmänna bör således också t. v. bekosta viss del av försäkringsinspektionens utgifter för tillsynen över föreningarna.

Reglerna för föreningarnas bidragsplikt har, som jag nyss nämnt, varit oförändrade sedan år 1966. Uttaget på utgiftsinkomsterna höjdes då från 0,8 till 1 ‰ och maximibidraget ökades från 60 000 till 90 000 kr. Sedan dess har tillsynskostnaderna stegrats väsentligt. Jag delar den sakkunniges bedömning att tillsynsverksamhetens väntade omfattning under den närmaste framtiden inte kan antas medföra en minskning av tillsynskostnaderna. Mot denna bakgrund och med beaktande av vad jag nyss anfört finner jag det rimligt att föreningarna i väsentligt större utsträckning än f. n. bidrar till att täcka kostnaderna för tillsynsverksamheten. Jag anser det också motiverat att den grupp tjänstepensionskassor som är fribrevskassor utger bidrag i betydligt större omfattning än f. n. Den föreslagna lösningen att beräkna bidraget på både avgiftsinkomsterna och nettokapitalavkastningen öppnar möjlighet att från sådana kassor ta ut bidrag som i rimlig grad svarar mot deras ekonomiska styrka och mot tillsynsverksamhetens omfattning och betydelse. Jag förordar därför att förslaget genomförs i dessa hänseenden.

Vad gäller storleken av de bidrag som bör tas ut av föreningarna vill jag anföra följande. I linje med den sakkunniges förslag, som tillstyrkts av försäkringsinspektionen, anser jag att beräkningen av bidrag på nettokapitalavkastningen bör ske efter en betydligt lägre promillesats än den som skall tillämpas i fråga om avgiftsinkomsterna. Detta förhållande bör enligt min mening komma till uttryck i de i lagen intagna grunderna för bidragsberäkningen. Jag föreslår sålunda att i lagen anges att förening årligen skall utge tillsynsbidrag med högst 2 ‰ av förenings avgiftsinkomster, dvs. samma promillesats som f. n., och högst 1 ‰ av dess nettokapitalavkastning. Med nettokapitalavkastning avser jag förenings totala avkastning av tillgångarna, överskott på

egna fastigheter inräknade, minus utgiftsräntor och underskott på egna fastigheter.

Det nuvarande minimibidraget, 100 kr., har varit oförändrat sedan år 1958. Den sakkunnige har bl. a. mot bakgrund härav föreslagit en höjning av detta bidrag till 200 kr. Även om från vissa remissinstanser anförts erinringar mot den föreslagna höjningen anser jag en sådan motiverad.

Självfallet kan en höjning av bidragsuttaget, som vad gäller minimibidraget berör inemot 300 föreningar, komma att medföra att en del små föreningar får svårigheter att driva sin verksamhet eftersom en förhållandevis stor del av medlemsavgifterna måste disponeras för tillsynsbidraget. Den tendens till avveckling av bl. a. mindre föreningar som funnits i flera år och som kan väntas bli starkare, om den nu föreslagna reformen genomförs, kan således komma att ytterligare förstärkas. Den rationalisering av understödsföreningsväsendet som genom föreningsfusioner eller på annat sätt efter hand kan bli en följd av en höjning av bidragsuttaget måste emellertid anses riktig från allmän synpunkt.

Den närmare bestämningen av de bidragssatser som vid varje tidpunkt skall gälla får som f. n. ske i administrativ ordning.

Bestämmelserna om tillsynsbidrag är i departementsförslaget intagna i 73 §.

8 Specialmotivering

8.1 Förslaget till lag om understödsföreningar

Allmänna bestämmelser

1 §

I denna paragraf, som svarar mot 1 § UFL och sakkunnigförslaget, ges en bestämning av begreppet understödsförening.

I första stycket anges de generella förutsättningar som måste vara uppfyllda för att en understödsförening skall anses föreligga. En förutsättning är att föreningens verksamhet skall avse personförsäkring. Försäkring vid arbetslöshet omfattas dock inte av lagen (se närmare avsnitt 3.3.5). I UFL anges vissa former av pensions-, kapital- och sjukförsäkringar som exempel på personförsäkringar. I överensstämmelse med den sakkunniges förslag har motsvarande exemplifiering i departementsförslaget slopats som obehövlig. En annan förutsättning är att verksamheten skall vara ämnad för inbördes bistånd. Bland de primära bevekelsegrunderna för verksamheten skall således finnas en positiv vilja till samverkan mellan medlemmarna att erlagga de avgifter som behövs för att driva verksamheten. En tredje grundförutsättning utgörs av

kravet på att verksamheten inte får drivas affärsmässigt. Denna förutsättning har behandlats i avsnitt 3.3.2. Utöver dessa allmänna kriterier gäller, att en förening är att anse som understödsförening endast om den kan föras till någon av följande två grupper av föreningar. Den ena gruppen omfattar de föreningar som registrerats med stöd av äldre lag. Gruppen omfattar således alla understödsföreningar — såväl slutna som öppna — som vid den nya lagens ikraftträdande är registrerade hos försäkringsinspektionen. Den andra gruppen avser nya understödsföreningar. Eftersom endast slutna understödsföreningar skall få bildas i fortsättningen måste det vara fråga om föreningar som har till syfte att lösa försäkringsfrågor för en bestämd grupp personer. Bestämmelserna härom har behandlats i avsnitt 3.3.2.

Andra stycket innehåller den i avsnitt 3.3.4 berörda bestämmelsen enligt vilken tjänstepensionskassa är att anse som understödsförening, även när arbetsgivare i stället för de anställda betalar medlemsavgifterna, trots att det i sådant fall är tveksamt om rekvisitet "inbördes bistånd" kan anses uppfyllt.

Den av mig sålunda föreslagna utformningen av paragrafen stämmer i sak överens med motsvarande bestämmelser i sakkunnigförslaget. De av mig vidtagna jämkningarna är bl. a. föranledda av att det enligt min mening bör framgå att rekvisitet "inbördes bistånd" — med den modifiering som anges i andra stycket — skall gälla för såväl äldre som nya understödsföreningar.

2 §

I första stycket, som svarar mot 90 § första stycket 1 UFL och 103 § 1 mom. sakkunnigförslaget, görs vissa undantag från lagens tillämplighetsområde. På förslag av den sakkunnige skall lagen i likhet med vad nu gäller inte tillämpas på anstalt för vars utfästelser av förmåner staten eller kommun ansvarar. I departementsförslaget har i klarhetens intresse tillagts att detsamma skall gälla i fråga om anstalt vars verksamhet regleras i författning. Lagen är således inte tillämplig på t. ex. handelsflottans pensionsanstalt, beträffande vilken särskild författning gäller, se SFS 1961: 302. I UFL undantas från lagens bestämmelser även sådan pensionskassa för i offentlig tjänst anställda personer som av Kungl. Maj:t förklarats undantagen från lagens tillämpning. Flertalet av de pensionskassor som erhållit sådan förklaring har numera upplösts, oftast i samband med att staten eller den kommunala huvudmannen övertagit ansvaret för pensionsutfästelserna. Eftersom kvarvarande pensionskassa för anställda i offentlig tjänst bör ha möjlighet att undantas från även den nya lagens tillämpning har en motsvarighet till den angivna bestämmelsen i UFL tagits upp i departementsförslaget. Jag har därvid inte funnit skäl att, som den sakkunnige föreslagit, utsträcka dispensmöjligheten till pensionskassor i allmänhet.

Andra och tredje styckena, som saknar motsvarighet i UFL, svarar mot 103 § 2 mom. i sakkunnigförslaget och innehåller den i avsnitt 6 behandlade bestämmelsen om rätt för tillsynsmyndigheten, dvs. försäkringsinspektionen, att i fråga om två kategorier understödsföreningar — dels föreningar vars verksamhet har ringa omfattning, dels tjänstepensionskassor — ge dispens från särskilda bestämmelser i lagen.

Sveriges kommunalanställdas pensionskassa har i sitt yttrande framhållit att kassans verksamhet på ett markant sätt skiljer sig från andra understödsföreningars verksamhet. Kassan anför härom i huvudsak följande. Efter de kommunala normalpensionsreglementenas tillkomst omkring år 1950 blev kommunerna direkt ansvariga för de kommunalanställdas pensioner, oavsett om försäkring tecknats för pensionsutfästelserna. Detta resulterade i att de kommunala tjänstepensionsförsäkringar som tecknats i kassan, har karaktär av återförsäkring. De kommuner som betalat avgifter till kassan — i kassans stadgar benämnda passiva medlemmar — för att ha de anställda försäkrade i denna har inte genom försäkringen avbördat sig sitt ansvar för pensionsutfästelserna på kassan. Syftet med försäkringen är i stället att inom kassans ram få en viss riskfördelning. De försäkrade kommunalanställda, som i stadgarna kallas aktiva medlemmar, saknar däremot intresse i kassan, eftersom pensionsförmånerna helt regleras av pensionsreglementena. Från tiden före år 1955 finns dock kvar ett begränsat antal aktiva medlemmar för vilka kassan står direkt ansvar enligt särskilda försäkringsavtal. Kassan är fr. o. m. år 1963 fribrevskassa. Kommunala arbetstagare som nyanställts därefter har alltså inte av arbetsgivarsidan "återförsäkrats" i kassan. I huvudsak är det således kommunerna och inte de försäkrade som är intressenter i kassan. Kassans fondmedel placeras uteslutande i reverslån till kommuner och kommunala rättssubjekt. Kommunerna har i egenskap av passiva medlemmar i kassan full insyn i kassan och kan därigenom själva bevaka sina intressen i kassan. Eftersom kommunernas "återförsäkring" i kassan inte skapar någon självständig pensionsrätt för de försäkrade arbetstagarna mot kassan, saknas behov av tillsyn genom försäkringsinspektionen i syfte att bevaka arbetstagarnas intressen. Det ringa behovet av tillsyn genom inspektionen svarar inte mot den ökade skyldighet att utge bidrag till inspektionens tillsynskostnader som föreslås av den sakkunnige. Vissa bestämmelser i den föreslagna lagen — bl. a. reglerna om fullmäktigerepresentation — passar inte in på kassans verksamhet.

Med hänvisning till det anförda hemställer kassan i yttrandet att Kungl. Maj:t på lämpligt sätt skall undanta kassan från skyldighet att tillämpa den nya lagen. Enligt min mening bör emellertid frågan om sådant undantag prövas i annan ordning och efter särskild framställning. Med anledning av vad kassan anfört om att vissa bestämmelser i

den nya lagen är olämpliga för kassan bör påpekas att kassan har möjlighet att hos försäkringsinspektionen söka utverka dispens från bestämmelserna i fråga.

3 §

Paragrafens första stycke, som svarar mot 2 § och 67 § första stycket UFL och 2 § sakkunnigförslaget, innehåller det allmänna kravet att understödsförening måste vara registrerad hos försäkringsinspektionen. Vidare anges att inspektionen är tillsynsmyndighet för understödsföreningarna. I andra stycket, som svarar mot 68 § UFL och 70 § sakkunnigförslaget, anges att hos inspektionen skall föras ett register över understödsföreningarna för inskrivning av de uppgifter som skall registreras enligt denna lag.

4 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL och i sakkunnigförslaget, innehåller den i avsnitt 3.3.2 behandlade bestämmelsen att registrering av ny understödsförening kan ske endast om den avsedda verksamheten är behövlig och också i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

5 §

Denna paragraf, som svarar mot 3 § första—tredje styckena UFL och 3 § sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om det minsta antal medlemmar som skall finnas i en understödsförening.

Gällande rätt

F. n. gäller som huvudregel att understödsförening skall bestå av minst 100 medlemmar. I förening som endast meddelar ålderspension eller/och kapitalunderstöd vid livsfall är det tillräckligt att medlemsantalet inte är mindre än 50. Omfattar förenings verksamhet invalid- eller överlevelsepension utan samband med ålderspension, sjukförsäkring i form av sjukpenning för längre tid än 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller kapitalunderstöd vid dödsfall till högre belopp än 500 kronor måste medlemsantalet uppgå till minst 500. Föreligger särskilda omständigheter kan tillsynsmyndigheten medge att medlemsantalet i viss förening får vara lägre än det i lagen angivna minimiantalet. Sådant medgivande får dock inte lämnas förening som meddelar sjukpenning för längre tid än 90 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd.

Den sakkunnige

Den sakkunnige framhåller att en meningsfull samverkan på personförsäkringens område knappast är möjlig om antalet försäkrade är alltför litet. Redan en minimigräns vid 100 medlemmar utgör i allmänhet inte någon garanti för att underlaget för verksamheten blir sådant, att de krav som normalt innefattas i soliditets- och skälighetsprinciperna skall kunna bli tillgodosedda. Av hänsyn särskilt till redan bestående föreningar, vilka i allmänhet är väl konsoliderade, ställer den sakkunnige dock inte upp något generellt hinder mot att medlemsantalet i en förening skall kunna få vara så litet som 100. Den nuvarande bestämmelsen om en särskild lägre minimigräns för föreningar som endast meddelar ålderspension och/eller kapitalunderstöd vid livsfall föreslås emellertid utgå.

Den nuvarande övre minimigränsen — minst 500 medlemmar — liksom bestämningen av de föreningar för vilka denna gräns gäller utgör enligt den sakkunniges mening i stort sett en lämplig reglering. Den har därför i huvudsak behållits oförändrad i sakkunnigförslaget. I fråga om sjukförsäkringsföreningarna föreslås, att kravet på minst 500 medlemmar begränsas till föreningar, som lämnar sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Förslaget motiveras med att utrymmet för frivillig sjukförsäkring blivit mycket obetydligt genom den genomförda utbyggnaden av den allmänna sjukförsäkringen. Mot bakgrund av den penningvärdeförändring som förekommit sedan år 1938 föreslår den sakkunnige vidare att kategori-klyvningen av föreningar som meddelar kapitalförsäkring sker vid ett högre försäkringsbelopp än f. n. Enligt förslaget skall sålunda förening som meddelar sådan försäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kr. bestå av minst 500 medlemmar.

Försäkringsinspektionen skall enligt den sakkunniges förslag ha kvar den nuvarande möjligheten att medge undantag från lagreglerna om minsta antal medlemmar. Den sakkunnige betonar att fråga om sådant undantag bör bedömas främst mot bakgrund av vad som kan godtagas från soliditetssynpunkter. I den mån en verksamhet med ett mindre antal medlemmar förutsätter att mera betydande riskutjämningsstillägg tas ut från medlemmarna eller får till följd att förvaltningskostnaderna blir väsentligt högre än vad som är normalt för likartade försäkringar, kan emellertid skälighetsprincipen hindra att medgivande lämnas. Det finns således anledning antaga att tillsynsmyndighetens prövning kommer att präglas av försiktighet och restriktivitet. Den sakkunnige föreslår därför att någon motsvarighet till det nuvarande undantaget från dispensreglerna beträffande vissa föreningar som meddelar sjukpenningförsäkring inte tas in i den nya lagen.

Remissyttrandena

De föreslagna bestämmelserna har tillstyrkts eller lämnats utan erinran vid remissbehandlingen.

Departementschefen

Bestämmelserna om vissa minimikrav i fråga om antalet medlemmar utgör ett av de led som syftar till att trygga föreningarnas förmåga att fullgöra sina utfästelser. Det kan uppenbarligen lätt uppkomma svårigheter i fråga om möjligheten att infria försäkringsutfästelserna, om verksamheten baseras på en alltför liten försäkringsstock. De olika krav i fråga om lägsta medlemsantal som f. n. gäller för skilda slag av föreningar bygger på en bedömning av de risker som följer med olika typer av försäkringsverksamhet. Jag förordar att de gällande reglerna, med de jämkningar som föreslås av den sakkunnige, överförs till den nya lagen. Dock bör uttryckligen anges att det skall krävas särskilda skäl för att inspektionen skall kunna medge undantag från kraven på lägsta antal medlemmar. Därigenom markeras att dispensregeln är avsedd för undantagsfall, t. ex. när en förenings ekonomi trots ett litet medlemsantal på annat sätt ändå kan anses säkerställd. Som den sakkunnige framhåller får sådant säkerställande inte ske genom avgifter av sådan storlek, att skälighetsprincipen sätts ur spel. Lämnat medgivande skall innehålla föreskrift om det minimiantal medlemmar som måste finnas. Utan särskild föreskrift kan inspektionen givetvis begränsa giltigheten av dispens till viss tid liksom återkalla denna, när det finns skäl till det.

I likhet med vad som nu gäller skall inspektionen i fall, där kravet på föreskrivet minimiantal medlemmar inte uppfylls, pröva om föreningen skall få fortsätta sin rörelse med det mindre antalet medlemmar eller om föreningen skall träda i likvidation (41 § i departementsförslaget). I 3 § tredje stycket andra punkten UFL är intagen en erinran om möjligheten för inspektionen att i sådant sammanhang medge förening att gå under det minimiantal medlemmar som gäller för föreningen. Denna erinran saknas i sakkunnigförslaget. Eftersom den kan anses som onödig har den inte heller tagits upp i departementsförslaget.

6 §

Denna paragraf, som innehåller bestämmelser om högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem vid kapitalförsäkring, svarar mot 3 § femte stycket UFL och 4 § andra punkten sakkunnigförslaget.

Gällande rätt

F. n. gäller att kapitalunderstöd får avse högst 4 000 kr. för en medlem. Om särskilda omständigheter finns kan försäkringsinspektionen dock medge förening att meddela kapitalunderstöd till högre belopp.

Den sakkunnige

Mot bakgrund av att kapitalförsäkring till högre belopp än 2 000 kr. f. n. meddelas av understödsföreningar i mycket begränsad omfattning sätter den sakkunnige i fråga om det finns behov av att höja maximibeloppet. En höjning återverkar på de gränsdragningsproblem som föranleds av förbudet mot affärsmässig verksamhet. Det är emellertid ett önskemål från vissa föreningar att maximibeloppet höjs. Dessa föreningar brukar hänvisa bl. a. till den penningvärdeförändring och allmänna ekonomiska utveckling som ägt rum sedan UFL:s tillkomst. En anpassning till dessa ändrade förhållanden skulle enligt den sakkunnige medföra att föreningsmedlemmarnas skiftande önskemål bättre kunde tillgodoses. Den sakkunniges avvägning av de olika synpunkterna i frågan mynnar ut i ett förslag om en höjning av maximibeloppet för kapitalförsäkring till 8 000 kr. för en medlem.

Vid sidan av reglerna om högsta tillåtna kapitalförsäkringsbelopp föreslår den sakkunnige en ny bestämmelse, vari anges att försäkringsförmån skall utges i pengar. Den sakkunnige anför följande som grund för bestämmelsen. Det var tidigare inte ovanligt att en understödsförening meddelade understöd in natura, t. ex. genom att föreningen ombesörjde medlems begravning. Detta kan fortfarande sägas vara fallet i två stora öppna begravningskassor. Den sakkunnige torde syfta på Eldbegångsekassan och Försäkringskassan Funebris. Medlemskap i dessa föreningar innebär enligt stadgarna ett förordnande för kassan att ombesörja och enligt särskild prislista bekosta medlemmens begravning intill försäkringssumman. Om de efterlevande inte respekterar förordnandet skall försäkringsbeloppet dock enligt stadgarna utbetalas kontant. Dessa föreskrifter har gett anledning till missförstånd. Det har sålunda hänt att medlemmar fått uppfattningen att föreningen garanterar fullgörandet av vissa naturaprestationer. Om försäkringsbeloppet inte täcker begravningskostnaderna måste emellertid de efterlevande tillskjuta felande belopp. Genom den föreslagna bestämmelsen att försäkringsförmån skall utges i pengar slås fast, att det inte längre skall vara tillåtet för förening att utfästa sig att fullgöra viss naturaprestation, t. ex. ombesörja medlems begravning. Ett sådant åtagande är f. ö. enligt den sakkunnige otidsenligt.

Remissyttrandena.

Den föreslagna höjningen till 8 000 kr. av maximibeloppet vid kapitalförsäkring har i allmänhet godtagits vid remissbehandlingen. Från understödsföreningshåll har dock riktats viss kritik mot förslaget. *Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund* anser att maximibeloppet bör höjas till 10 000 kr. En sådan höjning är enligt riksförbundet främst motiverad av att den ger ett efterlevandeskydd som kan vara av stor betydelse.

delse för de grupper som står utanför de kollektiva försäkringsformerna. Riksförbundet pekar också på att med standardhöjningen har följt att många människor lägger ned ökade kostnader på begravingar. Hänsyn bör vidare tas till att den nuvarande beloppsgränsen varit oförändrad sedan år 1921. Riksförbundet berör också den situationen då en person är medlem i två olika föreningar som slås samman. F. n. tillämpas den ordningen, att om det sammanlagda försäkringsbeloppet överstiger 4 000 kr. försäkringarna måste skrivas ned till detta belopp och överskjutande del utbetalas till försäkringstagaren. Detta förfarande medför besvär för föreningen och är svårförståeligt för medlemmar. I lagen bör därför anges att maximibeloppet får överskridas i sådant fall. *Försäkringsföreningen Nykterhet och Ansvar* anser att det med hänsyn till den fortlöpande penningvärdeförändringen inte är lämpligt att i lagen ange ett visst maximibelopp. En ändamålsenlig lösning är att i stället knyta an beloppet till basbeloppet i allmän försäkring. Det högsta tillåtna beloppet kunde således fixeras till 1,5 eller 2 gånger basbeloppet.

Från försäkringsbolagshåll framförs krav på att försäkringsbeloppet maximeras även i fråga om pensionsförsäkringar. *Svenska försäkringsbolags riksförbund*, *Svenska livsförsäkringsbolags förening* och *SPP* anför att ju större försäkringsbeloppen är desto större krav måste ställas på att förmånstagarförordnanden ges en riktig utformning, att arvs- och familjerättsliga reglers inverkan klargörs och att de skattemässiga konsekvenserna utreds. När det gäller de föreningar som försäkrar pensionsförmåner på grund av anställningsavtal är informationskraven relativt väl tillgodosedda, bl. a. genom standardiserade förmånstagarförordnanden. Beträffande övriga pensionsföreningar förordar dessa remissinstanser att årsbeloppet begränsas till ett kapitalvärde, som svarar mot det för kapitalförsäkring föreslagna maximibeloppet om 8 000 kr. Härigenom kan kraven på informations- och serviceverksamheten bli mera måttliga. Försäkringsinspektionen bör dock ha möjlighet att också i fråga om pensionsförsäkringar medge högre försäkringsbelopp än maximibeloppet.

Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa förutsätter att begreppet kapitalförsäkring har samma innebörd som i anvisningarna till 31 § kommunalskattelagen (1928: 370) och hälsar med tillfredsställelse att den sakkunnige inte föreslagit någon beloppsgräns i fråga om pensionsförsäkringar.

Den föreslagna regeln att försäkringsförmåner skall utgå i pengar utsetts för stark kritik av såväl *Svenska livsförsäkringsföreningars riksförbund*, till vilket Svenska Eldbegångelsekassan är ansluten, som *Försäkringskassan Funenbris*. De båda remissinstanserna anför i huvudsak följande. Kassorna åtager sig, utöver själva utbetalningen av försäkringsbeloppet, att i medlemmarnas intresse avtala med begravningsentreprenör om att enligt särskild prislista bekosta medlems begraving intill

försäkringssumman. Denna verksamhet kan inte betraktas som otidsenlig. Det är tvärtom så att allt fler människor önskar att under livstiden bestämma om sin begravning. Detta sker ofta också på så sätt att en person deponerar ett belopp hos en entreprenör eller förordnar sådan som förmånstagare vid försäkring. Påståendet att missförstånd om innebörden av försäkringen lätt uppstår är numera inte riktigt. Genom stadgarnas utformning och de meddelanden som lämnas till föreningsmedlemmarna framgår klart, att föreningarna inte garanterar fullgörandet av en viss naturaprestation utan endast åtager sig att genom en begravningsbyrå ombesörja begravningen intill försäkringsbeloppet. Riksförbundet har i princip inget att invända mot den föreslagna bestämmelsen att försäkringsförmån skall utgå i pengar. Förbundet förutsätter därvid att den del av de båda kassornas verksamhet som avser ombesörjandet av begravningar är att anse som sådan främmande verksamhet som inspektion enligt 5 § i sakkunnigförslaget skall kunna godkänna. Försäkringskassan Funebris avvisar bestämt en regel som innebär förbud för förening att genom annan ombesörja medlems begravning inom ramen för den tecknade försäkringssumman. Om ett sådant förbud likväl införs utgår kassan från att verksamheten skall få fortsätta som en form av tillåten främmande verksamhet.

Departementschefen

Den omständigheten att kapitalförsäkring, som meddelas av understödsförening, är begränsad till visst belopp har samband med det allmänna kravet på att understödsförenings verksamhet inte får drivas affärsmässigt. Det nuvarande maximibeloppet, 4 000 kr., har gällt sedan år 1921. Mot en höjning av beloppet talar att den dominerande delen av understödsföreningarnas kapitalförsäkringar avser betydligt lägre belopp. Mot bakgrund av penningvärdeförändringen efter år 1920 och då en viss efterfrågan hos föreningarna av kapitalförsäkringar på högre belopp än 4 000 kr. synes föreligga, bör beloppet nu höjas till 8 000 kr. för en medlem. I överensstämmelse med vad som f. n. gäller bör försäkringsinspektionen ha möjlighet att medge förening att meddela kapitalförsäkring till högre belopp än maximibeloppet, om särskilda omständigheter motiverar det. Jag kan inte biträda det av en remissinstans framförda förslaget, att i lagen skall anges att beloppet får överskridas när en person är medlem i två föreningar som slås samman. Det får sålunda ankomma på försäkringsinspektionen att också i sådant fall pröva om dispens från huvudregeln kan lämnas.

Begreppet kapitalförsäkring, som utan ändring i sak ersätter den i UFL använda termen kapitalunderstöd, avser den civilrättsliga bestämningen och har således inte den innebörd som avses i kommunal-skattelagen. Med kapitalförsäkring avses sålunda i detta sammanhang sådan försäkring, där föreningens betalningsskyldighet är fixerad till

ett visst belopp utan hänsyn till om beloppet utbetalas i en post eller i flera terminer och oavsett att försäkringen i kommunalskattelagens mening kan vara att anse som pensionsförsäkring.

Jag kan inte ansluta mig till ett från försäkringsbolagshåll väckt förslag att i fråga om vissa pensionsförsäkringar begränsa det årliga pensionsbeloppet till ett kapitalvärde av 8 000 kr. Förutom att endast obetydliga årliga pensionsbelopp därmed skulle bli tillåtna torde en sådan regel också bli svår att tillämpa.

I sammanhanget vill jag erinra om att jag i avsnitt 3.3.4 inte funnit skäl att nu ge tjänstepensionskassor möjlighet att meddela tjänstegrupp-livförsäkring.

Den sakkunnige har föreslagit en bestämmelse att försäkringsförmån skall utges i pengar med hänsyn till den försäkringsverksamhet som sedan lång tid tillbaka drivs av två stora begravningskassor, Eldbegängelsekassan och Försäkringskassan Funebris. Dessa kassor som tillsammans har omkring 100 000 medlemmar, meddelar kapitalförsäkring i förening med åtagande att genom begravningsbyrå ombesörja och efter särskild prislista bekosta begravning intill försäkringsbeloppet. Dödsbo som självt vill ombesörja begravningen kan emellertid med ett mindre avdrag få ut försäkringssumman kontant. Av vad som anförts vid remissbehandlingen och vad jag inhämtat från försäkringsinspektionen anger vidare numera såväl stadgar som försäkringsbevis klart innebörden av försäkringen. Det torde således inte finnas risk för att försäkringstagare gör sig skyldig till det missförståndet, att han tror att föreningen utfäster sig att svara för begravningen, oavsett försäkringsbeloppets storlek. Enligt min mening bör verksamheten bedömas enligt följande. Huvudändamålet med de båda kassornas verksamhet är att i enlighet med bestämmelserna i 1 § meddela kapitalförsäkringar, därvid försäkringsutfästelsen självfallet skall avse ett visst penningbelopp. Den del av verksamheten som hänför sig till försäkringstagarens uppdrag åt föreningen att genom en begravningsbyrå ombesörja begravningen kan ses som en verksamhet, som är främmande för ändamålet att meddela personförsäkring i form av kapitalförsäkring och som därför, enligt de regler som tas upp i 7 § departementsförslaget, förutsätter medgivande av försäkringsinspektionen. Detta sätt att betrakta de båda kassornas verksamhet synes stämma överens med den uppfattning som Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund har i frågan. Det får således ankomma på inspektionen att pröva i vad mån den verksamhet som hänför sig till begravningsuppdragen får drivas. Det kan finnas skäl för inspektionen att noggrant kontrollera att medlemsintresset i olika hänsedenden inte blir eftersatt genom att försäkringsverksamheten kombineras med begravningsuppdrag. Med hänsyn till vad jag nu anfört finns enligt min mening inte behov av någon bestämmelse som anger att försäkringsförmån skall utges i pengar.

7 §

Paragrafens första stycke, som svarar mot 3 § sista stycket UFL och 5 § första stycket sakkunnigförslaget, anger att försäkringsinspektionens tillstånd krävs för att understödsförening skall få driva verksamhet som är främmande för ändamålet med föreningens försäkringsverksamhet. Föreskriften i samma stycke att den främmande verksamheten måste stå i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten syftar till att göra klart att den främmande verksamheten inte får ges för stor omfattning i förhållande till försäkringsverksamheten.

Andra stycket, som saknar motsvarighet i UFL och svarar mot 5 § andra stycket i sakkunnigförslaget, tar upp den i avsnitt 3.3.2 behandlade bestämmelsen om att förening inte får ge verksamheten en väsentligt ny inriktning eller vidga verksamheten till ny verksamhetsgren utan att inspektionen efter behovsprövning lämnat sitt medgivande. Bestämmelsen avser självfallet såväl äldre föreningar som sådana som bildas efter lagens ikraftträdande.

8 och 9 §§

Dessa paragrafer motsvarar 4 och 5 §§ UFL samt 6 § sakkunnigförslaget.

Stadgar och firma m. m.

10 §

I denna paragraf, som svarar mot 6 § UFL och 7 § första stycket sakkunnigförslaget, anges vissa krav som måste vara uppfyllda för att en understödsförening skall kunna registreras. Enligt gällande regler krävs för registrering att stadgar antagits och att styrelse utsetts. Vid sidan av dessa krav har på förslag av den sakkunnige också tagits upp krav på att revisorer skall ha utsetts.

11 §

Paragrafens första stycke, som saknar direkt motsvarighet i UFL, svarar mot 8 § första stycket sakkunnigförslaget och innehåller de allmänna krav på en förenings stadgar som följer av skälighets- och soliditetsprinciperna. Bestämmelserna är utförligt behandlade i avsnitt 3.3.3.

Andra stycket, som svarar mot 8 § UFL och 8 § andra stycket sakkunnigförslaget, innehåller en uppräkningslista i nitton punkter av de uppgifter och föreskrifter som skall tas in i understödsförenings stadgar för att föreningen skall kunna registreras.

Punkterna stämmer i sak överens med 8 § andra stycket 1—15 och 17—20 sakkunnigförslaget.

Punkterna 1—4 stämmer i sak överens med gällande rätt (8 § 1—4

UFL) och innehåller föreskrifter om att i stadgarna skall anges föreningens firma, ändamålet med föreningens verksamhet, den ort där styrelsen skall ha sitt säte och de villkor som skall gälla för inträde i föreningen.

I *punkterna 5 och 6* anges i överensstämmelse med gällande rätt (8 § 5 och 6 UFL) att i stadgarna skall tas in regler om medlemmarnas rätt i fråga om försäkringsförmånerna och om skyldighet att erlagga medlemsavgifter. Bl. a. skall förmånernas och avgifternas storlek eller grunderna för deras beräkning anges. Några pensionskassor har under remissbehandlingen föreslagit att ITP-kassas försäkringstekniska grunder inte skall behöva tas in i stadgarna och att ändring av sådana grunder skall få beslutas av styrelsen i stället för föreningsstämma. Därigenom skulle ändring av sådana grunder kunna genomföras snabbare. Jag är dock inte beredd att slopa kravet på att de försäkringstekniska grunderna skall redovisas i pensionskassas stadgar. Till frågan huruvida ändring av stadgarna i angivna hänseende skall få ske efter beslut av styrelsen återkommer jag i specialmotiveringen till 37 §. Vad gäller avgifterna får jag i övrigt hänvisa till avsnitt 4.4.1.

Punkterna 7 och 8 stämmer i sak överens med 8 § 7 och 8 UFL och anger att i stadgarna skall tas in regler om särskild uttaxering, om sådan skall förekomma, samt om påföljd av försummelse att erlagga medlemsavgift eller uttaxerat belopp.

I *punkt 9*, som saknar motsvarighet i UFL, föreskrivs att stadgarna skall innehålla villkoren för fribrevs- och återköpsrätt, om sådan rätt skall finnas. Vissa bestämmelser om rätt till fribrev och återköp har tagits in i 19 § och har behandlats i avsnitt 4.4.5.

Punkten 10 innehåller att villkoren för medlems rätt att belåna sitt försäkringsbrev hos föreningen skall anges i stadgarna, om sådan rätt skall finnas (jfr 17 § andra stycket UFL).

I *punkt 11*, som saknar motsvarighet i UFL, föreskrivs att stadgarna skall innehålla uppgift om de tider då försäkringsteknisk utredning skall verkställas.

Punkterna 12 och 13 stämmer i sak överens med 8 § 9 och 10 UFL. De anger att i stadgarna skall tas in de grunder som skall gälla i fråga om fondbildning (se avsnitt 4.4.3) samt regler om hur medel som inte behövs för löpande utgifter skall placeras och om hur föreningens värdehandlingar skall förvaras. Vad gäller kravet beträffande placering av föreningens medel bör påpekas, att det inte räcker med en allmänt hållen bestämmelse. Särskilda placeringsregler gäller i fråga om de medel som skall täcka försäkringsfonder och övriga skulder. Dessa regler, som i departementsförslaget tagits upp i 24 §, har behandlats i avsnitt 5. De innebär att en förening har att välja mellan vissa särskilt angivna placeringsobjekt, varjämte föreningen har frihet att placera en mindre del av medlen på annat sätt. Föreskriften i punkten 13 betyder att av stad-

garna skall framgå dels om föreningen skall få använda sig av alla eller endast vissa av de i 24 § angivna placeringsobjekten, dels de bestämda placeringssätt som skall få utnyttjas i fråga om den del av medlen som får placeras fritt. Beträffande medel för vilka reglerna i 24 § inte gäller, s. k. fria fonder, skall också uttryckligen anges de placeringsmöjligheter som föreningen får använda.

Punkt 14 anger — i sak överensstämmande med 8 § 11 UFL — att i stadgarna skall finnas uppgift om hur andra medel än de som avsatts till försäkringsfonden, dvs. fria fonder, skall användas. Dessutom föreskrivs att återbäringsbestämmelser i förekommande fall skall tas in i stadgarna. Frågor rörande återbäring har behandlats i avsnitt 4.4.4.

Punkt 15 innehåller föreskrifter om styrelse och revisorer. Motsvarighet vad gäller styrelsen finns i UFL i 8 § 12, där det föreskrivs att styrelsens sammansättning skall anges i stadgarna. Här kan nämnas att gällande rätt (8 § 12 och 13 UFL) och sakkunnigförslaget (8 § andra stycket 16) även tar upp krav på att i stadgarna skall anges grunderna för styrelsens beslutförhet och föreskrifter om hur revision skall ske. Någon motsvarighet härtil finns inte i departementsförslaget. Enligt min mening saknas anledning att kräva att stadgarna obligatoriskt skall innehålla bestämmelser härom, eftersom i lagen finns regler om vad som skall gälla i dessa hänseenden. Endast i den mån det är tillåtet att genom bestämmelser i stadgarna göra avsteg från dessa regler måste således reglering ske i stadgarna.

Om föreningsstämmas befogenheter skall utövas av särskilt utsedda personer, fullmäktige, skall enligt *punkt 16* föreskrifter härom finnas i stadgarna (jfr 39 § UFL).

Enligt *punkt 17* skall uppgift om tiden för ordinarie föreningsstämma tas in i stadgarna. Denna föreskrift ersätter den gällande föreskriften (8 § 14 UFL) att, om mer än ett ordinarie föreningssammanträde skall hållas årligen, tiderna för sammanträdenas hållande skall anges i stadgarna. De bestämmelser som enligt 33 § i departementsförslaget skall gälla i fortsättningen innebär, att endast en ordinarie föreningsstämma kan hållas under ett år och att denna stämma måste hållas före den 1 juli. I stadgarna skall således tidpunkten för den ordinarie stämman preciseras, t. ex. till en viss månad.

Punkterna 18 och 19 stämmer i sak överens med 8 § 15 och 16 UFL. De innehåller föreskrifter om kallelser och meddelanden samt om förfarandet med föreningens tillgångar vid dess upplösning.

12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om understödsförenings firma och svarar mot 9 § UFL och sakkunnigförslaget.

Gällande rätt

Enligt 9 § första stycket UFL skall understödsförenings firma innehålla ordet "understödsförening". Förening som uteslutande eller huvudsakligen meddelar sjukhjälp får dock i stället använda beteckningen "sjukkassa". En likartad särregel finns också för arbetslöshetskassa. I paragrafens andra stycke finns regler om förbud för understödsförening att i firman använda ordet "bolag" eller liknande uttryck eller ordet "bank" så att det misstaget kan uppstå att föreningen innehas av ett bolag eller en bank. Ordet "ömsesidig" får inte förekomma tillsammans med ordet "försäkring". Vidare får ordet "erkänd" användas endast av erkänd arbetslöshetskassa. I tredje stycket anges att firman skall tydligt skilja sig från annan registrerad ännu bestående understödsförenings firma.

Den sakkunnige

Med anledning av önskemål från understödsföreningshåll föreslår den sakkunnige att förening i sin firma skall ha möjlighet att använda termen "försäkringsförening" i stället för "understödsförening". I övrigt följer sakkunnigförslaget det förslag till ändring av 9 § UFL som lagts fram av firmautredningen i betänkandet Firmaskydd (SOU 1967: 35 s. 56). Det innebär att den nuvarande möjligheten för förening att använda "sjukkassa" i firman behålls och att 9 § andra och tredje styckena ersätts med en hänvisning till firmalagen. Den sakkunnige anmärker att om denna lag inte trätt i kraft, när den nya understödsföreningslagen börjar gälla, bestämmelsen i UFL med viss jämkning får föras över till den nya lagen.

Remissyttrandena

Svenska livförsäkringsföreningars riksförbund förmodar att många föreningar med tillfredsställelse hälsar den föreslagna möjligheten att i firman få byta ut det ålderdomliga och med nuvarande förhållanden mindre väl överensstämmande ordet "understödsförening" mot "försäkringsförening". Även *Folksam* finner detta förslag välgrundat. *Älvsborgs läns allmänna försäkringskassa* avstyrker förslaget med hänvisning till att det finns stor risk för förväxling med försäkringskassorna.

Departementschefen

Det är f. n. inte ovanligt att en understödsförening i olika sammanhang betecknar sig som försäkringsförening. Risken för att allmänheten skall förväxla detta begrepp med allmän försäkringskassa är enligt min mening tämligen liten. Även jag anser därför att understödsförening bör få möjlighet att också formellt använda termen försäkringsförening. Jag har från chefen för justitiedepartementet inhämtat, att

firmautredningens förslag till firmalag f. n. är under beredning i departementet och inte kan komma att leda till lagstiftning som träder i kraft före år 1973. Med hänsyn härtill bör de nuvarande reglerna i 9 § andra och tredje styckena UFL, med viss redaktionell jämkning, föras över till den nya lagen. Om firmautredningens förslag leder till lagstiftning kan det bli aktuellt att vidta följdändringar i dessa regler.

13 och 14 §§

Dessa paragrafer innehåller bestämmelser rörande ansökan om registrering av understödsförening. De stämmer i sak överens med 7 § andra—sjätte styckena sakkunnigförslaget och innebär endast smärre ändringar och tillägg i förhållande till vad som nu gäller enligt 7 § UFL. Föreskriften i 14 § sista stycket om firmatecknares namnteckning har införts efter förebild i 9 § EFL.

Medlemsförteckning

15 §

Paragrafen, som motsvarar 10 § UFL och sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om medlemsförteckning.

F. n. gäller att genom styrelsens försorg skall hållas förteckning vari beträffande medlemmar och pensionstagare som inte är medlemmar skall anges fullständigt namn, födelseår och, i fråga om medlem, tiden för inträdet i föreningen. I enlighet med sakkunnigförslaget har nu lagts till att också medlems eller pensionstagares senast kända hemvist skall tas upp i förteckningen. Att sådan uppgift finns hos föreningen är av betydelse när det i olika sammanhang gäller att ge medlemmar och pensionstagare möjlighet att bevaka sina intressen. I departementsförslaget har vidare kravet på uppgift om födelseår ersatts med uppgift om personnummer. Jag är medveten om att det i fråga om en del äldre föreningsmedlemmar, som inte nås under den senast kända adressen, kan vara svårt att få fram uppgift om personnummer. Det får ankomma på försäkringsinspektionen att ge anvisningar om hur långt efterforskningarna skall drivas i dessa fall.

På förslag av den sakkunnige har införts skyldighet att i förteckningen ta in tillgängliga uppgifter om fribrevshavare. För att trygga möjligheten till kontakt med dessa är det självfallet av vikt att förening har uppgifter om hemvist och personnummer även i fråga om dem. Med hänsyn till att uppgifter om fribrevshavare i dag i stor utsträckning saknas hos föreningarna har en obligatorisk skyldighet att inhämta sådana uppgifter emellertid bedömts medföra betydande administrativa problem för föreningarna. Anteckningar i medlemsförteckningen om fribrevsha-

vare behöver därför ske endast i den mån uppgifterna utan större omgång kan inhämtas av föreningarna.

Med anledning av vad några pensionskassor anfört i sina yttranden vill jag påpeka att inget hindrar att understödsförening, vars medlemmar är anställda vid visst företag, fullgör skyldigheten att låta föra medlemsförteckning på så sätt att företaget på föreningens uppdrag för förteckningen.

Medlemskap

16 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL och i sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelse om prövning av fråga om antagande av medlem i understödsförening.

Den gällande ordningen innebär att understödsförening har fri prövningsrätt beträffande vem som skall antas som medlem i föreningen, därvid prövningen regelmässigt torde göras av styrelsen. Av den fria prövningsrätten följer att den som vägrats inträde i understödsförening inte kan få beslutet prövat av utomstående organ. Enligt min mening saknas anledning att frånga denna ordning. I paragrafen har därför angetts att fråga om antagande av medlem avgörs av styrelsen. Bestämmelsen begränsar givetvis inte styrelsens vanliga rätt att uppdra förvaltningsbefogenhet till person inom eller utom styrelsen. Det bör vidare tilläggas att styrelsen vid prövningen av medlemsansökan är skyldig att iaktta de villkor om ålder, hälsotillstånd eller annat som enligt föreskrifter i stadgarna måste vara uppfyllda för att ansökan om medlemskap skall kunna beviljas (se 11 § andra stycket 4 departementsförslaget). Om dessa villkor under vissa förutsättningar skall få frångås, t. ex. vid kollektivt inträde, måste detta framgå av stadgarna. Också föreskrifter i stadgarna rörande obligatoriskt medlemskap i fråga om anställda vid visst företag måste självfallet iakttas av styrelsen.

17 §

Paragrafen, som svarar mot 11 § UFL och sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om medlems utträde och uteslutning ur understödsförening.

Gällande rätt

I 11 § första stycket UFL finns regler om medlems rätt att utträda ur understödsförening. I andra stycket anges att medlem inte får uteslutas på annan grund än som bestäms i stadgarna. Enligt tredje stycket skall person, som endast för egen pensionering är medlem i förening, anses ha utträtt ur föreningen vid pensionsfallets inträffande såvida inte annat sägs i stadgarna.

Den sakkunnige

Sakkunnigförslaget innehåller bestämmelser som i huvudsak stämmer överens med 11 § första och andra styckena UFL. Däremot finns ingen motsvarighet till föreskriften i fråga om pensionstagares avgång då pensionsfallet inträffar. Den sakkunnige diskuterar beträffande pensionskassor såväl pensionstagares som fribrevshavares rätt till bibehållet medlemskap. Den sakkunnige menar att dessa i princip bör ha möjlighet att stå kvar som medlemmar. De har fortfarande intresse av att bevaka föreningens åtgärder i ekonomiska hänsenden, t. ex. i frågor som avser överskottsmedlen och deras användning. Det kan därför sättas i fråga om inte en tvingande föreskrift om pensionstagares och fribrevshavares rätt till bibehållet medlemskap bör införas. Med hänsyn till bl. a. de varierande förhållanden som råder inom olika föreningar anser den sakkunnige emellertid att frågan inte bör lösas genom en lagbestämmelse utan i stället bör regleras i stadgarna. Frågan får därvid för varje förening lösas mot bakgrund av de allmänna krav, bl. a. skälighetsprincipens krav, som skall gälla för utformningen av stadgarna.

Remissinstanserna har lämnat sakkunnigförslaget utan erinran.

Departementschefen

Paragrafens första stycke upptar med endast redaktionella ändringar de regler om medlems rätt till utträde som nu finns i 11 § första stycket UFL.

Jag delar beträffande pensionskassor uppfattningen att starka skäl kan anföras till stöd för en föreskrift om att pensionstagare och fribrevshavare skall ha rätt att stå kvar i sin förening också efter pensionsfallets inträffande resp. nedsättningen av försäkring till fribrev. Eftersom en sådan regel i vissa fall kan tänkas orsaka föreningen och övriga medlemsgrupper olägenheter som kan anses mer beaktansvärda än pensionstagarnas och fribrevshavarnas intresse av att behålla medlemskapet, anser jag att den av den sakkunnige förordade lösningen kan godtas och såvitt avser fribrevshavare gälla även för andra föreningar. Därför har inte tagits upp någon bestämmelse om pensionstagares och fribrevshavares medlemskap vid sidan av den i andra stycket intagna regeln att medlem inte får uteslutas på annan grund än som anges i stadgarna. Detta innebär att om något annat inte sägs i stadgarna såväl pensionstagare som fribrevshavare har kvar medlemskapet i föreningen. Rätten till fribrev kan i stadgarna vara begränsad till i 19 § första stycket angivet fall, dvs. då medlem avgår ur förening. I departementsförslaget har tillagts, att fråga om uteslutning prövas av styrelsen om annat inte är bestämt i stadgarna.

18 §

Denna paragraf, som svarar mot 12 § UFL och sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om rättsförhållandet mellan understödsförening och medlem som avgått ur föreningen. Bestämmelserna stämmer i sak överens med de gällande reglerna med undantag av att förenings möjlighet att från avgången medlem ta ut avgift på grund av viss inträffad händelse, t. ex. uttaxering vid dödsfall, tagits bort. Att sådana avgifter över huvud inte får tas ut följer redan av gällande allmänna bestämmelser om avgifter (se 13 § första stycket tredje punkten UFL och 20 § andra stycket departementsförslaget).

Fribrev och återköp

19 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL, svarar mot 13 § sakkunnigförslaget. Bestämmelserna har kommenterats i avsnitt 4.4.5.

Avgifter

20 §

Paragrafen, som svarar mot 13 § UFL och 14 § sakkunnigförslaget, innehåller regler om avgifter. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 4.4.1.

Försäkringsteknisk utredning

21 §

Paragrafen, som motsvarar 15 § UFL och sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om skyldighet att upprätta försäkringsteknisk utredning. Bestämmelserna har behandlats i avsnitt 4.4.2.

22 §

Denna paragraf svarar mot 17 § andra stycket UFL och 16 § sakkunnigförslaget och innehåller regler om beräkning av premiereserv. Reglerna, som har berörts i avsnitt 4.4.3, ger i motsats till gällande bestämmelser en endast helt kortfattad definition av premiereserven. Hur beräkningen skall ske för olika föreningar framgår av de grunder som inspektionen fastställer med stöd av 21 § fjärde stycket departementsförslaget.

Fondbildning

23 §

Paragrafen, som ersätter 16—18 §§ UFL och svarar mot 18 § sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om skyldighet att avsätta medel till försäkringsfond och om möjligheter att sätta ned denna fond. Bestämmelserna har kommenterats i avsnitt 4.4.3.

Kapitalplacering

24 §

Denna paragraf, som svarar mot 19 § UFL och sakkunnigförslaget, innehåller placeringsregler i fråga om de medel som skall säkerställa att föreningen kan fullgöra sina utfästelser. Reglerna har behandlats i avsnitt 5.

Första stycket innehåller de grundläggande placeringsbestämmelserna. I styckets inledning föreskrivs att understödsförening är skyldig att vid varje tidpunkt redovisa tillgångar av i stycket angiven art till ett belopp, som täcker summan av dels föreningens försäkringsfonder, dels övriga skulder. Eftersom endast egentliga skulder avses anges för tydlighets skull att annan fond än försäkringsfond, t. ex. fri fond som bildats av överskott på rörelsen, inte skall medräknas. Övriga poster som brukar tas upp på en balansräknings skuldsida skall i princip omfattas av täckningsregeln. Till de egentliga skulderna hör sålunda också förfallna men ännu inte utbetalade försäkringsbelopp i den mån dessa inte ingår i den för verksamhetsgrenen beräknade premiereserven. Kravet att redovisningen av tillgångar på föreskrivet sätt vid varje tidpunkt skall vara uppfyllt har införts på förslag av försäkringsinspektionen. Vid beräkning av försäkringsfond vid annan tidpunkt än balansdagen får lämpliga uppskattningsmetoder användas (jfr prop. 1948: 50 s. 357). Första stycket innehåller i övrigt en katalog i tio punkter över de objekt i vilka medel får placeras till täckande av försäkringsfonder och skulder. Punkterna stämmer i sak i allt väsentligt överens med motsvarande punkter i 19 § 1 mom. sakkunnigförslaget.

Punkt 1 motsvarar samma punkt i UFL och anger obligationer och andra skuldförbindelser, för vars betalning staten svarar, som tillåtna placeringsobjekt.

I *punkt 2* tas upp obligationer som utfärdas av hypoteksinstitut och vissa kreditaktiebolag. I överensstämmelse med motsvarande punkt i 274 § FL tas vid sidan av hypoteksbankens och stadshypotekskassans obligationer, vilka är godkända placeringsobjekt redan enligt gällande lag, också upp obligationer som utfärdats av Svenska bostadskreditkassan, skeppshypotekskassan och skeppsfartens sekundärlånekassa eller av

investeringsbanken eller av sådana andra kreditaktiebolag, som står under tillsyn av bankinspektionen enligt lagen (1963: 76) om kreditaktiebolag. Bland de sistnämnda märks de bostadsfinansierande bolagen Svensk Fastighetskredit AB, Svensk Inteckningsgaranti AB (SIGAB) och Göteborgs Intecknings Garanti AB (GIGAB) m. fl. Vad gäller bostadskreditkassan bör anmärkas att detta hypoteksinstitut den 1 januari 1969 genom fusion gick upp i stadshypotekskassan (prop. 1968: 153, SFS 1968: 575). Även om bostadskreditkassans obligationer efter sammanslagningen är att anse som stadshypotekskassans obligationer bör i klarhetens intresse bostadskreditkassan också nämnas, eftersom de av denna kassa utfärdade obligationerna kan komma att vara utelöpande ända till omkring år 2 000.

Punkt 3 omfattar fordringsbevis som utfärdats av riksbanken och bankinstitut, därvid undantag görs för förlagsbevis. Punkten stämmer i sak överens med motsvarande punkt i 274 § FL och innebär i jämförelse med gällande rätt (19 § första stycket 3 UFL) den ändringen, att också fordringsbevis utfärdade av postbanken och centralkassa för jordbrukskredit godkänns. Med bankaktiebolag och sparbank avses självfallet enbart svenska bankinstitut.

Punkt 4, som svarar mot samma punkt i såväl 19 § UFL som 274 § FL, avser placering i obligationer och andra skuldförbindelser, som utfärdats eller garanterats av svensk kommun.

Enligt bestämmelserna i UFL och FL begränsas placeringarna till lån för vars upptagande eller garanterande kommun fått tillstånd av Kungl. Maj:t. Bestämmelser om kommuns lånerätt finns i 58—60 §§ kommunallagen (1953: 753, omtryckt 1969: 765). Enligt dessa är kommun i princip skyldig att inhämta tillstånd av Kungl. Maj:t för att ta upp lån eller teckna borgen. Vissa undantag har dock medgetts från denna skyldighet. Sålunda får kommun inom en på visst sätt bestämd ram underställningsfritt ta upp lån eller ingå borgen. Vissa villkor gäller därvid, bl. a. skall sådana lån åteträffas inom fem år. Denna lånerätt har närmast till syfte att tillgodose kommunernas behov av kassaförslag. Tillstånd krävs inte heller när det är fråga om lån eller borgen för bostadsbyggnadsföretag som godkänts för statlig belåning eller lån till vatten- och avloppsanläggningar. Kungl. Maj:t bestämmer villkoren för sådana lån.

Den sakkunnige har i sitt förslag slopat begränsningen till lån som godkänts av Kungl. Maj:t. Några skäl för ändringen har inte redovisats i betänkandet. Ändringen har berörts av två remissinstanser. Försäkringsinspektionen har förklarat sig från säkerhetssynpunkt inte ha något att erinra mot ändringen. Riksbanksfullmäktige anser däremot — med hänvisning till att villkoret om Kungl. Maj:ts tillstånd gäller enligt FL — att begränsningen bör behållas. Fullmäktige menar dock att med lån till vilket Kungl. Maj:ts tillstånd erhållits bör jämföras vissa lån, för vilka tillstånd inte krävs, nämligen lån för bostadsbyggnadsföretag som

godkänts för statlig belåning samt lån till vatten- och avloppsanläggningar.

Jag delar riksbanksfullmäktiges mening att understödsföreningarna också i fortsättningen skall få lämna lån till kommunerna om dessa fått Kungl. Maj:ts lånetillstånd. Även underställningsfria kommunlån som avser lån för bostadsbyggnadsföretag som godkänts för statlig belåning och lån till vatten- och avloppsanläggningar bör, som fullmäktige påpekar, vara tillåtna placeringsobjekt. I det följande (punkt 7) tas upp värdehandlingar som till sin art och till den säkerhet de erbjuder kan anses jämförliga med bl. a. kommunlån, som godkänts av Kungl. Maj:t. Med tillämpning av denna bestämmelse syncs placering kunna ske också i nyss nämnda underställningsfria lån. En särskild regel härom är således inte behövlig (jfr prop. 1961: 95 s. 10).

Punkt 5, som har sin motsvarighet i 274 § första stycket 5 FL (ändrad senast 1967: 343), avser obligationer som utfärdats av svenskt industriföretag. Departementsförslaget skiljer sig från sakkunnigförslaget och dess förebild i FL på så sätt, att inte enbart obligationer som offentligent utbudits av affärsbank eller investeringsbanken tillåts utan också sådana, som utbudits av övriga bankinstitut. Justeringen hänger samman med den för några år sedan genomförda samordningen av bankinstitutens rörelseregler (prop. 1968: 143).

Punkt 6 omfattar skuldförbindelser för vilka förening har säkerhet i form av panträtt på grundval av inteckning i fast egendom eller i tomträtt. Punkten, som motsvarar 19 § första stycket 5 UFL, stämmer i sak överens med 274 § första stycket 6 FL (ändrad senast 1966: 55). Förslaget innebär en väsentlig vidgning av placeringsrätten. F. n. är denna begränsad till lån som avser fast egendom och där intecknings-säkerheten ligger inom två tredjedelar av taxeringsvärdet. Liberaliseringen innebär dels att det blir tillåtet att placera också i inteckningslån som avser tomträtt, dels att belåningsgränsen i fråga om sådana fastigheter eller tomträtter som avser jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsändamål höjs till fyra femtedelar av taxeringsvärdet. Från ett remisshåll (KF) har framställts önskemål om att inteckning i s. k. lagercentraler genom särskild tillämpningsföreskrift skall jämföras med inteckning i affärsfastighet och att belåningsgränsen således också vid belåning av sådana centraler skall gå vid fyra femtedelar av taxeringsvärdet. Enligt min mening behövs ingen särskild föreskrift. För den händelse skuldförbindelse mot säkerhet av inteckning i lagercentral till sin art och säkerhet kan jämföras med belåning av affärsfastighet följer nämligen av vad som anges i punkt 7, att samma belåningsgräns skall tillämpas som gäller för sådan fastighet. Förhållandena i det enskilda fallet får således bli avgörande för om det går att utsträcka placeringsrätten i fråga om lån mot säkerhet av inteckning i lagercentral.

I *punkt 7* anges svenska och utländska värdehandlingar som till sin

art och till den säkerhet de erbjuder är jämförliga med värdehandlingar som nämnts i någon av de föregående punkterna, med den inskränkningen att de inte får vara ställda att betalas i främmande valuta. Punkten svarar mot 19 § första stycket 6 UFL och 274 § första stycket 7 FL.

I *punkt 8* anges lån mot säkerhet av försäkringsbrev (inom återköpsvärdet) som utfärdats av föreningen själv, s. k. livlån. Punkten har ingen motsvarighet i 19 § UFL, men kan sägas ersätta bestämmelsen i 17 § andra stycket tredje punkten UFL, vari anges att vid beräkning av premiereserv avdrag får göras för belopp som utlånats i form av livlån.

Punkt 9, som svarar mot punkten 7 i 19 § första stycket UFL, avser placering i egen fastighet. Den gällande bestämmelsen begränsar placeringsmöjligheten till två tredjedelar av taxeringsvärdet. I den nu föreslagna bestämmelsen anpassas det belopp, varmed fastigheten får redovisas, till de belåningsgränser som i det föregående föreslagits i fråga om inteckningslån.

Punkt 10, som svarar mot 274 § första stycket 9 FL, tar upp värdet av svenskt försäkringsbolags ansvarighet på grund av försäkringar som övertagits i återförsäkring. Bestämmelsen kan sägas ersätta de nuvarande reglerna i 17 § andra stycket fjärde och femte punkterna UFL om viss befrielse från skyldighet att göra avsättning till premiereserv för försäkring som återförsäkrats i svenskt försäkringsbolag.

Andra stycket, som svarar mot 19 § andra stycket UFL och 19 § 2 mom. sakkunnigförslaget, vidgar — i likhet med nuvarande bestämmelser — placeringsmöjligheterna för förening som omfattar anställda vid visst företag till att avse också utlåning till företaget. Bestämmelsen har betydelse närmast för tjänstepensionskassorna. Liksom f. n. gäller att säkerheten skall utgöras av vissa av de i första stycket angivna värdehandlingarna. I det föregående (3.2.4 och 3.3.4) har jag berört ett av SAF framställt yrkande om vissa åtgärder för att underlätta en övergång från pensionsförsäkring i understödsförening till annat pensionssystem. Jag skall här ta upp SAF:s krav att arbetsgivare efter tillstånd av försäkringsinspektionen skall kunna befrias från skyldighet att erlägga ränta på låneskuld till tjänstepensionskassor, så att dessa inte genom sådana ränteinkomster får betydande överskott. Jag kan inte biträda detta förslag. Pensionskassas tillgångar tillhör kassans medlemmar (arbetstagarna). Oavsett att arbetsgivaren numera svarar för avgifterna till tjänstepensionskassa, synes det därför av principiella skäl betänkligt med en sådan bestämmelse som SAF föreslagit. Därtill kommer att föreningsmedlemmarna själva tidigare regelmässigt betalade i vart fall en del av avgifterna och därmed bidragit till att skapa förutsättningar för utlåningsverksamheten. I likhet med andra låntagare i en förening bör arbetsgivare därför betala marknadsmässig ränta på sina lån.

I tredje stycket har upptagits den för understödsföreningarna föreslag-

na nya möjligheten att fritt placera ett belopp inom ramen för en tiondedel av försäkringsfonden. Bestämmelsen har kommenterats i den allmänna motiveringen.

25 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser som begränsar möjligheten för understödsförening att i ett och samma aktiebolag placera medel, som avsatts till vinstfond eller annan fri fond. Paragrafen, som saknar motsvarighet i UFL och i sakkunnigförslaget, stämmer i sak överens med 336 § första stycket första punkten FL. Bestämmelserna har motiverats i avsnitt 5.4.

26 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL, innehåller bestämmelser om kreditjäv. Reglerna har införts på förslag av den sakkunnige (99 § sakkunnigförslaget) och svarar mot 339 § FL.

I första stycket anges de kreditjäviga personerna, dvs. de personer till vilka understödsförening inte får lämna lån. Punkt 1 avser personer med direkt anknytning till föreningen. Dessa är styrelseledamot, styrelsesuppleant, revisor, revisorssuppleant, innehavare av annan befattning i föreningen och person som upprättar försäkringsteknisk utredning åt föreningen. Persongruppen stämmer överens med den som den sakkunnige angett i sitt förslag med den skillnaden att — efter påpekande av försäkringsinspektionen — revisorssuppleant och person som upprättar försäkringsteknisk utredning uttryckligen angetts tillhöra gruppen. Enligt punkt 2 är också make till person som anges i punkt 1 kreditjävig och enligt punkt 3 utsträcks kreditförbudet till att omfatta också bolag, förening eller sammanslutning vari person, som är kreditjävig enligt punkt 1 eller 2, har ett väsentligt ekonomiskt intresse i egenskap av delägare eller medlem. Reglerna i dessa punkter, som saknar motsvarighet i den sakkunniges förslag, har tillkommit på förslag av försäkringsinspektionen och bygger på de kreditjävsregler som införts för bankinstituten (se prop. 1968: 143). Angående innebörden av uttrycket väsentligt ekonomiskt intresse kan hänvisas till uttalanden i prop. 1955: 3 (s. 173 —175).

I paragrafens andra stycke anges att förening inte heller får lämna kredit mot säkerhet av borgen som utfärdats av någon som avses i första stycket.

Tredje stycket upptar en undantagsbestämmelse varigenom understödsförening ges rätt att till kreditjävig person lämna s. k. livlån, dvs. lån mot säkerhet av försäkringsbrev som utfärdats av föreningen.

Styrelse och firmateckning**27 §**

I denna paragraf anges att bestämmelserna i 21—23 §§, 25—30 §§ och 32—37 §§ EFL om styrelse och firmateckning i tillämpliga delar och med vissa jämkningar gäller i fråga om understödsförening. Motsvarande bestämmelser i sakkunnigförslaget, som är intagna i 20—28 §§, stämmer i sak i allt väsentligt överens med nämnda bestämmelser i EFL. I UFL är motsvarande regler intagna i 20—26 §§ samt 28 och 29 §§. I det följande skall jag peka på vissa punkter där de nya reglerna avviker från gällande rätt.

I UFL saknas bestämmelse om minsta antal styrelseledamöter. Genom hänvisningen till 21 § första stycket EFL skall styrelse alltid bestå av minst tre ledamöter.

Enligt 20 § tredje stycket UFL skall styrelse utses på föreningssammanträde med möjlighet för föreningen att i stadgarna bestämma, att styrelsen eller styrelseledamot skall tillsättas i annan ordning. En bestämmelse av samma innehåll finns i 21 § andra stycket EFL. På förslag av den sakkunnige har denna bestämmelse i 27 § 1 departementsförslaget kompletterats med ett krav på att minst hälften av antalet styrelseledamöter skall utses på föreningsstämma eller av organisation, som kan anses företräda medlemmarna. Ett sådant avsteg från EFL:s regler är motiverat av hänsyn till den stora vikt som läggs vid medlemsintresset i en sammanslutning som driver försäkringsverksamhet.

F. n. är längsta mandattid för styrelseledamot fem år (20 § femte stycket UFL). I överensstämmelse med sakkunnigförslaget innebär de nya reglerna att längsta tid för styrelseuppdrag skall vara tre år (21 § tredje stycket EFL), dock med möjlighet för försäkringsinspektionen att medge en fyraårig uppdragstid (27 § 2 departementsförslaget). Inspektionens dispensrätt har införts mot bakgrund av att understödsförening skall ha rätt att hålla ordinarie föreningsstämma vartannat eller vart tredje år i stället för varje år (33 § andra stycket departementsförslaget).

Genom hänvisningen till 21 § tredje stycket EFL slås fast att — som försäkringsinspektionen föreslagit i sitt remissyttrande — tiden för styrelseledamots uppdrag skall räknas från den ordinarie föreningsstämma på vilken valet sker intill tiden för annan sådan stämma.

Enligt både gällande rätt och den sakkunniges förslag finns inget hinder att till styrelseledamot utse annan än medlem i föreningen. Enligt min mening bör emellertid det inom föreningsrätten allmänt gällande principiella kravet att styrelseledamot skall vara medlem i föreningen tillämpas även av understödsföreningarna. Därför har hänvisning gjorts också till 22 § andra stycket EFL, där detta krav ställs upp med den modifikation att annan än medlem kan vara styrelseledamot, om det

för visst eller vissa särskilt angivna fall medges i stadgarna. Regeln om undantag från kravet på medlemskap torde innebära att en förening inte i sina stadgar kan generellt dispensera från detta krav. Det torde däremot vara möjligt att föreskriva att ledamot som tillsätts av arbetsgivare eller i viss annan ordning inte behöver uppfylla kravet på medlemskap i föreningen.

28 §

Denna paragraf innehåller föreskrifter i fråga om styrelsens åligganden. Paragrafen, som saknar motsvarighet i UFL, stämmer i sak överens med 24 § andra—fjärde styckena sakkunnigförslaget. Motsvarande föreskrifter i EFL finns i 24 §.

I första stycket föreskrivs att styrelsen skall tillse att verksamheten organiseras och drivs på ett sätt som tillgodoser medlemmarnas och övriga förmånstagares intressen. Vidare anges att styrelsen skall bevaka att bokföringen fullgörs enligt lag och föreskrifter som meddelas av försäkringsinspektionen och att medelsförvaltningen är ordnad på ett betryggande sätt. Enligt andra stycket är styrelsen skyldig att fortlöpande inhämta uppgifter angående föreningens verksamhet och ekonomiska ställning. Bestämmelserna i tredje stycket innebär att styrelsen skall förelägga föreningsstämma förslag till stadgeändring eller annan åtgärd, om de krav som följer av soliditets- och skälighetsprinciperna inte längre uppfylls av föreningen.

Räkenskapers förande och årsredovisning

29 §

I paragrafen anges att bestämmelserna i 38 § och 44 § första stycket EFL skall äga motsvarande tillämpning på understödsförening. Bestämmelserna i 38 § EFL stämmer i sak överens med 29 § sakkunnigförslaget. De behandlar styrelsens skyldighet att årligen avge redovisning för förvaltningen av föreningens angelägenheter. I förhållande till gällande rätt (27 § UFL) innefattar den nya regleringen bl. a. den nyheten att den redovisning som skall läggas fram på föreningsstämman skall avse inte som f. n. endast förvaltningsberättelse utan också balansräkning och vinst- och förlusträkning. Genom hänvisningen till 44 § första stycket EFL, som saknar motsvarighet i UFL och sakkunnigförslaget, blir styrelsen skyldig att viss tid efter räkenskapsårets utgång hålla redovisningshandlingarna tillgängliga för var och en som vill granska dem.

30 §

Denna paragraf svarar mot 14 § UFL och 17 § sakkunnigförslaget och innehåller bestämmelser i fråga om understödsförenings bokföring. De gällande bestämmelserna innebär att försäkringsinspektionen beträffan-

de räkenskapsföringen kan meddela särskilda föreskrifter som skall gälla jämte reglerna i bokföringslagen (1929: 117), att kalenderåret skall vara räkenskapsår och att särskilda räkenskaper skall föras för varje verksamhetsgren. I sakkunnigförslaget har den ändringen gjorts, att uppdelningen av räkenskapsföringen på olika verksamhetsgrenar begränsats till att avse intäkter och kostnader. Mot denna ändring har jag ingen erinran. Ett från försäkringsbolagshåll vid remissbehandlingen framfört förslag, att även annan period än kalenderår bör tillåtas som räkenskapsår har jag inte funnit skäl biträda. Förslaget avsåg att öppna möjlighet för förening, som är avsedd för visst företags anställda, att anpassa räkenskapsåret till företagets när detta är annat än kalenderår. Med anledning härav vill jag påpeka att beträffande de företagskassor, som är tjänstepensionskassor, finns möjlighet för försäkringsinspektionen att enligt 2 § andra stycket lämna dispens från bestämmelsen i fråga, om tillräckligt starka skäl härför kan åberopas. Paragrafen har sålunda utformats i enlighet med den sakkunniges förslag, därvid dock för tydlighetens skull markerats, att inspektionens rätt att meddela föreskrifter avser såväl den löpande räkenskapsföringen som styrelsens årsredovisning.

Revision

31 §

Denna paragraf innehåller en bestämmelse om att reglerna i 45, 46 och 49—51 §§ EFL om revision i tillämpliga delar och med vissa jämkningar skall gälla i fråga om understödsförening. Motsvarande bestämmelser i sakkunnigförslaget, som är intagna i 30—32 §§, bygger på reglerna i EFL. De gällande bestämmelserna om revision finns i 30 och 31 §§ UFL.

Enligt 45 § första stycket EFL skall styrelsens förvaltning och räkenskaper granskas av en eller flera revisorer. På förslag av den sakkunnige har det nuvarande kravet att minst två revisorer skall utses (30 § första stycket UFL) behållits i departementsförslaget. Bestämmelse härom finns i 31 § första stycket 1.

I fråga om tiden för revisors uppdrag gäller f. n. att uppdraget inte får avse längre tid än fyra år (30 § fjärde stycket UFL). Enligt 45 § andra stycket EFL är längsta tiden två år. I överensstämmelse med sakkunnigförslaget (30 § sjätte stycket) har i departementsförslaget (31 § första stycket 2) gjorts den avvikelsen från EFL:s regler, att längsta tiden för revisors uppdrag bestämts till tre år med möjlighet för försäkringsinspektionen att medge en mandattid om fyra år. Bestämmelserna om revisors mandattid kommer därigenom att stämma överens med vad som föreslås gälla i fråga om tiden för styrelseledamots uppdragstid.

Genom hänvisning till 46 § EFL införs kravet att revisor skall vara myndig och, om dispens för särskilt fall inte lämnas, här i riket bosatt

svensk medborgare. En motsvarande bestämmelse är i sakkunnigförslaget intagen i 30 § tredje stycket.

Hänvisningen till reglerna i EFL innebär i förhållande till gällande rätt och till sakkunnigförslaget vidare de nyheterna för understödsföreningarna, att sammanslutning med ändamål att handha gemensamma uppgifter för föreningar skall kunna utses till revisor, om särskilt revisionsorgan finns hos sammanslutningen (46 § 2 mom. EFL), samt att revisor får rätt att anlita medhjälpare (49 § EFL).

Som nyss nämnts skall de regler i EFL till vilka hänvisning sker gälla i tillämpliga delar. Detta innebär bl. a. att bestämmelserna i 51 § tredje stycket EFL om särskilt uttalande i revisionsberättelsen angående förslag av styrelsen med anledning av föreningens vinst eller förlust enligt balansräkningen och angående avsättning till reservfond inte äger tillämpning på understödsförening. Vad som skall gälla i fråga om användningen av vinst enligt bokslutet regleras nämligen av de särskilda fondbildningsbestämmelserna i denna lag. Självfallet bör revisorerna dock kontrollera att dessa bestämmelser följs.

32 §

Bestämmelsen i första stycket, som saknar motsvarighet i UFL, svarar mot 30 § fjärde stycket andra punkten i den sakkunniges förslag. Den innehåller — efter förebild av vad som gäller för försäkringsbolagen (100 § 1 mom. andra stycket FL) — möjlighet för försäkringsinspektionen att föreskriva att minst en av revisorerna skall vara av handelskammare auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman, om föreningens verksamhet har stor omfattning eller det annars finns synnerliga skäl till sådan åtgärd.

Andra stycket innehåller bestämmelser om skyldighet att till försäkringsinspektionen göra anmälan om ny revisor eller revisorssuppleant. Bestämmelserna stämmer i sak överens med gällande rätt (30 § sjätte stycket UFL) och den sakkunniges förslag (30 § nionde stycket).

Föreningsstämma

33 §

I första stycket i denna paragraf anges att bestämmelserna i 52—60 §§ och 61 § första och andra styckena EFL om föreningsstämma i tillämpliga delar gäller i fråga om understödsförening. Motsvarande regler i den sakkunniges förslag finns i 33—38 §§. Dessa innebär en utbyggnad av de gällande reglerna (33—38 §§ UFL) efter mönster av bestämmelserna i EFL.

Departementsförslagets bestämmelser skiljer sig från gällande rätt i bl. a. följande hänseenden. Genom hänvisningen till 53 och 55 §§ införs

regler om styrelseledamöters och revisorers närvaro vid stämma, om ordförande vid stämma och upprättande av röstlängd och om justering av protokoll som förts vid stämma. Dessa bestämmelser saknar motsvarigheter i den sakkunniges förslag. Hänvisningen till 57 § EFL innebär — i överensstämmelse med den sakkunniges förslag (36 § första stycket) och efter önskemål från försäkringsinspektionen — att den dag, då årsredovisning senast skall läggas fram, blir den 1 juli.

I 37 § fjärde stycket UFL finns bestämmelser om utlysande av extra stämma när understödsförenings rörelse skall överlåtas på ett för ändamålet bildat ömsesidigt försäkringsbolag. På förslag av den sakkunnige har dessa bestämmelser utgått i den nya lagen. Överlåtelse på sådant bolag torde nämligen numera inte vara ett realistiskt alternativ när överlåtelse skall skc.

Den sakkunnige har föreslagit att endast medlem som fyllt 16 år skall ha rösträtt vid stämma, om inte annat bestämts i stadgarna (35 §). Enligt min mening bör i princip varje medlem ha en röst oberoende av medlemmens ålder. I förekommande fall får rösträtten för medlem utövas av förmyndare eller god man. Av hänvisningen till 56 § EFL följer att nämnda princip skall gälla, dock med möjlighet för förening att föreskriva annat i stadgarna.

34 §

Denna paragraf, som motsvarar 34 § första stycket UFL, 34 § femte stycket sakkunnigförslaget och 61 § tredje stycket EFL, innehåller bestämmelser om avgörande av ärende som inte tagits upp i kallelse till stämma och ej heller meddelats medlemmarna enligt föreskrifter som kan finnas i stadgarna. Bestämmelserna som i sak i allt väsentligt stämmer överens med gällande rätt innebär att sådant ärende i princip får avgöras endast om ärendet enligt lag eller stadgarna skall förekomma på stämman eller omedelbart föranleds av ärende som skall avgöras där. Annat ärende än sådant som avser stadgcändring, frivillig likvidation eller överlåtelse får dock avgöras om tre fjärdedelar av de närvarande samtycker till det. Efter mönster av vad som gäller enligt EFL har i departementsförslaget denna möjlighet att avgöra ärende begränsats till ordinarie stämma. Vidare har en motsvarighet till bestämmelsen i EFL om stämmas rätt att alltid kunna besluta om utlysande av extra stämma införts i paragrafens andra stycke.

35 §

I denna paragraf finns bestämmelser om möjlighet att låta föreningsstämmas befogenhet helt eller delvis utövas av därtill valda fullmäktige. Paragrafen svarar mot 39 § UFL, 39 § sakkunnigförslaget och 62 § EFL.

Gällande rätt

I 39 § UFL anges att i stadgarna kan bestämmas att föreningsstämmas befogenhet skall helt eller delvis utövas av därtill utsedda personer. Sammanträde med dessa skall anses som föreningssammanträde, därvid dock gäller att person inte kan överlåta sin rösträtt på annan.

Den sakkunnige

Den sakkunnige framhåller att fullmäktigesystemet ofta framstår som en ändamålsenlig lösning och menar, att denna i realiteten ibland kan innebära att föreningens beslutande funktioner kommer att utövas av en mer talrik och för skilda medlemsgrupper representativ församling än som blir fallet vid ett vanligt föreningssammanträde. Mot denna bakgrund finner den sakkunnige det angeläget att de nuvarande bestämmelserna ändras så att de bättre svarar mot deras betydelse. I sakkunnigförslaget (39 §) föreskrivs sålunda att — på motsvarande sätt som föreslagits beträffande styrelseledamöterna — minst hälften av fullmäktige skall utses av medlemmarna eller av organisation som kan anses företräda dessa. Vidare innehåller sakkunnigförslaget en huvudregel om att fullmäktige skall vara medlem i föreningen. Den sakkunnige finner en sådan regel naturlig eftersom fullmäktige utövar de funktioner som annars utövas av medlemmarna på föreningssammanträde. Med hänsyn till fall där det f. n. av organisatoriska eller andra särskilda skäl ansetts motiverat med en annan ordning skall försäkringsinspektionen enligt den sakkunniges förslag dock ha möjlighet att medge att också annan än medlem utses till fullmäktig. Den sakkunnige betonar att dispensregeln bör tillämpas restriktivt och i regel omfatta ett mindre, klart begränsat antal fullmäktige. I övrigt innebär sakkunnigförslaget att fullmäktiges mandattid i princip får vara högst tre år.

Remissyttrandena

Den föreslagna huvudregeln om att fullmäktig skall vara medlem i föreningen berörs av några remissinstanser. *Svenska bankföreningen* har i princip ingen erinran mot regeln men utgår från att dispensmöjligheten kommer att få utnyttjas i fråga om de tio pensionskassor, var och en omfattande de anställda i en affärsbank, som samverkar under benämningen Bankanställdas Pensionskassa. Samverkan tar sig uttryck i bl. a. att en gemensam fullmäktigeförsamling utses för de tio kassorna, därvid var och en av de berörda bankerna utser en fullmäktig och vederbörande arbetstagarorganisation utser en fullmäktig för varje förening bland respektive förenings aktiva medlemmar. Bankföreningen förutsätter, oaktat den sakkunniges uttalanden om att dispensregeln bör tillämpas restriktivt och om att dispens bör omfatta endast ett mindre

antal fullmäktige, att den speciella konstruktionen av bankernas pensionskassor skall motivera att dispens kan erhållas för den nu tillämpade ordningen för utseende av fullmäktige. *Sveriges kommunalanställdas pensionskassa*, vars speciella förhållanden berörts i anslutning till 2 §, anför svårigheter att frångå det nu tillämpade systemet för fullmäktigeval. Detta system innebär att majoriteten av fullmäktige utses av kommunala sammanslutningar och kommunala arbetstagarorganisationer, därvid fullmäktige representerar inte de s. k. aktiva medlemmarna/arbetstagarna utan de verkliga intressenterna i kassan, dvs. de olika kommuner, kommunförbund och kommunala företag, som enligt stadgarna har medlemskap i kassan under benämningen passiva medlemmar.

Departementschefen

Jag anser att de av den sakkunnige föreslagna tilläggen till de nu varande bestämmelserna om fullmäktige är befogade. Med anledning av remissyttrandena vill jag emellertid framhålla att dispensmöjligheten från kravet på att fullmäktige skall vara medlem i föreningen bör tillämpas restriktivt och som regel omfatta endast ett mindre antal fullmäktige. I sådana alldeles speciella fall som tagits upp vid remissbehandlingen bör emellertid också mera väsentliga undantag från huvudregeln kunna tillåtas.

Talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad

36 §

I denna paragraf anges att bestämmelserna i EFL om talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad skall äga motsvarande tillämpning i fråga om understödsförening. Motsvarande bestämmelser i UFL (40 och 41 §§) avser talan enbart mot styrelseledamöter och revisorer. Sakkunnigförslaget (40 och 41 §§) innebär en utbyggnad av de gällande reglerna i nära överensstämmelse med 63, 65 och 66 §§ EFL. Den sakkunniges förslag innehåller dock inga bestämmelser som svarar mot reglerna i EFL (64 §) om rätt för en minoritet inom föreningen att, om ansvarsfrihet vägrats styrelseledamot, på föreningens vägnar föra talan mot styrelseledamoten i fråga om förvaltningen av föreningens angelägenheter. Dessa bestämmelser hänger emellertid intimt samman med reglerna om möjlighet för en minoritet bland de röstberättigade att hindra beslut om ansvarsfrihet (63 § EFL). I paragrafen har därför hänvisats också till 64 § EFL.

Ändring av förenings stadgar

I UFL (42—44 §§) och i den sakkunniges förslag (42—44 §§) har till ett avsnitt förts samman bestämmelser beträffande beslut om stadgeändring, om frivillig likvidation och om överlåtelse av föreningens rörelse. I departementsförslaget har reglerna om beslut om stadgeändring behållits i ett särskilt avsnitt under det att bestämmelserna i fråga om likvidation och överlåtelse flyttats till de avsnitt i lagen som i övrigt reglerar likvidations- och överlåtelsefrågor.

37 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om villkor för beslut om stadgeändring och om anmälan av beslutet hos försäkringsinspektionen för godkännande och registrering. Motsvarande bestämmelser finns i UFL och i sakkunnigförslaget i 42 § och 44 § första och andra styckena.

Gällande rätt

För att beslut om ändring av understödsförenings stadgar skall bli giltigt krävs f. n. antingen att samtliga röstberättigade förenat sig om det eller att beslutet fattats vid två på varandra följande föreningssammanträden — varav minst ett ordinarie — och biträts av minst två tredjedelar av de röstande vid det sista sammanträdet. Gäller ändringen införande av ny grund för uteslutande av medlem ur föreningen och skall den nya grunden avse även dem som är medlemmar när fråga om stadgeändring avgörs, krävs dock samtliga föreningsmedlemmars samtycke. För att beslut om stadgeändring skall bli giltigt måste det godkännas av försäkringsinspektionen. Beslutet får underställas inspektionen endast genom anmälan för registrering. Det åligger styrelsens ordförande att ofördröjligen göra sådan anmälan.

Försäkringsinspektionen skall vid sin prövning se till att beslutet om stadgeändring inte innebär att vissa medlemmar eller förmånsberättigade i otillbörlig grad gynnas på andra medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad. — Innehåller stadgarna ytterligare villkor för giltighet av beslut om stadgeändring gäller även det.

Den sakkunnige

De gällande bestämmelserna har enligt den sakkunnige gett upphov till en del praktiska olägenheter. Kravet att minst ett av de två förenings-sammanträden, som normalt behövs för beslut om stadgeändring, måste vara ett ordinarie sammanträde, har sålunda ibland varit till hinder när det gällt att snabbt anpassa t. ex. en tjänstepensionskassas eller sjuk-kassas stadgar efter nya avtal på arbetsmarknaden eller med hänsyn till ändringar i den allmänna försäkringen. Vidare har kravet på samtliga

framstått som så svårt eller omöjligt att infria, särskilt i en större förening, att det i realiteten kommit att få samma verkan som ett direkt medlemmars samtycke för införande av ny uteslutningsgrund i regel förbud mot sådana stadgeändringar. Detta har bl. a. medfört besvärligheter när det gällt att komma till rätta med överförsäkringsproblem inom förening som meddelar sjukpenning.

Den sakkunnige föreslår att beslut om stadgeändring också i fortsättningen skall vara giltigt endast om försäkringsinspektionen godkänner beslutet. Den nuvarande föreskriften att inspektionen vid sin prövning skall tillse att ändringen inte får till följd att vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas på andras bekostnad finns kvar i sakkunnigförslaget. Även om detta följer av den skälighetsprincip som genom den nya lagen skall gälla för understödsföreningarna är det enligt den sakkunnige inget som hindrar just att detta rättvisekrav här ytterligare stryks under. Med hänsyn till att skyddet mot oskäligen eller olämpliga stadgeändringar genom inspektionens prövning är vida bättre än inom annan associationsrättslig lagstiftning, förordar den sakkunnige viss uppmjukning av villkoren för giltighet av stadgeändringsbeslut. Kravet att i fall där två sammanträden krävs minst ett av sammanträdena skall vara ett ordinarie föreslås sålunda utgå. Vidare förordar den sakkunnige som alternativ till det nuvarande kravet på samtliga medlemmars samtycke för giltigt beslut om införande av ny uteslutningsgrund, att beslutet skall ha fattats vid två på varandra följande ordinarie föreningssammanträden och på det sista sammanträdet biträtts av minst tre fjärdedelar av de röstande.

Remissyttrandena

Konsumentkooperationens pensionskassa vill förenkla förfarandet ytterligare när det är fråga om att ändra sådana försäkringstekniska grunder som tagits in i stadgarna. Kassan föreslår att för de s. k. ITP-kassorna bör grunderna utbrytas ur stadgarna och att ändring av grunderna skall kunna beslutas av styrelsen efter hörande av person med s. k. aktuariekompetens enligt FL. *Sveriges köpmannaförbunds pensionskassa* har anfört liknande synpunkter. Båda kassorna pekar på att livförsäkringsbolags styrelse kan besluta om ändring i de för bolaget fastställda grunderna.

Departementschefen

Jag delar den sakkunniges uppfattning att de regler som nu gäller för föreningsstämmas avgörande av fråga om stadgeändring bör liberaliseras. Den sakkunniges förslag utgör enligt min mening en lämplig lösning. Paragrafens första stycke har därför i sak utformats i överensstämmelse med motsvarande bestämmelser i sakkunnigförslaget.

Vad angår det vid remissbehandlingen i fråga om ITP-kassorna framförda önskemålet om ytterligare förenklingar av förfarandet när det är fråga om stadgeändring beträffande försäkringstekniska grunder vill jag framhålla följande. De åsyftade grunderna torde vara de som anges i 11 § andra stycket 5 och 6 departementsförslaget. I dessa punkter anges att i stadgarna skall bl. a. tas in föreskrifter dels om försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för deras beräkning, dels de fasta avgifter som skall erläggas till föreningen eller grunderna för deras beräknande. I det föregående har jag avisat förslaget att för ITP-kassornas del slopa kravet på att grunderna skall anges i stadgarna. De tjänstepensionskassor som meddelar ITP-försäkringar har sina försäkringsvillkor och grunder utformade efter mönster av vad som gäller för det ömsesidiga försäkringsbolaget Svenska Personalspensionskassan (SPP). Ändringar i de på arbetsmarknaden träffade avtalen om kompletterande pensionsförmåner medför i regel även ändringar i såväl SPP:s försäkringsvillkor och grunder som i ITP-kassornas stadgar. För SPP:s del kan en anpassning till nya pensionsavtal ske smidigt eftersom styrelsen kan besluta om behövliga följdändringar av försäkringsgrunderna och därefter erhålla försäkringsinspektionens stadfästelse av ändringarna. Med den sakkunniges förslag, som innebär att en stadgeändring kan beslutas på två föreningsstämmor utan det nuvarande kravet att en stämma skall vara en ordinarie sådan, kan ITP-kassorna visserligen snabbare än enligt nuvarande ordning anpassa stadgarna till nya pensionsavtal. Med hänsyn till att det här är fråga om rena följdändringar till överenskomna ändringar i gällande pensionsplan — i fråga om såväl grunder som villkor — och då en betryggande kontroll finns genom kravet på inspektionens godkännande, anser jag emellertid att det för angivna stadgeändringar kan räcka med att ändringsbeslut fattats av styrelsen. I paragrafens andra stycke har därför tagits in en bestämmelse härom.

I tredje stycket har tagits in bestämmelser om anmälan av stadgeändringsbeslut till försäkringsinspektionen för godkännande och registrering. Bestämmelserna stämmer i sak överens med gällande regler med undantag av att skyldigheten att göra sådan anmälan lagts på styrelsen och inte som f. n. enbart på ordföranden. I departementsförslaget saknas motsvarighet till den gällande bestämmelsen att inspektionen vid sin prövning skall tillse att stadgeändring inte på ett otillbörligt sätt gynnar några på andras bekostnad. Av de allmänna krav som i fortsättningen skall gälla i fråga om stadgars innehåll följer, som den sakkunnige också påpekar, att inspektionens prövning av en stadgeändring måste ha till syfte bl. a. att stadgeändring inte på ett otillbörligt sätt gynnar några på andras bekostnad. Jag har därför ansett det överflödigt att föra över gällande föreskrift härom till den nya lagen.

I fjärde stycket har i överensstämmelse med gällande rätt tagits upp en bestämmelse om att villkoren för giltighet av stadgeändring kan skärpas i stadgarna.

38 §

Denna paragraf motsvarar 42 § femte stycket UFL och 44 § andra stycket i den sakkunniges förslag.

Talan mot föreningsstämmas beslut

39 §

Genom denna paragraf görs väsentligen bestämmelserna i 69 § EFL om talan mot föreningsstämmobeslut tillämpliga för understödsförening. Bestämmelserna svarar mot 45 § UFL och sakkunnigförslaget.

Likvidation och upplösning

Inledande av likvidationsförfarande

Under denna rubrik tas upp bestämmelser om likvidation. Bestämmelser ges sålunda om likvidation på grund av frivilligt beslut av föreningsstämma, frivillig likvidation (40 §). Vidare finns regler om skyldighet för förening att träda i likvidation när vissa händelser inträffar, tvångslikvidation (41 och 42 §§), om skyldighet att utse likvidatorer vid dessa fall av tvångslikvidation och vid frivillig likvidation (43 §) samt om tvångslikvidation genom domstols beslut (44 och 45 §§). I avsnittet tas slutligen upp en bestämmelse om ekonomiskt ansvar för den som fortsätter förenings verksamhet trots att skyldighet föreligger för föreningen att träda i likvidation (46 §).

40 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om frivillig likvidation. Motsvarande bestämmelser i UFL och i sakkunnigförslaget finns i 42—44 §§. Bestämmelserna i departementsförslaget stämmer i huvudsak överens med gällande rätt. Från den sakkunniges förslag skiljer de sig i ett avseende. Den sakkunnige har i sitt förslag slopat det nuvarande kravet att, om beslut om likvidation fattas på två föreningsstämmor, minst en av stämmorna skall vara en ordinarie stämma. Jag har emellertid inte funnit skäl att frångå detta krav, som för motsvarande fall ställs upp i EFL (70 §).

41 §

Paragrafen motsvarar 47 § UFL och sakkunnigförslaget och innehåller bestämmelser om tvångslikvidation på grund av stadgeföreskrift eller nedgång av medlemsantalet. I EFL finns motsvarande bestämmelser i 71 §.

I första stycket anges i överensstämmelse med gällande rätt att förening är skyldig att träda i likvidation, när sådant förhållande inträffar som enligt stadgarna skall medföra att föreningen skall upphöra med sin verksamhet.

Andra stycket behandlar tvångslikvidation med anledning av att förenings medlemsantal gått ned under det minsta antal medlemmar som föreningen enligt 5 § eller beslut av försäkringsinspektionen skall bestå av. Reglerna innebär i överensstämmelse med gällande rätt och den sakkunniges förslag att styrelsen är skyldig att omedelbart anmäla hos försäkringsinspektionen om det för föreningen gällande minimiantalet medlemmar underskrids. Inspektionen prövar därefter om föreningen skall få tillstånd att fortsätta sin verksamhet med ett annat minimiantal medlemmar. Ger inspektionen inte sådant tillstånd skall föreningen träda i likvidation. Enligt UFL gäller dessutom att, om förenings medlemsantal nedgår under det antal som inspektionen fastställt i tillstånd att fortsätta verksamheten, föreningen är skyldig att träda i likvidation om det nya medlemsantalet inte åter uppnåtts inom en tid av tre månader. I likhet med sakkunnigförslaget tar departementsförslaget inte upp en sådan regel. Det innebär att förening får göra ny anmälan till inspektionen enligt denna paragraf, om medlemsantalet skulle gå ned under det som bestämts av inspektionen vid den första prövningen.

42 §

I denna paragraf erinras om att understödsförening är skyldig enligt bestämmelser i 61 och 64 §§ att träda i likvidation, när överskott finns då konkurs avslutats, resp. när föreningen överlåter hela sin rörelse på annan understödsförening eller på försäkringsbolag.

43 §

I denna paragraf, som motsvarar 48 § första stycket UFL och 48 § första stycket i den sakkunniges förslag, finns regler om utseende av likvidatorer, när föreningen beslutat om frivillig likvidation och när tvångslikvidationsfall enligt 41, 61 eller 64 § föreligger. Motsvarande bestämmelser i EFL finns i 70 § andra stycket.

44 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om möjlighet för styrelseledamot, föreningsmedlem och försäkringsinspektionen att hos domstol utverka förklaring att föreningen skall träda i likvidation, om föreskri-

ven anteckning i registret om likvidation enligt 41, 61 eller 64 § inte gjorts inom viss tid efter det att likvidationsanledningen uppkom. Bestämmelserna stämmer i sak i allt väsentligt överens med reglerna i 50 § UFL och sakkunnigförslaget. I EFL finns motsvarande bestämmelser i 71 § andra stycket.

45 §

Enligt första stycket kan styrelseledamot och vissa andra personer hos domstol ansöka om att understödsförening skall förklaras skyldig att träda i likvidation, om föreningen saknar till registret anmäld behörig styrelse. Initiativ till sådan förklaring kan också tas genom anmälan av försäkringsinspektionen. Genom andra stycket görs reglerna i 72 § tredje och fjärde styckena EFL om förfarandet hos domstol med anledning av sådan ansökan eller anmälan tillämpliga för understödsförening.

De nya bestämmelserna stämmer i sak i allt väsentligt överens med reglerna i 46 § UFL och sakkunnigförslaget.

46 §

Paragrafen svarar mot 49 § UFL och sakkunnigförslaget samt 75 § EFL.

Likvidator

47 §

I denna paragraf anges att bestämmelserna i 76 och 77 §§ EFL om likvidator och om möjlighet i visst fall att få likvidator utsedd av domstol skall äga motsvarande tillämpning för understödsförening. Bestämmelser med motsvarande innehåll finns i 52 resp. 51 § i UFL och i den sakkunniges förslag.

48 §

Denna paragraf motsvarar 55 § 3 mom. UFL och 57 § fjärde stycket sakkunnigförslaget. Motsvarande regler finns i FL i 142 § fjärde stycket.

Registrering

49 §

I denna paragraf anges att bestämmelserna i 78 och 79 §§ EFL om skyldighet dels för domstol att avsända vissa meddelanden för registrering, dels för likvidatorer att låta registrera att föreningen trätt i likvidation m. m. skall äga motsvarande tillämpning för understödsförening.

Bestämmelserna i 78 § EFL har viss motsvarighet i 46 § andra stycket UFL och sakkunnigförslaget. Bestämmelser som svarar mot 79 § EFL finns i 53 § UFL och sakkunnigförslaget.

Likvidationsrevisor

50 §

Genom denna paragraf, som motsvarar 54 § sakkunnigförslaget, görs bestämmelserna i 80 § EFL om likvidationsrevisorer tillämpliga på understödsförening. I UFL saknas bestämmelser om sådana revisorer.

Styrelsens slutredovisning

51 §

I paragrafen anges att bestämmelserna i 81 § EFL om skyldighet för styrelsen att avge slutredovisning skall äga motsvarande tillämpning för understödsförening. Paragrafen svarar mot 54 § UFL och 55 § sakkunnigförslaget.

Föreningsstämma

52 §

I paragrafen anges att reglerna i 82 § EFL om rätt för röstberättigad att kräva utlysande av föreningsstämma och om kallelse till stämma under likvidation skall gälla också för understödsförening. I UFL och sakkunnigförslaget finns inga sådana regler.

Likvidatorernas förvaltning och redovisning

53 §

I denna paragraf anges att åtskilliga bestämmelser i EFL om likvidatorernas förvaltning och redovisningsplikt i tillämpliga delar gäller också för understödsförening. Motsvarande bestämmelser finns i UFL i 55 § 1 och 2 mom., 56, 57, 60 och 61 §§ och i sakkunnigförslaget i 56—58 och 61—63 §§. F. n. gäller i fråga om redovisning att likvidatorerna inte behöver lägga fram sin årsredovisning på föreningsstämma för granskning. Den sakkunnige har inte föreslagit ändring i detta hänseende. Enligt min mening saknas emellertid anledning att frånga den ordning som vanligen gäller inom associationsrätten. Hänvisningen till EFL omfattar därför också 87 § andra stycket enligt vilken likvidatorerna skall kalla till föreningsstämma för granskning av redovisningen för det gångna räkenskapsåret.

54 §

Paragrafen, som motsvarar 58 § UFL och 59 § sakkunnigförslaget, innehåller bestämmelser om understödsförenings verksamhet under likvidation.

Bestämmelserna innebär att förenings verksamhet i allt väsentligt skall upphöra under likvidationen. På förslag av den sakkunnige (59 § tredje stycket) har i paragrafens tredje stycke införts den nyheten för understödsföreningarna, att försäkringsinspektionen kan medge att verksamheten får fortsättas i större omfattning än vad som följer av reglerna i första och andra styckena. Dispensmöjligheten är motiverad av att det visat sig att de gällande stränga reglerna ibland försvårat en för medlemmarna fördelaktig avveckling av verksamheten. Det får ankomma på försäkringsinspektionen att i varje dispensfall noggrant ange i vilka hänseenden verksamheten får fortsättas.

55 §

Paragrafen motsvarar 59 § första stycket UFL och 60 § första stycket sakkunnigförslaget. I EFL finns motsvarande bestämmelser i 88 § första stycket.

56 §

Till denna paragraf har förts samman de bestämmelser om överlåtelse av understödsförenings rörelse under likvidation som nu finns i 42—44 och 59 §§ UFL. I sakkunnigförslaget är motsvarande bestämmelser intagna i 42—44 och 60 §§.

Efter mönster av vad som föreskrivs i 295 § FL angående överlåtelse av försäkringsbolags försäkringsbestånd har i fjärde och femte styckena införts regler om registrering av försäkringsinspektionens godkännande av överlåtelse och om skyldighet för understödsförening eller försäkringsbolag som övertar rörelsen att underrätta de försäkringstagare som berörs av överlåtelsen.

57 §

Paragrafen, som svarar mot 62 och 65 §§ UFL, 64 och 67 §§ sakkunnigförslaget och 88 § andra—fjärde styckena EFL, innehåller bestämmelser om återbäringsskyldighet i vissa fall beträffande medel som uppburits vid fördelning av förenings tillgångar, om talan mot slutredovisning och om preskriptionstid efter det slutredovisning lagts fram. De nuvarande reglerna har ändrats och byggts ut efter mönster från bestämmelserna i EFL.

Förenklat förfarande

58 §

Denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL, motsvarar 68 § i den sakkunniges förslag och innehåller efter förebild i EFL (91 §) bestämmelser om ett förenklat likvidationsförfarande, när det kan antagas

att föreningens tillgångar inte räcker till att täcka likvidationskostnaderna. Bestämmelserna kan få betydelse vid avveckling av vissa mindre slutna föreningar.

Fortsatt likvidationsförfarande

59 §

I UFL och i sakkunnigförslaget saknas bestämmelser om återupptagande av likvidationsförfarande, om behov därav skulle uppstå efter det att föreningen upplösts genom likvidation. Genom denna paragraf görs bestämmelser i EFL härom tillämpliga för understödsförening.

Konkurs m. m.

60 §

Genom denna paragraf görs vissa bestämmelser i EFL om konkurs och ackordsförhandling utan konkurs tillämpliga på understödsförening. 93 § EFL svarar mot 63 § första och andra styckena UFL samt 65 § första och andra styckena sakkunnigförslaget och 94 § första stycket EFL motsvarar 64 § första stycket första punkten UFL samt 66 § första stycket första punkten sakkunnigförslaget. Motsvarighet till föreskriften i 64 § första stycket UFL om skyldighet för de som sist företrätt föreningen såsom konkursgäldenär att göra registreringsanmälan angående föreningens upplösning har inte tagits med i departementsförslaget, eftersom anmälan om konkursens avslutande skall ske genom konkursdomarens försorg (93 § tredje stycket EFL).

61 §

Denna paragraf motsvarar 63 § tredje stycket och 64 § andra stycket UFL samt 65 § tredje stycket och 66 § andra stycket i den sakkunniges förslag.

Talan mot likvidator eller likvidationsrevisor

62 §

Genom denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL och i sakkunnigförslaget, görs bestämmelserna i 95 § EFL om talan mot likvidator och likvidationsrevisor tillämpliga för understödsförening.

Överlåtelse av understödsförenings rörelse utan föregående likvidation

63 och 64 §§

I dessa paragrafer har med vissa jämkningar och tillägg tagits upp de regler om överlåtelse av förenings rörelse utan föregående likvida-

tion som finns i 42—44 och 66 §§ UFL. Motsvarande bestämmelser i sakkunnigförslaget finns i 42—44 och 69 §§. I överensstämmelse med gällande rätt men till skillnad från sakkunnigförslaget har kravet på att minst en föreningsstämma skall vara ordinarie, när beslut om överlåtelse fattas på två stämmor, behållits i departementsförslaget. Angående bestämmelserna i 64 § första och andra styckena hänvisas till motiveringen till 56 §.

Överlåtelse kan enligt gällande rätt ske enbart på annan understödsförening eller på försäkringsbolag. Vid remissbehandlingen har från arbetsgivarhåll föreslagits att i lagen skall anges att tjänstepensionskassa också kan överlåta sina tillgångar på arbetsgivaren mot att denne åtager sig att svara för pensionsutfästelserna i samband med att kreditförsäkring tecknas i FPG (Försäkringsbolaget Pensionsgaranti, ömsesidigt). Jag är inte beredd att lagstiftningsvägen föreskriva om överlåtelse av försäkringsverksamhet i annan ordning än överlåtelse på inrättning som driver försäkringsrörelse. Jag vill emellertid erinra om att förening kommer att ha viss möjlighet att avveckla sin verksamhet på det föreslagna sättet. Förening skall nämligen i sina stadgar ange hur det skall förfaras med behållna tillgångar vid föreningens upplösning (11 § andra stycket 19). Hinder synes därvid inte möta att förening i stadgarna föreskriver att föreningens verksamhet efter likvidation skall avvecklas genom att tillgångarna förs över på arbetsgivaren på villkor som anges i stadgarna.

Registrering

65 och 66 §§

I 65 § anges att flera bestämmelser i EFL om registrering skall, med vissa tillägg, gälla också för understödsförening. Bestämmelserna i 100 § första och tredje styckena EFL (tredje stycket ändrat 1971: 603), som motsvarar regler i 70 och 79 §§ UFL samt 72 och 75 §§ sakkunnigförslaget, anger när registrering skall vägras och att sökande skall få besked om vägrad registrering. Inspektionens kontroll av att stadgarna står i överensstämmelse med lagens bestämmelser innebär bl. a. att bedömningen av stadgarnas innehåll skall ske med ledning av de allmänna riktlinjer som anges i 11 § första stycket departementsförslaget. Inspektionen skall således kontrollera att stadgarna uppfyller de krav som innefattas i soliditets- och skälighetsprinciperna och att stadgarnas innehåll även i övrigt är lämpligt. Bestämmelserna i 101 § EFL, som motsvarar reglerna i 71 § och 72 § första stycket UFL (73 § och 74 § första stycket sakkunnigförslaget) behandlar de uppgifter som skall föras in i registret när förening registreras.

I 102 § EFL finns regler om talan under viss förutsättning med anledning av att föreningens firma har likhet med annan registrerad sam-

manslutnings firma; motsvarande regler finns i UFL i 74 § och i den sakkunniges förslag i 77 §. Reglerna i 103 § 1 mom. EFL om anteckning i registret av domstols avgörande i vissa fall svarar mot 75 § UFL och 78 § sakkunnigförslaget.

Bestämmelserna i 66 § motsvarar de regler som finns i 76 § UFL (79 § sakkunnigförslaget).

I departementsförslaget finns inga motsvarigheter till bestämmelserna i 70 §, 73 § andra stycket, 74 § andra stycket och 76 § sakkunnigförslaget. Föreskrifter med motsvarande innehåll bör i stället tas in i en särskild registreringskungörelse. I likhet med den sakkunnige har jag inte funnit skäl att till den nya lagen föra över bestämmelserna i 69 § andra stycket UFL om att registret skall innehålla styrelseledamöters och firmatecknares namnteckningar. Som framgår av 14 § andra stycket departementsförslaget skall namnteckning alltid vara tillgänglig för inspektionen.

Tillsyn

67 §

Bestämmelserna i denna paragraf svarar i huvudsak mot 77 § första —tredje styckena UFL och 83 § sakkunnigförslaget och anger vad föreringsstyrelse har att iakttaga för att förse inspektionen med uppgifter i olika hänseenden. Den nuvarande föreskriften att vissa redovisningshandlingar skall insändas till inspektionen inom viss närmare angiven tid har ändrats så att det i fortsättningen skall ankomma på inspektionen att bestämma tidpunkten för insändandet. Den nya utformningen av bestämmelserna innebär ingen ändring av inspektionens möjlighet att när som helst inventera förenings medel och granska räkenskaper och handlingar.

68 §

I avsnitt 6.4 har jag i enlighet med den sakkunniges förslag förordat att, i den nya lagen tas in regler som ger försäkringsinspektionen möjlighet till viss insyn i bolag, förening eller annan sammanslutning som samverkar med understödsförening. Bestämmelserna är intagna i denna paragraf och svarar mot reglerna i 84 § sakkunnigförslaget. I enlighet med vad försäkringsinspektionen föreslagit i sitt remissyttrande har jag utformat bestämmelserna i närmare överensstämmelse med reglerna i FL än vad som skett i sakkunnigförslaget.

Genom föreskrifterna i första stycket, som svarar mot 287 a § FL, åläggs ledningen för bolag, förening eller annan sammanslutning som har till uteslutande uppgift att bistå en eller flera understödsföreningar att i samma utsträckning som understödsförenings styrelse lämna upplysningar till försäkringsinspektionen och hålla tillgångar och handlingar

tillgängliga för granskning av inspektionen. I praktiken torde inspektionen inte behöva hänvända sig till sådan sammanslutning (sidoorganet) för att få fram önskade uppgifter. I regel torde berörd understödsförening kunna skaffa fram den information som inspektionen vill ha.

Andra stycket svarar mot 337 § FL och innehåller bestämmelser som ger försäkringsinspektionen rätt att efter tillstånd av Kungl. Maj:t förelägga ledningen för sammanslutning, som har intressegemenskap med understödsförening, att till inspektionen avge särskild redovisning över intressegemenskapen.

69 §

Denna paragraf innehåller bestämmelser om rätt för försäkringsinspektionen att förordna särskild revisor som tillsammans med övriga revisorer skall granska styrelsens förvaltning och räkenskaper. Bestämmelserna, liksom den sakkunniges förslag (85 §), stämmer i sak överens med dem som sedan år 1952 gällt enligt 77 § fjärde stycket UFL och kan sägas utgöra motsvarigheten till de regler om s. k. minoritetsrevisor som finns i 48 § EFL.

70 §

Paragrafen motsvarar till viss del 77 § tredje stycket UFL. Motsvarande bestämmelser i den sakkunniges förslag finns i 86 §. En nyhet i förhållande till gällande rätt är att försäkringsinspektionen får rätt att kalla till styrelsesammanträde och deltaga i överläggningarna vid sådant sammanträde. Sådan rätt tillkommer inspektionen i fråga om försäkringsbolagen enligt 286 och 287 §§ FL.

71 §

Paragrafen innehåller de i avsnitt 6 behandlade reglerna om möjlighet för försäkringsinspektionen att ingripa mot understödsförening, när anmärkning kan riktas mot föreningens sätt att driva verksamheten. Bestämmelserna svarar mot 78 § tredje och femte styckena UFL och 87 § sakkunnigförslaget. I likhet med den sakkunnige har jag ansett det obehövt att ta upp en särskild bestämmelse — motsvarande 78 § fjärde stycket UFL — om föreläggande när förenings verksamhet drivs afärsmässigt.

72 §

Denna paragraf innehåller vissa nya regler om rätt för försäkringsinspektionen att förordna likvidator och likvidationsrevisor och om försäkringsinspektionens befogenheter beträffande likvidatorerna. Paragrafen svarar mot 88 § sakkunnigförslaget och har sin motsvarighet i 290 § FL.

Bestämmelsen i andra stycket att försäkringsinspektionen har samma

befogenheter beträffande likvidatorerna som i fråga om styrelsen innebär bl. a. att likvidatorerna i tillämpliga delar måste iakttaga föreskrifterna i 67 § departementsförslaget. Det åligger sålunda likvidatorerna att på tid och sätt som inspektionen bestämmer till inspektionen för varje räkenskapsår sända in bl. a. redovisningshandlingar och revisionsberättelser.

73 §

Denna paragraf, som motsvarar 67 § andra stycket UFL och 89 § sakkunnigförslaget, tar upp de i avsnitt 7 behandlade bestämmelserna om skyldighet för föreningarna att utge bidrag till täckande av försäkringsinspektionens tillsynskostnader.

74 §

Genom denna paragraf, som saknar motsvarighet i UFL och sakkunnigförslaget, införs efter mönster från 289 § FL möjlighet för försäkringsinspektionen att förelägga vite när inspektionen meddelar föreskrift enligt denna lag.

Besvär

75 §

I samband med den nyligen beslutade förvaltningsreformen infördes i 79 § andra och tredje styckena UFL nya besvärregler för understödsföreningarna (SFS 1971: 581). Bestämmelserna i förevarande paragraf, som svarar mot 91 § i den sakkunniges förslag, stämmer i sak överens med reglerna i UFL. Bestämmelserna har kommenterats i prop. 1971: 30 (s. 154).

Skadestånd

76 §

I denna paragraf anges att bestämmelserna i EFL om skadestånd äger motsvarande tillämpning i fråga om understödsförening. I den sakkunniges förslag finns motsvarande bestämmelser intagna i 92—95 §§. I UFL finns skadeståndsbestämmelser i 28, 32, 56 och 82 §§.

Straffbestämmelser

77—80 §§

77 § svarar mot 85 § första stycket UFL och 96 § sakkunnigförslaget. Bestämmelsen innebär att det är förenat med straffansvar att delta i drivandet av understödsföreningsverksamhet utan att föreningen är registrerad som understödsförening.

I 78 § anges att bestämmelser i 110—112 §§ EFL skall i tillämpliga delar gälla också för understödsföreningar och i 79 § tas upp ytterligare straffbestämmelser som är föranledda av de särskilda reglerna om understödsföreningar. Bestämmelser med motsvarande innehåll finns i 86, 87 och 89 §§ UFL och 97 § sakkunnigförslaget.

Bestämmelsen i 80 § att gärning som är belagd med straff enligt brottsbalken inte skall bestraffas enligt understödsföreningslagen har viss motsvarighet i 86 § andra stycket UFL.

Särskilda bestämmelser

81 och 82 §§

Bestämmelserna i 115 och 116 §§ EFL, till vilka paragrafer ges en hänvisning i 81 §, motsvarar reglerna i 83 och 84 §§ UFL och 101 och 102 §§ sakkunnigförslaget. Hänvisningen till föreskrifterna i 114 § EFL om avskrift ersätter regler om avskrifter i olika sammanhang i UFL. I sakkunnigförslaget finns motsvarande föreskrifter i 100 §.

82 § motsvarar 81 § UFL och 98 § sakkunnigförslaget.

Övergångsbestämmelser

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 1 juli 1972. Bestämmelse härom och om upphävande av gällande lag om understödsföreningar har tagits in i punkt 1 av övergångsbestämmelserna.

Under punkt 2 har tagits in de i avsnitt 3.3.5 behandlade övergångsbestämmelserna i fråga om erkända arbetslöshetskassor och om sådan icke erkänd arbetslöshetskassa som registrerats före den 1 juli 1972. Bestämmelserna innebär att den gamla lagen tills vidare gäller för nu nämnda kassor.

För understödsföreningar som registrerats hos försäkringsinspektionen före den nya lagens ikraftträdande föreslås en övergångstid på fyra och ett halvt år för anpassningen av stadgarna till vissa centrala bestämmelser i den nya lagen. Regler härom har tagits in under punkt 3. I den mån gällande stadgar inte står i överensstämmelse med bestämmelserna i de lagrum som anges under punkt 3 får således motsvarande bestämmelser i den äldre lagen tillämpas till dess stadgarna anpassats till den nya lagen. Görs inte anmälan om stadgeändring i fråga om bestämmelserna inom föreskriven tid, dvs. före den 1 januari 1977, och har undantag inte beviljats från bestämmelserna enligt 2 § andra stycket, ges inspektionen genom punkt 4 möjlighet att med tillämpning av reglerna i 71 § hos domstol ansöka om att föreningen skall träda i likvidation. Hänvisning i stadgarna till den gamla lagen skall, utom i de hänseenden som avses med angivna lagrum, i stället avse motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

Bestämmelserna i punkt 6 avser understödsföreningar som, på sätt framgår av 3 § första stycket den gamla lagen, inte behöver ha fler än 50 medlemmar, dvs. föreningar som uteslutande meddelar ålderspension eller kapitalförsäkring vid livsfall eller ålderspension och sådan försäkring tillsammans. Enligt 5 § den nya lagen skall sådan förening i fortsättningen bestå av minst 100 medlemmar. Genom bestämmelserna i punkt 4 medges förening, som vid lagens ikraftträdande har ett medlemsantal under 100, anstånd till den 1 juli 1973 att göra sådan anmälan till försäkringsinspektionen som avses i 41 §. Medger inspektionen därvid inte att verksamheten får fortsättas med ett mindre antal medlemmar än 100 måste föreningen träda i likvidation.

Som jag angett i motiveringen till 2 § finns någon eller några sådana pensionskassor för personer i offentlig tjänst som enligt 90 § första stycket 1 den gamla lagen förklarats undantagna från den gamla lagens tillämpning. Innebörden av bestämmelserna i punkt 10 är att pensionskassa som erhållit sådan förklaring medges anstånd till den 1 januari 1977 med att inge ansökan om att vara undantagen från den nya lagen. Under tiden fram till nämnda dag eller den senare dag beslut meddelats att ansökningen lämnats utan bifall är den nya lagen ej tillämplig på kassan.

8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar

I 118 § första stycket 1 lagen om ekonomiska föreningar anges f. n. att lagen inte äger tillämpning på bl. a. understödsföreningar. Eftersom departementsförslaget till lag om understödsföreningar utformats så att lagen delvis hänvisar till bestämmelser i lagen om ekonomiska föreningar bör en erinran härom tas in i denna punkt (jfr prop. 1971: 12 s. 256). Ändringen i 118 § första stycket 2 har samband med den år 1969 genomförda sammanslagningen av stadshypoteks- och bostadskreditinstitutionerna. Sammanslagningen innebär bl. a. att landets bostadskreditföreningar genom fusion gick upp i stadshypoteksföreningarna (se prop. 1968: 153, BaU 62, rskr 370, SFS 1965: 575—577).

I 116 § har gjorts en redaktionell ändring med anledning av att 36 §, till vilken paragraf hänvisas i 116 §, efter lagändring år 1970 består av endast ett stycke (se SFS 1970: 456).

Vid upprättande av detta lagförslag har jag samrått med chefen för justitiedepartementet.

9 Hemställan

Jag hemställer att lagrådets yttrande över förslagen till

1) *lag om understödsföreningar,*

2) *lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar* inhämtas genom utdrag av protokollet.

Vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

BILAGA I
Sakkunnigförslaget

Förslag till**Lag om understödsföreningar**

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 § Med understödsförening förstås i denna lag förening med ändamål att inom personförsäkringens område driva verksamhet, som ej är affärsmässig eller avser försäkring vid arbetslöshet, om föreningen vunnit registrering som understödsförening med stöd av äldre lag, eller

är ämnad för inbördes bistånd och huvudsakligen avser anställda hos viss eller vissa arbetsgivare eller personer tillhörande viss yrkesgrupp eller medlemmar i ideell förening, inom vilken föreligger sådan intressegemenskap att även en samverkan för personförsäkring är naturlig, eller

huvudsakligen avser att försäkra pensionsförmåner som tillkommer viss grupp av arbetstagare på grund av anställningsavtal.

2 § Understödsförening skall vara registrerad hos försäkringsinspektionen enligt bestämmelserna i denna lag och stå under inspektionens tillsyn.

3 § Medlemsantalet i understödsförening som meddelar förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension, sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller kapitalförsäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kronor för en medlem, får ej understiga 500 och i annan understödsförening ej 100, om tillsynsmyndigheten ej medger annat.

4 § Försäkringsförmån skall utges i pengar. Kapitalförsäkring får ej meddelas till högre belopp än 8 000 kronor för en medlem, om tillsynsmyndigheten ej medger högre belopp.

5 § Understödsförening får ej utan tillsynsmyndighetens medgivande driva verksamhet som är främmande för ändamålet med föreningens försäkringsverksamhet. Omfattningen av sådan främmande verksamhet måste dock alltid stå i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten.

Utan tillsynsmyndighetens medgivande får understödsförening ej heller ändra eller utvidga sin försäkringsverksamhet så att den får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta ny verksamhetsgren.

6 § För understödsförenings förbindelser svarar endast föreningens tillgångar, förfallna men ej erlagda avgifter inräknade.

Innan understödsförening blivit registrerad kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller vara part inför domstol eller annan myndighet.

Handlar medlemmar i föreningen eller ledamöter av dess styrelse eller andra på föreningens vägnar, innan den registrerats, svarar de som deltagit i åtgärden för uppkomna förbindelser en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

Stadgar och firma m. m.

7 § För att vinna registrering skall understödsförening ha antagit stadgar samt utsett styrelse och revisorer.

Ansökan om registrering skall göras av styrelsen. .

Ansökningshandlingen skall innehålla uppgifter om medlemmar-
nas antal, om föreningens postadress, om styrelseledamöters, revisorers
och eventuella suppleanters fullständiga namn, medborgarskap och
hemvist samt förklaring att dessa personer ej är omyndiga.

I ansökningshandlingen skall anges av vilka och hur föreningens
firma skall tecknas, om ej denna befogenhet skall utövas endast av
styrelsen. Skall firman tecknas av annan än styrelseledamot eller sty-
relsesuppleant, gäller vad i föregående stycke sägs angående dessa även
i fråga om sådan firmatecknare.

Till ansökningshandlingen skall fogas

dels två avskrifter av föreningens stadgar,

dels avskrift av protokoll vid sammanträde med föreningens med-
lemmar, utvisande att stadgarna blivit antagna, liksom av sådant pro-
tokoll eller annan handling, varav framgår att styrelse och revisorer
utsetts,

dels försäkringsteknisk utredning angående beräkningen av de i stad-
garna angivna avgifterna eller, om föreningen endast skall meddela sjuk-
penning för högst 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd
eller sjukvårdsersättning eller båda förmåner i förening, de uppgifter
som behövs för en bedömning av avgifternas storlek.

Har ej envar, som ensam eller gemensamt med annan är bemyndi-
gad att teckna föreningens firma, på ansökningshandlingen egenhän-
digt skrivit sin av vittnen styrkta namnteckning, skall till ansöknings-
handlingen fogas särskild bilaga, på vilken namnteckningen finns och
blivit styrkt av vittnen.

8 § Understödsförenings stadgar skall

tillgodose medlems intresse av att föreningen bereder försäkring
till kostnad och villkor som är skäligen med hänsyn såväl till förmå-
nernas art och omfattning som till föreningens storlek och övriga för-
hållanden, samt

vara ägnade att trygga föreningens förmåga att fullgöra sina utfäs-
telser till medlemmar och övriga förmånsberättigade. Stadgarna skall
även i övrigt vara utformade på ett med hänsyn till verksamhetens art
och omfattning lämpligt sätt.

Stadgarna skall ange,

1. föreningens firma,
2. föremålet för föreningens verksamhet,
3. den ort inom riket, där föreningens styrelse skall ha sitt säte,
4. de villkor som skall gälla för inträde i föreningen,

5. försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för deras beräkning, liksom tid och villkor för deras utbetalning samt i fråga om kapitalförsäkring högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem,
6. de fasta avgifter, som skall erläggas till föreningen, eller grunderna för deras beräkning,
7. ordningen för beslut om uttaxering på medlemmarna, om sådan skall kunna förekomma, samt grunderna för uttaxeringens verkställande,
8. påföljden av försummelse att till föreningen erlägga fast avgift eller uttaxerat belopp,
9. villkoren för rätt till fribrev eller återköp, om sådan rätt föreligger samt reglerna för beräkning av fribrevs- och återköpsvärdena,
10. villkoren för belåning av försäkringsbrev hos föreningen, om sådan belåning får förekomma,
11. tiderna då försäkringsteknisk utredning skall verkställas, om skyldighet föreligger att upprätta sådan utredning,
12. grunderna för fondbildning,
13. hur avkastning skall erhållas av medel som ej behövs för löpande utgifter samt hur värdehandlingar skall förvaras,
14. hur medel som ej är avsatta till försäkringsfond skall användas, samt när på försäkringsverksamheten uppkommet överskott skall användas till återbäring, bestämmelser därom,
15. antalet styrelseledamöter och revisorer eller det högsta och lägsta antal vartill de skall uppgå samt i förekommande fall motsvarande uppgifter om suppleanter för styrelseledamöter eller revisorer, tiden för styrelseledamöts, revisors och suppleants uppdrag samt sättet för deras tillsättande,
16. grunderna för styrelsens beslutförhet samt hur revision av styrelsens förvaltning skall ske,
17. hur fullmäktige enligt 39 § skall utses, om sådana skall finnas, samt deras befogenhet och mandattid,
18. tid för ordinarie föreningssammanträde,
19. det sätt på vilket kallelse till föreningssammanträde skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom, liksom den tid före sammanträde då föreskrivna kallelseåtgärder skall vara vidtagna, samt
20. hur vid föreningens upplösning skall förfaras med behållna tillgångar.

9 § Understödsförenings firma skall innehålla ett av orden "understödsförening" eller "försäkringsförening". Meddelar förening uteslutande eller huvudsakligen sjukhjälp får firman dock i stället innehålla ordet "sjukkassa".

För registrering av understödsförenings firma gäller i övrigt vad där- om föreskrivs i firmalagen ().

Medlemsförteckning

10 § Över understödsförenings medlemmar skall genom styrelsens försorg föras förteckning. Denna skall för varje medlem innehålla uppgift om fullständigt namn, födelseår, senast kända hemvist samt tiden

för inträdet i föreningen. För förening som bereder pension skall förteckningen även uppta fullständigt namn, födelseår och senast kända hemvist på sådana pensionstagare som ej är medlemmar.

Tillgängliga uppgifter om fribrevsinnehavare som ej längre är medlemmar i föreningen skall även ingå i förteckningen under särskild rubrik.

Förteckningen skall förvaras på betryggande sätt.

Medlems avgång

11 § Medlem får skriftligen uppsäga sig till utträde ur understödsförening, om han icke på grund av sin anställning eller av annat skäl är skyldig tillhöra denna. I stadgarna får föreskrivas, att namnunderskriften på uppsägningen skall vara bevitnad och att medlem under viss tid efter uppsägningen, högst ett år, skall kvarstå i föreningen.

Medlem får ej uteslutas ur förening av annan orsak än stadgarna anger.

12 § Har medlem utträtt eller uteslutits ur understödsförening eller avlidit äger föreningen likväl, om stadgarna ej föreskriver annat, rätt till stadgeenlig avgift för den tidsperiod, varunder avgången ägt rum, samt vad som enligt beslut om uttaxering, som fattas före avgången, belöper på den som avgått.

Då medlem avgått ur förening äger han eller, om han avlidit, hans rättsinnehavare ej annan rätt till föreningens tillgångar än som framgår av föreningens stadgar.

Fribrev och återköp

13 § Understödsförening som meddelar pensions- eller kapitalförsäkring är skyldig att på villkor som anges i stadgarna ändra sådan försäkring till avgiftsfri försäkring (fribrev) eller, såvitt avser kapitalförsäkring, återköpa densamma, när medlem utträder eller uteslutes ur föreningen. Undantag från dessa föreskrifter kan medges av tillsynsmyndigheten.

Skyldighet enligt första stycket får i stadgarna endast inskränkas genom villkor angående den tid under vilken försäkringen skall ha gällt, sammanlagda beloppet av inbetalade avgifter eller fribrevs- eller återköpsvärdets storlek.

Avgifter

14 § Understödsförening skall till verksamhetens bedrivande uppta fasta medlemsavgifter. Är föreningens verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar skall avgifter beräknas för varje verksamhetsgren för sig.

Upptagande av avgifter får ej göras beroende av inträffade försäkringsfall.

Om stadgarna medger särskild uttaxering, får sådan äga rum endast när föreningens tillgångar finnes vara otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Försäkringsteknisk utredning

15 § Styrelse för understödsförening skall minst vart femte år låta upprätta och i samband med ingivandet av de handlingar som avses i 83 § till tillsynsmyndigheten insända försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid föregående års slut. Är föreningens verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar, skall utredningen avse varje verksamhetsgren för sig. Beträffande sjukhjälsverksamhet föreligger dock skyldighet att verkställa sådan utredning endast om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd.

Tillsynsmyndigheten äger ålägga förenings styrelse att även på annan tid eller för annan sjukhjälsverksamhet än som avses i första stycket låta upprätta och inge försäkringsteknisk utredning.

Från skyldigheten att låta upprätta försäkringsteknisk utredning äger tillsynsmyndigheten helt eller delvis befria förening om dess rörelse är av mindre omfattning eller om det av annan orsak föreligger skälig anledning till sådan befrielse.

Försäkringsteknisk utredning skall upprättas enligt de föreskrifter och grunder som tillsynsmyndigheten utfärdat eller fastställt. Utredningen upprättas av person, vilken är behörig utöva befattning som aktuarie vid livförsäkringsbolag eller av tillsynsmyndigheten förklarats behörig att upprätta utredningen.

16 § I försäkringsteknisk utredning skall premiereserv beräknas. Premiereserven utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar.

Räkenskapers förande

17 § Tillsynsmyndigheten får meddela särskilda föreskrifter om hur understödsförenings räkenskaper skall föras att gälla vid sidan av dem, som föreningen är skyldig att iaktta enligt bokföringslagen (1929: 117). Räkenskapsavslutning skall ske för kalenderår.

Är förenings verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar, skall intäkter och kostnader redovisas för varje gren för sig.

Fondbildning

18 § Då bokslut är uppgjort skall vad som av föreningens intäkter från varje försäkringsgren ej åtgått för kostnader för samma gren under det år bokslutet avser avsättas till försäkringsfond.

Visar försäkringsteknisk utredning, att försäkringsfonden överstiger vad som fordras för täckning av premiereserven jämte en tjugondel därav, kan, om stadgarna medger det, överskjutande belopp eller del därav undantas från försäkringsfonden.

Vill understödsförening i annat fall än som avses i andra stycket undanta medel från försäkringsfond, skall föreningen inhämta tillsynsmyndighetens medgivande därtill. Sådant medgivande får endast lämnas om den tillämnade åtgärden ej äventyrar föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Kapitalplacering

19 § 1 mom. Till försäkringsfond avsatta medel, liksom medel vilka fordras för att täcka de av föreningens övriga skulder som ej utgör andra fonder, skall vara redovisade i följande slag av värdehandlingar,

1. obligationer eller andra skuldförbindelser, som utfärdats eller garanterats av staten,

2. obligationer utfärdade av Sveriges allmänna hypoteksbank, konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Skeppsfartens sekundärlånekassa eller Sveriges investeringsbank aktiebolag eller av kreditaktiebolag, som enligt vad därom finnes stadgat står under tillsyn av bankinspektionen,

3. av riksbanken, svenskt bankaktiebolag, postbanken, svensk sparbank eller centralkassa för jordbrukskredit utfärdade fordringsbevis med undantag av sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (förlagsbevis),

4. obligationer eller andra skuldförbindelser, utfärdade eller garanterade av svensk kommun,

5. av svenskt industriföretag utfärdade obligationer, vilka offentligen utbudits av svenskt bankaktiebolag eller Sveriges investeringsbank aktiebolag,

6. skuldförbindelser, för vilka föreningen äger säkerhet genom inteckning i jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet inom fyra femtedelar eller i annan fastighet inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde eller

inteckning i tomträtt, till vilken hör byggnad som är avsedd för bostads-, kontors- eller affärsändamål, inom fyra femtedelar eller i annan tomträtt inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, allt med den ytterligare begränsning som tillsynsmyndigheten föreskriver med hänsyn till tomträttsavtalets innehåll eller annan omständighet,

dock att, utom i fråga om sådant lån till svensk kommun för vilket tillsynsmyndigheten medgivit undantag, åbyggnad skall, för att inteckning i fastigheten eller tomträtten får godkännas, vara brandförsäkrad i försäkringsbolag som avses i lagen om försäkringsrörelse eller i utländsk försäkringsanstalt med rätt att driva försäkringsrörelse här i riket,

7. inhemska eller utländska värdehandlingar, som till sin art och till den säkerhet de erbjuder kan anses jämförliga med några av de under 1—6 nämnda; dock ej värdehandlingar, vilka enligt sin lydelse skall infrias i främmande valuta,

eller i följande tillgångar av annan art:

8. lån mot säkerhet i av föreningen utfärdat försäkringsbrev inom återköpsvärdet,

9. föreningen tillhörig fastighet intill belopp och med brandförsäkringsvillkor som enligt 6 gäller beträffande intecknade skuldförbindelser,

10. värdet av svenskt försäkringsbolags ansvarighet på grund av i återförsäkring övertagna försäkringar.

2 mom. Förening, som enligt sina stadgar är uteslutande eller huvudsakligen avsedd för anställda vid visst företag, får även fullgöra här ovan föreskriven redovisning i sådana av företaget utfärdade skuldför-

bindelser, för vilka föreningen äger säkerhet i värdehandlingar, som avses i 1 mom. under 1—5 och 7.

3 mom. Utan hinder av bestämmelserna i 1 och 2 mom. får ett belopp motsvarande högst en tiondel av försäkringsfonden redovisas i andra värdehandlingar än som avses i 1 mom. 1—7, dock ej i aktier, och i tillgångar enligt 9 utöver där angivet belopp.

Styrelse, firmateckning och årsredovisning

20 § För understödsförening skall finnas en styrelse som skall bestå av minst tre ledamöter.

Styrelsen skall förvalta föreningens angelägenheter i enlighet med bestämmelserna i denna lag.

Styrelsen skall väljas på föreningssammanträde om stadgarna ej föreskriver att styrelsen eller ledamot därav skall tillsättas i annan ordning. Minst hälften av styrelsens ledamöter skall dock alltid utses på föreningssammanträde eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Styrelseledamot skall vara myndig och, om tillsynsmyndigheten ej för särskilt fall medger annat, här i riket bosatt svensk medborgare.

Styrelseledamot får ej utses för längre tid än tre år. När särskilda skäl föreligger därtill, får dock tillsynsmyndigheten medge att mandatiden omfattar fyra år. Även om styrelseledamots mandattid ej gått till ända, kan han skiljas från uppdraget genom beslut av den som utsett honom. Styrelseledamot äger också rätt att avgå före utgången av nämnda tid. Anmälan om avgång skall göras hos styrelsen och, när styrelseledamot ej är vald på föreningssammanträde, hos den som tillsatt honom.

Avgår, entledigas eller avlider en på föreningssammanträde vald styrelseledamot, eller uppkommer annars hinder för honom att kvarstå i styrelsen och finns ej suppleant, skall övriga ledamöter omedelbart föranstalta om val av ny ledamot för återstående mandattid. Meddelas ej annan föreskrift i stadgarna, får dock med valet anstå till nästa föreningssammanträde då styrelseval skall äga rum, om styrelsen är beslutsför med kvarstående ledamöter och suppleanter samt antalet ej understiger tre.

Vad i denna lag sägs om styrelseledamot gäller i tillämpliga delar styrelsesuppleant.

Stadgarna får innehålla närmare bestämmelser om de förutsättningar under vilka suppleant äger inträda i tjänstgöring och när flera suppleanter finns, om ordningen för deras inträde i styrelsen. Sådana bestämmelser får även meddelas av den som utsett suppleanten. Bestämelse som avses i detta stycke får dock ej registreras.

21 § Inom styrelsen skall en ledamot vara ordförande. Lämnar stadgarna ej annan föreskrift eller utses ej ordförande vid föreningssammanträde skall styrelsen välja någon därtill. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottning. Anställd hos föreningen får ej vara ordförande.

Ordföranden skall se till att sammanträden hålls när det behövs.

Vid styrelsens sammanträden skall föras protokoll. Ledamot av styrelsen har rätt att på begäran få särskild från styrelsens beslut avvikande mening antecknad till protokollet. Protokollen skall föras i nummerföljd och förvaras på betryggande sätt.

Styrelsen är beslutför, när antalet närvarande vid sammanträde överstiger hälften av hela antalet styrelseledamöter, om ej för beslutförhet högre antal föreskrivits i stadgarna.

Som styrelsens beslut gäller, om ej stadgarna föreskriver särskild röstpluralitet, den mening, om vilken de flesta röstande föreningar sig, och vid lika röstetal den mening som biträds av ordföranden.

Styrelseledamot får ej delta i behandling av fråga rörande avtal mellan honom och föreningen. Ej heller får han delta i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, om han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan strida mot föreningens. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning i fråga om gåva från föreningen och om rättegång eller annan talan mot styrelseledamot eller tredje man.

22 § Styrelsen får bemyndiga en eller flera personer att teckna föreningens firma, om ej i stadgarna eller genom beslut vid förenings-sammanträde gjorts inskränkning i detta avseende. Gäller bemyndigandet person utom styrelsen, äger 20 § fjärde stycket motsvarande tillämpning.

Bemyndigande att teckna föreningens firma får när som helst återkallas av styrelsen.

Får enligt stadgarna eller enligt beslut av förenings-sammanträde eller av styrelsen rätten till firmateckning endast utövas gemensamt av två eller flera personer, skall vad sålunda föreskrivits lända till efterrättelse. Andra inskränkningar i bemyndigandet får ej registreras.

23 § Styrelsen äger, i den mån annat ej följer av bestämmelserna i denna lag, handla på föreningens vägnar i förhållande till tredje man samt företräda föreningen inför domstol och andra myndigheter. Samma behörighet tillkommer den eller dem som efter vad i 22 § sägs får teckna föreningens firma.

Har styrelsen eller firmatecknare företagit rättshandling på föreningens vägnar men därvid handlat i strid mot meddelad föreskrift eller annars överskridit sin befogenhet, är rättshandlingen ej gällande mot föreningen om tredje man insåg eller bort inse att sådant överskridande förelåg.

Har styrelsesuppleant utövat styrelseledamots befogenhet, när förutsättning för hans inträde i styrelseledamots ställe saknats, är detta förhållande utan verkan mot tredje man, om denne ej insåg eller bort inse att så var fallet.

24 § Styrelsen eller annan som enligt 22 § är ställföreträdare för föreningen skall vid förvaltning av dess angelägenheter rätta sig efter föreningens stadgar och de föreskrifter som förenings-sammanträde meddelar. Annan ställföreträdare än styrelsen skall också rätta sig efter föreskrift som denna meddelar.

Styrelsen skall särskilt tillse

att föreningens verksamhet organiseras och drivs på sätt som bäst tillgodoser medlemmarnas och övriga förmånsberättigades intressen,

att föreningens bokföring fullgörs i överensstämmelse med lag och givna föreskrifter, samt

att medelsförvaltningen är ordnad på ett betryggande sätt.

Styrelsen skall i behövlig omfattning hålla sig fortlöpande inform-

rad om de förhållanden som kan ha betydelse för föreningens verksamhet och ekonomiska ställning.

Framgår att föreningen är oförmögen att fullgöra sina utfästelser eller föreligger anledning till antagande att föreningens ställning kommer att visa fortgående försämring eller motsvarar stadgarna av annan orsak ej längre de allmänna kraven enligt 8 § första stycket, åligger det styrelsen att till föreningssammanträdes avgörande så snart kan ske framlägga förslag till nödvändig stadgeändring eller till annan lämplig åtgärd.

25 § Den som äger företräda föreningen får ej avyttra eller med in-teckning för gäld belasta föreningens fasta egendom eller tomträtt, om ej föreningssammanträde bemyndigat honom därtill. Sådant bemyndigande får ej i något fall gälla utöver två år.

Har åtgärd enligt första stycket företagits utan vederbörligt bemyndigande och vill föreningen klandra åtgärden, skall föreningen väcka talan därom inom aderton månader sedan lagfart, inskrivning eller in-teckning beviljats. Försummas det, är rätt till talan förlorad.

26 § Skriftlig handling, som utfärdas för understödsförening bör under-tecknas med föreningens firma. Om hur firmateckning skall verk-ställas finns bestämmelser i firmalagen ().

Har styrelsen eller annan ställföreträdare för förening utfärdat handling utan firmateckning och framgår ej av dess innehåll, att den ut-färdats på föreningens vägnar, svarar de som undertecknat handling-en en för alla och alla för en, såsom för egen skuld, för förbindelse som kan ha uppkommit genom handlingen.

27 § Bestämmelserna i rättegångsbalken om behörighet att motta del-givning i rättegång mot föreningen äger även tillämpning då annat meddelande skall delges föreningen.

Vill styrelsen väcka talan mot föreningen skall styrelsen utlysa för-eningssammanträde för val av ombud att föra föreningens talan i tvis-ten. Stämning delges genom att föredras på sammanträdet.

28 § Sker ändring i styrelsens sammansättning eller i fråga om rät-ten att teckna föreningens firma eller ändras föreningens postadress skall styrelsen ofördröjligen göra anmälan därom för registrering. Om sådan anmälan gäller i tillämpliga delar vad i 7 § sägs om ansökan. Den som berörs av ändringen har även rätt att göra sådan anmälan.

29 § Styrelsen skall för varje räkenskapsår avge redovisning för för-valningen av föreningens angelägenheter genom avlämnande av be-rättelse om verksamheten under året (förvaltningsberättelse) jämte re-dogörelse för föreningens ställning vid räkenskapsårets utgång (balans-räkning) samt för intäkter och kostnader under året (vinst- och för-lusträkning). Redovisningshandlingarna skall vara underskrivna av sty-relsens ledamöter.

Minst en månad före det föreningssammanträde, på vilket redovis-ningshandlingarna och revisorernas berättelse skall framläggas, skall styrelsen till revisorerna överlämna redovisningshandlingarna för det förflutna räkenskapsåret.

Revision

30 § Styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skall granskas av minst två revisorer.

Revisorerna skall väljas på föreningssammanträde. I stadgarna får dock bestämmas, att en eller flera av revisorerna skall tillsättas i annan ordning.

Revisor skall vara myndig och, om tillsynsmyndigheten ej för särskilt fall medger annat, här i riket bosatt svensk medborgare.

Revisor skall ha den erfarenhet beträffande bokföring och den insikt i ekonomiska förhållanden som fordras för uppdraget med hänsyn till föreningens verksamhet. Är denna mycket omfattande eller föreligger annars synnerliga skäl därtill äger tillsynsmyndigheten föreskriva, att minst en av revisorerna skall vara av handelskammare auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman.

Den får ej vara revisor som är befattningshavare hos föreningen eller den som under nästföljande året biträtt föreningen med bokföring eller medelsförvaltning eller den som intar en underordnad eller beroende ställning till styrelseledamot eller befattningshavare hos föreningen, ej heller styrelseledamots eller befattningshavares make eller den som med honom är i rätt upp eller nedstigande släktskap eller svågerlag eller är hans syskon eller med honom är i det svågerlag, att den ene är gift med den andres syskon.

Revisor som väljs på föreningssammanträde skall utses för tid intill dess ordinarie sammanträde enligt 36 § hållits. Mandatet får ej avse längre tid än till och med det sammanträde som skall äga rum under tredje räkenskapsåret efter valet. När särskilda skäl föreligger därtill, får dock tillsynsmyndigheten medge att mandattiden omfattar fyra år. Även om revisors mandattid ej gått till ända kan han skiljas från uppdraget genom beslut av den som utsett honom.

Vad i denna lag sägs om revisor gäller i tillämpliga delar revisors-suppleant.

Avgår, entledigas eller avlider en på föreningssammanträde vald revisor eller uppkommer annars hinder för honom att vara revisor och finns ej suppleant skali styrelsen genast föranstalta om val av ny revisor.

Utses ny revisor eller revisorssuppleant skall anmälan därom ofördröjligen göras till tillsynsmyndigheten genom styrelsens försorg, om han valts på föreningssammanträde, och annars av den som tillsatt honom. Tillsynsmyndigheten äger meddela närmare föreskrifter om innehålllet i sådan anmälan.

Angående revisor som förordnas av tillsynsmyndigheten finns bestämmelser i 85 §.

31 § Det åligger revisorerna att vidta de åtgärder som behövs för att de skall kunna fullgöra sitt uppdrag på behörigt sätt. Särskilt åligger det dem

- att granska föreningens böcker och andra räkenskaper,
- att ta del av protokoll från styrelsens och föreningens sammanträden,
- att verkställa inventering eller kontrollera verkställd inventering av förenings kassa och övriga tillgångar,
- att tillse att föreningens bokföring och medelsförvaltning samt kontrollen därav är tillfredsställande, samt

att granska de i 29 § nämnda årliga redovisningshandlingarna och därvid kontrollera

att föreningens tillgångar ej upptagits för högt eller dess skulder för lågt och ej heller i övrigt i strid mot i lag givna eller av tillsynsmyndigheten meddelade föreskrifter.

Revisorerna skall ställa sig till efterrättelse de särskilda föreskrifter, som meddelats av föreningssammanträde och ej strider mot lag eller författning eller mot stadgarna.

Styrelsen skall ge revisor tillgång till föreningens böcker, räkenskaper och andra handlingar samt i övrigt lämna honom det biträde som han begär för uppdraget. Styrelsen får ej vägra att lämna revisor begärd upplysning angående förvaltningen.

32 § Revisorerna skall för varje räkenskapsår avge en av dem undertecknad revisionsberättelse. Denna skall överlämnas till styrelsen minst två veckor före det i 36 § nämnda ordinarie föreningssammanträdet. Revisorerna skall inom samma tid återlämna de till dem överlämnade redovisningshandlingarna.

Revisionsberättelsen skall innehålla redogörelse för resultatet av revisorernas granskning med närmare uppgifter om eventuella anmärkningar. Revisorerna äger även i revisionsberättelsen meddela erinringar som de anser bör komma till medlemmarnas kännedom. Berättelsen skall innehålla särskilt uttalande om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter.

Föreningssammanträde

33 § Medlems rätt att delta i handhavandet av understödsförenings angelägenheter utövas på föreningssammanträde.

Ingen får själv eller genom ombud eller som ombud för annan delta i behandling av fråga om avtal mellan honom och föreningen. Ej heller får någon delta i behandling av fråga om avtal mellan föreningen och tredje man, om han i frågan äger ett väsentligt intresse, som kan strida mot föreningens. Vad nu sagts äger motsvarande tillämpning beträffande gåva från föreningen och rättegång eller annan talan mot honom eller tredje man.

Styrelseledamot får ej delta i beslut om ansvarsfrihet för förvaltningsåtgärd, för vilken han är ansvarig, eller i val av revisor.

34 § Kallelse till föreningssammanträde utfärdas i enlighet med stadgarnas föreskrifter.

I kallelsen skall anges alla ärenden som avses förekomma vid sammanträdet i den mån deras förekomst ej omedelbart framgår av denna lag eller av stadgarna. Innefattar ärende förslag till ändring av stadgarna, skall ändringens huvudsakliga innebörd anges i kallelsen.

Har medlemmarna på sätt och i tid före sammanträdet som stadgarna anger genom särskilda meddelanden fått kännedom om de ärenden som skall förekomma vid sammanträdet, anses som om ärendena upptagits i kallelsen.

Om beslut för att vara giltigt skall ha fattats vid två på varandra följande föreningssammanträden, får kallelse till andra sammanträdet ej utfärdas innan det första hållits.

Ärende, som ej angivits i kallelsen till sammanträdet eller om vilket meddelande ej ägt rum efter vad i tredje stycket sägs, får vid sammanträdet icke företas till avgörande, om ej ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma vid sammanträdet eller omedelbart föranledes av ärende som där skall avgöras. Utan hinder av vad sålunda sagts får dock annat ärende än som avses i 42 och 43 §§ företas till avgörande om tre fjärdedelar av närvarande röstberättigade samtycker därtill.

35 § Jämte vad i övrigt i denna lag är föreskrivet om utövande av rösträtt och fattande av beslut på föreningssammanträde gäller, där annat ej bestämts i stadgarna, att

1. varje medlem som uppnått 16 års ålder har en röst,
2. medlems rösträtt kan utövas genom annan medlem som ombud,
3. ingen som ombud får företräda mer än en medlem,
4. som föreningens beslut gäller den mening, för vilken de flesta rösterna avges, och att
5. vid lika röstetal val avgöres genom lottning, men i andra frågor den mening gäller som biträds av ordföranden vid sammanträdet.

Genom styrelsens försorg skall på föreningssammanträde föras protokoll. Har beslut fattats genom omröstning, skall anges hur röstningen utfallit. Senast fyra veckor efter sammanträdet skall protokollet finnas tillgängligt för medlemmar och röstberättigade. Protokollen skall förvaras på tryggsamt sätt.

36 § Före den 1 juli varje år skall hållas ordinarie föreningssammanträde, vid vilket styrelsen skall framlägga redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen för det sistförflutna räkenskapsåret.

Vid detta föreningssammanträde skall frågan om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid redovisningen omfattar företas till avgörande. Med beslut om ansvarsfrihet kan dock få anstå till fortsatt eller nytt sammanträde inom högst två månader därefter.

På begäran av medlem är styrelsen skyldig att vid föreningssammanträde lämna närmare upplysningar om alla förhållanden som är av betydelse för där förekommande ärenden eller för bedömning av resultatet av föreningens verksamhet och av dess ställning i övrigt.

Tillsynsmyndigheten äger medge att viss förening håller ordinarie föreningssammanträde endast vartannat eller vart tredje år och meddela de särskilda föreskrifter som fordras i anledning därav.

37 § Styrelsen äger kalla föreningens medlemmar till extra förenings-sammanträde när den finner lämpligt.

Revisorerna äger, om deras granskning föranleder därtill, skriftligen med angivande av skälet begära att styrelsen skall utlysa extra förenings-sammanträde att hållas så snart det kan ske med iakttagande av föreskriven kallelsetid. Efterkommer styrelsen ej inom en vecka sådan begäran, kan revisorerna själva utlysa sammanträde. Är samtliga revisorer ej ense om sammanträdes utlysande, gäller den mening, om vilken flertalet är ense eller vid lika röstetal deras mening, som anser att extra sammanträde bör hållas. Revisor som förordnats av tillsynsmyndigheten äger påkalla extra föreningssammanträde oavsett övriga revisors mening.

Extra föreningssammanträde skall även utlysas av styrelsen om minst

en tiondel av alla röstberättigade eller det mindre antal som kan vara bestämt i stadgarna skriftligen begär det.

38 § Underlåter styrelsen att i föreskriven ordning kalla föreningens medlemmar till ordinarie föreningssammanträde eller har styrelsen ej senast två veckor efter begäran, som avses i 37 § sista stycket, utlyst extra föreningssammanträde att hållas så snart det kan ske med iakttagande av föreskriven kallelsetid, skall tillsynsmyndigheten på anmälan av medlem genast utlysa sammanträde.

Finner tillsynsmyndigheten annars att föreningssammanträde bör hållas äger den vidta de åtgärder som fordras för att sammanträdet skall komma till stånd.

39 § I stadgarna får bestämmas, att föreningssammanträdes befogenhet skall helt eller delvis utövas av därtill utsedda personer (fullmäktige). Minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningens medlemmar eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Fullmäktige skall vara medlem i föreningen och får ej väljas för längre tid än tre år. När särskilda skäl föreligger därtill, får dock tillsynsmyndigheten medge att även annan än medlem kan vara fullmäktige liksom att mandattiden skall vara fyra år.

Fullmäktigesammanträde skall anses som föreningssammanträde, dock får fullmäktige ej rösta genom ombud.

Talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad

40 § Styrelseledamot skall anses ha fått ansvarsfrihet när föreningssammanträde fattat beslut därom och ej mer än en fjärdedel av samtliga röstberättigade röstat mot detta beslut.

Har talan ej väckts mot styrelseledamots förvaltning inom sex månader från det redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades på föreningssammanträde, skall styrelseledamoten anses ha fått ansvarsfrihet för det räkenskapsår redovisningen avser.

Utan hinder av att ansvarsfrihet sålunda erhållits kan talan väckas mot styrelseledamot på grund av åtgärd om vars vidtagande eller betydelse för föreningen styrelsen eller styrelseledamot uppsåtligen eller av vårdslöshet lämnat föreningssammanträde eller revisorer i väsentligt hänseende oriktiga eller ofullständiga upplysningar.

Talan mot revisorer om skadestånd enligt 92 § skall vid äventyr av talans förlust väckas senast inom två år från det revisionsberättelse framlades på föreningssammanträde. Mot föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, får sådan talan ej väckas sedan två år förflutit efter beslut eller åtgärd på vilken talan grundas.

Talan som grundas på att styrelseledamot, revisor, medlem eller röstberättigad, som ej är medlem, begått brottslig handling får väckas utan hinder av vad i denna paragraf tidigare sägs, dock ej i fråga om styrelseledamot när honom beviljad ansvarsfrihet uppenbarligen avsett även den handlingen.

41 § Försätts understödsförening i konkurs på ansökan, som gjorts inom två år från det föreningssammanträde på vilket redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen framlades, får konkursboet, utan

hinder av styrelseledamot beviljad ansvarsfrihet, väcka talan mot honom för förvaltningen under det räkenskapsår redovisningen avser.

Mot revisor, medlem eller röstberättigad, som ej är medlem, får ock, om föreningen försätts i konkurs på ansökan, vilken gjorts inom tid som i 40 § fjärde stycket är för talan i varje särskilt fall föreskriven, konkursboet föra sådan talan.

Talan, som avses i denna paragraf, skall väckas inom sex månader från första borgenärssammanträdet eller, om tiden för anställande av talan för föreningen då ännu ej gått till ända, inom utgången av den tid. Försummas det, är rätt till talan förlorad.

Beslut om stadgeändring, likvidation och överlåtelse

42 § Beslut om ändring av understödsförenings stadgar är ej giltigt om ej samtliga röstberättigade förenat sig därom eller beslutet fattats vid två på varandra följande föreningssammanträden och på det sist hållna sammanträdet biträts av minst två tredjedelar av de röstande.

Innebär ändring av stadgarna, att däri upptas någon förut ej angiven grund för medlemskaps upphörande, och skall beslutet även gälla dem som vid frågans avgörande var medlemmar i föreningen, är beslutet dock ej giltigt med mindre samtliga medlemmar lämnat sitt samtycke därtill eller beslutet fattats på två på varandra följande ordinarie sammanträden och på det sist hållna sammanträdet biträts av minst tre fjärdedelar av de röstande.

För att beslut om stadgeändring skall bli giltigt fordras dessutom, utöver vad i första och andra stycket sägs, att tillsynsmyndigheten godkänner beslutet. Vid sin prövning av sådant ärende skall myndigheten särskilt tillse, att stadgeändringen ej medför att vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

Är för giltighet av beslut om stadgeändring något ytterligare villkor bestämt i stadgarna, skall det också lända till efterrättelse.

43 § Bestämmelserna i 42 § första, tredje och fjärde styckena äger motsvarande tillämpning på beslut om att understödsförening skall träda i likvidation i andra fall än som avses i 47, 66 och 69 §§. Detsamma gäller beslut om överlåtelse av understödsförenings rörelse eller del därav enligt 60 och 69 §§.

Har beslut som avses i föregående stycke fattats på flera sammanträden, gäller vad i 59, 60 eller 69 § sägs om tiden för beslutets fattande, beslutet på det sista sammanträdet.

44 § Beslut om ändring av understödsförenings stadgar skall genom styrelsens försorg ofördröjligen anmälas för registrering och får ej gå i verkställighet innan registrering skett. Vid anmälningen skall fogas två avskrifter av varje protokoll som förts i ärendet.

Stadgeändring som innebär inskränkning av rätt till försäkringsförmån skall i fråga om rätt till pension eller sjukhjälp ej äga tillämpning på pensions- eller sjukdomsfall som inträffat innan föreningssammanträde fattat slutgiltigt beslut om stadgeändringen.

Beslut som avses i 42 § eller 43 § första stycket första punkten får ej för godkännande underställas tillsynsmyndigheten annat än genom beslutets anmälan för registrering.

Beslut som avses i 43 § första stycket andra punkten skall ofördröjligen anmälas hos tillsynsmyndigheten för godkännande. Gäller beslutet överlåtelse enligt 60 § skall anmälan göras av likvidatorerna och i annat fall genom styrelsens försorg. Vid anmälningshandlingen skall fogas avskrift av protokoll, som förts i ärendet, och av de på förenings-sammanträde i ärendet framlagda handlingarna.

Klander av föreningssammanträdes beslut

45 § Menar styrelsen, styrelseledamot, föreningsmedlem eller röstberättigad att beslut som fattats på föreningssammanträde ej tillkommit i behörig ordning eller annars strider mot denna lag eller föreningens stadgar, äger vederbörande väcka talan därom mot föreningen.

Grundas talan därpå, att beslutet ej tillkommit i behörig ordning eller att det annars kränker blott medlems rätt, skall talan väckas inom tre månader från beslutets dag. Försummas det, är beslutet gällande om annat ej följer av 42—44 §§.

Har talan väckts mot beslut av föreningssammanträde, äger domstolen, när skäl därtill förekommer, att innan målet avgörs förordna, att beslutet ej får verkställas. Är beslutet av beskaffenhet att bära registreras, skall meddelande om förordnandet ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Domstols dom, varigenom föreningssammanträdes beslut upphävts eller ändrats, gäller även för de föreningsmedlemmar, som ej fört talan.

Likvidation och upplösning

46 § Saknar understödsförening till registret anmäld behörig styrelse, äger styrelseledamot, föreningsmedlem eller borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finns som äger företräda föreningen, liksom tillsynsmyndigheten att hos rätten göra ansökan att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation.

Rätten skall ofördröjligen utfärda kungörelse om ansökningen med uppgift om tiden när den kommer att prövas av rätten samt låta införa kungörelsen i allmänna tidningar och i tidning i orten senast tre månader före den utsatta tiden. Rätten äger förordna en eller flera sysslomän att ta föreningens egendom under vård samt att bevaka dess angelägenheter och företräda föreningen till dess rätten meddelat beslut i ärendet. Om förordnande av syssloman skall underrättelse ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Visas ej innan ärendet avgöres, att behörig styrelse finns samt att införing i registret skett, skall rätten förklara, att föreningen skall träda i likvidation, och förordna en eller flera likvidatorer.

47 § Understödsförening skall träda i likvidation, då förhållande inträffat, på grund varav föreningen enligt bestämmelser i stadgarna skall upphöra med sin verksamhet.

Har medlemsantalet i understödsförening nedgått under det antal, vartill medlemmarna enligt 3 § eller tillsynsmyndighetens beslut minst skall uppgå, är styrelsen skyldig att omedelbart underrätta tillsynsmyndigheten därom. Tillsynsmyndigheten skall med anledning härav efter

prövning av föreliggande omständigheter snarast meddela beslut om föreningen skall äga att på särskilda villkor fortsätta sin verksamhet med färre medlemmar än tidigare var bestämt. Härvid skall anges visst tal, vilket medlemsantalet ej får underskrida.

Har tillsynsmyndigheten beslutat att ej lämna medgivande, som avses i föregående stycke, skall föreningen träda i likvidation.

48 § Har understödsförening beslutat träda i likvidation eller skall likvidation ske av anledning som anges i 47, 66 eller 69 §, skall på föreningssammanträde en eller flera likvidatorer väljas att verkställa likvidationen. I stadgarna får dock bestämmas att ytterligare en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning.

Angående likvidator, som förordnats av tillsynsmyndigheten, finns bestämmelser i 88 §.

49 § Utser understödsförening ej likvidatorer fastän sådant förhållande inträffat som enligt 47 § tredje stycket eller 66 § påkallar likvidation, är de, som med vetskap om förhållandet deltar i beslut om att fortsätta föreningens verksamhet eller handlar å dess vägnar, ansvariga för uppkommande förbindelser, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld.

50 § Har sådant förhållande inträffat, som påkallar likvidation enligt 47, 66 eller 69 §, och anmäls ej inom en månad därefter till registret, att föreningen trätt i likvidation, skall rätten på ansökan av styrelseledamot, medlem eller tillsynsmyndigheten och efter föreningens hörande, förklara att föreningen skall träda i likvidation. Härvid skall rätten förelägga föreningen att inom viss tid, ej mindre än en månad, utse en eller flera likvidatorer, vid äventyr att förordnande därom annars meddelas av rätten.

51 § Finnes understödsförening, som enligt anmälan till registret trätt i likvidation, sedermera sakna till registret anmälda, behöriga likvidatorer, skall rätten på ansökan av föreningsmedlem, borgenär eller annan, vars rätt kan vara beroende av att någon finns som äger företräda föreningen, eller efter anmälan av tillsynsmyndigheten, förordna en eller flera likvidatorer.

52 § Likvidator skall vara myndig och, om ej tillsynsmyndigheten för särskilt fall medger annat, här i riket bosatt svensk medborgare.

Uppdraget att vara likvidator gäller intill dess likvidationen avslutats, men den som meddelat uppdraget äger när som helst entlediga likvidator och utse annan i hans ställe.

Avgår, entledigas eller avlider likvidator, som är vald på förenings-sammanträde, eller uppkommer annars hinder för honom att vara likvidator och finns ej suppleant, skall övriga likvidatorer omedelbart sammankalla föreningssammanträde för val av ny likvidator.

53 § Likvidatorerna skall ofördröjligen för registrering anmäla att föreningen trätt i likvidation. Anmälan skall innehålla uppgift om likvidatorernas namn, nationalitet och hemvist samt, när suppleanter för dem utsetts, motsvarande uppgifter om dessa. Skall befogenhet att teckna föreningens firma ej tillkomma endast likvidatorerna gemensamt, skall vidare uppges av vilka och hur firman skall tecknas.

Sker ändring i avseende på de till likvidatorer eller suppleanter utsedda personerna eller i fråga om rätten att teckna föreningens firma eller ändras föreningens postadress, skall likvidatorerna ofördröjligen göra anmälan därom för registrering.

Vid anmälan av sådant beslut om förenings likvidation, som avses i 43 § första stycket, första punkten, skall fogas avskrift av protokoll, som förts i ärendet.

54 § Likvidatorernas förvaltning och föreningens räkenskaper under likvidationen skall granskas av en eller flera likvidationsrevisorer. Om stadgarna ej anger annat utses likvidationsrevisorer på det förenings-sammanträde vid vilket likvidatorer utses. Har rätten förordnat likvidatorer skall dessa ofördröjligen utlysa föreningssammanträde för val av likvidationsrevisorer som ej skall utses i annan ordning. Likvidationsrevisor får när som helst skiljas från uppdraget genom beslut av den som utsett honom och annan utses i hans ställe.

När stadgarna ej innehåller bestämmelser om hur likvidationsrevisorer skall utses, tillämpas stadgarnas föreskrifter om val av revisorer.

Vad i 30 § tredje, fjärde, femte, sjunde, åttonde och nionde styckena, 31 § och 37 § andra stycket föreskrivs beträffande revisorer gäller i tillämpliga delar likvidationsrevisor, om annat ej följer av vad nedan sägs.

Angående likvidationsrevisor som förordnats av tillsynsmyndigheten finns bestämmelser i 88 §.

55 § Då förening trätt i likvidation åligger det styrelsen att ofördröjligen avge redovisning för sin förvaltning av föreningens angelägenheter under tid, för vilken redovisning ej förut framlagts på förenings-sammanträde.

Redovisningshandlingarna skall likvidatorerna ofördröjligen överlämna till revisorerna, som inom en månad skall avge revisionsberättelse och återställa handlingarna. Redovisningshandlingarna jämte revisorernas berättelse skall så snart som möjligt av likvidatorerna framläggas på föreningssammanträde. På sammanträdet skall till behandling företas frågan om beviljande av ansvarsfrihet åt styrelseledamöterna för den tid redovisningen omfattar. I fråga om styrelsens redovisning, om revisorernas åligganden, om behandlingen av frågan om ansvarsfrihet samt om rätt att tala på styrelsens förvaltning äger bestämmelserna i 29, 31, 32, 36, 40 och 41 §§ motsvarande tillämpning.

56 § Likvidatorerna skall ofördröjligen söka kallelse på föreningens okända borgenärer samt förteckna dess tillgångar och skulder.

57 § Likvidatorerna skall förvalta föreningens angelägenheter under likvidationen. De skall så snart som möjligt förvandla föreningens egendom i pengar, i den mån det fordras för likvidationen, samt verkställa betalning av föreningens skulder.

Likvidatorerna äger ej utan särskilt bemyndigande av föreningssammanträde avyttra dess fasta egendom annorledes än genom försäljning på offentlig auktion. Har likvidatorerna förordnats enligt 87 § får de ej heller på annat sätt sälja lös egendom utan föreningens särskilda bemyndigande. Innan beslutet om förordnandet vunnit laga kraft får lik-

vidatorerna ej utan föreningens samtycke vidta några likvidationsåtgärder utan endast ta föreningens egendom under vård och bevaka dess angelägenheter.

Med de jämkningar som följer av bestämmelserna i denna paragraf eller av vad i övrigt är föreskrivet om likvidation skall i fråga om likvidators befogenhet att företräda föreningen och om deras rättigheter och skyldigheter i tillämpliga delar gälla vad i denna lag är föreskrivet om styrelse eller styrelseledamot. Bestämmelserna i 24 § första stycket gäller dock ej likvidatorer, som förordnats enligt 87 § eller av tillsynsmyndigheten. Däremot äger likvidator som förordnats av tillsynsmyndigheten ensam utöva befogenhet som avses i 37 § första stycket.

Visar likvidator uppenbar motvilja eller försummelse vid fullgörande av sitt uppdrag, äger rätten på anmälan av tillsynsmyndigheten, efter likvidators hörande, entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Underrättelse om sådant beslut skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

58 § Vad i 26 § första stycket är föreskrivet om undertecknande av handling som utfärdas för understödsförening, äger motsvarande tillämpning under föreningens likvidation.

Har tillsynsmyndigheten förordnat likvidator, skall firman tecknas av denne i förening med den eller dem, som annars är berättigade att teckna firman.

Har av likvidatorerna eller annan ställföreträdare för föreningen handling utfärdats utan firmateckning enligt första stycket och framgår ej av handlingens innehåll såväl att den utfärdats på föreningens vägnar som att föreningen är i likvidation, svarar de som undertecknat handlingen för vad genom handlingen må avtalats, en för alla och alla för en, såsom för egen skuld. Sådan ansvarighet skall dock ej åvila undertecknarna, när av omständigheterna vid handlingens tillkomst framgick, att den utfärdades för föreningen och att denna var i likvidation, samt den till vilken handlingen ställts av föreningen erhåller behörigen undertecknat godkännande av handlingen utan oskäligt dröjsmål efter det begäran därom framställt eller personlig ansvarighet gjorts gällande mot undertecknarna.

59 § Medan föreningen är i likvidation, får ej ny medlem antas eller förskott på framtida förmåner lämnas. Vad stadgarna innehåller om rätt för medlem vid avgång ur föreningen utfå del av dess tillgångar får under denna tid ej tillämpas på medlem, som avgått sedan likvidationsbeslutet fattades av föreningen eller meddelades av domstol.

När medgivande enligt tredje stycket ej ger anledning till annat gäller även följande särskilda bestämmelser. Under likvidationen skall ej heller de fasta avgifter och uttaxerade belopp utkrävas eller de försäkringsförmåner utges, som förfallit till betalning sedan beslutet om likvidationen fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Pensionsbelopp, som förfallit till betalning efter denna tidpunkt får dock utbetalas, om pensionsfallet inträffat dessförinnan och utbetalning kan ske utan förnärmande av den rätt, som tillkommer borgenär, medlem eller förmånsberättigad.

Om en fortsättning av föreningens verksamhet under likvidationen

kan antas främja en ändamålsenlig avveckling av föreningen, äger tillsynsmyndigheten lämna sitt medgivande därtill. För tillämpningen av sådant medgivande gäller de särskilda föreskrifter som tillsynsmyndigheten utfärdar. Medgivandet får när som helst ändras eller återkallas.

60 § Vid understödsförenings likvidation får överlåtelse av föreningens rörelse eller fördelning av föreningens tillgångar ej äga rum, förrän den i kallelsen på föreningens okända borgenärer utsatta inställedagen är förbi och alla kända skulder betalats, inbegripet försäkringsförmån, som förfallit till betalning innan likvidationsbeslutet fattades av föreningen eller meddelades av domstol, samt ogulden andel i föreningens tillgångar, vilken enligt stadgarna tillkommer medlen, som avgått dessförrinnan, eller dennes rättsinnehavare. Är skuld till någon del tvistig eller ej förfallen och kan betalning därför eller av annan orsak ej ske, skall medel som fordras för betalningen innehållas.

Om förslag till överlåtelse av föreningens rörelse på annan understödsförening eller på försäkringsbolag kan framläggas, skall likvidatorerna utlysa föreningssammanträde för behandling av förslaget. På sådant sammanträde skall vid frågans behandling framläggas anbud på rörelsens övertagande. Meddelar föreningen pension skall, om stadgarna ej föreskriver annat, i fråga om överlåtelse av rörelsen iakttas att rätt till pension äger företräde framför andra rättigheter till framtida försäkringsförmåner, om pensionsfallet inträffat innan likvidationsbeslutet fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Sedan tillsynsmyndigheten godkänt beslut om överlåtelsen, skall den förening eller det bolag, varpå överlåtelsen sker, anses ha inträtt i den likviderande föreningens rättigheter och skyldigheter. Sistnämnda förenings återstående tillgångar och handlingar skall överlämnas till den andra föreningen eller bolaget.

Kommer överlåtelse av föreningens rörelse ej till stånd, skall stadgarnas bestämmelser om förfarandet med föreningens behållna tillgångar vid dess upplösning tillämpas.

61 § Likvidatorerna skall för varje kalenderår avge redovisning för förvaltningen av föreningens angelägenheter genom avlämnande av förvaltningsberättelse jämte balansräkning, avseende föreningens ställning vid årets utgång, samt likvidationsräkning, upptagande inkomster och utgifter under året. Redovisningshandlingarna skall vara underskrivna av samtliga likvidatorer.

I förvaltningsberättelsen skall lämnas upplysning om likvidationens gång. Om likvidationen ej avslutats inom två år skall i nästa förvaltningsberättelse anges vad som utgjort hinder därför.

Redovisningshandlingarna skall av likvidatorerna överlämnas till likvidationsrevisorerna inom två månader efter kalenderårets slut.

Inom en månad efter det redovisningshandlingarna överlämnats till likvidationsrevisorerna skall dessa till likvidatorerna avlämna berättelse över granskningen av deras förvaltning och föreningens räkenskaper för räkenskapsåret samt återlämna redovisningshandlingarna. Avskrifter därav och av revisionsberättelsen skall ofördröjligen genom likvidatorernas försorg sändas till tillsynsmyndigheten. Om likvidationsrevisorernas berättelse gäller i tillämpliga delar 32 §.

62 § När likvidatorerna fullgjort sitt uppdrag skall de så snart som möjligt avge slutredovisning för sin förvaltning genom avlämnande av förvaltningsberättelse rörande likvidationens gång från likvidationens början till dess avslutande. Om fördelning av föreningens tillgångar förekommit, skall berättelsen innehålla redogörelse därom. Vid berättelsen skall fogas redovisningshandlingar för hela likvidationstiden. Berättelsen och redovisningshandlingarna skall överlämnas till likvidationsrevisorerna. Dessa skall inom en månad därefter avge en av dem underskriven revisionsberättelse över förvaltningen under likvidationen och återlämna handlingarna. Om revisionsberättelsens innehåll gäller i tillämpliga delar 32 §.

Då revisionsberättelsen avlämnats till likvidatorerna, skall dessa ofördröjligen kalla till föreningssammanträde för granskning av slutredovisningen. Om sådant föreningssammanträde gäller i tillämpliga delar 36 §.

63 § Då likvidatorerna framlagt slutredovisning för sin förvaltning enligt föregående paragraf, anses föreningen upplöst. Anmälan därom skall ofördröjligen göras för registrering.

Vid anmälningen, som skall vara undertecknad av samtliga likvidatorer, skall fogas avskrift av de i 62 § nämnda handlingarna liksom av protokoll som förts i ärendet samt bevis om dagen för utfärdande av kallelsen på okända borgenärer.

64 § Medlem eller annan förmånsberättigad som ej är nöjd med likvidatorernas redovisning skall väcka sin talan vid domstol inom ett år från den dag då redovisningen framlades på föreningssammanträde. Försummas det, har han förlorat sin talan.

65 § Har beslut meddelats om avträdande av understödsförenings egendom till konkurs eller om inledande för förening av ackordsförhandling utan konkurs skall underrättelse därom ofördröjligen genom konkursdomarens försorg avsändas för registrering.

Under konkurs företrädes föreningen som konkursgäldenär av styrelsen, eller om sysslomän enligt 46 § eller likvidatorer varit utsedda vid tiden för beslutet om egendomsavträde, av dessa. Dock får i behörig ordning utses styrelse i stället för sysslomän samt nya styrelseledamöter eller nya likvidatorer.

Var föreningen ej i likvidation, när dess egendom avträdades till konkurs, skall bestämmelserna i 59 § tillämpas tills konkursen avslutats eller, vid överskott, föreningen trätt i likvidation enligt 66 §. Härvid skall dock iakttagas att bestämmelserna i 59 § om tiden för likvidationsbeslutet i stället skall avse tiden för beslutet om egendomsavträde samt att bestämmelsen om utbetalning i visst fall av pensionsbelopp ej får tillämpas innan konkursen är avslutad.

66 § Finnes efter konkursens avslutande ej överskott, anses föreningen upplöst, då konkursen avslutats. Det åligger dem, som under konkursen sist företrätt föreningen såsom konkursgäldenär, att ofördröjligen anmäla föreningens upplösning till registret.

Var föreningen ej i likvidation, då dess egendom avträdades till konkurs, och finnes efter konkursens avslutande överskott, skall föreningen träda i likvidation. Därvid skall iakttagas, att vad i 59 och

60 §§ sägs angående den tid, då beslutet att föreningen skulle träda i likvidation fattades av föreningen eller meddelades av domstol, i stället skall avse tiden för beslutet om egendomsavtråde.

67 § Har vid understödsförenings likvidation tillgångarna fördelats eller överlämnats till någon, som enligt stadgarna är berättigad överta dem, utan att betalning för skuld erlagts eller innehållits, eller finnes innehållna medel ej lämna tillgång till skulds betalning är den, som uppburit något på borgenärs bekostnad, skyldig att återbära vad han sålunda fått, om föreningen ej förmår fullgöra sina förpliktelser.

Är utbetalning av pensionsbelopp, vilken skett på grund av bestämmelser med stöd av 59 eller 65 §§ till förfång för borgenär, medlem eller annan förmånsberättigad skall återbäring äga rum.

68 § Föreligger anledning till antagande att understödsförening som trätt i likvidation saknar tillgångar eller att dessa är så ringa att de ej kommer att täcka likvidationskostnaderna, äger rätten på anmälan av likvidatorerna och efter tillsynsmyndighetens hörande förklara att likvidationen skall nedläggas och föreningen anses upplöst. När sådan förklaring meddelats gäller ej längre bestämmelserna i 54—67 §§. Tillgång, som enligt vad nu sagts ej skall ingå i likvidation, skall efter rättens förordnande tillfalla allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål.

Meddelande om förklaring enligt första stycket skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Om överlåtelse av understödsförenings rörelse utan föregående likvidation

69 § Väckes i annat fall än som avses i 60 § förslag att understödsförenings rörelse eller viss del därav skall överlätas på understödsförening eller försäkringsbolag, skall anbud därom framläggas på föreningssammanträde som skall besluta i frågan.

Vid dylik överlåtelse skall, såvida ej annat bestämts i stadgarna, rätt till pension äga företräde framför övriga rättigheter till framtida förmåner, om pensionsfallet inträffat innan beslutet om överlåtelsen fattades.

Då beslut om överlåtelsen godkänts av tillsynsmyndigheten, skall den förening eller det bolag, varpå överlåtelsen sker, anses ha inträtt i den överlåtande föreningens rättigheter och skyldigheter mot medlemmarna och andra förmånsberättigade på grund av den överlåtna rörelsen. Avser överlåtelsen föreningens hela rörelse, skall föreningen träda i likvidation.

Försätts förening i konkurs efter det beslut om överlåtelse, varom i denna paragraf sägs, blivit godkänt av tillsynsmyndigheten, skall vid tillämpning av vad i konkurslagen är föreskrivet angående rätt till talan om återgång av avtal, avtalet om överlåtelsen anses ingånget den dag, då godkännandet skedde.

Registrering

70 § Hos tillsynsmyndigheten skall föras understödsföreningsregister för inskrivning av de uppgifter, vilka enligt denna lag skall anmälas för registrering eller i övrigt tas in i registret.

71 § Ansökan om understödsförenings registrering och anmälan för registrering skall inges eller i betalt brev med posten insändas till tillsynsmyndigheten.

72 § Registrering skall vägras,

om för varje särskilt fall meddelade föreskrifter angående ansökan om eller anmälan för registrering eller ifråga om upprättande av handling som skall fogas vid sådan ansökan eller anmälan ej iakttagits,

om föreningens stadgar eller beslut, som anmäles för registrering, ej tillkommit i föreskriven ordning eller ej står i överensstämmelse med bestämmelserna i denna lag eller annars strider mot lag eller författning eller till sin avfattning i något viktigt hänseende är otydliga eller vilseledande,

om särskilt medgivande av tillsynsmyndigheten fordras enligt bestämmelse i denna lag och sådant medgivande ej lämnas, eller

om tillsynsmyndigheten finner att beslut som avses i 42 § eller 43 § första stycket första punkten ej bör godkännas.

73 § Beviljas understödsförening registrering skall tillsynsmyndigheten i registret införa,

1. dagen för stadgarnas antagande,
2. föreningens firma,
3. föremålet för föreningens verksamhet,
4. den ort inom riket där föreningens styrelse har sitt säte,
5. föreningens postadress,
6. varje styrelseledamots och styrelsesuppleants samt där eljest någon är bemyndigad att teckna föreningens firma, dennes fullständiga namn och hemvist, samt
7. av vilka och hur föreningens firma skall tecknas, om den ej tecknas av styrelsen ensam.

Den ena av de till tillsynsmyndigheten ingivna avskrifterna av föreningens stadgar skall förseas med bevis om registrering och återställas till föreningen.

74 § Göres sedan understödsförening registrerats anmälan om förhållande, som enligt denna lag skall anmälas för registrering, skall, om registrering beviljas, vad sålunda anmälts anmärkas i registret.

Registreras anmäld ändring av förenings stadgar skall den ena av de till tillsynsmyndigheten i ärendet ingivna protokollsavskrifterna förseas med bevis om registreringen och återställas till föreningen.

75 § Vägras registrering skall tillsynsmyndigheten ofördröjligen med posten översända underrättelse om beslutet med skälen därför till föreningen eller den som gjort anmälningen.

76 § Ansöknings- och anmälningskriften med därvid fogade handlingar skall för varje förening förvaras som bilagor till registret.

77 § Förter understödsförenings registrerade firma likhet med en i föreningsregister, försäkringsregistret eller understödsföreningsregistret tidigare införd firma, och lider därigenom innehavaren av sistnämnda firma förfång, äger han hos domstol föra talan om förbud för föreningens att efter viss tid använda förstnämnda firma samt om skadestånd.

Menar någon i annat fall än som avses i första stycket, att en i understödsföreningsregistret verkställd inskrivning länder honom till förfång, får talan om registreringens upphävande samt om skadestånd föras vid domstol.

78 § Framgår av laga kraft ägande dom att i registret gjord inskrivning ej bort ske eller att registrerat beslut om ogiltigt eller att annars visst i registret anmärkt förhållande ej föreligger skall på anmälan av part i registret antecknas, att på nämnda grund den tidigare anteckningen avförs ur registret.

Har beslut om avträdande av förenings egendom till konkurs antecknats i registret och förklarar överrätt att beslutet ej bort meddelas skall anteckningen på anmälan därom avföras ur registret.

Vid anmälan enligt första och andra stycket skall fogas avskrift av rättens avgörande samt i fall, som avses i första stycket, lagakraftbevis.

79 § Ändring i förhållande som antecknats i registret kan ej med laga verkan åberopas mot den som inhämtat kännedom om registrets innehåll, såvitt det icke visats att han ändå haft vetskap om ändringen.

Tillsyn och rådgivning

80 § Uppkommer fråga om bildande av understödsförening skall tillsynsmyndigheten på begäran ge råd och vägledning beträffande det lämpliga inrättandet av sådan förening samt tillika lämna uppgifter om vad som fordras för att förening skall vinna registrering.

81 § Tillsynsmyndigheten skall övervaka att understödsförening i sin verksamhet ställer sig till efterrättelse denna lag och andra författningar liksom de för föreningen gällande stadgarna.

Tillsynsmyndigheten skall även i övrigt med uppmärksamhet följa föreningsverksamheten och verka för dess sunda utveckling.

82 § Vid utövandet av tillsynsverksamheten eller efter särskild begäran därom skall tillsynsmyndigheten i skälig utsträckning lämna understödsförening de råd och upplysningar som fordras för att föreningens rörelse skall kunna drivas på ett med hänsyn till dess art och omfattning lämpligt sätt.

83 § Det åligger understödsförenings styrelse

att för varje räkenskapsår inom två månader från det revisorernas berättelse framlades på föreningssammanträde till tillsynsmyndigheten insända avskrift av styrelsens förvaltningsberättelse, av balansräkningen, av vinst- och förlusträkningen, av revisionsberättelsen och av protokoll, avseende på föreningssammanträde med anledning av nämnda berättelser fattade beslut, liksom en i enlighet med av tillsynsmyndigheten fastställt formulär upprättad av styrelsen underskriven redogörelse för föreningen och dess verksamhet under året,

att även i övrigt lämna tillsynsmyndigheten begärda upplysningar om föreningen och dess verksamhet, samt

att när som helst hålla föreningens kassa och övriga tillgångar samt alla böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för tillsynsmyndighetens granskning.

84 § När det behövs för att tillsynsverksamheten skall kunna fullgöras på behörigt sätt och Konungen lämnat samtycke därtill, äger tillsynsmyndigheten vid vite förelägga styrelse, ordförande, verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning som i väsentlig mån samarbetar med eller biträder understödsförening i dess verksamhet, att efter tillsynsmyndighetens anvisningar avge särskild redovisning över förhållanden som berör understödsföreningen eller tillhandahålla vissa böcker, räkenskaper eller andra handlingar för tillsynsmyndighetens granskning.

85 § Tillsynsmyndigheten äger vid behov förordna revisor att med övriga revisorer delta i granskningen av styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper.

Tillsynsmyndigheten får när som helst återkalla uppdraget.

Revisor som förordnats av tillsynsmyndigheten är skyldig att iaktta de föreskrifter myndigheten meddelar. Arvode till revisorn skall betalas av föreningen med belopp som tillsynsmyndigheten bestämmer.

86 § När tillsynsverksamheten ger anledning därtill, äger tillsynsmyndigheten sammankalla förenings styrelse. Om kallelse till särskilt föreningssammanträde finns bestämmelser i 38 § andra stycket.

Befattningshavare hos tillsynsmyndigheten som är behörig att företräda myndigheten äger närvara vid föreningssammanträde eller av myndigheten utlyst styrelsesammanträde och delta i överläggningarna.

87 § 1 mom. Tillsynsmyndigheten äger meddela de erinringar i fråga om förenings verksamhet som myndigheten finner påkallade.

2 mom. Finner tillsynsmyndigheten

att avvikelse skett från lag eller författning eller med stöd därav meddelade bestämmelser eller från förenings stadgar;

att förenings stadgar ej längre motsvarar de i 8 § första stycket angivna allmänna kraven;

att föreningens tillgångar ej är tillräckliga; eller

att eljest allvarlig anmärkning kan riktas mot föreningens verksamhet,

skall tillsynsmyndigheten anvisa föreningen att inom viss tid vidta de åtgärder som prövas erforderliga.

3 mom. Har anvisning enligt 2 mom. ej efterkommits inom bestämd tid och har det anmärkta förhållandet ej heller på annat sätt undanröjts äger tillsynsmyndigheten hos rätten göra ansökan, att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation.

Har sådan ansökan skett äger vad i 46 § andra stycket sägs om kungörelse och om förordnande av syssломän motsvarande tillämpning.

Styrks ej innan ärendet företas till avgörande hos rätten att meddelad anvisning behövig efterkommits, skall rätten förklara, att föreningen skall träda i likvidation, och förordna en eller flera likvidatorer.

88 § Har understödsförening trätt i likvidation äger tillsynsmyndigheten vid behov förordna likvidator att tillsammans med övriga likvidatorer verkställa likvidationen.

Under likvidationen har tillsynsmyndigheten i avseende på likvidatorerna samma befogenheter som enligt denna lag tillkommer myndigheten beträffande styrelsen.

Tillsynsmyndigheten äger vid behov förordna likvidationsrevisor.

Beträffande likvidator och likvidationsrevisor som förordnats med stöd av denna paragraf gäller i tillämpliga delar vad i 85 § sägs om revisor som förordnats av tillsynsmyndigheten.

89 § Till bestridande av kostnaden för tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet skall understödsförening årligen erlägga bidrag enligt bestämmelser som meddelas av Konungen. Detta bidrag skall bestämmas högst till en femtedels procent av föreningens hela inkomst av avgifter och avkastning av föreningens tillgångar under nästföregående räkenskapsår. Bidraget får dock ej understiga tvåhundra kronor.

90 § Närmare bestämmelser om tillsynsmyndighetens organisation och verksamhet meddelas av Konungen.

Klagan över tillsynsmyndighetens beslut

91 § Den som ej är nöjd med tillsynsmyndighetens beslut om vägrad registrering får sist inom två månader från beslutets dag däröver anförda besvär hos Konungen.

Över beslut som tillsynsmyndigheten meddelat på grund av tillsynen över understödsförening får klagan föras hos Konungen inom den tid som föreskrivs för överklagande av förvaltande myndighets beslut, men beslutet går ändå i verkställighet om ej Konungen annorlunda förordnar.

Skadestånd

92 § Har styrelseledamot, revisor, likvidator, likvidationsrevisor eller sysloman enligt 46 § vid fullgörande av sitt uppdrag uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat föreningen skada, är han skyldig att till föreningen utge ersättning för skadan.

Om medhjälpare, som av revisor eller likvidationsrevisor anlitats för granskningsuppdraget, vid uppdragets utförande uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat föreningen skada, skall revisorn svara för skadan.

Har föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, genom överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av grov vårdslöshet tillskyndat föreningen skada, är också han skyldig att till föreningen utge ersättning för skadan.

93 § Har styrelseledamot eller annan som avses i 92 § första stycket genom överträdelse av denna lag eller stadgarna uppsåtligen eller av vårdslöshet tillskyndat medlem, förmånsberättigad, borgenär hos föreningen eller annan tredje man skada, är han skyldig att till denne utge ersättning för skadan. Detsamma gäller när skadan vållats uppsåtligen eller av grov vårdslöshet av medlem eller röstberättigad som ej är medlem.

94 § Är styrelseledamot eller annan ersättningsskyldig enligt 92 § första eller andra stycket eller 93 § första punkten och föreligger endast ringa vårdslöshet, får ersättningen nedsättas, om det med hänsyn även till skadans storlek och omständigheterna i övrigt prövas skäligt.

Har medlem eller röstberättigad, som ej är medlem, ådragit sig ersättningsskyldighet enligt 92 § tredje stycket eller 93 § andra punkten får ersättningen nedsättas, om det med hänsyn till hans skuld och omständigheterna i övrigt provas skäligt.

Nedsättning efter vad nu är sagt får ej göras, om den ersättnings-skyldiges förfarande innefattade brottslig handling.

95 § Är flera ersättningsskyldiga för skada efter vad i 92—94 §§ sägs, skall de svara för ersättningen en för alla och alla för en, den vars ersättningsskyldighet nedsatts enligt 94 § dock endast med det nedsatta beloppet. Sinsemellan skall de ansvara för ersättningens betalning efter vad som med hänsyn till den större eller mindre skuld som finnes ligga envar av dem till last samt till omständigheterna i övrigt provas skäligt.

Straffbestämmelser

96 § Drivs verksamhet av oregistrerad understödsförening dömes den som deltar i åtgärd på föreningens vägnar eller i beslut därom till böter.

97 § Till böter dömes

1. styrelseledamot, likvidator eller annan som i ansökan om eller anmälan för registrering eller i därvid fogade handlingar eller i annan enligt bestämmelserna i denna lag till tillsynsmyndigheten ingiven handling, försäkringsteknisk utredning eller redogörelse eller vid lämnande av upplysning enligt 83 § uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift,
2. styrelseledamot eller likvidator som uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i handling som hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade eller framlägges på föreningssammanträde,
3. revisor eller likvidationsrevisor som i revisionsberättelse eller annan handling, som framlägges på föreningssammanträde eller annorledes hålles tillgänglig för medlemmar eller röstberättigade, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift om föreningens angelägenheter eller uppsåtligen eller av grov vårdslöshet underlåter att göra anmärkning beträffande förvaltningen, ändå att anledning därtill föreligger,
4. revisor, likvidationsrevisor eller revisors eller likvidationsrevisors medhjälpare som, oaktat han insett eller bort inse att skada kunnat följa därav, yppar något som kommit till hans kännedom vid verkställd granskning, utan att det varit nödvändigt för att fullgöra hans uppdrag,
5. styrelseledamot, revisor, likvidator eller annan som ej iakttar eller fullgör vad honom åligger enligt 10 § första stycket, 15 § första stycket, 28 §, 29 § andra stycket, 30 § nionde stycket, 31 § tredje stycket, 32 § första stycket, 35 § andra stycket, 44 § första eller fjärde stycket, 47 § andra stycket första punkten, 53 § första eller andra stycket, 54 § tredje stycket, jämfört med 31 § tredje stycket, 55 § andra stycket förs-

ta punkten, 62 § första stycket, 63 § första stycket, 66 § första stycket, 83 § eller enligt beslut som meddelats enligt 15 § andra stycket.

Särskilda bestämmelser

98 § Fordran som på grund av moderskapsförsäkring innestår hos understödsförening får ej utmätas.

Om utmätningsfrihet för kapitalförsäkring, sjukhjälp och pension finnes bestämmelser i lagen om försäkringsavtal och i utskökningslagen.

99 § Understödsförening får ej utlåna medel till styrelseledamot, styrelsesuppleant, revisor eller befattningshavare inom föreningen. Ej heller får lån utlämnas mot borgen av person som ovan sägs.

Vad i första stycket första punkten stadgas utgör ej hinder för understödsförening att i enlighet med vad därom i stadgarna föreskrives utlämna lån mot säkerhet i av föreningen utfärdat försäkringsbrev.

100 § Avskrift som nämns i denna lag skall vara bestyrkt av två personer som vid sina namn bör angiva yrke och postadress.

101 § Understödsförening lyder i mål, för vilka ej annorlunda stadgas i lag, under allmän underrätt i den ort, där styrelsen har sitt säte.

102 § Innehåller understödsförenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skall hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äger detta förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gäller vad om talans väckande och om delgivning finns stadgat i denna lag; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av förningssammanträde, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om förningssammanträde enligt 27 § andra stycket utlysts inom klandertiden att hållas så snart det kan ske.

Undantag från lagens tillämplighet

103 § 1 mom. Vad i denna lag sägs äger ej tillämpning på anstalt, för vars utfästelser av förmåner staten eller kommun är ansvarig, eller på pensionskassa vilken av Konungen förklarats undantagen från lagens tillämpning. Sådan anstalt eller pensionskassa är dock skyldig att angående sin verksamhet göra anmälan och lämna uppgifter i enlighet med de föreskrifter Konungen meddelar.

2 mom. Beträffande förning som driver verksamhet av endast ringa omfattning eller som huvudsakligen meddelar tjänstepensionsförsäkring får tillsynsmyndigheten, om hinder däremot ej föreligger från allmän synpunkt, medge de undantag från bestämmelserna i denna lag, vilka med hänsyn till verksamhetens omfattning och föreningens förhållanden i övrigt framstår som skäliga och ändamålsenliga.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972, då lagen (1938: 96) om understödsföreningar skall upphöra att gälla med de undantag som följer av nedanstående bestämmelser.

2. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till bestämmelse som ersatts genom bestämmelse i denna lag, skall i stället den bestämmelsen tillämpas.

3. Den äldre lagen skall fortfarande äga tillämpning i fråga om registrerad understödsförening vilken vid denna lags ikraftträdande meddelar försäkring vid arbetslöshet och ej antagits som erkänd arbetslöshetskassa.

4. I fråga om understödsförening som vid denna lags ikraftträdande är registrerad och ej meddelar försäkring vid arbetslöshet skall i stället för bestämmelserna i 4, 8, 11 och 13 §§, 15 § första stycket, 19 §, 20 § första, tredje, femte och sjätte styckena, 29 § andra stycket, 30 § sjätte stycket, 32 § första stycket, 36 § första stycket, 39 § första och andra styckena närmast motsvarande bestämmelse i den äldre lagen fortfarande tillämpas intill dess föreningens stadgar i berörd del anpassats efter denna lag. Under samma förhållande skall hänvisning i föreningens stadgar till annan bestämmelse i den äldre lagen gälla motsvarande bestämmelse i denna lag.

5. Anmälan för registrering av stadgeändring enligt 4 första punkten skall inges till tillsynsmyndigheten senast den 31 december 1976. Leder ej sådan anmälan till begärd registrering och har tillsynsmyndigheten ej enligt 103 § 2 mom. medgett föreningen undantag som gör ytterligare stadgeändringar obehövliga, äger 87 § 3 mom. motsvarande tillämpning.

6. Om medlemsantalet i understödsförening, som enligt 3 § första stycket i den äldre lagen skall bestå av minst 50 medlemmar, vid denna lags ikraftträdande överstiger detta tal men understiger 100, skall föreningen underrätta tillsynsmyndigheten därom inom ett år från ikraftträdandet. Bestämmelserna i 47 § äger härvid motsvarande tillämpning.

7. I fråga om beslut av föreningssammanträde som fattats före denna lags ikraftträdande samt om talan mot sådant beslut tillämpas bestämmelserna i den äldre lagen.

8. Styrelseledamot, revisor eller fullmäktige som utsetts med tillämpning av den äldre lagen får under återstoden av mandattiden utöva sitt uppdrag utan hinder av bestämmelse vilken saknar motsvarighet i den äldre lagen.

9. Har understödsförening, som avses under 4, trätt i likvidation före denna lags ikraftträdande tillämpas den äldre lagen.

10. Gäller enligt 4 bestämmelse i den äldre lagen, skall vad i samma lag föreskrives om ansvar för överträdelse av bestämmelsen tillämpas.

11. Tillsynsmyndigheten äger utfärda särskilda föreskrifter och anvisningar om anmälan som avses i 5.

Bilaga 2
Det remitterade förslaget

1 Förslag till

Lag om understödsföreningar

Härigenom förordnas som följer.

Allmänna bestämmelser

1 § Med understödsförening förstås enligt denna lag förening för inbördes bistånd som har till ändamål att i fråga om personförsäkring driva sådan verksamhet som ej är affärsmässig och ej avser försäkring vid arbetslöshet och som

1. registrerats som understödsförening enligt äldre bestämmelser, eller

2. bildats huvudsakligen för anställda hos viss eller vissa arbetsgivare, för personer som tillhör viss yrkesgrupp eller för medlemmar i ideell förening inom vilken finns sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig.

Förening med huvudsakligt ändamål att försäkra pensionsförmåner som tillkommer viss grupp av anställda skall anses som understödsförening, även om arbetsgivare i stället för de anställda erlägger medlemsavgifterna.

2 § Denna lag äger ej tillämpning på anstalt, för vars utfästelser av förmåner staten eller kommun är ansvarig eller vars verksamhet regleras i särskild författning, eller på pensionskassa, som är avsedd för personer i offentlig tjänst och som av Konungen förklarats undantagen från lagens tillämpning.

Har understödsförenings verksamhet endast ringa omfattning eller avser den huvudsakligen meddelande av tjänstepensionsförsäkring, kan undantag medges från bestämmelserna i denna lag i den mån hinder ej föreligger från allmän synpunkt och det är skäligt och ändamålsenligt med hänsyn till verksamhetens omfattning och föreningens förhållanden i övrigt.

Fråga om undantag enligt andra stycket prövas av den myndighet som avses i 3 §.

3 § Understödsförening skall vara registrerad hos försäkringsinspektionen och stå under tillsyn av inspektionen.

Hos försäkringsinspektionen föres understödsföreningsregister för inskrivning av de uppgifter som enligt denna lag skall anmälas för registrering eller i övrigt tas in i registret.

4 § Förening får registreras enligt denna lag endast om den avsedda verksamheten är behövlig och även i övrigt ägnad att främja en sund utveckling av försäkringsväsendet.

5 § Understödsförening skall bestå av minst 500 medlemmar, om föreningen meddelar

1. förtids- eller efterlevandepension utan samband med ålderspension,
2. sjukpenning för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd, eller
3. kapitalförsäkring för dödsfall till högre belopp än 1 000 kronor för en medlem.

Annan förening än som avses i första stycket skall bestå av minst 100 medlemmar.

Om särskilda skäl föreligger, kan försäkringsinspektionen bestämma att förenings minsta antal medlemmar skall vara lägre än som anges i första eller andra stycket.

6 § Kapitalförsäkring får avse högst 8 000 kronor för en medlem. Föreligger särskilda skäl, kan försäkringsinspektionen medge förening att meddela sådan försäkring till högre belopp.

7 § Understödsförening får ej utan medgivande av försäkringsinspektionen driva verksamhet som är främmande för ändamålet med föreningens försäkringsverksamhet. Den främmande verksamheten skall alltid stå i rimligt förhållande till försäkringsverksamheten.

Understödsförening får ej heller utan medgivande av försäkringsinspektionen ändra sin försäkringsverksamhet så att den får en väsentligt ny inriktning eller kommer att omfatta ny verksamhetsgren. Vid prövningen äger 4 § motsvarande tillämpning.

8 § För understödsförenings förbindelser svarar endast föreningens tillgångar inbegripet förfallna men ej erlagda medlemsavgifter.

9 § Innan understödsförening registrerats, kan den ej förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter eller vara part inför domstol eller annan myndighet. Sedan styrelse utsetts, kan den dock föra talan i mål rörande föreningens bildande.

Handlar föreningsmedlemmar eller styrelseledamöter eller andra på föreningens vägnar, innan den registrerats, svarar de som deltagit i åtgärden solidariskt för uppkomna förbindelser.

Stadgar och firma m. m.

10 § För att vinna registrering skall understödsförening ha antagit stadgar samt utsett styrelse och revisorer.

11 § Understödsförenings stadgar skall ha sådant innehåll att medlems intresse av att föreningen meddelar försäkring till kostnader och villkor som är skäligen med hänsyn såväl till förmånernas art och omfattning som till föreningens storlek och övriga förhållanden tillgodoses. Stadgarna skall vidare vara ägnade att trygga föreningens förmåga att fullgöra sina utfästelser till medlemmar och övriga förmånsberättigade. Även i övrigt skall stadgarna ha sådant innehåll som är lämpligt med hänsyn till verksamhetens art och omfattning.

Stadgarna skall ange

1. föreningens firma,
2. ändamålet med föreningens verksamhet,
3. den ort inom riket, där föreningens styrelse skall ha sitt säte,
4. de villkor som skall gälla för inträde i föreningen,

5. försäkringsförmånernas beskaffenhet och storlek eller grunderna för beräkning av förmånerna, tid och villkor för utbetalning av försäkringsbelopp samt i fråga om kapitalförsäkring högsta tillåtna försäkringsbelopp för en medlem,

6. de fasta avgifter, som skall erläggas till föreningen, eller grunderna för deras beräkning,

7. ordningen för beslut om särskild uttaxering, om sådan skall förekomma, samt grunderna för uttaxeringens verkställande,

8. påföljden för försummelse att till föreningen erlägga fast avgift eller uttaxerat belopp,

9. villkoren för rätt till fribrev eller återköp, om sådan rätt föreligger, samt reglerna för beräkning av fribrevs- och återköpsvärdena,

10. villkoren för belåning av försäkringsbrev hos föreningen, om sådan belåning får förekomma,

11. när försäkringsteknisk utredning skall verkställas, om skyldighet föreligger att upprätta sådan utredning,

12. grunderna för fondbildning,

13. hur avkastning skall erhållas av medel, som ej behövs för löpande utgifter, samt hur värdehandlingar skall förvaras,

14. hur medel som ej avsatts till försäkringsfond skall användas samt, om överskott som uppkommit på försäkringsverksamheten skall användas till återbäring, bestämmelser därom,

15. antalet styrelseledamöter och revisorer eller det högsta och lägsta antal till vilket de skall uppgå och i förekommande fall motsvarande uppgifter om suppleanter för styrelseledamöter och revisorer, tiden för styrelseledamöts, revisors och suppleants uppdrag samt, om styrelseledamot, revisor eller suppleant skall utses på annat än i denna lag angivet sätt, hur tillsättning skall ske,

16. hur fullmäktige enligt 35 § skall utses, om sådana skall finnas, samt deras befogenhet och mandattid,

17. tid för ordinarie föreningsstämma,

18. det sätt på vilket kallelse till föreningsstämma skall ske och andra meddelanden bringas till medlemmarnas kännedom samt den tid före stämman då föreskrivna kallelseåtgärder senast skall vara vidtagna.

19. förfarandet med behållna tillgångar vid föreningens upplösning.

12 § Understödsförenings firma skall innehålla ettdera av orden "understödsförening" eller "försäkringsförening". Meddelar förening utslutande eller huvudsakligen sjukhjälp får firman dock i stället innehålla ordet "sjukkassa".

I firman får ej ordet "bolag" eller annat uttryck, som betecknar ett bolagsförhållande eller ordet "bank" intagas på sådant sätt att därav kan föräntas det misstaget att firman inncas av ett bolag eller av en bank. Firman får ej heller innehålla ordet "erkänd" eller såväl ordet "ömnesidig" som ordet "försäkring".

Firman skall tydligt skilja sig från annan förut registrerad, ännu bestående understödsförenings firma.

13 § Ansökan om registrering göres av styrelsen.

Vid ansökningshandlingen skall fogas

1. två avskrifter av föreningens stadgar,

2. avskrift av protokoll som förts vid sammanträde med föreningens medlemmar och som utvisar att stadgarna antagits,

3. avskrift av protokoll eller annan handling, varav framgår att styrelse och revisorer utsetts,

4. försäkringsteknisk utredning i fråga om beräkning av de i stadgarna angivna avgifterna eller, om föreningen endast skall meddela sjukpenning för högst 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd eller sjukvårdsersättning eller båda förmånerna i förening, de uppgifter som behövs för en bedömning av frågan om avgifternas storlek.

14 § Ansökningshandlingen skall innehålla uppgift om

1. antalet medlemmar,
2. föreningens postadress,
3. styrelseledamöters, revisorers och i förekommande fall suppleanters fullständiga namn, medborgarskap och hemvist jämte förklaring att dessa personer ej är omyndiga,

4. den eller dem som får teckna föreningens firma och hur firman skall tecknas, om denna ej skall tecknas av styrelsen.

5. i fråga om firmatecknare som ej är styrelseledamot eller styrelsesuppleant motsvarande förhållanden som anges under 3.

Har ej den som ensam eller gemensamt med annan är bemyndigad att teckna föreningens firma egenhändigt skrivit sin av vittnen styrkt namnteckning på ansökningshandlingen, skall vid denna fogas särskild bilaga, på vilken namnteckningen finns och styrkts av vittnen.

Medlemsförteckning

15 § Över understödsförenings medlemmar skall föras förteckning genom styrelsens försorg. Förteckningen skall för varje medlem innehålla uppgift om fullständigt namn, personnummer, senast kända hemvist och tiden för inträdet i föreningen. För förening som meddelar pension skall i fråga om pensionstagare, som ej är medlem, i förteckningen antecknas motsvarande uppgifter utom beträffande tid för inträde i föreningen.

Under särskild rubrik skall i förteckningen vidare upptagas tillgängliga uppgifter om fribrevsinnehavare, som ej är medlem i föreningen.

Förteckningen skall förvaras på betryggande sätt.

Medlemskap

16 §. Fråga om antagande av medlem i understödsförening avgöres av styrelsen.

17 § Medlem får utträda ur understödsförening, om han icke på grund av sin anställning är skyldig tillhöra denna. Anmälan om utträde skall göras skriftligen. I stadgarna får föreskrivas, att anmälan skall vara försedd med medlemmens bevittnade namnunderskrift och att medlem under viss tid efter anmälan, högst ett år, skall kvarstå i föreningen.

Medlem får ej uteslutas ur förening av annan orsak än stadgarna anger. Fråga om uteslutning prövas av styrelsen, om ej annat är bestämt i stadgarna.

18 § Även om medlem utträtt eller utesluts ur understödsförening eller avlidit, har föreningen, om ej annat är föreskrivet i stadgarna, rätt

till dels stadgeenlig avgift för den tidsperiod, varunder avgången ägt rum, dels vad som belöper på den avgångne enligt beslut om särskild uttaxering som fattats före avgången.

Avgången medlem eller hans rättsinnehavare har ej annan rätt till föreningens tillgångar än som framgår av föreningens stadgar.

Fribrev och återköp

19 § Medlem som avgår ur understödsförening som meddelar pensions- eller kapitalförsäkring har rätt till fribrev eller, om föreningen meddelar kapitalförsäkring, återköp.

Rätten till fribrev eller återköp får inskränkas endast genom villkor i fråga om

1. den tid under vilken försäkringen skall ha gällt,
2. det sammanlagda beloppet erlagda avgifter för försäkringen,
3. fribrevs- eller återköpsvärdets storlek.

Försäkringsinspektionen kan medge undantag från första stycket.

Avgifter

20 § Understödsförening skall till verksamhetens bedrivande uttaga fasta medlemsavgifter. Är föreningens verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar, skall särskild avgift uttagas för varje verksamhetsgren.

Uttagande av avgifter får ej göras beroende av att försäkringsfall inträffat inom föreningen.

Om stadgarna medger särskild uttaxering, får sådan ske endast när föreningens tillgångar är otillräckliga för verksamhetens behöriga utövande.

Försäkringsteknisk utredning

21 § Styrelse för understödsförening skall minst vart femte år låta verkställa försäkringsteknisk utredning av föreningens ställning vid närmast föregående års slut. Beträffande sjukhjälpsverksamhet föreligger dock sådan skyldighet endast om sjukpenning meddelas för längre tid än 180 dagar för ett sammanhängande sjuklighetstillstånd. Är föreningens verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar, skall särskild utredning göras för varje verksamhetsgren. Utredning skall redovisas till försäkringsinspektionen inom tid som inspektionen bestämmer.

Försäkringsinspektionen kan helt eller delvis befria förening från skyldigheten att låta upprätta sådan utredning, om föreningens rörelse är av mindre omfattning eller om det av annan orsak finns skäligen ledning till det.

Utan hinder av första och andra styckena är förenings styrelse skyldig att efter föreläggande av försäkringsinspektionen låta verkställa försäkringsteknisk utredning vid tidpunkt som inspektionen bestämmer.

Försäkringsteknisk utredning skall verkställas enligt av försäkringsinspektionen fastställda grunder och meddelade föreskrifter. Utredningen verkställs av person, som är behörig att utöva befattning som aktuarie vid livförsäkringsbolag eller som av inspektionen förklarats behörig att verkställa utredningen.

22 § Vid försäkringsteknisk utredning skall premiereserv beräknas för varje verksamhetsgren. Premiereserven utgör skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar.

Fondbildning

23 § När bokslut uppgjorts skall till försäkringsfond för varje verksamhetsgren avsättas vad som av föreningens intäkter från varje gren ej åtgått för kostnader för denna under det räkenskapsår bokslutet avser.

Framgår av försäkringsteknisk utredning, att försäkringsfonden överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven jämte en tjugondel därav, får överskjutande belopp eller del därav undantagas från försäkringsfonden, om stadgarna medger det.

I annat fall än som avses i andra stycket får medel tagas undan från försäkringsfond endast efter försäkringsinspektionens medgivande. Sådant medgivande får ej lämnas om åtgärden kan äventyra föreningens förmåga att fullgöra sina förpliktelser.

Kapitalplacering

24 § Vid varje tidpunkt skall ett belopp, som täcker summan av dels försäkringsfonder, dels understödsföreningens övriga skulder, annan fond än försäkringsfond ej medräknad, redovisas i följande tillgångar, nämligen

1. obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av staten,

2. obligationer som utfärdats av Sveriges allmänna hypoteksbank, Konungariket Sveriges stadshypotekskassa, Svenska bostadskreditkassan, Svenska skeppshypotekskassan, Skeppsfartens sekundärlånekassa eller Sveriges investeringsbank aktiebolag eller av kreditaktiebolag, som står under tillsyn av bankinspektionen,

3. fordringsbevis som utfärdats av riksbanken, bankaktiebolag, sparbank, postbanken eller centralkassa för jordbrukskredit, dock ej sådana för den allmänna rörelsen avsedda förskrivningar som medför rätt till betalning först efter utfärdarens övriga fordringsägare (förlagsbevis),

4. obligationer eller andra skuldförbindelser som utfärdats eller garanterats av kommun, som fått tillstånd av Kungl. Maj:t att ta upp eller garantera lånet,

5. obligationer som utfärdats av svenskt industriföretag och som offentligen utbjudits av bankaktiebolag, sparbank, postbanken, kreditkassa för jordbrukskredit eller Sveriges investeringsbank aktiebolag,

6. skuldförbindelser, för vilka föreningen har säkerhet i form av pant- rätt på grundval av

inteckning i jordbruks-, bostads-, kontors- eller affärsfastighet inom fyra femtedelar eller i annan fastighet inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, eller

inteckning i tomträtt, till vilken hör byggnad som är avsedd för bostads-, kontors- eller affärsändamål, inom fyra femtedelar eller i annan tomträtt inom två tredjedelar av senast fastställda taxeringsvärde, med den ytterligare begränsning som försäkringsinspektionen kan komma att

föreskriva med hänsyn till tomträttsavtalets innehåll eller annan omständighet,

dock att, utom i fråga om sådant lån till svensk kommun för vilket inspektionen medgett undantag, byggnad skall, för att säkerheten skall få godtas, vara brandförsäkrad i svensk försäkringsanstalt eller i utländsk försäkringsanstalt som har rätt att driva försäkringsrörelse här i riket,

7. andra svenska eller utländska värdehandlingar utom sådana som skall infrias i främmande valuta, om de till art och säkerhet kan anses jämförliga med värdehandlingar som avses i någon av punkterna 1—6,

8. lån mot säkerhet i föreningens försäkringsbrev inom återköpsvärdet,

9. föreningen tillhörig fastighet intill belopp och med brandförsäkringsvillkor som enligt 6 gäller beträffande inteckning, eller

10. värdet av svenskt försäkringsbolags ansvarighet på grund av försäkringar, som övertagits i återförsäkring.

Förening, som enligt sina stadgar är avsedd uteslutande eller huvudsakligen för anställda vid visst företag, får även fullgöra i första stycket föreskriven redovisning i sådana av företaget utfärdade skuldförbindelser, för vilka föreningen äger säkerhet i värdehandlingar som avses i samma stycke 1—5 och 7.

Utan hinder av första och andra styckena får ett belopp, som svarar mot högst en tiondel av försäkringsfonden redovisas i andra värdehandlingar än som avses i första stycket 1—7, dock ej i aktier eller andelar i aktiefond, och i tillgångar enligt 9 utöver där angivet belopp.

25 § I fråga om andra tillgångar än som avses i 24 § får understödsförening icke utan försäkringsinspektionens medgivande äga mer än en tjugondel av aktierna i svenskt eller utländskt aktiebolag eller, om aktierna har olika röstvärde, större antal än att röstetalet för aktierna utgör högst en tjugondel av röstetalet för samtliga aktier.

26 § Understödsförening får ej lämna kredit till

1. styrelseledamot, styrelsesuppleant, revisor, revisorssuppleant, innehavare av annan befattning i föreningen eller person som verkställer försäkringsteknisk utredning åt föreningen,

2. make till person som avses under 1,

3. bolag, förening eller annan sammanslutning, vari person som avses under 1 eller 2 i egenskap av delägare eller medlem har ett väsentligt ekonomiskt intresse.

Förening får ej heller lämna kredit mot säkerhet av borgen, som utfärdats av någon som avses i första stycket.

Utan hinder av första stycket kan förening enligt föreskrifter i stadgarna lämna kredit mot säkerhet av försäkringsbrev som utfärdats av föreningen.

Styrelse och firmateckning

27 § Bestämmelserna i 21—23 §§, 25—30 §§ och 32—37 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening med följande avvikelser, nämligen

1. att minst hälften av styrelsens ledamöter skall väljas på föreningsstämma eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna,

2. att styrelseledamot får utses för tid till och med den ordinarie för-

eningsstämma som skall äga rum under fjärde räkenskapsåret efter det han utsetts, om försäkringsinspektionen medgett det,

3. att anställd hos föreningen ej får vara styrelseordförande.

Vid tillämpningen av bestämmelserna skall vidare iakttas att hänvisningen i 37 § till 9 § skall avse 14 § denna lag.

28 § Styrelsen skall särskilt tillse

att föreningens verksamhet organiseras och drives på sätt som bäst tillgodoser medlemmarnas och övriga förmånsberättigades intressen,

att föreningens bokföring fullgöres i överensstämmelse med lag och givna föreskrifter,

att medelsförvaltningen är ordnad på ett betryggande sätt.

Styrelsen skall hålla sig fortlöpande underrättad om de förhållanden som kan ha betydelse för föreningens verksamhet och ekonomiska ställning.

Kan förening ej fullgöra sina utfästelser eller finns anledning till antagande att förenings ställning kommer att visa fortgående försämring eller kan stadgarna av annan orsak ej längre anses svara mot de allmänna kraven enligt 11 § första stycket, åligger det styrelsen att till föreningsstämmas avgörande så snart det kan ske föreslå nödvändig stadgeändring eller annan lämplig åtgärd.

Räkenskapers förande och årsredovisning

29 § Bestämmelserna i 38 § och 44 § första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

30 § Försäkringsinspektionen får i fråga om understödsförenings räkenskaper och styrelsens årsredovisning meddela särskilda föreskrifter, som skall gälla jämte dem som gäller för föreningen enligt bokföringslagen (1929: 117). Räkenskapsavslutning skall ske för kalenderår.

Är förenings verksamhet uppdelad på flera verksamhetsgrenar, skall intäkter och kostnader redovisas särskilt för varje gren.

Revision

31 § Bestämmelserna i 45, 46 och 49—51 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening med följande avvikelser, nämligen

1. att styrelsens förvaltning och föreningens räkenskaper skall granskas av minst två revisorer,

2. att revisor får utses för tid till och med den ordinarie stämma som skall äga rum under tredje eller, om försäkringsinspektionen medgett det, fjärde räkenskapsåret efter det han utsetts.

Vid tillämpningen av bestämmelserna skall vidare iakttas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

32 § Är förenings verksamhet av stor omfattning eller föreligger annars synnerliga skäl till det, kan försäkringsinspektionen föreskriva att minst en av revisorerna skall vara av handelskammare auktoriserad revisor eller godkänd granskningsman.

När revisor eller revisorssuppleant utsetts skall anmälan därom oför-

dröjligen göras till försäkringsinspektionen genom styrelsens försorg, om han valts på föreningsstämma, och annars av den som tillsatt honom. Närmare föreskrifter i fråga om sådan anmälan meddelas av inspektionen.

Föreningsstämma

33 § Bestämmelserna i 52—60 §§ och 61 § första och andra styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall iakttagas, att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen och att hänvisningen i 58 § andra stycket till 48 § skall avse 69 § denna lag.

Försäkringsinspektionen kan medge att förening håller ordinarie föreningsstämma endast vartannat eller vart tredje år och meddela de föreskrifter som behövs med anledning därav.

34 § Ärende, som ej angetts i kallelse till stämma och som ej särskilt meddelats medlemmarna enligt föreskrift i stadgarna, får avgöras på stämman endast om ärendet enligt denna lag eller stadgarna skall förekomma på stämman eller omedelbart föranledes av ärende som skall avgöras där. Annat ärende än som avses i 37, 40, 56 eller 63 § får dock avgöras på ordinarie stämma, om tre fjärdedelar av de närvarande samtycker till det.

Utan hinder av första stycket kan på föreningsstämma beslutas att extra stämma skall utlysas för behandling av visst ärende.

35 § I stadgarna får bestämmas, att föreningsstämmas befogenhet skall helt eller delvis utövas av särskilt utsedda fullmäktige. Minst hälften av fullmäktige skall utses av föreningens medlemmar eller av organisation som kan anses företräda medlemmarna.

Fullmäktig skall vara medlem i föreningen och får ej utses för längre tid än tre år. Försäkringsinspektionen kan, om särskilda skäl föreligger, medge att även annan än medlem får vara fullmäktig och att fullmäktig får utses för en tid av fyra år.

Fullmäktigsammanträde skall anses som föreningsstämma. Bestämmelserna i 52, 55—59 §§ och 61 § första och andra styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar samt 34 § denna lag om medlem äger motsvarande tillämpning på fullmäktig. Fullmäktig får dock ej rösta genom ombud.

Talan mot styrelseledamot, revisor, föreningsmedlem eller röstberättigad

36 § Bestämmelserna i 63—66 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Ändring av förenings stadgar

37 § Beslut om ändring av understödsförenings stadgar är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller detta fat-

tats på två på varandra följande föreningsstämmor och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Innebär beslutet, att ny grund för medlemskaps upphörande införes, och skall det gälla även dem som är medlemmar i föreningen när frågan avgöres, är beslutet dock giltigt endast om samtliga medlemmar biträtt det eller beslutet fattats på två på varandra följande ordinarie stämmor och biträts av minst tre fjärdedelar av de röstande på den sist hållna stämman.

Om förening meddelar försäkringar enligt sådan allmän pensionsplan som avses i 4 § lagen (1967: 531) om tryggnad av pensionsutfästelse m. m. får föreningens styrelse besluta om sådana ändringar av föreningsstadgar som påkallas av ändringar i den för medlemmarna gällande pensionsplanen. Sådant beslut skall anmälas på den föreningsstämma som hålles närmast efter det att beslutet fattades.

Beslut om stadgeändring skall genom styrelsens försorg ofördröjligen underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering och får ej verkställas innan registrering skett.

Är för giltighet av beslut om stadgeändring ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

38 § Stadgeändring som innebär inskränkning av rätt till försäkringsförmån får i fråga om rätt till pension eller sjukhjälp ej tillämpas på pensions- eller sjukdomsfall som inträffat, innan föreningsstämma fattat slutgiltigt beslut om ändringen.

Talan mot föreningsstämmas beslut

39 § Bestämmelserna i 69 § 1 mom. första—tredje styckena och 2 mom. lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Likvidation och upplösning

Inledning av likvidationsförfarande

40 § Föreningsstämma kan besluta att föreningen skall träda i likvidation. I andra fall än som avses i 41, 61 och 64 §§ är beslutet giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om det eller beslutet fattats på två på varandra följande stämmor, varav minst en ordinarie, och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av sådant beslut ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Beslut om likvidation i andra fall än som avses i 41, 61 och 64 §§ skall underställas försäkringsinspektionen för godkännande genom anmälan för registrering på sätt som följer av 49 §.

41 § Understödsförening skall träda i likvidation, när förhållande inträffar, på grund varav föreningen enligt bestämmelse i stadgarna skall upphöra med sin verksamhet.

Nedgår understödsförenings medlemsantal under det minsta antal, som skall gälla för föreningen, skall föreningens styrelse omedelbart anmäla det hos försäkringsinspektionen. Inspektionen prövar om för-

eningen skall medges fortsätta sin verksamhet. Lämnas medgivande här- till föreskriver inspektionen de villkor som skall gälla och bestämmer nytt minsta antal medlemmar för föreningen. Beslutar inspektionen att ej medge föreningen att fortsätta verksamheten, skall föreningen träda i likvidation.

42 § Om understödsförenings skyldighet att träda i likvidation vid överskott när förenings konkurs avslutas och vid överlåtelse av förenings hela rörelse finns bestämmelser i 61 § respektive 64 §.

43 § Har understödsförening beslutat träda i likvidation eller skall likvidation ske av anledning som anges i 41, 61 eller 64 §, skall en eller flera likvidatorer väljas på föreningsstämma för att verkställa likvidationen. I stadgarna får dock bestämmas att ytterligare en eller flera likvidatorer skall tillsättas i annan ordning.

44 § Har sådant förhållande inträffat som påkallar likvidation enligt 41, 61 eller 64 § och har ej inom sex veckor därefter i registret införts uppgift om att föreningen trätt i likvidation, skall rätten på ansökan av styrelseledamot eller medlem eller på anmälan av försäkringsinspektionen och efter föreningens hörande förklara att föreningen skall träda i likvidation. Rätten skall därvid förelägga föreningen att inom viss tid, ej understigande sex veckor, till rätten inge bevis om sådan registrering som anges i första punkten vid äventyr att annars en eller flera likvidatorer förordnas av rätten.

45 § Saknar förening till registret anmäld behörig styrelse, kan styrelseledamot, föreningsmedlem eller borgenär och annan, vars rätt kan vara beroende av att det finnes någon som kan företräda föreningen, ansöka hos rätten att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation. Försäkringsinspektionen kan hos rätten göra anmälan om sådant förhållande som nu sagts.

Bestämmelserna i 72 § tredje och fjärde styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på ansökan eller anmälan enligt första stycket.

46 § Utser understödsförening ej likvidatorer, fastän sådant förhållande inträffat som enligt 41 § eller 61 § påkallar likvidation, är de som med vetskap om förhållandet deltar i beslut om att fortsätta föreningens verksamhet eller handlar på dess vägnar solidariskt ansvariga för uppkommande förbindelser.

Likvidator

47 § Bestämmelserna i 76 och 77 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

48 § Visar likvidator uppenbar motvilja eller försummelse vid fullgörandet av sitt uppdrag, kan rätten på anmälan av försäkringsinspektionen och efter likvidatorns hörande entlediga honom och förordna annan i hans ställe. Underrättelse om sådant beslut skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Registrering

49 § Bestämmelserna i 78 och 79 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttas att vad som sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen och att hänvisningen i 79 § till 9 § skall avse 14 § denna lag.

Likvidationsrevisor

50 § Bestämmelserna i 80 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening med undantag av att hänvisningen till 47 § icke gäller beträffande sådan förening. Därjämte äger bestämmelserna i 32 § denna lag om revisor motsvarande tillämpning på likvidationsrevisor.

Styrelsens slutredovisning

51 § Bestämmelserna i 81 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening med undantag av att hänvisningen till 39—43 §§ och 44 § andra stycket icke gäller i fråga om sådan förening.

Föreningsstämma

52 § Bestämmelserna i 82 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Likvidatorernas förvaltning och redovisning

53 § Bestämmelserna i 83 §, 84 § första stycket första och andra punkterna, andra och tredje styckena samt 85—87, 89 och 90 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen skall dock iakttas att hänvisningen i 84 § andra stycket till 73 § skall avse 71 § denna lag och att vid anmälan enligt 90 § avskrift av förvaltningsberättelsen jämte redovisningshandlingarna och revisionsberättelsen skall bifogas anmälningshandlingarna.

54 § Under tid då förening är i likvidation får ej ny medlem antagas eller förskott på framtida förmåner lämnas. Ger stadgarna medlem rätt att vid avgång ur föreningen få ut del av dess tillgångar, gäller det endast om medlem, som avgått innan likvidationsbeslut fattats av föreningen eller meddelats av domstol.

Om annat ej följer av tredje stycket får under likvidationen ej de fasta avgifter och uttaxerade belopp utkrävas eller de försäkringsförmåner utges, som förfallit till betalning sedan beslutet om likvidationen fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Pensionsbelopp som förfallit till betalning efter denna tidpunkt får dock utbetalas, om pensionsfallet inträffat dessförinnan och utbetalning kan ske utan inskränkning av den rätt som tillkommer borgenär, medlem eller förmånsberättigad. Har beslut om likvidation fattats på flera föreningsstämmor gäller vad nu sagts beslutet på den sista stämman.

Försäkringsinspektionen kan medge att förenings verksamhet får fortsättas under likvidationen, om det kan antagas främja en ändamålsenlig avveckling av föreningen. Sådant medgivande får förenas med föreskrifter.

55 § Vid understödsförenings likvidation får överlåtelse av föreningens rörelse eller fördelning av föreningens tillgångar ej ske, förrän den i kallelsen på föreningens okända borgenärer utsatta inställelsedagen är förbi och alla kända skulder betalats. Till sådana skulder räknas försäkringsförmån, som förfallit till betalning innan likvidationsbeslutet fattats av föreningen eller meddelats av domstol, samt sådan obetald andel i föreningens tillgångar som enligt stadgarna tillkommer medlem som avgått före beslutet eller dennes rättsinnehavare. Är skuld till någon del tvistig eller ej förfallen och kan betalning därför eller av annan orsak ej ske, skall medel som fordras för betalningen hållas inne.

56 § Om förslag till överlåtelse av föreningens rörelse på annan understödsförening eller på försäkringsbolag kan läggas fram, skall likvidatorerna utlysa föreningsstämma för behandling av förslaget och på stämman lägga fram anbud som lämnats på rörelsens övertagande. Beslut om överlåtelse är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller detta fattats på två på varandra följande föreningsstämmor och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av beslut om överlåtelse ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Är ej annat bestämt i stadgarna, gäller vid överlåtelse av rörelsen att rätt till pension har företrädet framför andra rättigheter till framtida försäkringsförmåner, om pensionsfallet inträffat innan beslutet om likvidation fattades av föreningen eller meddelades av domstol. Har sådant beslut fattats på flera föreningsstämmor gäller vad nu sagts beslutet på den sista stämman.

Beslut om överlåtelse skall ofördröjligen anmälas av likvidatorerna hos försäkringsinspektionen för godkännande. Avskrift av protokoll som förts i ärendet och av de handlingar som lagts fram på föreningsstämma skall fogas vid anmälningshandlingen. Inspektionen skall vid prövningen av beslutet tillse att ej vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas genom beslutet på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

Försäkringsinspektionen skall ofördröjligen registrera beslut, varigenom inspektionen godkänner beslut om överlåtelse av föreningens rörelse. När registrering skett, skall förening eller bolag som övertager rörelsen anses ha inträtt i den likviderande föreningens rättigheter och skyldigheter. Sistnämnda föreningens återstående tillgångar och handlingar skall överlämnas till övertagande förening eller bolag.

Styrelsen i förening eller bolag som övertagit understödsförenings rörelse skall i den ordning som försäkringsinspektionen finner ändamålsenlig underrätta dem, vars försäkringar eller förmåner omfattas av överlåtelsen.

Sker ej överlåtelse av föreningens rörelse, skall stadgarnas bestämmelse om förfarande med föreningens behållna tillgångar vid dess upplösning tillämpas.

57 § Har vid understödsförenings likvidation tillgångarna fördelats eller överlämnats till någon som enligt stadgarna är berättigad att övertaga dem utan att betalning för skuld erlagts eller innehållits eller förslår ej tillgängliga medel till att betala skuld, är den som uppburit något på borgenärs bekostnad skyldig att återbära vad han sålunda fått, om föreningen ej kan fullgöra sina förpliktelser. Pensionsbelopp som ut-

betalats med tillämpning av 54 eller 61 § skall återbäras, om utbetalningen är till förfång för borgenär, medlem eller annan förmånsberättigad. För brist som kan uppkomma vid återbäring är likvidatorerna ansvariga efter de grunder för skadeståndsskyldighet som anges i 106, 108 och 109 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Anser medlem eller annan förmånsberättigad att han vid fördelning av föreningens tillgångar ej fått vad som belöper på honom, skall han vid äventyr av talans förlust väcka talan mot föreningen inom tre månader efter det slutredovisning framlades på föreningsstämma. I fråga om medlemms återbäringsskyldighet och om likvidators ansvarighet äger första stycket motsvarande tillämpning.

Har medlem ej inom fem år efter det slutredovisning framlades på föreningsstämma anmält sig för att lyfta vad han fått vid fördelningen, har han förlorat sin rätt.

Förenklat förfarande

58 § Kan det antagas att understödsförening som trätt i likvidation saknar tillgångar eller att dessa ej förslår till betalning av likvidationskostnaderna, kan rätten på anmälan av likvidatorerna och efter försäkringsinspektionens hörande förklara att likvidationen skall läggas ned och föreningen anses upplöst. När sådan förklaring meddelats, gäller ej 50—57 §§. Tillgång som enligt vad nu sagts ej skall ingå i likvidation skall efter rättens förordnande tillfalla allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål.

Meddelande om förklaring enligt första stycket skall ofördröjligen genom rättens försorg avsändas för registrering.

Fortsatt likvidationsförfarande

59 § Bestämmelserna i 92 § första, tredje och fjärde styckena lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen skall dock iakttagas att hänvisningen till 91 § skall avse 58 § denna lag.

Konkurs m. m.

60 § Bestämmelserna i 93 § och 94 § första stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning i fråga om understödsförening.

61 § Är understödsförening ej i likvidation när dess egendom avträdes till konkurs, äger 54 § motsvarande tillämpning tills konkursen avslutats eller föreningen trätt i likvidation enligt andra stycket. Därvid skall iakttagas, att vad som sägs om likvidationsbeslut i stället skall gälla beslut om egendomsavträde. Vidare får utbetalning av pension ej ske innan konkursen avslutats.

Finns överskott när förenings konkurs avslutas och var föreningen ej i likvidation då dess egendom avträdde till konkurs, skall föreningen träda i likvidation. Vad i 54—56 §§ sägs om likvidationsbeslut skall därvid i stället avse beslut om egendomsavträdet.

Talan mot likvidator eller likvidationsrevisor

62 § Bestämmelserna i 95 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Överlåtelse av understödsförenings rörelse utan föregående likvidation

63 § Föreslås i annat fall än som avses i 56 § att understödsförenings rörelse eller del därav skall överlåtas på annan sådan förening eller på försäkringsbolag, skall anbud som lämnats på övertagandet av rörelsen läggas fram på föreningsstämma. Beslut om överlåtelse är giltigt endast om samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller beslutet fattats på två på varandra följande stämmor, varav minst en ordinarie, och biträts av minst två tredjedelar av de röstande på den sist hållna stämman. Är för giltighet av sådant beslut ytterligare villkor bestämt i stadgarna, gäller även det.

Är ej annat bestämt i stadgarna, skall rätt till pension ha företräde framför andra rättigheter till framtida försäkringsförmåner, om pensionsfallet inträffat före beslutet om överlåtelsen. Har beslutet fattats på flera föreningsstämmor, gäller vad nu sagts beslutet på den sista stämman.

Beslut om överlåtelse skall genom styrelsens försorg ofördröjligen anmälas hos försäkringsinspektionen för godkännande. Avskrift av protokoll som förts i ärendet och av de handlingar, som lagts fram på föreningsstämma skall fogas vid anmälningshandlingen. Inspektionen skall vid prövningen av beslutet tillse, att det ej medför att vissa medlemmar eller andra förmånsberättigade otillbörligt gynnas på övriga medlemmars eller förmånsberättigades bekostnad.

64 § Försäkringsinspektionen skall ofördröjligen registrera beslut, varigenom inspektionen godkänner beslut om överlåtelse av förenings rörelse. När beslut om överlåtelse registrerats, skall den förening eller det bolag som övertager rörelsen anses ha inträtt i den överlåtande föreningens rättigheter och skyldigheter mot medlemmarna och andra förmånsberättigade. Avser överlåtelsen förenings hela rörelse skall föreningen träda i likvidation.

Styrelsen i förening eller bolag som övertagit understödsförenings rörelse skall i den ordning som försäkringsinspektionen finner ändamålsenlig underrätta dem, vars försäkringar eller förmåner omfattas av överlåtelsen.

Försättes förening i konkurs sedan beslut om överlåtelse godkänts av försäkringsinspektionen skall, vid tillämpning av bestämmelserna i konkurslagen (1921: 225) om rätt till talan om återgång av avtal, avtalet om överlåtelsen anses ingånget den dag då godkännandet skedde.

Registrering

65 § Bestämmelserna i 100 § första och tredje styckena, 101 och 102 §§ samt 103 § 1 mom. lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen. Vidare gäller att registrering skall vägras, förutom i fall som anges i 100 § första

stycket, även när förutsättningarna enligt 4 § denna lag för registrering ej är uppfyllda och när medgivande eller godkännande som krävs enligt denna lag ej lämnas.

66 § Ändring i förhållande som antecknats i registret kan ej med laga verkan göras gällande mot den som inhämtat upplysning om förhållandet inom två månader före den tidpunkt, då han åberopar upplysningen, om det ej visas att han ändå haft vetskap om ändringen.

Tillsyn

67 § Det åligger understödsförenings styrelse att på tid och sätt som försäkringsinspektionen bestämmer

1. hålla föreningens kassa och övriga tillgångar samt böcker, räkenskaper och andra handlingar tillgängliga för granskning av inspektionen,

2. för varje räkenskapsår till inspektionen insända avskrift av dels förvaltningsberättelse jämte vinst- och förlusträkning och balansräkning, dels revisionsberättelse med tillhörande handlingar, dels protokoll fört vid föreningsstämma över beslut i fråga om dessa berättelser, dels en redogörelse för föreningen och dess verksamhet,

3. meddela de upplysningar och uppgifter i övrigt rörande föreningen som inspektionen begär.

68 § Skyldighet som avses i 67 § 1 och 3 åligger även styrelse, ordförande och verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning, vars verksamhet uteslutande har till syfte att biträda en eller flera understödsföreningar vid verksamhetens bedrivande.

Finner försäkringsinspektionen att intressegemenskap föreligger mellan understödsförening, å ena, samt aktiebolag, förening eller annan liknande sammanslutning, å andra sidan, kan inspektionen efter Konungens medgivande förelägga styrelse, ordförande och verkställande direktör eller motsvarande befattningshavare i sådan sammanslutning att avge särskild redovisning över intressegemenskapen enligt föreskrifter som meddelas av inspektionen.

69 § Försäkringsinspektionen kan vid behov förordna en revisor att jämte övriga revisorer granska föreningsstyrelses förvaltning och förenings räkenskaper. Inspektionen kan när som helst återkalla uppdraget.

Revisor som förordnats av försäkringsinspektionen skall iakttaga de föreskrifter, som inspektionen meddelar. Arvode till revisorn skall betalas av föreningen med belopp som inspektionen bestämmer.

70 § Försäkringsinspektionen har rätt att kalla till extra föreningsstämma och till styrelsesammanträde. Företrädare för inspektionen får närvara och delta i överläggningarna vid föreningsstämma eller vid sådant styrelsesammanträde som utlysts av inspektionen.

71 § Försäkringsinspektionen kan meddela de erinringar i fråga om förenings verksamhet som inspektionen finner påkallade.

Försäkringsinspektionen skall förelägga understödsförening att inom viss tid vidtaga de åtgärder som behövs för rättelse om

1. avvikelse skett från denna lag eller de för föreningen gällande stadgarna eller de författningar eller föreskrifter i övrigt som gäller för verksamheten,

2. stadgarna ej längre uppfyller de i 11 § första stycket angivna allmänna kraven,

3. de tillgångar, vari försäkringsfond redovisas, ej är tillräckliga eller

4. annan allvarlig anmärkning kan riktas mot föreningens verksamhet.

Har föreläggande enligt andra stycket ej efterkommits inom bestämd tid och har det anmärkta förhållandet ej heller på annat sätt undanröjts, kan försäkringsinspektionen hos rätten ansöka om att föreningen skall förklaras skyldig att träda i likvidation. Har sådan ansökan skett, äger bestämmelserna i 72 § tredje stycket lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar motsvarande tillämpning.

Styrkes ej innan rätten avgör ärendet att meddelat föreläggande efterkommits, skall rätten förklara, att föreningen skall träda i likvidation, och förordna en eller flera likvidatorer.

72 § Har understödsförening trätt i likvidation, kan försäkringsinspektionen förordna likvidator att tillsammans med övriga likvidatorer verkställa likvidationen. Föreningens firma tecknas därvid av sådan likvidator i förening med den eller dem som annars är berättigade att teckna firman.

Under förenings likvidation har försäkringsinspektionen samma befogenheter beträffande likvidatorerna som i fråga om styrelsen.

Försäkringsinspektionen kan förordna likvidationsrevisor att jämte övriga likvidationsrevisor granska likvidatorernas förvaltning och föreningens räkenskaper under likvidationen.

Likvidator och likvidationsrevisor som förordnats enligt första respektive tredje stycket kan utlysa föreningsstämma. Bestämmelserna i 69 § äger motsvarande tillämpning på sådan likvidator och likvidationsrevisor.

73 § Understödsförening skall till bestridande av kostnaden för försäkringsinspektionens tillsynsverksamhet årligen erlägga bidrag enligt bestämmelser som meddelas av Konungen. Bidraget skall bestämmas till ett belopp som, räknat på intäkterna under nästföregående räkenskapsår, svarar mot högst två promille av föreningens hela inkomst av avgifter och en promille av föreningens nettokapitalavkastning. Bidraget får dock ej understiga tvåhundra kronor.

74 § Försäkringsinspektionen kan förelägga vite vid meddelande av föreskrift enligt denna lag.

Besvär

75 § Mot beslut i tillståndsärende, på vilket 22, 29, 46 eller 76 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall äga motsvarande tillämpning och mot sådant beslut av försäkringsinspektionen som ej meddelats för särskilt fall föres talan hos Konungen genom besvär.

Mot annat beslut av försäkringsinspektionen enligt denna lag föres talan hos kammarrätten genom besvär.

Skadestånd

76 § Bestämmelserna i 106—109 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

Straffbestämmelser

77 § Driver förening som avses i 1 § första stycket 2 verksamhet utan att vara registrerad som understödsförening, dömes den som på föreningens vägnar deltagar i åtgärd eller beslut som rör föreningen till böter eller fängelse i högst sex månader.

78 § Bestämmelserna i 110 § 1, 4 och 6, 111 § 1—5 och 112 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar gäller i tillämpliga delar i fråga om understödsförening. Vid tillämpningen av bestämmelserna skall dock iakttas, att hänvisningen i 111 § 1 till 10 § första eller andra stycket skall avse 15 § första stycket denna lag och att hänvisningen i 111 § 2 till 68 § skall avse 37 § denna lag. Vidare skall iakttagas att vad där sägs om länsstyrelsen i stället skall avse försäkringsinspektionen.

79 § Till böter dömes den som

1. uppsåtligen eller av grov oaktsamhet meddelar oriktig eller vilseledande uppgift i försäkringsteknisk utredning eller i redogörelse eller upplysning som lämnats till försäkringsinspektionen enligt 67 § eller 68 § första stycket,
2. underlåter att fullgöra skyldighet som avses i 21 § första stycket, 32 § andra stycket, 41 § andra stycket, 56 § tredje stycket eller 63 § tredje stycket.

80 § Är gärning som avses i 77—79 §§ belagd med straff i brottsbalken, dömes ej till ansvar enligt denna lag.

Särskilda bestämmelser

81 § Bestämmelserna i 114—116 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar äger motsvarande tillämpning på understödsförening.

82 § Fordran som på grund av moderskapsförsäkring innestår hos understödsförening får ej utmätas.

Om utmätningsfrihet för kapitalförsäkring, sjukhjälp och pension finns bestämmelser i lagen (1927: 77) om försäkringsavtal och i utsökningslagen (1877: 31 s. 1).

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972, då lagen (1938: 96) om understödsföreningar skall upphöra att gälla.

2. Den gamla lagen gäller fortfarande i fråga om erkänd arbetslöshetskassa och sådan icke erkänd arbetslöshetskassa som registrerats före den nya lagens ikraftträdande.

3. I fråga om understödsförening som ej meddelar försäkring vid arbetslöshet och som är registrerad hos försäkringsinspektionen vid den

nya lagens ikraftträdande gäller i stället för 6, 11, 17 och 19 §§, 21 § första stycket, 24 och 25 §§, 27 § första stycket 1 och 2, 31 § första stycket 2 och 35 § den nya lagen samt 21 §, 38 § andra stycket, 51 § första stycket, 57 § 1 mom. första stycket och 60 § lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar den gamla lagen i tillämpliga delar till dess föreningsstadgar i dessa hänseenden ändrats i överensstämmelse med den nya lagen. Hänvisning i föreningsstadgar till annan bestämmelse i den gamla lagen skall avse motsvarande bestämmelse i den nya lagen.

Anmälan för registrering av stadgeändring enligt första stycket skall göras hos försäkringsinspektionen före utgången av år 1976. Sker ej anmälan dessförinnan eller beslutar inspektionen efter nämnda tids utgång att registrering skall vägras och har inspektionen ej medgett undantag med stöd av 2 § andra stycket den nya lagen, äger 71 § tredje och fjärde styckena den nya lagen motsvarande tillämpning. Närmare föreskrifter om anmälan meddelas av inspektionen.

4. Understödsförening som enligt 3 § första stycket den gamla lagen skall bestå av minst 50 medlemmar och vars medlemsantal vid den nya lagens ikraftträdande uppgår till minst 50 men ej 100 behöver ej göra anmälan enligt 41 § den nya lagen tidigare än ett år efter ikraftträdandet. Nedgår antalet under 50, skall dock sådan anmälan alltid ske.

5. Beslut om förenings minsta antal medlemmar som fattats av tillsynsmyndighet med stöd av äldre lag gäller fortfarande.

6. Har beslut av föreningsstämma fattats före den nya lagens ikraftträdande, äger den gamla lagen tillämpning i fråga om beslutet.

7. Styrelseledamot, revisor eller fullmäktig som utsetts med tillämpning av den gamla lagen får utöva sitt uppdrag under den tid för vilken han är utsedd utan hinder av bestämmelse som saknar motsvarighet i den gamla lagen.

8. Har understödsförening, som avses under 3, trätt i likvidation före den nya lagens ikraftträdande tillämpas den gamla lagen.

9. Gäller enligt 3 bestämmelse i den gamla lagen, tillämpas vad i samma lag föreskrives om ansvar för överträdelse av bestämmelsen.

10. För pensionskassa som med stöd av 90 § första stycket 1 den gamla lagen förklarats undantagen från lagens tillämpning inträder skyldighet att tillämpa den nya lagen från och med utgången av år 1976, om ej kassan dessförinnan förklarats undantagen från den nya lagens tillämpning. Har ansökan om sådan förklaring ingetts men inte avgjorts före utgången av nämnda tid inträder skyldigheten den senare dag då beslut, varigenom ansökan lämnas utan bifall, meddelas.

11. Förekommer i lag eller annan författning hänvisning till föreskrift som ersatts genom bestämmelse i denna lag, tillämpas i stället den bestämmelsen.

2 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar

Härigenom förordnas, att 116 och 118 §§ lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar skall ha nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

116 §

Innehålla förenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gäle vad om talans väckande och om delgivning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av föreningsstämma, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om den i 36 § *andra stycket* omförmälda stämman blivit inom klandertiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

Innehålla förenings stadgar förbehåll, att tvister mellan föreningen och styrelsen, styrelseledamot, likvidator, föreningsmedlem eller röstberättigad, som ej är medlem, skola hänskjutas till avgörande av en eller flera skiljemän, äge det förbehåll samma verkan som tillkommer skiljeavtal. Om påkallande av förbehållets tillämpning gäle vad om talans väckande och om delgivning i denna lag finnes stadgat; där styrelsen vill föra klandertalan mot beslut av föreningsstämma, skall styrelsens rätt till talan anses bevarad, om den i 36 § omförmälda stämman blivit inom klandertiden utlyst att hållas så snart det med iakttagande av föreskriven kallelsetid kan ske.

118 §¹

Vad i denna lag är föreskrivet skall ej äga tillämpning å:

1. ömsesidiga försäkringsbolag, sjukkassor, understödsföreningar och andra försäkringsföreningar;

2. de föreningar för anskaffande av lån mot säkerhet av inteckning i fast egendom, å vilka gällande bestämmelser om hypoteksföreningar eller om bostadskreditföreningar äga tillämpning;

3. förening av trafikförsäkringsanstalter, vilken av försäkringsinspektionen godkänts att handhava för anstalterna gemensamma angelägenheter;

1. ömsesidiga försäkringsbolag, sjukkassor, understödsföreningar och andra försäkringsföreningar i vidare mån än som följer av lagen (1972:) om understödsföreningar;

2. de föreningar för anskaffande av lån mot säkerhet av inteckning i fast egendom, å vilka gällande bestämmelser om hypoteksföreningar äga tillämpning;

¹ Senaste lydelse 1971: 482.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*

4. bostadsrättsföreningar i vidare mån än som följer av bostadsrättslagen (1971: 479).

Ej heller göres genom denna lag ändring i vad om föreningar för visst ändamål eljest är i lag eller författning särskilt stadgat.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1972.

Utdrag av protokoll, hållet i lagrådet den 17 mars 1972.

Närvarande: justitierådet ALEXANDERSON, regeringsrådet KLACKENBERG, f. d. regeringsrådet ÖHMAN, justitierådet WALBERG.

Enligt lagrådet den 16 februari 1972 tillhandakommet utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 17 december 1971, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets yttrande skulle inhämtas över upprättade förslag till 1) *lag om understödsföreningar*, 2) *lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar*.

Förslagen, som finns bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Edmund Gabrielsson.

Lagförslaget föranledde följande yttranden inom *lagrådet*.

Förslaget till lag om understödsföreningar**1 §***Lagrådet:*

Det remitterade förslaget innefattar i förhållande till UFL bl. a. den förändringen att i fortsättningen nya öppna föreningar inte skall få bildas. Däremot skall allttjämt möjlighet finnas att inrätta nya slutna föreningar. Med slutna förening förstås här förening som är avsedd för en begränsad grupp personer, exempelvis anställda hos viss arbetsgivare. Den föreslagna lagen skall dessutom omfatta understödsföreningar, vilka registrerats som sådana enligt äldre lag, oavsett om de är öppna eller slutna. Här bortses från arbetslöshetskassor, som helt faller utanför den föreslagna lagen.

För att dessa grunddrag i förslaget tydligare skall framgå av lagtexten synes bestämningen av begreppet understödsförening i förevarande paragraf böra något omredigeras. Beskrivningen av de slutna föreningarna bör framstå som huvudfallet och ha sin plats i paragrafens första stycke. Härvid bör i texten ordet "slutna" användas. I ett andra stycke bör, som ett tillägg, stadgas att också förening som ej är slutna på sätt som anges i första stycket anses som understödsförening, om den är registrerad såsom understödsförening enligt äldre lag. Slutligen bör stadgandet i det remitterade förslagets andra stycke placeras som ett tredje stycke.

I UFL uppställs krav att understödsförenings försäkringsverksamhet inte får innebära affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse. Syftet är att dra en gräns mot livförsäkringsbolagens verksamhet. I första stycket

av förevarande paragraf används något andra ordalag än i UFL. Någon ändring i sak av gränsdragningen är emellertid inte avsedd. För att undvika missförstånd härvidlag bör UFL:s uttryck "utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse" upptas också i den nya lagen.

I anslutning till de nu förordade omredigeringarna synes ytterligare vissa redaktionella jämkningar av lagtexten böra vidtas.

Lagrådet hemställer att förevarande paragraf erhåller följande lydelse:

"Med understödsförening förstås enligt denna lag sådan förening för inbördes bistånd som har till ändamål att, utan affärsmässigt drivande av försäkringsrörelse, meddela annan personförsäkring än arbetslöshetsförsäkring och som är på sådant sätt sluten att den huvudsakligen är avsedd för anställda i visst eller vissa företag, personer tillhörande viss yrkesgrupp eller medlemmar i sammanslutning med sådan intressegemenskap att en samverkan även för personförsäkring är naturlig.

Också förening som ej är sluten på sätt som anges i första stycket anses som understödsförening, om den är registrerad såsom understödsförening enligt äldre lag.

Avser verksamheten huvudsakligen pensionsförsäkring på grund av anställning, anses föreningen som understödsförening, även om medlemsavgifterna erlägges av arbetsgivaren."

11 § andra stycket 9

Lagrådet:

Det remitterade förslaget innehåller i 19 § och förevarande punkt regler om fribrev och återköp. I 19 § stadgas att medlem som avgår ur understödsförening som meddelar pensions- eller kapitalförsäkring har rätt till fribrev eller, om föreningen meddelar kapitalförsäkring, återköp. Härifrån kan försäkringsinspektionen, såsom i lagrummet sägs, medge undantag. Vidare finns bestämmelser om att vissa inskränkningar kan göras i rätten till fribrev eller återköp.

I förevarande punkt regleras vad understödsförenings stadgar skall innehålla om fribrev och återköp. I sådant hänseende föreskrivs att de skall ange villkoren för rätt till fribrev eller återköp, om sådan rätt föreligger, samt reglerna för beräkning av fribrevs- och återköpsvärdena. För att få bättre anknytning till bestämmelserna i 19 § synes förevarande punkt böra ändras så att den kommer att inledas med en föreskrift av innebörd att av stadgarna uttryckligen skall framgå om rätt till fribrev eller återköp skall föreligga. Med någon jämkning av ordalagen i övrigt i punkten kan denna förslagsvis få den lydelsen att stadgarna skall ange "om rätt till fribrev eller återköp skall föreligga samt, för sådant fall, villkoren för rätten och reglerna för beräkning av fribrevs- eller återköpsvärdena."

19 §

Alexanderson, Öhman, Walberg:

Från den rätt till fribrev eller återköp som enligt första stycket förevarande paragraf tillerkännes avgående medlem skall försäkringsinspektionen, såsom lagrådet redan berört vid 11 § andra stycket 9, kunna medge undantag. Bestämmelsen är upptagen i tredje stycket av förevarande paragraf. Meningen är att ange att inspektionen skall kunna föreskriva att rätt till vederlag varom här är fråga inte skall föreligga, och vidare får antagas att avsikten är att sådan föreskrift skall vara generell i den meningen att den skall gälla för en förening i dess helhet eller för visst slag av försäkring som en förening meddelar. Av olika uttalanden i remissprotokollet synes dessutom framgå att det skall föreligga särskilda omständigheter för att försäkringsinspektionen skall kunna meddela föreskrift som här avses. För att den nu angivna innebörden skall komma till tydligare uttryck synes en omredigering av lagtexten böra ske. Innehållet i tredje stycket bör därvid föras tillsammans med huvudregeln i första stycket och ordalagen jämkas. Lämpligen kan det nya första stycket få följande avfattning: "Avgår medlem ur understödsförening, har han vid pensionsförsäkring rätt till fribrev och vid kapitalförsäkring rätt till fribrev eller återköp, om ej försäkringsinspektionen med hänsyn till särskilda omständigheter föreskrivit, för föreningen eller visst slag av försäkring som denna meddelar, att sådan rätt ej skall föreligga."

Även ordalagen i andra stycket av förevarande paragraf synes böra jämkas i förtydligande syfte. Förslagsvis kan detta stycke erhålla följande lydelse:

"Rätten till fribrev eller återköp får inskränkas endast genom villkor i fråga om

1. den minsta tid under vilken försäkringen skall ha gällt,
2. det lägsta belopp som skall ha erlagts i avgifter för försäkringen,
3. det lägsta belopp till vilket fribrevs- eller återköpsvärde skall uppgå."

Klackenberg:

Det uttryck för skälighetsprincipen, som bestämmelserna om fribrev och återköp i förevarande paragraf avser att ge, har i departementsförslaget utformats såsom en rätt för avgående medlem. Från denna medlems "rätt" anges försäkringsinspektionen i tredje stycket kunna medge "undantag", vilket låter egendomligt. Hela stadgandet om den avgående medlemmens rätt följer också på ett olyckligt sätt omedelbart efter andra stycket av 18 §, där det sägs att avgången medlem inte har annan rätt till föreningens tillgångar än som framgår av föreningens stadgar.

Enligt min mening skulle bestämmelsernas sakliga innebörd bättre komma till uttryck och nyssnämnda formella inadvartenser undvikas, om paragrafen utformas som ett krav på vad en understödsförenings stadgar skall innehålla i fråga om skyldigheterna att medge rätt till fribrev och återköp. I viss anslutning till sakkunnigförslaget, som följt denna linje, förordar jag att stadgandet, med iakttagande av vissa redaktionella jämkningar i förhållande till departementsförslaget, får följande lydelse:

”Understödsförening som meddelar pensions- eller kapitalförsäkring skall, där försäkringsinspektionen ej medger undantag på grund av särskilda olägenheter för föreningen, vara skyldig att på i stadgarna angivna villkor medge medlem, som utträder eller uteslutes ur föreningen, rätt till fribrev eller ock, vid kapitalförsäkring, rätt till återköp.

Rätten till fribrev eller återköp får i stadgarna inskränkas endast med hänsyn till den minsta tid, varunder försäkring skall ha gällt, det lägsta belopp, som skall ha erlagts i avgifter, eller det lägsta värdet å fribrevs- eller återköpsrätten.”

21 §

Klackenberg:

Logiken synes kräva att den lagstadgade skyldigheten att minst vart femte år låta verkställa försäkringsteknisk utredning anknytes till någon viss tidpunkt. I UFL har femårsperioden knutits till registreringsåret för understödsföreningen. Eftersom den periodiska skyldigheten enligt förslaget kan inträda med kortare intervaller än fem år och skall gälla även för äldre föreningar, går det inte generellt att räkna med jämna perioder från första registreringen. Det blir då nödvändigt att precisera såväl periodens längd som dess utgångspunkt i tiden i föreningens stadgar. Detta bör rimligtvis framgå av lagtexten i förevarande paragraf, förslagsvis genom att i första punkten av första stycket anges, att styrelse för understödsförening minst vart femte år ”enligt vad i stadgarna anges” skall låta verkställa försäkringsteknisk utredning.

Genom nämnda tillägg markeras också bättre att första stycket avser den stadgeenliga förpliktelsen att låta göra försäkringsteknisk utredning i motsats till den i det föreslagna tredje stycket åsyftade extraordinära skyldighet, som försäkringsinspektionen därutöver äger ålägga styrelsen. Den föreslagna formuleringen beträffande denna senare skyldighet synes ha lagt tonvikten i alltför hög grad vid att inspektionen äger ge sådant föreläggande ”vid tidpunkt som inspektionen bestämmer” och har i övrigt icke på önskvärt sätt preciserat innebörden av skyldigheten. Av lagtexten bör sålunda tydligare framgå, att den försäkringstekniska utredningen kan avse både annan tid och annat fall än förut angetts i paragrafen. Den extraordinära karaktären av skyldigheten bör vidare

markeras genom att som förutsättning för åläggande anges att det finnes påkallat av särskild omständighet. Lämpligen kan stadgandet upptagas som andra stycke i paragrafen och erhålla följande lydelse:

”När så av särskild anledning finnes påkallat, kan försäkringsinspektionen ålägga förenings styrelse att också på annan tid och i annat fall än som följer av vad förut sagts låta verkställa försäkringsteknisk utredning.”

22 §

Klackenberg:

I paragrafen anges att premiereserv skall beräknas för varje försäkringsgren och utgöra skillnaden mellan kapitalvärdet av föreningens framtida utgifter för löpande försäkringar och kapitalvärdet av de avgifter som föreningen kan ha att ytterligare uppbära för dessa försäkringar. Här införes i lagtexten begreppet ”löpande försäkringar” utan att definieras. Det synes vara hämtat från lagen om försäkringsrörelse. I 262 § nämnda lag stadgas att i försäkringsbolags balansräkning skall såsom skuld under benämningen försäkringsfond upptagas värdet av bolagets ansvarighet på grund av *dels* inträffade försäkringsfall (ersättningsreserv), *dels* löpande försäkringar (premiereserv), *dels* ock, där rörelsen avser livförsäkring, tilldelad återbäring. I detta stadgande ställes sålunda ”löpande försäkringar” i motsats till inträffade försäkringsfall och ansvarighet på grund av inträffade försäkringsfall inräknas inte i premiereserven. Det synes på grund härav tveksamt, hur begreppen löpande försäkringar och premiereserv förhåller sig till de föreslagna likalydande uttrycken i den föreslagna lagtexten.

I gällande UFL (17 § andra stycket) anges premiereserven motsvara det belopp, varmed kapitalvärdet av ”gällande utfästelser” och på dessa belöpande framtida förvaltningskostnader överskjuter kapitalvärdet av de avgifter, som försäkringstagarna har att ytterligare erlagga.

Därest inte den hittills använda terminologin lämpligen kan användas i den nya lagen, vilket jag finner godtagbart, bör på grund av det anförda enligt min mening antingen i lagtexten ges en definition av vad som i UFL förstås med löpande försäkringar eller ock i motiven till förebyggande av missförstånd göras ett klarläggande uttalande om innebörden därav.

23 §

Alexanderson och Klackenberg:

Enligt första stycket i förevarande paragraf skall vid det årliga bokslutet för varje verksamhetsgren vad av intäkterna ej åtgått för kostnader avsättas till en försäkringsfond för verksamhetsgrenen. Ingen erinran synes i sak vara att göra mot förslaget att överskotten årligen

automatiskt öses in i försäkringsfonden. En komplettering av regeln, som anger hur det skall förfaras, om under något år uppkommer underskott, torde emellertid vara önskvärd. Erinras må att gällande lag innehåller en regel i sådant hänseende. I 18 § fjärde stycket UFL föreskrives, att uppkommet överskott under år, då försäkringsteknisk utredning inte upprättas, skall reserveras intill tiden för nästa sådan utredning för att tagas i anspråk, därest och i den mån underskott å rörelsen uppstår eller medlen enligt den utredningen erfordras för föreskriven fondavsättning.

Om överskotten vid det årliga bokslutet skall avsättas till försäkringsfonden på föreslaget sätt, torde man kunna utgå ifrån att uppkommande underskott normalt också skall redovisas mot fonden. Men det kan ju inte vara uteslutet att förening önskar täcka ett visst underskott på annat sätt, t. ex. genom överföring från fria fonder. Vi föreslår därför att första stycket kompletteras med en regel av innehåll, att uppkommande underskott avräknas mot försäkringsfonden, om det inte täckes i annan ordning.

Alexanderson, Öhman, Walberg:

Visar försäkringsteknisk utredning, att försäkringsfond överstiger vad som behövs för att täcka premiereserven jämte en tjugondel därav, får enligt andra stycket i förevarande paragraf överskjutande belopp eller del därav undantagas från försäkringsfonden "om stadgarna medger det".

Av uttalanden i remissprotokollet synes framgå, att det är avsett att undantagande enligt andra stycket skall få ske endast i fall när stadgarna innehåller ett positivt medgivande därtill. I detta sammanhang må erinras om att enligt 11 § andra stycket 12 stadgarna skall ange grunderna för fondbildning. Det är sålunda inte tillräckligt att stadgarna iakttagit tystnad i fråga om undantagande av medel från försäkringsfonden. "Om stadgarna medger det" är med andra ord inte liktydigt med att stadgarna ej utgör hinder för åtgärden. Den avsedda innebörden skulle komma fram tydligare, om det förstnämnda uttrycket ersattes med "om stadgarna innehåller bestämmelse enligt vilken det får ske".

Bestämmelsen i andra stycket omfattar enligt sin ordalydelse inte det fallet, att försäkringsfonden enligt stadgarna skall ha viss minsta storlek, överstigande vad som anges i andra stycket, innan undantagande av medel från fonden får ske. Av bestämmelsen torde emellertid få anses följa att i sådant fall undantagande som sker i enlighet med stadgarna inte på grund av avfattningen av tredje stycket kräver tillstånd av försäkringsinspektionen.

Vad angår bestämmelserna i tredje stycket är tydligt att försäkringsinspektionen vid sin tillståndsgivning har att iakttaga föreningens stad-

gar. Om i dessa föreskrives att medel får undantagas från försäkringsfonden först när denna nått viss angiven storlek, bör sålunda inspektionen inte kunna medge undantag i strid därmed. Någon särskild bestämmelse därom torde inte behövas.

Vi föreslår att andra stycket jämkas i enlighet med det förut anförda.

Klackenberg:

Innebörden av det i andra stycket angivna villkoret för undantagande från försäkringsfond — ”om stadgarna medger det” — synes mig repliera på departementschefens uttalande att det i lagen föreskrivna kravet på försäkringsfondens storlek, innan undantagande får ske, är ett minimivillkor och att det framförallt för en del mindre föreningar av soliditetsskäl kan finnas behov att införa stadgebestämmelser, som gör varje nedsättning av fonden beroende av inspektionens tillstånd. Med den utgångspunkten har jag svårt att läsa uttrycket ”om stadgarna medger det” såsom annat än en erinran att undantagande från försäkringsfonden, sedan denna nått i lagen angiven minimistorlek, får ske om stadgarna inte utgör hinder. I och för sig torde en sådan erinran vara överflödig, eftersom det synes självklart att en förenings stadgar skall följas, likaväl som det är självklart att försäkringsinspektionens medgivanden enligt tredje stycket inte får lämnas i strid mot stadgarna. Jag kan därför inte förorda en skrivning, som innebär krav på ett positivt medgivande i stadgarna. Det må påpekas att med den nya lagens metod att ösa in alla överskott i försäkringsfonden redan omtalandet i stadgarna att återbäring eller utbetalning av understöd från fri fond kan förekomma måste anses förutsätta att undantagande från försäkringsfonden får ske.

24 §

Lagrådet:

Placeringsreglerna i 24 § första stycket upptar i punkt 6 skuldförbindelser med säkerhet i form av panträtt på grundval av inteckning såväl i fastighet som i tomträtt. I konsekvens härmed synes i punkt 9 som placeringsobjekt böra godtas inte blott föreningsfastighet utan också föreningen tillhörig tomträtt, i båda fallen intill de gränser och med de brandförsäkringsvillkor som enligt punkt 6 gäller beträffande inteckning. Lagrådet föreslår att lagrummet ändras i överensstämmelse härmed.

32 §

Lagrådet:

Ordet ”synnerliga” torde innebära en alltför stark restriktivitet. Lämpligen kan det utbytas mot ”särskilda”.

38 §

Lagrådet:

För att man skall få med det fall som avses i 37 § andra stycket torde den sista satsen i förevarande paragraf lämpligen kunna ges följande avfattning: "— — — innan slutgiltigt föreningsbeslut om ändringen fattades".

51 §

Lagrådet:

Med hänsyn till innehållet i 81 § tredje stycket EFL (hänvisningen till 40 § EFL) bör i förevarande paragraf, förslagsvis i ett nytt andra stycke, stadgas att bestämmelserna i 30 § förevarande lag om årsredovisning skall äga motsvarande tillämpning på slutredovisning.

55 §

Lagrådet:

I överensstämmelse med vad som föreskrivs i 54 och 56 §§ torde i förevarande paragraf, lämpligen i ett nytt andra stycke, böra stadgas att, om likvidationsbeslut fattats på flera föreningsstämmor, vad i första stycket andra punkten sagts skall gälla beslutet på den sista stämman.

66 §

Lagrådet:

I förevarande paragraf, som motsvarar 76 § UFL, behandlas verkan av registrering i förhållandet till tredje man. Enligt sistnämnda lagrum kan mot den som inhämtat kännedom om vad registret beträffande visst förhållande innehåller å den tid, varom fråga är, ändring i förhållandet inte åberopas med laga verkan, där han inte visas ha haft vetskap om ändringen. Bestämmelsen innebär att den som träder i förbindelse med föreningen alltid skall kunna förlita sig på vad registret utvisar, exempelvis i fråga om vem som får företräda denna, vid den tidpunkt när han ingår avtal med föreningen. Vid tillämpningen av 76 § UFL torde det vara utan betydelse, huruvida föreningens medkontrahent inhämtat upplysning om registrets innehåll just den dag avtalet ingicks eller vid någon tidigare tidpunkt, förutsatt givetvis att ändring ej antecknats i registret före avtalets ingående.

Enligt den nu föreslagna paragrafen kan ändring i förhållande som antecknats i registret inte med laga verkan göras gällande mot den som inhämtat upplysning om förhållandet inom två månader före den tidpunkt då han åberopar upplysningen, försåvitt han inte visas ändå ha haft vetskap om ändringen. Paragrafen torde — liksom 76 § UFL — vara avsedd att reglera endast sådana fall, när registret vid den aktuella tidpunkten inte avspeglar det verkliga förhållandet. Emellertid gäller

den enligt sin ordalydelse även fall när ändring skett i registrerat förhållande och ändringen verkligen registrerats före sagda tidpunkt. I de sist angivna fallen skulle, om paragrafen tillämpas enligt ordalydelsen, tredje man kunna förlita sig på en två månader gammal upplysning ur registret. Det skulle alltså kunna dröja upp emot två månader innan en i registret införd anteckning om ändring får verkan mot godtroende tredje man. En sådan ordning kan knappast vara ändamålsenlig och torde, såsom förut antytts, inte heller vara avsedd.

Det kunde förtjäna att undersökas i vad mån det vore lämpligt att för understödsföreningar införa bestämmelser motsvarande dem i 105 § EFL. Beträffande ekonomiska föreningar i allmänhet krävs emellertid för att en anteckning i föreningsregistret skall kunna åberopas mot tredje man — till skillnad från vad som gäller enligt UFL — att kungörande i viss ordning har skett. Att beakta är vidare att hänsyn till den allmänna omsättningskrav kan tänkas motivera andra regler för ekonomiska föreningar i allmänhet än för understödsföreningar. I brist på närmare utredning saknar lagrådet möjlighet att bedöma i vad mån en lösning efter den antydda linjen kan vara lämplig.

Med hänsyn till det anförda och då bestämmelsen i 76 § UFL såvitt upplysts inte vållat några svårigheter i tillämpningen synes i nuvarande läge den bästa lösningen vara att utan ändring överföra innehållet i nämnda paragraf till den nya lagen. Lagrådet föreslår att nu förevarande paragraf ändras i enlighet härmed.

68 §

Lagrådet:

Förevarande paragraf har utformats i viss anslutning till 287 a och 337 §§ försäkringsrörelselagen.

I första stycket avses att föreskriva skyldighet för företag eller sammanslutning, vars verksamhet uteslutande syftar till att biträda understödsförening vid verksamhetens bedrivande, att hålla sina böcker och räkenskaper m. m. tillgängliga för försäkringsinspektionens granskning och att i övrigt lämna av inspektionen begärda upplysningar rörande sin verksamhet. För att den i första stycket föreskrivna skyldigheten enligt 67 § 1 och 3 skall få rätt inriktning bör där lämpligen anges, att bestämmelserna i 67 § 1 och 3 äger motsvarande tillämpning i fråga om företag eller sammanslutning av angivet slag.

Den i andra stycket avsedda befogenheten för försäkringsinspektionen att efter Kungl. Maj:ts medgivande förelägga företag eller sammanslutning, med vilken understödsförening har intressegemenskap, att avlämna redovisning över intressegemenskapen har sin motsvarighet i 337 § försäkringsrörelselagen men skiljer sig från denna i huvudsak i två avseenden, utan att det särskilt motiverats. Dels har befogenheten enligt andra stycket gjorts mera vidsträckt och kommit att omfatta inte

endast aktiebolag och ekonomisk förening utan även annan förening och liknande sammanslutning, med vilken intressegemenskap kan föreligga. Dels har den legala förutsättningen för sådant föreläggande, nämligen att det med hänsyn till tillsynsverksamheten finnes nödigt, ej medtagits i lagförslaget. Det är ganska oklart var gränserna går för rätten till insyn hos föreningar och andra liknande sammanslutningar, och behovet att sträcka insynen längre än till aktiebolag och ekonomiska föreningar har ej särskilt motiverats. Med hänsyn till att Kungl. Maj:ts medgivande skall krävas för föreläggande varom här är fråga, har lagrådet dock ej någon erinran mot den föreslagna vidgningen. Vad gäller nyssnämnda legala förutsättning för insynsföreläggande, att sådant finnes nödvändigt med hänsyn till tillsynsverksamheten, bör den enligt lagrådets mening uttryckligen anges också i förevarande paragraf, och lagrådet hemställer att sådant tillägg göres till stadgandet.

73 §

Klackenberg:

Bedömandet av hur stor del av kostnaderna för tillsynsverksamheten som bör bestridas av statsverket och hur mycket som rimligen kan tas ut av understödsföreningarna ligger i huvudsak utanför lagrådets granskningsuppgifter.

Det finns emellertid en principiell aspekt på avvägningen av bidragen, som inte berörts i remissprotokollet men ändå bör uppmärksammas, nämligen relationen mellan understödsföreningarnas bidrag och de bidrag som försäkringsbolagen har att bestrida.

Enligt 67 § UFL får det årliga bidraget, som fastställs av Kungl. Maj:t, bestämmas högst till 1/5 procent av föreningens hela inkomst av avgifter, lägst 100 kronor. Samma grund gäller enligt 292 § lagen om försäkringsrörelse för försäkringsbolagen med avseende å avgifter för försäkringar, som tillhör rörelsen här i riket, dock med ett minimum av 200 kronor. Enligt förslaget skall understödsföreningarnas bidrag nu få bestämmas till högst två promille av föreningens hela inkomst av avgifter och en promille av föreningens nettokapitalavkastning med ett till 200 kronor förhöjt minimum.

Motivet för att den erforderliga höjningen av föreningarnas bidrag delvis skall uttagas efter en ny grund, nettokapitalavkastningen, är i och för sig vägande. Den grupp tjänstepensionskassor, som blivit fribrevskassor, undgår att lämna bidrag enligt nu gällande avgiftsnorm, och de bör bära rimlig del av tillsynskostnaderna. Men den nya bidragsnormen har inte lagts bara på fribrevskassor utan jämntjockt på understödsföreningarna. Även om en sådan norm måhända är godtagbar vid en inbördes jämförelse understödsföreningarna emellan — någon belysning härav ges dock inte i remissprotokollet — så uppkommer det läget för exempelvis livförsäkringsföreningarna att deras bidrag kunde utgå efter

en mera betungande norm än som gäller för försäkringsbolagen. Det synes rimligt att uppställa åtminstone det likställighetskravet att bidragsgrunderna inte får innefatta någon diskriminering för understödsföreningarnas del, i den mån dessa föreningar arbetar på samma områden som försäkringsbolagen, i synnerhet som föreningarna genom lag är förmenade att driva affärsmässig försäkringsrörelse.

Det likställighetsproblem, som här uppmärksamrats, kan tänkas löst efter olika vägar. Antingen kan nettokapitalavkastningen övervägas som bidragsnorm också för försäkringsbolagen eller också kan dess tillämpning bland understödsföreningarna på lämpligt sätt begränsas till vissa tjänstepensionskassor.

Vilka de praktiska konsekvenserna blir för exempelvis livförsäkringsföreningar, om den föreslagna formella olikställigheten i bidragsnormerna skulle införas, är omöjligt att bedöma på grundval av det framlagda materialet. Följderna blir i betydande grad beroende av vilka promillesatser som Kungl. Maj:t bestämmer för bidragen från understödsföreningarna och för bidragen från försäkringsbolagen.

Likställighetsaspekten bör sålunda beaktas, i första hand vid ett förnyat övervägande av utformningen av den nya bidragsnormen nettokapitalavkastningen eller i vart fall vid fastställandet av bidragsbeloppen.

Öhman:

Enligt såväl UFL som FL har Kungl. Maj:t bemyndigats att bestämma om de bidrag som skall erläggas för bestridande av kostnaderna för tillsynen. Lagarna innehåller endast de allmänna ramarna för bidragens storlek. I sådant hänseende gäller att bidrag inte får överstiga 2 promille av understödsförenings eller försäkringsbolags inkomst av avgifter. Minimibidrag utgör för förening 100 kronor och för bolag 200 kronor.

De aktuella bidragen enligt Kungl. Maj:ts bestämmelser uppgår i princip för understödsförening till en promille och för försäkringsbolag till 1,2 promille av avgiftsinkomsten. Bidrag är beloppsmaximerat till 90 000 kronor för understödsförening och 125 000 kronor för försäkringsbolag.

I förevarande lagrum föreslås ramen vidgad i så måtto att högsta bidrag för understödsförening skall vara 2 promille av avgiftsinkomsten och en promille av föreningens nettokapitalavkastning. Samtidigt föreslås minimibidraget skola höjas till 200 kronor.

Att sålunda även nettokapitalavkastningen skall utgöra grund för bidragsbestämningen sammanhänger med de speciella förhållandena hos fribrevskassorna. Såvitt avser den inbördes relationen mellan olika slag av understödsföreningar syns en utvidgning av föreslagen art av bidragsunderlaget vara rimlig och ej kunna föranleda erinran.

Vid en jämförelse med vad som gäller för försäkringsbolagen kan de föreslagna rambestämmelserna för understödsföreningarna sägas formellt innefatta en hårdare belastning. Avgörande för frågan om föreningarna i realiteten kommer att belastas hårdare blir givetvis hur Kungl. Maj:t närmare utformar bestämmelserna om bidrag.

Härom framgår av uttalande i remissprotokollet att meningen inte är att skärpa understödsföreningarnas bidragsplikt i sådan grad att bidragen — som fallet i princip är med försäkringsbolagens bidrag — täcker hela tillsynskostnaden. Det allmänna skall sålunda också fortsättningsvis bekosta viss del av tillsynen över föreningarna. Vidare inhämtas av årets statsverksproposition (Bilaga 9 Finansdepartementet) att försäkringsinspektionen föreslagit, att bidrag skall erläggas av understödsföreningarna med 1 promille av avgiftsinkomsten och 0,2 promille av nettokapitalavkastningen, samt att departementschefen biträder detta förslag. Av försäkringsbolagen erlägges som nyss nämnts bidrag med 1,2 promille av avgiftsinkomsten.

Det kan antagas att de normer som sålunda är avsedda att gälla från den nya lagens ikraftträdande kommer att innefatta en någorlunda likformig belastning av understödsföreningar och försäkringsbolag. Ordningen innebär alltså att man från understödsföreningarna tar ut bidrag efter en lägre promillesats på avgiftsinkomsten än från försäkringsbolagen men att, å andra sidan, föreningarna dessutom får bidraga med viss promille av nettokapitalavkastningen. Summan av föreningarnas båda promilletal överstiger inte, utan är lika med det enhetliga promilletal som tillämpas för bolagen. Det kan ifrågasättas om inte, i viss anslutning till det sist angivna förhållandet, även promillesatserna i rambestämmelserna i förevarande paragraf borde avvägas så, att de tillhoppa inte överstiger det promilletal som enligt FL gäller för försäkringsbolag. Exempelvis kunde de bestämmas till 1,5 promille för avgiftsinkomsten och 0,5 promille för nettokapitalavkastningen.

79 §

Lagrådet:

I överensstämmelse med motsvarande straffbestämmelse i 86 § första stycket 5 UFL synes för straffbarhet för oriktig eller vilseledande uppgift i försäkringsteknisk utredning böra krävas att utredningen ingivits till försäkringsinspektionen.

Förslaget till lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar

Lagrådet:

Förslaget lämnas utan erinran.

Ur protokollet:

Ingrid Hellström

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 24 mars 1972.

Närvarande: Statsministern PALME, ministern för utrikes ärendena WICKMAN, statsråden STRÄNG, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, NILSSON, LUNDKVIST, GEIJER, MYRDAL, ODHNOFF, MOBERG, BENGTSSON, NORLING, LÖFBERG, LIDBOM, CARLSSON.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet Sträng, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter lagrådets yttrande över förslag till

1) lag om understödsföreningar,

2) lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Föredraganden redogör för lagrådets yttrande och anför.

Jag ansluter mig till vad lagrådet anför i fråga om utformningen av 1 §. Paragrafen bör avfattas i överensstämmelse med lagrådets förslag.

Den av lagrådet föreslagna ändringen av 11 § andra stycket 9 kan jag godtaga.

Olika meningar inom lagrådet har förts fram i fråga om utformningen av bestämmelserna i 19 § beträffande rätt till fribrev och återköp. Vad tre ledamöter anför om innebörden av första stycket stämmer överens med det av mig åsyftade innehållet. Jag har ingen erinran mot den föreslagna omredigeringen och jämkningen. Jag har således inget att invända mot att i bestämmelsen bl. a. anges att särskilda omständigheter skall föreligga för att avgående föreningsmedlemmar skall betagas sin rätt till fribrev eller återköp, även om detta följer redan av den modifierade skälighetsprincipen så som den definierats i 11 § första stycket. Undantag från huvudregeln i fråga om rätt till fribrev eller återköp skall alltså kunna göras endast om det är motiverat av hänsyn till förmånernas art eller omfattning eller föreningens förhållanden. Jag kan vidare godtaga den av dessa ledamöter förordade jämkningen av andra stycket.

En ledamot har föreslagit att bestämmelserna i 21 § om skyldighet för förenings styrelse att låta verkställa försäkringsteknisk utredning minst vart femte år skall kompletteras med en hänvisning till vad som anges i stadgarna. En sådan hänvisning är enligt min mening obehövlig eftersom redan av 11 § andra stycket 11 framgår att i stadgarna skall anges

tiderna för verkställande av nämnd utredning. Jag kan därför inte biträda förslaget. Däremot bör samme ledamots förslag beträffande tredje stycket godtagas såtillvida att en viss redaktionell ändring görs så att det tydligare framgår att försäkringsinspektionens möjlighet att ge föreläggande om försäkringsteknisk utredning avser alla understödsföreningar.

Med anledning av vad en ledamot anført i anslutning till 22 § får jag framhålla följande. I 17 § första stycket UFL anges att premiereserven, dvs. understödsföreningens försäkringstekniska skuld, motsvarar sammanlagda värdet av föreningens ansvarighet på grund av löpande utfästelser av understöd. Uttrycket "löpande utfästelser av understöd" (i 17 § andra stycket UFL angivet som "gällande utfästelser") har i remissförslaget ersatts med begreppet "löpande försäkringar", dvs. samma begrepp som i FL används i motsvarande sammanhang. De angivna uttrycken har inte definierats vare sig i UFL, FL eller i remissförslaget. Med premiereserv avses, som jag tidigare framhållit, försäkringsgivarens försäkringstekniska skuld. Det kan med hänsyn härtill inte råda någon tvekan om att uttrycket "löpande försäkringar", liksom uttrycket "löpande utfästelser av understöd" i UFL, avser försäkringar för vilka försäkringsgivarens försäkringsansvar finns kvar. Försäkringsbelopp som på grund av inträffat försäkringsfall är förfallet till betalning är däremot att behandla som en vanlig skuld. Av det anförda torde framgå att någon saklig skillnad inte råder mellan begreppen "löpande utfästelser av understöd" och "löpande försäkringar". Med hänsyn härtill och då uttrycket "löpande försäkringar" sedan gammalt används inom försäkringsvärlden, utan att osäkerhet om innebörden råder, saknas uppenbarligen behov av att i lagen eller i anslutning till denna definiera uttrycket.

Två ledamöter har föreslagit att 23 § första stycket kompletteras med en regel av innehåll att uppkommande underskott skall avräknas mot försäkringsfonden, om det inte täcks i annan ordning. Enligt min mening kan dock en sådan regel undvaras, eftersom vad i den föreslagna regeln sägs ändå måste anses gälla. Jag kan därför inte biträda förslaget.

Jag instämmer i vad tre ledamöter uttalat om innebörden av 23 § andra stycket och biträder förslaget till jämkning av lagrummet.

Den i remissförslaget upptagna lydelsen av 66 § innebär, jämfört med motsvarande lydelse i 76 § UFL, en klarare bestämning av vad tredje man har att iakttaga för att vara skyddad mot ändringar i registrerat förhållande. Som lagrådet anført är den föreslagna utformningen dock inte invändningsfri. Med hänsyn härtill och då, såvitt upplysts, den gällande bestämmelsen inte vållat några tillämpnings-svårigheter kan jag godta lagrådets förslag att utan ändring av bestäm-

melsens innehåll överföra detta till den nya lagen. Jag förordar att 66 § avfattas i enlighet härmed.

Två ledamöter har var för sig berört de i 73 § föreslagna reglerna om skyldighet för understödsföreningarna att utge bidrag till täckande av försäkringsinspektionens tillsynskostnader. I båda yttrandena har framförts erinringar med anledning av att den i lag angivna ramen för bidragens storlek genom remissförslaget blir större för understödsföreningarna än för försäkringsbolagen. Jag vill med anledning härav understryka att det avgörande för om bolagen eller föreningarna träffas hårdast av bidragsskyldigheten är — som också framhålls i de båda yttrandena — vilket bidragsuttag som Kungl. Maj:t kommer att fastställa inom den angivna ramen. Eftersom beräkningsgrunderna i fortsättningen inte blir lika för bolagen och föreningarna genom att bidragen för föreningarna skall beräknas också på nettokapitalavkastningen, är ramarna inte helt jämförbara. Synpunkter av det slag som de båda ledamöterna anført kan beaktas, när Kungl. Maj:t fastställer storleken av de bidrag som skall tas ut. I sammanhanget bör nämnas, som också framhållits i ett av yttrandena, att bidragsuttaget för nästkommande budgetår avses ske för bolagen med 1,2 promille av avgiftsinkomsterna och för föreningarna med 1 promille av avgifterna och 0,2 promille av nettokapitalavkastningen.

I de delar som jag inte särskilt berört i det föregående biträder jag lagrådets synpunkter och förslag. Dessutom bör vissa redaktionella ändringar göras.

Jag hemställer att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att antaga förslagen, med vidtagna ändringar, till

1. lag om understödsföreningar
2. lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Britta Gyllensten

Innehåll

	Sid.
Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om understödsföreningar	3
Förslag till lag om ändring i lagen (1951: 308) om ekonomiska föreningar	22
Utdrag av statsrådsprotokollet den 17 december 1971	24
1. Inledning	24
2. Nuvarande ordning	25
2.1 Huvuddrag i lagstiftningen om understödsföreningar	25
2.2 Understödsföreningarnas verksamhet och utveckling under senare tid	27
2.2.1 Andra understödsföreningar än arbetslöshetskassor ..	27
2.2.2 Erkända arbetslöshetskassor	33
2.3 Utvecklingen inom annan försäkringsverksamhet	34
3. Allmänna synpunkter på en ny lagstiftning	35
3.1 Den sakkunnige	35
3.1.1 Behovet av ny lagstiftning	35
3.1.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen	38
3.1.3 Skälighetsprincipen	41
3.1.4 Tjänstepensionskassorna	44
3.1.5 Arbetslöshetskassorna	45
3.2 Remissyttrandena	49
3.2.1 Behovet av ny lagstiftning	49
3.2.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen	51
3.2.3 Skälighetsprincipen	53
3.2.4 Tjänstepensionskassorna	54
3.2.5 Arbetslöshetskassorna	55
3.3 Departementschefen	56
3.3.1 Behovet av ny lagstiftning	56
3.3.2 Gränsdragningen mot affärsmässig försäkringsrörelse samt behovsprincipen	59
3.3.3 Skälighetsprincipen	62
3.3.4 Tjänstepensionskassorna	64
3.3.5 Arbetslöshetskassorna	65
3.3.6 Utformningen av lagstiftningen	67
4. Försäkringstekniska frågor	69
4.1 Nuvarande ordning	69
4.1.1 Avgifter	69
4.1.2 Försäkringsteknisk utredning	70
4.1.3 Fondbildning	71
4.1.4 Överskottsmedlens användning	72
4.1.5 Fribrev och återköp	74
4.2 Den sakkunnige	75
4.2.1 Avgifter	75

	Sid.
4.2.2 Försäkringsteknisk utredning	76
4.2.3 Fondbildning	77
4.2.4 Överskottsmedlens användning	78
4.2.5 Fribrev och återköp	79
4.3 Remissyttrandena	80
4.3.1 Avgifter	80
4.3.2 Försäkringsteknisk utredning	81
4.3.3 Fondbildning	81
4.3.4 Överskottsmedlens användning	81
4.3.5 Fribrev och återköp	81
4.4 Departementschefen	82
4.4.1 Avgifter	82
4.4.2 Försäkringsteknisk utredning	83
4.4.3 Fondbildning	84
4.4.4 Överskottsmedlens användning	87
4.4.5 Fribrev och återköp	88
5. Kapitalplaceringsfrågor	90
5.1 Nuvarande ordning	90
5.2 Den sakkunnige	90
5.3 Remissyttrandena	92
5.4 Departementschefen	93
6. Tillsynsverksamheten	96
6.1 Nuvarande ordning	96
6.2 Den sakkunnige	97
6.3 Remissyttrandena	99
6.4 Departementschefen	101
7. Tillsynsbidragen	103
7.1 Nuvarande ordning	103
7.2 Den sakkunnige	105
7.3 Remissyttrandena	107
7.4 Departementschefen	108
8. Specialmotivering	111
8.1 Förslaget till lag om understödsföreningar	111
8.2 Förslaget till lag om ändring i lagen om ekonomiska föreningar	155
9. Hemställan	156
Bilaga 1: Sakkunnigförslaget	157
Bilaga 2: Det remitterade förslaget	185
Utdrag av lagrådets protokoll den 17 mars 1972	206
Utdrag av statsrådsprotokollet den 24 mars 1972	218